

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๕ เรื่อง

การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

The Searching and the System of Ancient Scriptures Conservation in
Monasteries and Transmitting Local of Lower Northern Part to Create the
Local Learning Resource in the Lower Northern Provincial Cluster

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาระบบการสืบค้นและการอนุรักษ์เอกสาร และคัมภีร์โบราณในสังคมไทย
The Searching System Development and the Conservation of the Document
and the Ancient Scriptures in Thai Society

โดย

พระมหาธนกร กิตติปัญญา

นายอรุณ กุลผาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

พ.ศ.๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759210

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๕ เรื่อง

การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

The Searching and the System of Ancient Scriptures Conservation in
Monasteries and Transmitting Local of Lower Northern Part to Create the
Local Learning Resource in the Lower Northern Provincial Cluster

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาระบบการสืบค้นและการอนุรักษ์เอกสาร และคัมภีร์โบราณในสังคมไทย
The Searching System Development and the Conservation of the Document
and the Ancient Scriptures in Thai Society

โดย

พระมหาธนกร กิตติปัญญา

นายนรุตม์ กุลผาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

พ.ศ.๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759210

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 5, Subject

The Searching and the System of Ancient Scriptures Conservation in
Monasteries and Transmitting Local of Lower Northern Part to Create the
Local Learning Resource in the Lower Northern Provincial Cluster

Under Research Program

The Searching System Development and the Conservation of the Document
and the Ancient Scriptures in Thai Society

BY

Phramahathanakorn Kittipanyo

Mr.Narun Kulpay

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phokhunphamuang Buddhist College

B.E. 2016

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610759210

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง
ผู้วิจัย:	พระมหาธนกร กิตติปัญญา และนายนรุณ กุลผาย
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์
ปีงบประมาณ:	๒๕๕๙
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อการดำเนินการวิจัย การสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์และการปริวรรตเอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ การดำเนินการวิจัยและการสืบค้น การจัดระบบการอนุรักษ์ และการปริวรรตคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง

ผลการวิจัย พบว่า

๕.๑.๑ ได้ศึกษารวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ใน ๒ จังหวัด คือ

(๑) จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๒ วัด คือวัดเขาแก้ว ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์ เป็นมัดรวมได้ ๔๕๖ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนได้ ๗,๒๒๑ ผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับ จัดทำบัญชีคัมภีร์โบราณ เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ ได้ดำเนินการจัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณ และดำเนินการอนุรักษ์เบื้องต้น โดยเริ่มจากการ นำคัมภีร์โบราณออกมาทำความสะอาด ตรวจสอบสภาพ และวัดบ้านแก่ง ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๔๗ มัด ๑๖๔๗ ผูก เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก แยกตามหมวดได้ ๑๑ หมวด ดังนี้ ๑. หมวดกฎหมาย ๒. หมวดคณิตศาสตร์ ๓. หมวดจดหมายเหตุ ๔. หมวดเบ็ดเตล็ด ๕. หมวดตำราแปรธาตุ ๖. หมวดตำราเวชศาสตร์ ๗. หมวดตำราไสยศาสตร์ ๘. หมวดตำราโหราศาสตร์ ๙. หมวดธรรมคดี ๑๐. หมวดวรรณคดี ๑๑. หมวดอักษรศาสตร์ ๕ เล่ม และรวมหนังสือสมุดไทย พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำไปใส่ตู้

(๒) จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๔ วัด คือ ๑. วัดโฆษา ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๖๓ มัด ๒. วัดท่ากกแก ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๔๖ มัด ๓. วัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๕๙ มัด (๔) วัดโพธิ์กลาง ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๒๘ มัด ทุกวัดได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำไปใส่ตู้

๕.๑.๒ พัฒนาระบบการสืบค้นและตรวจคัดค้านำของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

การพัฒนาบัญชีบริการคัมภีร์โบราณ เป็นบัญชีของคัมภีร์โบราณที่เจ้าหน้าที่ได้ทำการลงทะเบียนคัมภีร์โบราณเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าศึกษาค้นคว้าตามระเบียบการบริการเอกสารโบราณ

๕.๑.๓ ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒ วัด คือ

อนุรักษ์คัมภีร์โบราณ แบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา เป้าหมายหลัก คือ ทำอย่างไรประชาชนมีความสุขด้วยการประพฤติธรรม และนำความสุขนั้นเผยแพร่ต่อคนรุ่นหลังได้รับความสุขนั้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้ทางวัดโฆษาได้มีนโยบายตาม กลยุทธ์ในการดำเนินงาน ซึ่งจะขอขยายความดังนี้ ๑. ด้านการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ๒. ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ๓. การอนุรักษ์ (สมาธิ) โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ และเข้าถึงเนื้อหาในคัมภีร์ธรรม ๔. ด้านการจัดทำแหล่งเรียนรู้และสร้างเครือข่าย ๕. ด้านการถ่ายทอดและเผยแพร่

กระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของวัดท่ากกแก บ้านท่ากกแก ได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังได้ชักชวนกลุ่มผู้นำชุมชนเยาวชน และหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาเป็นกลุ่มขับเคลื่อนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ก็ถือเป็นกำลังหลักในการเข้ามาผลักดันกระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ให้เป็นที่รู้จักของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีขั้นตอนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ได้ ปรีวรตคัมภีร์อานิสงค์ปราสาทผึ้งอักษรธรรมอีสานเป็น ภาษาบาลีและภาษาไทยกลาง

Research Title: The Searching and the System of Ancient Scriptures Conservation in Monasteries and Transmitting Local of Lower Northern Part to Create the Local Learning Resource in the Lower Northern Provincial Cluster

Researchers: Phramahathanakorn kittipanyo and Mr.Narun Kulpay

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phokhunphamuang Buddhist College

Fiscal Year: B.E. 2559

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This is the documentary research and the field study to do the research method, the searching the conservation system and the transliteration of the ancient scripture in the temples and transmit wisdom of the Lower Northern Part to create the local learning resource in Phetchabun and Nakhonsawan Province, the research methodology and searching, the organization of the conservation and transliteration of the ancient scripture in the Lower Northern Part.

The result of research found that

1. The collection and the classification of the Buddhist ancient Scriptures of the temples in two provinces in the Lower Northern Part as follow:

(1) Naknon Sawan is there two temples, namely, Wat Khao Kaew has sorted the scriptures out 456 bundles, in the beginning the scriptures were divided and counted into 7,221 ties, and it was separate and accounted as palm leaf manuscripts. It is the collection of the palm leaf manuscripts. It was basically registered of the scriptures and performed for the conservation by taking it to clean and check. Wat Ban Keng has carried out the separation of the scriptures into 147 bundles 1,647 ties. It was separated into the bundles and ties, it can be divided into 11 catalogues, they are: 1) Law, 2) Mathematic, 3) Archive, 4) Miscellaneous, 5) Alchemic text, 6) Medical science text, 7) Superstition text, 8) Astrology text, 9) Dhamma case, 10) Literature, and 11) Manuscript of five books and include Thai books, along with separating the version and using cloth wrap the scriptures to keep in the cabinet.

(2) Phetchabut Province is four of temples, namely, 1) Wat Ghosa had classified out the scriptures into 163 bundles, 2) Wat Ta Kok Kea has 46 bundles,

3) Wat Rat Praditwararam has 59 bundles, and 4) Wat Pho Klang has 28 bundles. All temples had separated the scriptures into bundles and counted the number of ties, and along with the separation of version and using cloth wrap the scriptures to keep in the cabinet.

2. The development of the searching and index system of the Buddhist ancient scriptures of the temples in the Lower Northern Part as follow:

The development of account of the palm leaf manuscript service is an account of palm leaf manuscript that the official has already registered the scripture to provide the services to students and general people in both Thai and foreigners who are allowed to study in accordance with the regulations of ancient documents service.

3. The promotion of the ancient scripture conservation for Buddhist learning resource and the culture of the two temples in Phetchabun Province, the Lower Northern Part as follow:

The goal of sustainable palm leaf manuscript conservation of Wat Ghosa is how does people be happy with the practice of Dhamma and bring that happiness to the generations for getting it continually and sustainably. Wat Ghosa has the policy according to the staggery of progress, it has extended the detail following: 1) To create realizing the palm leaf manuscript conservation, 2) the systematically management, 3) the conservation (meditation) by the goal for all participants in the palm leaf manuscript conservation, 4) the management of learning resource and creating network, 5) the transmission and propagation.

The process of conservation and revitalization Wax Castle tradition Wat Ta Kok Kae, Ban Ta Kok Kae has received cooperation from the elder in the village. Besides, the leader of generation community and government agencies are invited to be a driving group of the revitalization Wax Castle tradition. It holds that the main power to push the revival process of Wax Castle tradition of Ban Ta Kok Kae Community, it is known to the people in Phetchabun Province, which has the step of the revitalization Wax Castle tradition following the Buddhist principles transliterating the benefit of scripture of Wax Castle from Isan Dhamma Character to Pali and Central Thai Language.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ในด้านต่าง ๆ จากบุคคลหลายฝ่ายด้วยกัน ผู้วิจัยมีความรู้สึกซาบซึ้งในความมีน้ำใจเอื้ออารีเป็นอย่างยิ่ง ใคร่ขอกราบขอบพระคุณ ขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้ให้โอกาสและสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยในครั้งนี้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ พระปริยัติพัชรภรณ์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมืองเพชรบูรณ์ ที่ได้ให้กำลังใจ สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยจนสำเร็จลุล่วง

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูนิทัศน์พลธรรม เจ้าอาวาสวัดเขาแก้ว พระครูนิเวศน์วรวัจน์ เจ้าอาวาสวัดบ้านแก่ง จังหวัดนครสวรรค์ พระครูถาวรพัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดโฆษา พระสมุห์ไพโรศาลภทรมณี เจ้าอาวาสวัดท่ากกแก พระครูบวรพัชรโสภิต เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม พระครูโพธิพัชรธรรม เจ้าอาวาสวัดโพธิ์กลาง จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่เมตตาให้ผู้วิจัย ทำการสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

คุณค่าและประโยชน์ใด อันจะพึงมีจากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเฉพาะการนำองค์ความรู้จากการวิจัยเรื่องนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

พระมหาธนกร กิตติปัญญา และคณะ

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การใช้อักษรย่อภาษาไทย

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในสารนิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถา ๔ ชุด คือ (๑) พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐) (๒) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ (๓) อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๔) อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระวินัยปิฎก

วิ. มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ. ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ. จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก จุลวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที. ม.	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย มหาคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที. ม.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที. ปา.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม. ม.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม. มุ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
สั. ม.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
สั. สฬา.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อง. จตุกก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. ฉกก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. สตตก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. อฎฐก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. ทสก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ. ฐ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ฐมมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ. ฐ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ. วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)
----------	-------	---	---------------------	-----------

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ. อ. (ไทย) = วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภิกขุวิภังค์ – ปริวารอรรถกถา (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที. ม. อ. (ไทย) = ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

วิสุทธิ. (ไทย) = วิสุทธิมัคคปกรณ์ (ภาษาไทย)

มง. คล. (ไทย) = มังคลัตถทีปนี (ภาษาไทย)

๒. การระบุหมายเลขย่อภาษาไทย

๒.๑ การอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุเล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ขุ. ธ. (บาลี) ๒๕/๑/๑ หมายถึง คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ฌมมปท ปาลี ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๑ หน้า ๑

๒.๒ การอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุเล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๖/๔๘๓-๔๘๕ หมายถึง คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ เล่มที่ ๑๒ ข้อที่ ๔๔๖ หน้า ๔๘๓-๔๘๕

๒.๓ การอ้างอิงพระไตรปิฎกอรรถกถาภาษาบาลี ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุเล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น วิ. อ. (บาลี) ๓/๓๒/๑๙ หมายถึง คัมภีร์สมันตปาสาทิกา วินยฎฐกถา ตติโยภาโค (ภาค ๓) ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาค ๓ ข้อที่ ๓๒ หน้า ๑๙

๒.๔ การอ้างอิงพระไตรปิฎกอรรถกถาภาษาไทย ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุเล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที. ม. อ. (ไทย) ๒/๙๗ หมายถึง คัมภีร์สุมังคลวิลาสินี ทีฆนิกาย มหาวรรค อรรถกถา ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ข้อที่ ๒ หน้า ๙๗

๒.๕ การอ้างอิงคัมภีร์อื่นๆ เช่น คัมภีร์วิสุทธิฉบับภาษาไทย ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุเล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น วิสุทธิ (ไทย) ๒/๖๑ หมายถึง คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับภาษาไทย แปลและเรียบเรียงโดยสมเด็จพระพุทธทาสภิกขุ (อาจ อาสภมหาเถร) (ฉบับเล่มเดียวจบ) ข้อที่ ๒ ตั้งแต่หน้า ๖๑.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฏ
สารบัญแผนภาพ.....	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้จากงานวิจัย	๑๓
บทที่ ๒ การลงทะเบียนบัญชีคัมภีร์โบลานและหนังสือสมุดไทย	๑๔
๒.๑ ความหมายของคัมภีร์โบลาน	๑๔
๒.๒ ความเป็นมาของการจดบันทึกเรื่องราวในคัมภีร์โบลาน	๑๔
๒.๓ การเตรียมโบลาน	๑๖
๒.๔ ประเภทและลักษณะของคัมภีร์โบลาน	๑๙
๒.๕ วิธีมัดคัมภีร์โบลาน	๓๑
๒.๖ บัตรรายการ, บัตรบรรณานุกรม, บัญชีบริการ, เชิงอรรถคัมภีร์โบลาน	๓๖
๒.๗ หนังสือสมุดไทย	๔๕
๒.๗.๑ ความหมายของหนังสือสมุดไทย	๔๕
๒.๗.๒ ความเป็นมาของหนังสือสมุดไทย	๔๖
๒.๗.๓ ทำสมุดไทย.....	๔๗
๒.๗.๔ ประเภทและลักษณะของหนังสือสมุดไทย	๕๑
๒.๗.๕ น้ำหมึกที่ใช้งานเขียนสมุดไทย	๕๖

	๒.๗.๖ การทำทะเบียน การจัดเก็บ	๕๘
	๒.๗.๗ บัตรบรรณานุกรมและเชิงอรรถเอกสารโบราณ	๖๒
บทที่ ๓	การจัดทำทะเบียนรายการ ดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบและทำบัญชี	๖๕
	๓.๑ การจัดทำทะเบียนรายการ ดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ.....	๖๕
	๓.๒ จัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือ	
	ตอนล่าง ๒ จังหวัด คือ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดเพชรบูรณ์	๖๖
	๓.๒.๑ จังหวัดนครสวรรค์.....	๖๖
	๓.๒.๑.๑ วัดเขาแก้ว	๖๖
	๓.๒.๑.๒ วัดบ้านแก่ง	๑๒๖
	๓.๒.๒ จังหวัดเพชรบูรณ์	๑๕๙
	๓.๒.๒.๑ วัดโฆษา	๑๕๙
	๓.๒.๒.๒ วัดท่ากกแก	๑๗๒
	๓.๒.๒.๓ วัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม	๑๗๗
	๓.๒.๒.๔ วัดโพธิ์กลาง.....	๑๘๓
บทที่ ๔	วิเคราะห์ถ่ายทอดภูมิปัญญาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัด	
	และสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาในจังหวัดเพชรบูรณ์	๑๘๖
	๔.๑ ประวัติความเป็นมาของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช วัดโฆษา	๑๘๖
	๔.๒ กลยุทธ์อนุรักษ์คัมภีร์โบราณแบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา	๑๘๗
	๔.๓ เนื้อหาการปริวรรตคัมภีร์นิพพานสูตร อักษรธรรมอีสาน ฉบับวัดโฆษา	๑๙๑
	๔.๔ ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านท่ากกแก	๒๐๓
	๔.๕ เนื้อหาการปริวรรตคัมภีร์อานิสงค์ผาสาทฝั่ง อักษรธรรมอีสาน	
	ฉบับวัดท่ากกแก	๒๑๑
	๔.๖ สรุปหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ถอดความเป็น ภาษาบาลีและ	
	ภาษาไทย คัมภีร์อานิสงค์ปราสาทฝั่ง	๒๑๔
บทที่ ๕	สรุปผลงานวิจัย และข้อเสนอแนะ	๒๑๖
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๑๖
	๕.๑.๑ ได้ศึกษารวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทาง	
	พระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ใน ๒ จังหวัด	๒๑๖
	๕.๑.๑.๑ จังหวัดนครสวรรค์	๒๑๖
	๕.๑.๑.๒ จังหวัดเพชรบูรณ์	๒๑๘
	๕.๑.๒ พัฒนาระบบการสืบค้นและตรวจค้นคำของเอกสารคัมภีร์โบราณ	
	ทางพระพุทธ ศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง	๒๑๙

๕.๑.๓ ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์เอกลักษณ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้าน พระพุทธ ศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างใน จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒ วัด	๒๒๐
๕.๑.๓.๑ ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดโฆษา	๒๒๐
๕.๑.๓.๒ ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านท่ากกแก	๒๒๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	๒๒๖
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในระดับองค์กร	๒๒๖
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับท้องถิ่น	๒๒๗
๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป	๒๒๗
บรรณานุกรม	๒๒๘
ภาคผนวก ก บทควมวิจัย	๒๓๒
ภาคผนวก ข ภาพคัมภีร์วัดเขาแก้ว	๒๕๒
ภาคผนวก ค ภาพคัมภีร์วัดบ้านแก่ง	๒๕๔
ภาคผนวก ง ภาพคัมภีร์วัดโฆษา	๒๕๕
ภาคผนวก จ ภาพกิจกรรมวัดท่ากกแก	๒๖๐
ภาคผนวก ฉ ภาพคัมภีร์วัดโพธิ์กลาง	๒๖๓
ภาคผนวก ช ภาพวัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม	๒๖๖
ภาคผนวก ซ แบบสรุปโครงการวิจัย	๒๖๘
ประวัติผู้วิจัย	๒๗๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ ตัวอย่างบัญชีสังเขปคัมภีร์ใบลานที่ยังไม่ได้ลงทะเบียน.....	๓๘
๒.๒ ตัวอย่างบัญชีสังเขปหนังสือสมุดไทยที่ยังไม่ได้ลงทะเบียน.....	๖๑

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๒.๑ อุปกรณ์การจารใบลาน.....	๑๗
๒.๒ คัมภีร์ใบลานฉบับล่องชาดข้างลาย.....	๑๘
๒.๓ คัมภีร์ใบลาน พร้อมไม้ประกับ ฉลาก ผ้าห่อคัมภีร์.....	๑๘
๒.๔ รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลต่าง ๆ	๒๑
๒.๕ คัมภีร์ใบลานฉบับหลวงที่อยู่ภายในหอพระมณเฑียรธรรม.....	๒๑
๒.๖ เส้นจารสมัยอยุธยา.....	๒๔
๒.๗ เส้นชุบหมึก ชุบทอง.....	๒๔
๒.๘ ไม้ประกับประดับงาและเปลือกหอย.....	๒๖
๒.๙ ไม้ประกับอีกประเภทหนึ่ง.....	๒๖
๒.๑๐ ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน.....	๒๗
๒.๑๑ สายสนองร้อยใบลานแต่ละลูก เชือกมัดไม้ประกับ และผูกใบลานเข้าด้วยกัน.....	๒๗
๒.๑๒ หนังสือเรื่อง “สมุดภาพไตร” สมัยกรุงศรีอยุธยา.....	๔๖
๒.๑๓ หนังสือสมุดไทยขนาดต่าง ๆ.....	๕๑
๒.๑๔ สมุดรองทรง พระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ ๔.....	๕๑
๒.๑๕ สมุดจดหมายเหตุ.....	๕๒
๒.๑๖ สมุดพระมาลัย.....	๕๒
๒.๑๗ สมุดไสยศาสตร์.....	๕๓
๒.๑๘ สมุดไตรภูมิ.....	๕๓
๒.๑๙ สมุดปีศาจหรือกระดาดชา.....	๕๔
๒.๒๐ สมุดไทยที่ยังมีรอยตีเส้นบรรทัดแล้วเขียนตัวอักษรอยู่ด้านล่างบรรทัด.....	๕๔
๒.๒๑ สมุดไทยเส้นดินสอขาว.....	๕๕
๒.๒๒ อุปกรณ์การเขียน “ปากไก่”.....	๕๕
๒.๒๓ หนังสือสมุดไทยดำ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์.....	๕๗
๒.๒๔ หนังสือสมุดไทย ตำราช่าง (สัตวศาสตร์) และหนังสือสมุดไทย ตำรายุทธศาสตร์.....	๕๘
๒.๒๕ หนังสือสมุดไทยที่อ่านเนื้อเรื่องและแบบฟอร์มสำหรับลงทะเบียนเรียบร้อยแล้ว.....	๕๙
๒.๒๖ หนังสือสมุดไทยที่มีการให้เลขที่และผนึกใบปะหน้ารายละเอียดของเอกสาร.....	๖๐
๒.๒๗ จัดเก็บหนังสือสมุดไทยเข้าตู้และชั้น.....	๖๐
๒.๒๘ หนังสือสมุดไทย เลขที่ ๖ สมุดภาพไตรภูมิ อักษร - ภาษาไทย สมัยอยุธยา.....	๖๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ ผังการทำทะเบียนคัมภีร์โบราณ.....	๒๘
๒.๒ แผนผังขั้นตอนการลงทะเบียนหนังสือสมุดไทย.....	๕๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทยมีที่ตั้งอยู่ภูมิภาคตอนกลางของไทยครอบคลุมพื้นที่แห่งที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างภาคเหนือ ภาคอีสานกับภาคกลาง

หลักฐานโบราณสถาน โบราณวัตถุในดินแดนประเทศไทย ทำให้เราได้ทราบว่าอารยธรรมอินเดีย ได้หลั่งไหลแผ่เข้ามาถึงดินแดนประเทศไทย ตั้งแต่ครั้งพุทธศตวรรษที่ ๖-๗ ชาวอินเดียเรียกประเทศไทยว่า "ดินแดนสุวรรณภูมิ" และได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งในแหลมอินโดจีนพร้อมทั้งได้นำวัฒนธรรมและศาสนา คือ ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ด้วย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๗ ถึง ๑๑ ตามหลักฐานจากจดหมายเหตุของจีนว่ามีอาณาจักร "ฟูนัน" ตั้งอยู่แถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ และได้แผ่อำนาจเขตไปทางทิศตะวันตกถึงแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย เมื่ออาณาจักร "ฟูนัน" สลายตัวในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒ แล้ว ในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้เกิดอาณาจักรที่สำคัญทางพุทธศาสนาขึ้น ชื่อว่า อาณาจักรทวารวดี

อาณาจักรทวารวดีนั้น มีที่มาจากชื่ออาณาจักร ที่กล่าวถึงในจดหมายเหตุของพระภิกษุในสมัยราชวงศ์ถังของจีนชื่อเหียนจิงได้จดบันทึกไว้ว่าทางทิศตะวันออกของศรีเกษตร (พม่า) และทางทิศตะวันตกของอีสานปุระ (เขมร) มีอาณาจักรชื่อ โต-โล-โป-ติ (T'o-lo-po-ti) ตั้งอยู่ เมื่อพิจารณาตำแหน่งที่ตั้งจึงเชื่อว่า อยู่บริเวณภาคกลางของประเทศไทยและศาสตราจารย์ ยอร์จ เซเดส์ ผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึก สันนิษฐานว่า โต-โล-โป-ติ คือ อาณาจักรทวารวดี ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนครปฐม เนื่องจากได้พบโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอายุเก่าแก่ตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นจำนวนมาก ที่สำคัญได้พบเหรียญเงินมีจารึกคำภาษาสันสกฤตว่า ศรีทวารวดี ศวรปุณณะ แปลว่า บุญของผู้เป็นเจ้าของแห่งทวารวดี ที่ไถลวัดพระประโทน จังหวัดนครปฐม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ จึงทำให้ความเชื่อเรื่องนครปฐมเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดีมีน้ำหนักมากขึ้น แต่ต่อมาได้พบเหรียญมีจารึกข้อความเดียวกันอีก ที่เมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่บ้านคูเมือง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี และที่เมืองดงคอน อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ความเชื่อในเรื่องศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดีอยู่ที่เมืองนครปฐมจึงเปลี่ยนแปลงไป โดยนักวิชาการในปัจจุบันเชื่อว่าชุมชนโบราณในช่วงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาคงจะเป็นเมืองหรือรัฐอิสระที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน และมีรูปแบบวัฒนธรรมร่วมกันอันเนื่องมาจากการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันที่สามารถทำได้อย่างสะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ โดยมีคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดวัฒนธรรม

ร่วมขึ้นในกลุ่มชน และขยายรูปแบบวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาออกไปในวงกว้าง จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมทวารวดีและนักวิชาการก็ยังคงใช้ชื่อ ทวารวดี ในการกำหนดอายุสมัยและรูปแบบทวารวดี ในช่วงเวลานี้มีการใช้อักษรจารึกข้อความต่าง ๆ บนศิลา ฐานพระพุทธรูปธรรมจักรและพระพิมพ์ดินเผา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพุทธ เช่น บนพระพิมพ์ดินเผาจะจารึกคาถา เย ธมมา เพื่อสืบบอายุพระพุทธศาสนา ส่วนจารึกอื่น ๆ ที่พบล้วนแล้วแต่เป็นจารึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับศาสนาเกือบทั้งสิ้น ตัวอักษรที่ใช้เป็นรูปแบบอักษรแบบอินเดียทางใต้ ส่วนภาษามีทั้งภาษาบาลี สันสกฤต และภาษามอญโบราณ (เช่น จารึกบนเสาแปดเหลี่ยมพบที่ศาลพระกาฬ จารึกหลักที่ ๑๘ จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืน พบที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อำเภอเมืองลพบุรี และจารึกบนเสาแปดเหลี่ยมพบที่เมืองชัยจำปา อำเภอท่าหลวง ฯลฯ)^๑

ภูมิศาสตร์ในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ราบลุ่มแบบท้องกระทะ ประกอบด้วยเนินเขา ป่า และที่ราบสลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปได้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางเป็นพื้นที่ราบและมีเทือกเขานาบกันไปทั้งสองข้างมีลักษณะเป็นรูปเกือกม้า^๒ มีแม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสายสำคัญ โดยไหลจากจังหวัดเลย เพชรบูรณ์ ผ่านไปสู่จังหวัดลพบุรี สระบุรี และพระนครศรีอยุธยา ลงสู่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตามลำดับ จึงส่งผลให้พื้นที่มีสภาพอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชทำการเกษตร รวมทั้งส่งเสริมปัจจัยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองเพชรบูรณ์นั้นเริ่มจาก ชื่อของจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อครั้งโบราณน่าจะชื่อว่าเมือง “เพชรบุรี” ตามที่ปรากฏในจารึกลานทองคำ ที่พบจากเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ ซึ่งหมายถึงเมืองแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร แต่ในระยะหลังต่อมาแปรเปลี่ยนเป็น “เพชรบูรณ์” ภายความหมายเป็นเมืองที่อุดมด้วยเพชร และได้นำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด

จากการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ผ่านมา พบว่ามีร่องรอยหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ปรากฏอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนกระทั่งถึงในสมัยประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง โดยในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่มนุษย์ยังไม่รู้จักการใช้ตัวอักษรในการบันทึก สื่อสารและถ่ายทอดนั้น พบว่ามนุษย์ในสมัยนั้น มีการดำรงชีวิตอยู่ด้วยการหาตามธรรมชาติ อาศัยอยู่ในถ้ำเพิงผา รู้จักเพาะปลูกพืชบางชนิด เลี้ยงสัตว์ มีเทคโนโลยีในการผลิต

^๑ หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดลพบุรี, หน้า ๔๐.

^๒ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดเพชรบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

เครื่องมือเครื่องใช้แบบง่าย เชื่อในเรื่องธรรมชาติ และมีประเพณีการฝังศพ จนกระทั่งพัฒนาขึ้นเป็นสังคมเมืองขนาดใหญ่และมีเทคโนโลยีในการผลิตที่ซับซ้อนไม่พบรายการดัชนีซ้อนมากขึ้น เป็นลำดับ

จากการสำรวจศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนในบริเวณภาคเหนือตอนล่าง ของประเทศไทย อาจจะทำให้ได้หลักฐานและข้อมูลรายละเอียดมากกว่าเดิมด้วยเช่นกัน กรณีตัวอย่างที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ตั้งโครงการล้านนาคดีขึ้นมาเพื่อสร้างศูนย์ความเป็นเลิศทางล้านนาคดี คณะนักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคมและเครือข่ายเห็นว่า เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งทั้งเป็นเวลาอันเหมาะสมแล้วที่จะได้ลงมือทำการสืบค้น อนุรักษ์คัมภีร์โบราณอย่างละเอียดที่สุด ทำรายการ ลงทะเบียนทุกอย่างที่พบอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ จากแหล่งต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้สำรวจและทำกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ค้นพบในแหล่งนั้น ๆ ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนได้ตระหนักเห็นความสำคัญและอนุรักษ์นำความรู้ที่เป็นประโยชน์มาปรับใช้ สืบสานภูมิปัญญาของบรรพชนสืบไปสู่อนุชนรุ่นหลัง

ด้วยข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า มีความจำเป็นและเป็นประโยชน์ที่จะทำการสืบค้น อนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง ทำดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ และถ่ายสำเนาเอกสารคัมภีร์โบราณที่ไม่ซ้ำซ้อนกับแหล่งข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นการเพิ่มฐานข้อมูลใหม่เข้าสู่ระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง และสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่างนั้นเก็บรักษาไว้ ด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสัมมนา การฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ด้านการอ่านวรรณกรรมอักษรโบราณภาคเหนือตอนล่าง และกระตุ้นการทำวิจัยเรื่องที่จะเป็นผลประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษารวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาระบบการสืบค้นและดรรชนีค้นคำของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

๑.๒.๓ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ การศึกษารวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ในจังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ ลพบุรี เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การจัดทำทะเบียนรายการ เพื่อพัฒนาระบบการสืบค้นและตรวจค้นคำของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง มีการจัดทำอย่างไร

๑.๓.๓ ผลการวิเคราะห์ถ่ายทอดภูมิปัญญา ส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาสำรวจ รวบรวม การสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์ และถ่ายทอดภูมิปัญญาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง และสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาในแต่ละจังหวัดผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย โดยมีเกณฑ์ในการเลือกและดำเนินการ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่ทำการสำรวจวัดในจังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ ลพบุรี ที่มีเอกสารโบราณ และคัดเลือกวัดที่เก็บรักษาคัมภีร์โบราณเอาไว้ เพื่อเป็นข้อมูลในเบื้องต้นและคัดเลือกวัดที่มีเอกสารโบราณมาก และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ จำนวน ๙ วัด

๑.๔.๒ ทำการสำรวจ สืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ในวัด จำนวน ๓ วัด ในจังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ ลพบุรี

๑.๔.๓ ทำทะเบียนรายการ ทำดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ และถ่ายสำเนาดิจิทัลเอกสารโบราณสำคัญ เรื่องใหม่ที่ไม่ซ้ำซ้อนกับแหล่งข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว จัดเก็บรักษาอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ

๑.๔.๔ วิเคราะห์ถ่ายทอดภูมิปัญญาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง และสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาจังหวัดที่โดดเด่น รักษาไว้จำนวน ๒ เรื่อง ในจังหวัด

ขอบเขตของโครงการวิจัย

๑) ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการสำรวจวัดใน ๓ จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดลพบุรี และจังหวัดนครสวรรค์ ที่มีเอกสารคัมภีร์โบราณ และคัดเลือกวัดที่เก็บรักษาคัมภีร์โบราณเอาไว้ เพื่อเป็นข้อมูลในเบื้องต้น และคัดเลือกวัดที่มีเอกสารคัมภีร์โบราณมาก แต่ยังไม่มีการสำรวจ และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ เป็นโครงการนำร่อง แบ่งจังหวัดละ ๓ วัด จำนวน ๙ วัด

๒) ทำการสำรวจ สืบค้น อนุรักษ์ ลงทะเบียน ทำดัชนีการสืบค้น จัดหมวดหมู่ทุกเรื่องที่ค้นพบและถ่ายสำเนาดีจิทัลดเอกสารคัมภีร์โบราณสำคัญ เรื่องใหม่ที่ไม่ซ้ำกับเรื่องเดิมที่มีอยู่ในฐานข้อมูลแล้ว จัดเก็บรักษาอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ

๓) จัดพิมพ์รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

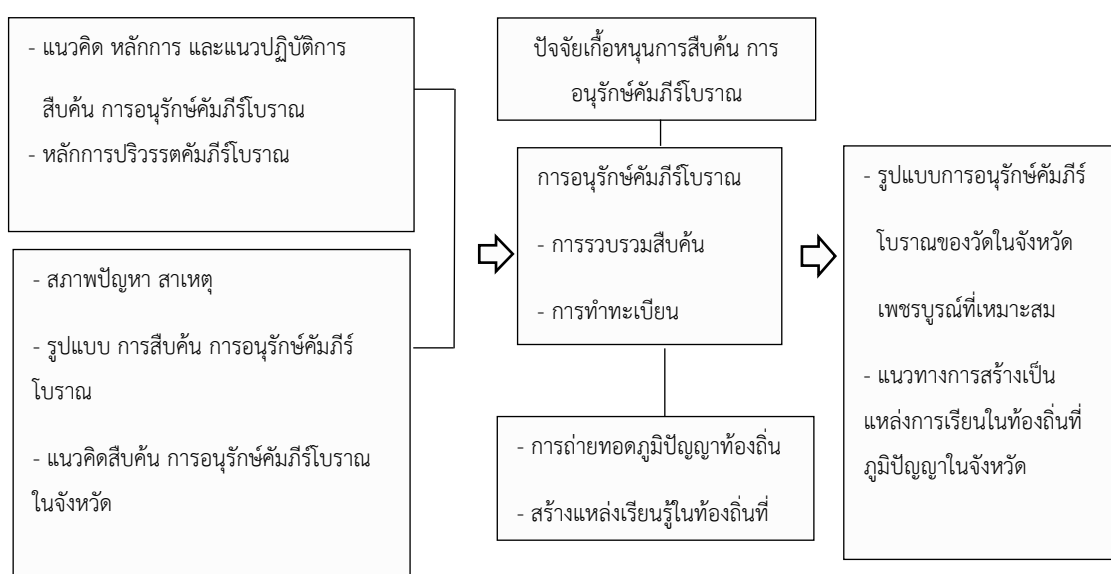
๑.๕ กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

๑.๕.๑ การสืบค้นและการอนุรักษ์

ในเบื้องต้น สำรวจรายการวัดสำคัญที่ได้รับการให้ข้อมูลว่ามีเอกสารคัมภีร์โบราณเก็บรักษาเป็นจำนวนที่คาดว่าเป็นแหล่งเก็บเอกสารคัมภีร์โบราณที่มากกว่าวัดอื่น ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ และทำการคัดเลือกวัดนั้นออกมา โดยการประเมินของผู้วิจัย ทำรายการวัดต่าง ๆ เอาไว้เพื่อการสำรวจในอนาคต

ในการอนุรักษ์ จะใช้วิธีแบบโบราณ สิ่งชำรุด ต้องทำการซ่อมแซม และอนุรักษ์ให้สามารถใช้งานต่อไปได้ตามหลักวิชาการ เอกสารดั้งเดิมจะได้รับการลงรายการ ทำทะเบียน จัดหมวดหมู่ เพื่อการสืบค้น จัดเก็บห่อด้วยวิธีดั้งเดิม จะเป็นการยืดอายุของคัมภีร์ต่อไป ในส่วนการถ่ายสำเนาคัมภีร์ จะใช้เทคโนโลยีที่เป็นแบบสมัยใหม่ ใช้เครื่องสแกนคุณภาพสูง แทนการถ่ายด้วยกล้องถ่ายภาพ อันจะทำให้การถ่ายสำเนาชัดเจนกว่าการถ่ายสำเนาครั้งก่อนหน้านี้ กระตุ้นให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

๑.๕.๒ กรอบแนวคิดของการวิจัย

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ในเบื้องต้นมี ๑๐ รายการ ดังนี้

สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ กล่าวไว้ในโครงการชุดที่สอง ปี ๒๕๔๗ ว่า การศึกษาวิจัยเอกสารโบราณ ประเภทคัมภีร์ใบลานล้านนา ค่อนข้างจะมีความยุ่งยากกว่าการศึกษาวิจัยจากเอกสารตัวพิมพ์สมัยใหม่ที่มีภาษาเป็นมาตรฐานและมีระบบการเก็บรักษาที่ดีเช่นห้องสมุดใหญ่ ๆ ทั่วโลก แต่คัมภีร์ใบลานที่เป็นของเก่ามีอายุเป็นร้อยปีนั้น ถ้าเป็นคัมภีร์ดั้งเดิมที่ไม่มีการคัดลอกมาหลายทอด ความคลาดเคลื่อนทางอักขรวิธี หรือความตกหล่นที่เกิดขึ้นเมื่อทำการคัดลอกนั้นก็ไม่น้อย ตรงกันข้ามหากคัดลอกมาหลายรุ่น และผู้คัดลอกขาดความความรู้และความใส่ใจ คัมภีร์นั้นจะขาดความน่าเชื่อถือลงไปมากเพราะมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนตกหล่นไปมาก เพราะเหตุนี้เอง การวิจัยที่อาศัยข้อมูลจากคัมภีร์ใบลาน จึงมีความลำบากกว่าอาศัยเอกสารอย่างอื่น เดิมทีเดียว คณะผู้วิจัยได้ตั้งเป้าหมายจะทำการวิเคราะห์เรื่องปุชนิยวัตถุไปตามลำดับความสำคัญในพระพุทธศาสนา และได้คัดเลือกจากข้อมูลเอกสารไมโครฟิล์ม ฝ่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แต่ในการคัดเลือกไม่ได้ทำการตรวจสอบตลอดเรื่อง เห็นเพียงแต่ว่า สภาพเอกสารดี ถ่ายชัดอ่านได้ แต่พอศึกษาเนื้อหาแท้ ๆ จึงพบว่า มีความสับสนและตกหล่นมาก บางแห่งถึงกับจับใจความไม่ได้ แม้จะอาศัยฉบับอื่นมาตรวจสอบก็ตาม จึงทำให้แนวทางในการศึกษาวิจัยเปลี่ยนไปจากเดิม โดยไปเน้นที่สาระสำคัญของเรื่องมากกว่าที่จะไปยึดตามต้นฉบับทุกถ้อยคำ อย่างไรก็ตาม ในการถอดความและหีบยกสาระสำคัญออกมาเสนอนั้น ผู้วิจัยยังคงพยายามรักษาสำนวนเดิมของล้านนาเอาไว้ ในส่วนที่เห็นว่าผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายตามเนื้อหาได้ เพราะภาษาของแต่ละท้องถิ่น ย่อมมีความไพเราะในตัวของมันเอง ถ้าเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่นแล้วจะไม่ได้อรรรถสเท่าของเดิม โครงการที่สองนี้ ได้วิเคราะห์ เรื่องอาจารย์สอนลูก อานิสสังข์ไม้สะหลี พระพุทธรูปบูชา และคำตำนานครูบาศรีวิชัยปฏิสังขรณ์พระธาตุช่อแฮ และงานวิจัยโครงการที่สาม โครงการปริวรรตพระคัมภีร์ล้านนา: ปริวรรตและวิเคราะห์กฎหมายล้านนา^๓

พิสิษฐ โศทรสุโพธิ์ และคณะ ได้ทำการสำรวจและรวบรวมภูมิปัญญา ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประเภท ดิน น้ำ ป่าไม้ ระบบนิเวศน์ จำนวน ๓,๖๐๐ รายการ และคัดเลือกมาทำการถอดบทเรียนองค์ความรู้ออกมาได้ ๔๑ รายการ ในชื่อว่า “ภูมิปัญญาสู่คุณค่าเชิงนิเวศ” ในโครงการภูมิปัญญาสู่คุณค่าเชิงนิเวศ ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ๑ (กลุ่มจังหวัดที่ ๑๕

^๓ สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ, โครงการปริวรรตพระคัมภีร์ล้านนา: การวิเคราะห์เนื้อหา, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๗), คำนำ.

เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน) ได้ทำกิจกรรมการถอดบทเรียน และทำเวทีประชาคมเพื่อการเผยแพร่ แก่สังคม นับเป็นการทำกิจกรรมสืบทอดภูมิปัญญาล้านนา ผ่านปราชญ์ท้องถิ่นอย่างได้ผล^๔

บัญชา พงษ์พานิช ได้ทำการสำรวจข้อมูลหลักฐานโบราณคดีชิ้นน้อยที่อาจเกี่ยวกับบรอยแรกพระพุทธศาสนาในพื้นที่ภาคใต้ของไทย พบว่า“ผู้คนตลอดแนวพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ตอนบนทั้ง ๒ ฝั่ง ในช่วงระยะเวลาประมาณ ๕ ปี ระหว่างพุทธศักราช ๒๕๔๘ - ๒๕๕๓ จากจังหวัดชุมพรถึงสุราษฎร์ธานีในฝั่งตะวันออก และจังหวัดระนอง พังงา กระบี่ ด้านฝั่งตะวันตก กล่าวคือ ที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร, วัดอัมพवास ท่าม่วง อำเภอกะเปอร์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง, บางกล้วย อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง, นางย่อน อำเภอคูระบุรี จังหวัดพังงา, เขมืองทอง-เกาะคอเขา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดพังงา และควนลูกปัด อำเภอลองท่อม จังหวัดกระบี่ พบหลักฐานโบราณคดีชิ้นน้อยเป็นจำนวนมากที่มีหลักฐานการศึกษาค้นคว้าประกอบจากพื้นที่ สันนิษฐานว่าครอบคลุมช่วงระยะเวลาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๔-๑๕ ซึ่งอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเวียงนี้ เท่าที่รวบรวมเก็บรักษาไว้ได้และอาจเกี่ยวกับบรอยแรกพระพุทธศาสนาในพื้นที่ภาคใต้ อาจจัดเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ ๑) เครื่องประดับ แก้ว แหวน ทอง ๒) ตราประทับ อักษร รูปแกะ ๓) เหรียญและเงินตรา ๔) ภาชนะ ผอบ ชัน หม้อ และ๕) รูปเคารพ

นิรันดร เลิศวีรพล และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การรู้จำอักษรอักษรธรรมอีสานโดยใช้ตัวแบบฮิตเดนมาร์คอฟ” พบว่า^๕ อักษรอักษรธรรมอีสาน เป็นอักษรที่ไม่ใช่มาตรฐานการพิมพ์ทั่วไปบนเครื่องคอมพิวเตอร์ ดังนั้นจึงยากที่จะนำมาเข้าสู่กระบวนการรู้จำ เนื่องจากรูปแบบการเขียนไม่แน่นอน ซ้ำซ้อน และยืดหยุ่นตามลักษณะของภูมิภาคที่ผู้เขียนนั้นอยู่ ในการรู้จำจึงต้องอาศัยการสกัดลักษณะเฉพาะจากลักษณะเด่นหลาย ๆ อย่าง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถอธิบายเอกลักษณ์ที่สำคัญของอักษรแต่ละตัวได้อย่างครบถ้วนมากที่สุด งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาการรู้จำอักษรตัวอักษรธรรมอีสานจำนวน ๙๑ ตัว ๆ ละ ๖ แบบ โดยใช้วิธีการปรับการกระจายของพิกเซลของตัวอักษรแบบไม่เชิงเส้น และคุณลักษณะเด่นของอักษรหลายวิธีร่วมกันโดยใช้ตัวแบบฮิตเดนมาร์คอฟชนิดต่าง ๆ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพ โดยมีการกำหนดจำนวนสถานะของตัวแบบในลักษณะที่แน่นอน และไม่แน่นอน ผลที่ได้จากการวิจัยพบว่าจำนวนสถานะที่เหมาะสม และน้อยที่สุดที่ให้ผลอัตราการรู้จำเฉลี่ย

^๔ พิลิฎฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ, **ภูมิปัญญาสู่คุณค่าเชิงนิเวศน์**, (เชียงใหม่: สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ ๑ (สขย ๑) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๕), คำนำ.

^๕ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, **ปฐมบทพุทธศาสนาในภาคใต้ ประเทศไทย: หลักธรรมและหลักฐานโบราณคดี**, หน้า ๙๗.

^๖ นิรันดร เลิศวีรพล และคณะ, “การรู้จำอักษรอักษรธรรมอีสานโดยใช้ตัวแบบฮิตเดนมาร์คอฟ”, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓, บทคัดย่อ.

สูงสุดสำหรับตัวแบบชนิด Left-Right มีจำนวนสถานะอยู่ระหว่าง ๒๐ – ๔๐ สถานะ โดยมีอัตราการรู้จำเท่ากับ ๙๘.๙%

แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ไบเบิลล้านนา” พบว่า^๓ คัมภีร์ไบเบิลที่นำมาศึกษาส่วนใหญ่ได้มาจากจังหวัดพะเยา รองลงมาจากจังหวัดเชียงรายและลำปาง ตามลำดับ ประกอบด้วยเรื่องใน หมวด ๐๖ อานิสงส์ ๐๘ โอวาทคำสอน หมวด ๑๐ ธรรมทั่วไป และหมวด ๑๑ นิยายธรรม ลักษณะอักษรและภาษาที่ใช้ เป็นอักษรและภาษาไทยยวน ทั้งหมด เอกสารส่วนใหญ่ เป็นไบเบิล และรองลงมาเป็นปัสสา/สมุดข่อย และหนังสือ

ในภาพรวมจากการศึกษาและวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิลล้านนา พบว่า คัมภีร์ไบเบิลมีอิทธิพลต่อชาวล้านนาไทยในด้านความเชื่อ ซึ่งส่วนใหญ่สืบทอดจากบรรพบุรุษ รุ่นต่อรุ่นโดยยึดถือคำสั่งสอนที่มาจากคัมภีร์ไบเบิล โดยเฉพาะความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะสอนให้คนยึดมั่น ทำความดี ละความชั่ว ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ ความเชื่อทางโหราศาสตร์หรือไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนทั้งคัมภีร์ไบเบิลยังเป็นสื่อที่สืบทอดทางวัฒนธรรมและประเพณีของชาวล้านนา ทั้งเรื่องการแต่งกาย อาหาร การสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ความมีอัธยาศัยไมตรี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น คัมภีร์ไบเบิลในส่วนที่เป็นเรื่องนิยายธรรม คำสอน โดยทั่วไปจะแฝงคติธรรมคำสอน เช่น การมีสติปัญญา การไม่ประพฤตสิ่งที่ไม่ดี หรือสิ่งที่ไม่ควรกระทำซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นอับมงคลหรือเสนียดจัญไรแก่ตนเอง การมีกิริยามารยาทที่ดี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การปฏิบัติตนในทางที่ดี การไม่หลอกลวงเอาของผู้อื่นมาเป็นของตน การให้ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ คัมภีร์ไบเบิลยังเป็นสื่อถ่ายทอดค่านิยมและประเพณีทางสังคมแก่ชาวล้านนา เช่น ค่านิยมไม่ให้หนุ่มสาวสร้างสิ่งที่ใหญ่โตเป็นทาน ค่านิยมในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ทุกข์ยากและความมีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น เป็นต้น

ไฉไลฤดี ยูวนะศิริ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสารัตถะตำนานพื้นบ้านล้านนาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจากเอกสารโบราณ” พบว่า^๔ ตำนานพระเจ้าเลียบโลก เป็นตำนานที่กล่าวถึงการเผยแผ่เข้ามาของพระพุทธศาสนาในล้านนา โดยกล่าวถึงการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า เพื่อทรงประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระเกศาธาตุ พระพุทธรูปและทรงตรัสพยากรณ์ชื่อบ้านนามเมือง รวมถึงอนาคตของพระพุทธศาสนาในท้องถิ่น มูลเหตุของการเขียนตำนานพระเจ้าเลียบโลกเป็นผลมาจากเหตุการณ์ วิวาทะเกี่ยวกับความขัดแย้งเรื่องพระธรรมวินัยของคณะสงฆ์ในล้านนาและการสร้าง

^๓ แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ, “การศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ไบเบิลล้านนา”, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗, บทคัดย่อ.

^๔ ไฉไลฤดี ยูวนะศิริ และคณะ, “ศึกษาสารัตถะตำนานพื้นบ้านล้านนาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจากเอกสารโบราณ”, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘, บทคัดย่อ.

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางศาสนาและสถาบันทางการเมือง โดยการกล่าวถึงภูมิสังคมทางศาสนา กล่าวคือการผนวกขอบเขตดินแดนทางการเมืองและศาสนาเข้าด้วยกัน ทำให้มีการเขียนตำนานและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนามากมาย ในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ โดยได้มีการกล่าวถึงบรรทัดฐานทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคม รวมทั้งการสอดแทรกคติชนวิทยาเกี่ยวกับการยอมรับและความขัดแย้งของความเชื่อดั้งเดิมกับพระพุทธศาสนาและจากการศึกษาด้านานพระเจ้าเลียบโลก ทำให้พบว่า องค์ประกอบ ๓ ประการ กล่าวคือ ประการแรก พระธาตุเจดีย์และพระพุทธรูปเป็นถาวรวัตถุ เป็นศูนย์กลางของความเชื่อศรัทธา ประการที่สอง ตำนานเป็นเครื่องขัดเกลาศรัทธาและประการที่สาม ธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเป็นเครื่องรักษาศรัทธา ท้ายที่สุด คือ การสร้างสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการเผยแพร่ศาสนา การสร้างประชาคมและการพัฒนาสังคมไปพร้อมกัน

อภิพัทธ์ วิศิษฎ์ใจงาม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อภาษาถิ่นไทยล้านนา” พบว่า^๙ ลักษณะที่หนึ่ง คือการนำเอาคำศัพท์ที่เป็นภาษาบาลี-สันสกฤตหรือคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนามาใช้โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เรียกว่าการทับศัพท์ ลักษณะที่สอง ได้แก่การนำเอาศัพท์ภาษาบาลี-สันสกฤตมาใช้โดยการปรับเปลี่ยนรูปลักษณะตอนหัวหรือท้ายศัพท์หรือพยัญชนะเพื่อให้สะดวกกับลิ้นชาวไทยล้านนา และลักษณะที่สาม การบัญญัติคำภาษาถิ่นไทยล้านนาแทนภาษาบาลี-สันสกฤตแต่ยังมีความหมายคงเดิมหรือใช้แทนกันได้ นอกจากนี้ยังพบคำภาษาถิ่นไทยล้านนาที่บัญญัติตามความเชื่อโดยอิงหลักศาสนาปรัชญาของพุทธศาสนาอีกด้วย

ประพันธ์ กุลวินิจฉัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องคุณค่าของสุภาชิตพระร่วงที่มีต่อสังคมไทย” พบว่า^{๑๐} การสืบค้นของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้ลงความเห็นกันว่า เป็นสุภาชิตที่พระร่วงเจ้าทรงตรัสสอนพสกนิกรและข้าราชการในพระองค์ตามศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหงสมัยสุโขทัยว่า ทรงให้ทำแทนหินคล้ายที่นั่งเพื่อแสดงธรรมสำหรับพระสงฆ์เสร็จแล้วทรงให้นำไปตั้งที่ดงตาลแล้วทรงให้นิมนต์พระสงฆ์นั่งแสดงธรรมแก่ประชาชนในวันพระวันโกนสำหรับวันอื่น ๆ ที่พระสงฆ์ไม่แสดงธรรม พระร่วงเจ้าก็จะให้พสกนิกรทั้งบรรดาเสนามาตย์เข้าเฝ้าเพื่อฟังพระโอวาทรับเอาข้อปฏิบัติ ดังนั้นสุภาชิตพระร่วงน่าจะได้จากสถานที่นี้ แต่ไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร หรือจารึกใด ๆ ในสมัยสุโขทัย ต่อมาปรากฏว่ามีโคลงประดิษฐ์พระร่วงในสมัยอยุธยาตอนปลายซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกษฐ์ด้วยทรงเห็นคุณค่าในคำสอนจารึกไว้ให้รุ่นหลังได้รู้กันต่อไป จากโคลงประดิษฐ์ จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงทรงให้

^๙ อภิพัทธ์ วิศิษฎ์ใจงาม, “การศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อภาษาถิ่นไทยล้านนา”, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป., บทคัดย่อ.

^{๑๐} ประพันธ์ กุลวินิจฉัย, “วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องคุณค่าของสุภาชิตพระร่วงที่มีต่อสังคมไทย”, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป., บทคัดย่อ.

จารึกสุภาสิตพระร่วงไว้ ณ วัดโพธิ์ ที่ผู้รู้สันนิษฐานว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงชำระรายสุภาสิตพระร่วงโดยสังเกตจากความเคร่งครัดในการใช้ฉันทลักษณ์ของรายที่ส่วนมากวรรคละ ๕ คำ มีทั้งหมด ๑๕๘ บท

ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้เกิดความรู้ใหม่ด้วยการนำมาอุปมาเปรียบเทียบกับหลักธรรมในพระไตรปิฎก พบว่า เข้ากับหลักธรรม เช่น มีความสันโดษ พอใจแต่ในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น มีความระมัดระวังในกิจการต่าง ๆ ไม่โอ้อวดตนเอง เคารพนับถือผู้ใหญ่ มีความรักตนยิ่งกว่ารักทรัพย์สมบัติ มีเหตุผล มีอัธยาศัยต่อผู้อื่น เอื้อเฟื้อญาติพี่น้อง มีใจกล้าหาญ มีเหตุผล เป็นคนประหยัด ไม่ผูกพยาบาท มีวาจาสัตย์ มีใจหนักแน่น ไม่เชื่อถือสิ่งใดง่าย ๆ ไม่เป็นคนเจ้าเล่ห์ มีมารยาท จดจำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ คิดก่อนแล้วจึงพูด ไม่อวดดีต่อผู้อื่น มีความเด็ดขาดจริงจังไม่เหลาะแหละ ดูตัวอย่างที่ดีเพื่อประพฤติปฏิบัติตาม ไม่เป็นคนมักง่าย ไม่เห็นแก่สิ่งที่มีค่าน้อย ยิ่งกว่าสิ่งที่มีค่ามาก

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ถอดความในสำนวนรายทั้งหมดเพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้นด้วยภาษาร่วมสมัยและภาษาทางพระพุทธศาสนาเป็นการเพิ่มคุณค่าของสุภาสิตที่มีอิทธิพลในด้านต่าง ๆ เช่น คุณค่าทางสังคม ทางเศรษฐกิจ ทางสิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรม เป็นต้น

ประพันธ์ กุลวินิจฉัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีในภาษาไทย” พบว่า^{๑๑} ความเป็นมาของภาษาไทยที่มีความโดดเด่นในหลักภาษาระเบียบวิธีที่มีพร้อม เช่น อักษรวิธี วลีวิภาค วากยสัมพันธ์ และฉันทลักษณ์แต่ที่พิเศษกว่าภาษาอื่นคือมีความไพเราะด้วยเสียงวรรณยุกต์ถึง ๕ ระดับอันเป็นความสุนทรีย์ของภาษาไทย ประวัติความเป็นมาของภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่เข้ามามีอิทธิพลในประเทศไทยโดยนักปราชญ์ของชาติสามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับภาษาไทยเช่น การตัดเสียง การเพิ่มเสียง การกลายความหมาย ที่ทำให้มีความสวยงามทางภาษาไทย และศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบอิทธิพลภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีในภาษาไทย ในหมวดต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อสังคมไทย เช่น หมวดศาสนาและพิธีกรรม หมวดราชาศัพท์และหมวดวิชาการทั่วไป ซึ่งได้วิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่พบในสังคมไทย เช่น การสะกดคำ รากศัพท์ การออกเสียง และความสำคัญของคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิมโฆ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า^{๑๒}

^{๑๑} ประพันธ์ กุลวินิจฉัย, “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีในภาษาไทย”, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป., บทคัดย่อ.

^{๑๒} พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิมโฆ, “บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี”, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป., บทคัดย่อ.

๑) บทบาทของวัดและชุมชนในการสร้างต้นเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ในระยะแรกวัดยังไม่มีบทบาทในด้านการสร้างต้นเทียนพรรษา แต่จะเป็นเพียงผู้รับถวายต้นเทียนพรรษาจากพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธา ส่วนชุมชนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเป็นผู้ทำเทียนพรรษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปถวายแด่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในคุ้มวัดของตนเองพร้อมกับผ้าอาบน้ำฝน และเครื่องไทยทานต่าง ๆ ในปัจจุบันชุมชนก็ยังเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างต้นเทียนพรรษาเช่นเดิมนอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปถวายพระสงฆ์แล้ว ยังมีจุดประสงค์เพื่อส่งเข้าประกวดเทียนพรรษากับทางจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนทางวัดนั้นจะมีบทบาทในด้านการให้สถานที่ในการจัดทำต้นเทียนให้กับชุมชนเป็นส่วนมาก

๒) ด้านประเพณีการแห่เทียนพรรษา เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศรัทธา ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ที่ชุมชนจะทำต้นเทียนพรรษาแห่เทียนไปถวายพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในแต่ละวัด พระสงฆ์จะใช้เทียนจุดเพื่อเป็นแสงสว่างในการทำกิจของสงฆ์ แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก การแห่เทียนพรรษานั้นเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเป็นหลัก และเพื่อประกวดแข่งขันกัน ในบางครั้งจึงก่อให้เกิดความแตกแยกไม่สร้างความสามัคคีไม่เป็นผลดีต่อการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี

๓) ด้านการให้ความรู้และการเผยแพร่ประเพณี วัดและชุมชนยังเป็นศูนย์รวมในการให้ความรู้เกี่ยวเทียนพรรษา โดยมีคณะช่างของวัดและชุมชนจะเป็นผู้ให้ความรู้แก่เยาวชนหรือแก่ผู้ที่สนใจในรายละเอียดของต้นเทียนแต่ละประเภท ที่จะแทรกความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาและแง่คิดต่าง ๆ ที่แสดงออกมาทางศิลปะลวดลายของต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นเป็นการให้ความรู้และสืบทอดประเพณีแห่เทียนพรรษาอีกทางหนึ่งด้วย การเผยแพร่ประเพณีแห่เทียนพรรษาต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนหรือคณะกรรมการผู้จัดงานแห่เทียนพรรษาในแต่ละปี เป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ทั้งในประเทศและนอกประเทศ

๔) ด้านการแก้ปัญหาในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษา ควรแนวทางแก้ปัญหาใน ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านบุคลากร คือต้องมีการสืบทอดวิธีการทำต้นเทียนแต่ละประเภทให้เป็นระบบ มีหลักสูตรการสอนที่ชัดเจน เพื่อให้มีช่างเทียนรุ่นใหม่มาทดแทนรุ่นเก่าที่จะหมดไป (๒) วัดและชุมชนไม่ควรเน้นการสร้างต้นเทียนพรรษาเพื่อการแข่งขันหรือหวังผลแพ้ชนะในการส่งต้นเทียนพรรษาเข้าประกวดมากเกินไป (๓) ด้านงบประมาณ ในการจัดสร้างต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นวัดและชุมชนต้องใช้งบในการสร้างเป็นจำนวนมาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรที่จะเข้าไปให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณให้มีความเพียงพอต่อการดำเนินการทำต้นเทียนแต่ละต้น ถ้าเช่นนั้นก็จะป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การประเพณีแห่เทียนพรรษาในจังหวัดอุบลราชธานีหมดไปได้ เพราะค่าใช้จ่ายในการทำต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นที่สูงขึ้นทุกปี

ในการอนุรักษ์ประเพณีแท้ที่ยืนยงพระราชนิพนธ์ทุกคนควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ไม่ควรมุ่งหวังรางวัลมากเกินไป ควรมีการเปิดสอนการทำต้นเทียนประเภทต่าง ๆ ในวงกว้าง ไม่ใช่เฉพาะแต่ในวงการช่างเทียนเท่านั้น ทางราชการควรเข้ามาให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ ในการจัดทำเทียนพระราชนิพนธ์ของแต่ละคุ้มวัดหรือชุมชนให้เพียงพอ ไม่ควรจะให้เป็นการระดมของแต่ละวัดหรือชุมชนเท่านั้น

ควรมีการเก็บรักษาเทียนพระราชนิพนธ์หลังจากเสร็จสิ้นขบวนการแท้เทียนไว้ในที่ที่เหมาะสม เช่นการสร้างโรงเก็บเทียนพระราชนิพนธ์ เพื่อเก็บไว้ให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ชมในจังหวัดหรือจังหวัดอื่น ๆ และจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งยังไม่ได้มาชมในช่วงที่จัดงานประเพณีแท้เทียนพระราชนิพนธ์ของจังหวัดอุบลราชธานี อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดและเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่อีกแนวทางหนึ่งด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้น ได้พบว่ามีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่างพหุสมควร สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ประกอบในรายการวิจัยได้

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อศึกษาการสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นตอนการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยและการสืบค้น การจัดระบบการอนุรักษ์ และการปริวรรตคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่างผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนและหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑) ตั้งคณะทำงาน ระดมความคิดเห็นปรึกษาหารือ การวางกรอบในการคัดเลือกวัดและชุมชนให้ชัดเจน จำนวน ๙ วัด ในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์

๒) ค้นคว้าสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เฉพาะจำนวน ๙ วัด ในจังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ที่ได้คัดเลือกวัดที่มีเอกสารโบราณแต่ยังขาดการสำรวจอย่างเป็นระบบ

๓) ทำการทำทะเบียนรายการ ทำดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ และถ่ายสำเนา คัมภีร์โบราณที่ไม่เข้าซ้อนกับแหล่งข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นการเพิ่มฐานข้อมูลใหม่เข้าสู่ระบบฐานาคืออย่างต่อเนื่องและเก็บรักษาตามเดิม

๔) นำต้นฉบับตัวเขียนคัมภีร์โบราณของวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๒ วัด ๆ ที่ได้คัดเลือกไว้ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ปริวรรตทั้ง ๒ ผูก เป็นอักษรบาลีอักษรไทย หรือภาษาไทยน้อย ปัจจุบัน

๕) ศึกษาเทียบเคียงลักษณะตัวอักษรที่จาร ความบกพร่องของการสะกดคำ ความผิดพลาดทางหลักไวยากรณ์ และสภาพความสมบูรณ์ทางกายภาพของคัมภีร์โบราณต้นฉบับตัวเขียน ทั้ง ๒ ผูก

๖) ในคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง ทั้งที่เป็นสำนวนภาษาบาลีและเป็นสำนวนภาษาไทยน้อย จะทำการคัดเลือกคำหรือข้อความที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุดจากต้นฉบับทั้ง ๒ ผูก มาใช้ในการตรวจสอบครั้งนี้

๑.๗.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสืบค้น การจัดระบบอนุรักษ์ และการปริวรรตคัมภีร์โบราณของวัดภาคเหนือตอนล่าง การประชุมกลุ่มย่อย การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัย

๑.๘.๑ ผลการวิจัยได้ข้อมูลเอกสารโบราณที่ยังไม่ได้ สืบค้น สํารวจ อนุรักษ์ จัดเก็บ จัดการข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ เป็นฐานข้อมูลที่สามารถสืบค้นและอ้างอิงได้โดยถูกต้อง ทำเป็นแหล่งเรียนรู้

๑.๘.๒ ผลการวิจัยได้ทำการปริวรรตบางคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นที่คัมภีร์เก็บรักษาอยู่ ทำบันทึกเอกสาร เรียบเรียงใหม่ด้วยภาษาปัจจุบัน ทำการเผยแพร่สู่ชุมชน

๑.๘.๓ ผลการวิจัยได้วิธีการและกระบวนการบูรณาการภูมิปัญญา นำมรดกสู่ถิ่นกำเนิด ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ถ่ายทอดโดยปราชญ์ผู้สูงวัยในท้องถิ่นทั้งได้สร้างและเชื่อมเครือข่ายด้านการศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งสถาบันศาสนา ด้วยการสัมมนา การฝึกอบรม เพื่อการสืบสาน อนุรักษ์ และถ่ายทอดความรู้ด้านการอ่านวรรณกรรม อักษรธรรมโบราณ กระตุ้นการทำวิจัยเรื่องที่จะเป็นผลประโยชน์ต่อสังคม ในสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสถาบันศาสนา

๑.๘.๔ ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณคดีจากเอกสารคัมภีร์โบราณ และเป็นการขยายขอบเขตความรู้วรรณคดีที่แต่งในประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น

๑.๘.๕ ได้ข้อสรุปมาซึ่งเป็นรูปแบบที่มีคุณค่าสามารถนำไปใช้เป็นแบบเครื่องมือการศึกษา และเผยแพร่รูปแบบการแต่งวรรณคดีโบราณให้กับองค์กรภาครัฐและเอกชนได้ศึกษาต่อไป

บทที่ ๒

การลงทะเบียนบัญชีคัมภีร์โบราณและหนังสือสมุดไทย

๒.๑ ความหมายของคัมภีร์โบราณ

คัมภีร์โบราณเป็นหนังสือโบราณประเภทหนึ่ง ซึ่งจารลายลักษณ์อักษรลงบนใบของต้นลาน ใบลานจึงเป็นวัสดุธรรมชาติอย่างหนึ่งที่นิยมนำมาใช้จารหนังสือ ทั้งนี้ เพราะใบลานสามารถนำมาจารหนังสือ ได้รวดเร็ว งดงาม เบาละบาง นำเคลื่อนที่ไปได้สะดวกคล่องตัว อีกทั้งยังแข็งแรงทนทานกว่าหนังสือที่ทำด้วยวัสดุอย่างอื่น ก่อนที่จะนำใบลานมาทำให้เป็นคัมภีร์โบราณนั้น ต้องผ่านกรรมวิธีหลายขั้นตอนในการเตรียมใบลาน เริ่มต้นตั้งแต่การทำใบลาน การจารใบลาน การเข้าผูกเข้ามัดคัมภีร์โบราณ เป็นต้น คัมภีร์โบราณนี้ นิยมบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่

๒.๒ ความเป็นมาของการบันทึกเรื่องราวในคัมภีร์โบราณ

นับตั้งแต่สังคายนาครั้งที่ ๕ ที่ลังกาทวีปเป็นต้นมา ตามตำนานของพระพุทธศาสนาว่าการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ (ปัญจมหสังคายนา) นี้ ได้ปรากฏว่า คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้เริ่มบันทึกลายลักษณ์ลงบนใบลาน เรียกว่า หนังสือใบลาน หรือ คัมภีร์ใบลาน การทำสังคายนาครั้งนี้ได้ทำที่มหาวิหาร เมืองอนูราชปุระ ประเทศศรีลังกา มีพระพุทธที่ตะเถระและพระติสสะ เป็นประธาน ทำอยู่ ๑ ปี จึงเสร็จเรียบร้อย

ในการทำสังคายนาครั้งนี้ได้แสดงไว้ในคัมภีร์สังคีตยวงศ์ ว่าเอเวเมว ภิกขุสงฺโฆ ฌมมวินยญจ มุขปาจโต โปฏฺฐเกสุ ลิกขาปยมาโน ปิฎฺฐกเวเสน จ นิกายเวเสน จ ฌมมวินยสงฆาตฺ เตปิฎฺฐกพุทฺทวจนฺตี สาตถกถญจ โปฏฺฐเกสุ ลิกขาปยิตฺวา ปยจ-วสสสทสฺสาณิ สาสนสส จิรญฺฐติกํ กตฺวา ปญจมนิ ฌมมสังคีตีสทิสเมว อกาสิฯ แปลว่า การสังคายนาครั้งนี้ ภิกษุสงฆ์ เมื่อจะให้จารพระธรรมวินัยแต่ मुखปาฐะลงในใบลานก็ให้จารพระพุทธวจนะ คือ พระไตรปิฎก โดยจำนวนปิฎกและนิกายพร้อมทั้งอรรถกถาลงในใบลาน กระทำให้สถิตอยู่ได้นานประมาณถึง ๕,๐๐๐ พระพรรษา ได้ชื่อว่าเหมือนกับพระธรรมสังคีตที่ ๕ แล้ว^{๑๔}

เหตุที่จารพระไตรปิฎกลงในใบลานมิใช่เพียงสงฆ์แตกกันเป็นสองฝ่าย คือ มหาวิหารฝ่าย ๑ อภัยคีรีวิหารฝ่าย ๑ ซึ่งเกิดจากผู้สร้างมิใช่สร้างวัดอย่างเดียว มีการบำรุงสงฆ์ที่อยู่ในวัดด้วย

^{๑๔} คู่มือสังคีตติกา ว.เปริยญา ๕ น., โรงพิมพ์เลี้ยงเชียงจวงเจริญ, ๒๕๑๔, หน้า ๙๑ - ๙๒

จตุปัจจัยไทยธรรมด้วย ทำให้ฝ่ายหนึ่งได้รับ แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับ ด้วยเหตุนี้จึงมีการกล่าวโทษฝ่ายที่ได้รับว่าคลุกคลีกับคฤหัสถ์ไม่เพียงแต่เท่านั้น ยังปรารถนาเหตุอื่นอีกดังแสดงไว้ในเรื่องเดียวกันนี้ว่า “ครั้งนั้น ภิกษุสงฆ์ได้ถวายพระพรแด่พระราชเจ้าให้ทรงทราบ ว่า พระพุทธรูทวณะ คือ ปิฎก ๓ ได้สืบ ๆ กันมา ตั้งแต่พระบาลีและพระอรรคกถาทั้งปวงโดยมุขปาฐะนานไปภายหน้าความเสื่อมจักมีแก่พระพุทธรูทวณะและสัตว์โลก ทำให้พระพุทธรูทวณะ คือ พระไตรปิฎก พระบาลี และ พระอรรคกถาจักเสื่อมสิ้นทั่วไปแล เพราะเหตุนี้ เดียวนี้ควรจะให้จารึกพระไตรปิฎกซึ่งเป็นพระพุทธรูทวณะพร้อมทั้งอรรคกถา ทั้งสิ้นจากมุขปาฐะ ลงไว้ ณ ลานเป็นการสมควรนัก”^{๑๕}

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า บรรดาคณะสงฆ์ทั้งหลายต่างเห็นพ้องต้องกันว่า ความทรงจำไว้ด้วยมุขปาฐะ คือ ทางปากซึ่งความทรงจำของคนนั้นย่อมเสื่อมลงเรื่อยๆ บรรดาพระอรหันต์ทั้งหลายก็น้อยลงเรื่อยๆ พระพุทธรูทวณะก็จะเสื่อมไป จึงคิดจดจารึกไว้เพื่ออนุชนภายหลัง โดยจารลงในใบลาน

ในหนังสือประวัติวรรณคดีบาลี ตอนที่ ๒ บันทึกไว้ว่า^{๑๖} “๗ สิ่งที่ใช้เป็นวัตถุสำหรับรองรับการเขียนซึ่งพบในบาบิโลนคือดินเหนียว แต่ร่องรอยที่พบในอินเดีย เป็นแบบใช้เหล็กจารลงบนใบไม้หรือเปลือกไม้ ส่วนมากเป็นเปลือกโกษะ ยังไม่ใช้น้ำหมึก คือ ใช้วิธีจารลงบนสิ่งที่พอจะจารลงไปได้โดยไม่ยากนัก แต่ใบไม้หรือเปลือกไม้เหล่านี้แตกหักชำรุดได้ง่าย ดังนั้น ๘ ปีต่อมา ก็พบวิธีที่จะทำเปลือกไม้ให้มีขึ้นใหญ่ขึ้น และหาใบไม้ที่มีคุณภาพเหมาะสมสำหรับการจารตัวหนังสือ เช่น ใบลาน ใบตาล เป็นต้น ซึ่งแตกหักหรือชำรุดได้ยาก จากนั้นไม่นานก็พบวิธีการใช้น้ำหมึก ซึ่งทาลงบนใบไม้หรือเปลือกไม้ที่จารตัวหนังสือไว้แล้ว ให้น้ำหมึกแทรกลงไปร่องรอยจาร ทำให้ตัวหนังสือเด่นชัดขึ้น แม้พบสิ่งที่ใช้สำหรับจารและหมึกสำหรับลงสีเช่นนี้แล้วก็ยังมีร่องรอยว่าได้ค้นพบวัตถุอื่นๆ ที่เหมาะสำหรับทำหนังสือ เช่น กระดาษ ซึ่งอาจเป็นเพราะชาวอินเดียสมัยนั้น ยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของตัวหนังสือและการที่จะจดบันทึกความทรงจำไว้ด้วยตัวหนังสือมากนัก” คัมภีร์ใบลานเข้ามายังประเทศไทยเพราะพระพุทธรูทวณะจากทางสายลังกา ดังนั้นจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ในประเทศไทยจะปรากฏหลักฐานคัมภีร์ทางลังกาที่จารึกบนใบลานมาด้วย ดังปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยนั้นแล้ว รวมความว่าคัมภีร์ใบลานทางเมืองไทยน่าจะปรากฏหลักฐานมาแล้ว ตั้งแต่ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธรูทวณะจากลังกา ดังเช่นในสมัยสุโขทัย พบข้อความในศิลาจารึกกล่าวถึง “ไตรปิฎก” อยู่หลายครั้ง แต่เนื่องจากใบลานเป็นของชำรุดได้ง่าย ใบลานในสมัยนั้นจึงไม่มีปรากฏหลักฐานในปัจจุบัน

^{๑๕} สังคีตยวงศ์, โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๑๔, หน้า ๙๑ - ๙๒.

^{๑๖} ประวัติวรรณคดีบาลี ตอนที่ ๒ ร.อ. ฉลาด บุญลอย, โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๐๖.

๒.๓ การเตรียมใบลาน

ต้นลาน เป็นต้นไม้ป่าชนิดหนึ่งลักษณะคล้ายต้นตาล แต่มีใบและทางยาวกว่าต้นตาล หรืออาจจะเรียกว่าเป็นไม้ตระกูลเดียวกันกับต้นตาลก็ได้ ต้นลานมีอายุนานประมาณ ๑๘ - ๒๐ ปี จึงจะมีดอก หลังจากมีดอกแล้วก็ออกผล เมื่อออกผลแล้วต้นก็จะตาย สำหรับต้นลานนี้มีผลเป็นทะลายเหมือนหมากหรือมะพร้าว ผลมีสีขาวใสเหมือนกับลูกตาลอ่อนแต่มีขนาดเล็กเท่าขนมบัวลอย ลักษณะคล้ายลูกชิต หรือลูกจาก สามารถใช้ทำขนมรับประทานได้ โดยนำมาเชื่อมใส่น้ำแข็งหรือไอศกรีมเป็นของหวานรับประทานได้ดี

๒.๓.๑ วิธีการทำใบลาน

สำหรับใบลานนี้มีขนาดแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับอายุและประโยชน์ของการใช้ เช่น ใช้สานหมวก กระจง กระเป๋า และสิ่งของอื่น ๆ ได้หลายอย่าง รวมทั้งใช้จารหนังสือได้อีกด้วย นอกจากนี้ ก้านของใบลานใช้มัดสิ่งของแทนเชือกและใช้ทำไม้ก่ดได้ ใบลานนี้เมื่อตากให้แห้งแล้วจะมีสีขาวอมเหลืองคล้ายสีงาช้าง การจารลายลักษณ์อักษรลงบนใบของต้นลานนี้ เป็นการบันทึกเรื่องราวต่างๆ ลงบนวัตถุธรรมชาติอย่างหนึ่งที่นิยมในสมัยโบราณ ทั้งนี้ เพราะใบลานสามารถนำมาจารหนังสือได้อย่างดี สะดวก รวดเร็ว งดงาม เบาและบาง นำเคลื่อนที่ไปได้ง่าย จึงเป็นหนังสือที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างสะดวกคล่องตัว อีกทั้งยังมีความแข็งแรงทนทานมากกว่าหนังสือที่ทำด้วยวัตถุอย่างอื่นอีกด้วย

เนื่องจากลานเป็นไม้ป่า ผู้ตัดลานจึงต้องเดินทางไปหาลานในป่า ยิ่งเป็นป่าลึกมากๆ ก็จะได้ลานที่มีคุณภาพดี เช่น ป่าในเขตจังหวัดสระบุรี ลพบุรี ขอนแก่น และปราจีนบุรี ฯลฯ เป็นต้น การเดินทางไปหาลานในป่าแต่ละครั้งนั้น ผู้เดินทางจะต้องทำพิธีเช่นสรวงบูชาเจ้าป่า เจ้าเขา อย่างพิสดารก่อนออกเดินทาง ทำนองเดียวกับการคล้องช้าง เพราะเป็นการเสี่ยงภัยและอาศัยโชคเคราะห์เป็นเดิมพัน คราวใดโชคดีก็จะพบลานที่ได้ขนาดตามต้องการ ถ้าโชคไม่ดีพบแต่ลานแก่ก็ไม่ได้อะไรกลับมา ฉะนั้น ผู้หาลานจึงต้องมีความรู้ความชำนาญในการตัดลานเป็นอย่างมากใบลานที่จะนำมาใช้จารหนังสือ นิยมใช้ใบที่ใกล้จะแก่ ซึ่งเรียกว่า ใบเพสลาด และต้องเลือกขนาดใบให้เท่ากัน เมื่อตัดใบลานมาจากต้นแล้ว เจียนก้านออก มัดรวมกันแช่น้ำไว้ ๑ คืน นำขึ้นจากน้ำ ตากให้แห้ง ซึ่งในปัจจุบันนิยมทำให้แห้งด้วยเตาอบเพราะใช้เวลารวดเร็วกว่าและไม่ขึ้นราอีกด้วย จากนั้นนำลานแต่ละใบมาแทงบนขอบ^{๑๗} นำใบลานที่แทงแล้วประมาณ ๑๐-๒๐ ใบ เรียงซ้อนกันประกบกับหน้าหลังใบลานด้วยขอบตามขนาดที่ต้องการ ใช้มีดคมตัดลานให้เสมอขอบทั้ง ๔ ด้าน แล้วใช้กบไสอีกครั้ง เพื่อให้ขอบลานเรียบเสมอกัน เมื่อเสร็จแล้วคลี่ใบลานออกใช้ทรายละเอียดคว่ำหรือตากแดดให้ร้อนจัด ropyลงบน

^{๑๗} ขอบเป็นแผ่นไม้รูปสี่เหลี่ยมใช้ประกบด้านหน้าและด้านหลังใบลาน มีขนาดกว้างยาวเท่ากับใบลาน เพื่อใช้เป็นพิมพ์สำหรับแทงลานโดยเฉพาะ

ใบลาน ใช้ลูกประคบลูบไปมาหลายๆ ครั้งเพื่อให้หน้าลานสะอาด พื้นผิวลานเรียบเสมอกันตลอดหน้าลาน แล้วใช้เหล็กแหลมเผาไฟเจาะตามช่องที่แทงไว้ในตอนแรก ใช้ผ้าแห้งเช็ดทำความสะอาดใบลานที่ละใบ เมื่อสำเร็จแล้วเป็นใบลานที่พร้อมจะใช้บันทึกลายลักษณ์อักษรได้ตามต้องการ

๒.๓.๒ วิธีการจารใบลาน

กรรมวิธีการบันทึกลายลักษณ์อักษรบนใบลานที่นิยม ได้แก่ การทำให้เป็นร่องลึก เรียกว่ากรรมวิธีการจารใบลาน โดยเริ่มจากการตีเส้นบรรทัดบนใบลานทุกใบ โดยใช้เส้นด้ายเหนียวซึ่งตั้งกับกรอบไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างยาวกว่าหน้าลานเล็กน้อย เชือกที่ซึ่งตั้งนี้ใช้เป็นสายบรรทัด เมื่อจะตีเส้นบรรทัด ใช้ลูกประคบชุบน้ำผสมน้ำลูบไปบนเส้นด้ายที่เป็นสายบรรทัดนั้น วางกรอบบรรทัดบนใบลาน กำหนดเส้นบรรทัดให้ได้ขนาดตามต้องการแล้ว ดึงสายบรรทัดขึ้น แล้วปล่อยให้ติดลงไปบนลาน ทำนองเดียวกับการตีเส้นด้วยสายบรรทัดของช่างไม้ จะปรากฏเส้นบรรทัดบนใบลานตามต้องการ นำใบลานที่ตีเส้นบรรทัดไว้เรียบร้อยแล้ววางบนหมอนสำหรับถึอรองจารหรือสนับรองจาร^{๑๘} จากนั้นจึงใช้เหล็กจาร^{๑๙} จารหนังสือใบลาน

ภาพที่ ๒.๑ อุปกรณ์การจารใบลาน

การจารตัวหนังสือบนใบลานนั้นส่วนใหญ่มักจะจารตามต้นฉบับ โดยจารลงบนใบลานที่มีเส้นบรรทัดแล้ว ให้จารตัวหนังสือใต้เส้นบรรทัดซึ่งใช้จารได้ทั้ง ๒ หน้าของใบลาน เมื่อจารตัวอักษรบนใบลาน

^{๑๘} สนับรองจารหรือหมอนสำหรับถึอรองจารซึ่งทำจากใบลานเรียงซ้อนกัน ๖ - ๗ ใบ หุ้มด้วยผ้าซึ่งเย็บริมเรียบร้อย มีไม้ไผ่เหลาแหลมยาวประมาณ ๗ - ๑๐ เซนติเมตร เสียบทางด้านยาวของหมอนตามร่องลานข้างละ ๒ อัน เพื่อใช้เป็นที่ค้ำยันต้นฉบับในขณะที่คัดลอก

^{๑๙} เหล็กจาร คือ เหล็กสี่เหลี่ยมคมมีด้ามสำหรับถึอคล้ายดินสอ เป็นอุปกรณ์การเขียนสำหรับใช้จารหนังสือใบลานโดยเฉพาะ

เสร็จแล้วจะมีรอยเส้นอักษรเป็นร่องลึกเท่านั้น ไม่สามารถอ่านได้อย่างชัดเจน ฉะนั้น จึงต้องลบด้วยขมิ้น
ไฟผสมน้ำมันยาง โดยใช้ลูกประคบลบให้สีดำของขมิ้นไฟจางลงไปตามร่องลายเส้นอักษรทั่วทั้งลาน แล้ว
นำทรายละเอียดที่ร่อนจัดโรยลงบนลานนั้น ต่อจากนั้นใช้ลูกประคบสะอาดลบขมิ้นไฟผสมน้ำมันยางให้
หมดจากหน้าลานนั้น โดยการถูลูกประคบไปมาหลาย ๆ ครั้งบนลานจะทำให้สีดำที่อยู่นอกรอยจารหลุด
หายไป ส่วนสีดำซึ่งซึมลงไปนอกรอยจารจะติดแน่นและทำให้ตัวอักษรปรากฏเด่นชัดไม่ลบเลือน มีความ
คงทนถาวร อยู่ได้นานนับร้อยปีขึ้นไป

ภาพที่ ๒.๒ คัมภีร์ใบลานฉบับล่องชาดข้างลาย

เมื่อจารจบเรื่องแล้ว ก็ใช้สายสนอง^{๒๐} ร้อยเข้าไปในรูที่เจาะไว้ทางด้านซ้าย เรียกว่า ร้อยหู เพื่อ
รวมเป็นผูก ส่วนมากคัมภีร์ผูกหนึ่งจะมี ๒๔ ลาน ซึ่งอาจจะจบเรื่องหรือไม่จบเรื่องก็ได้ เนื่องจากคัมภีร์ใบ
ลานแต่ละเรื่องมีความสั้นยาวของเนื้อเรื่องไม่เท่ากัน จำนวนผูกจึงมากน้อยต่างกัน ซึ่งอาจจะจบภายใน ๑
ผูก ๕ ผูก หรือ ๒๐ ผูกก็ได้ นับรวมเป็น ๑ คัมภีร์ เรียกว่า คัมภีร์ใบลาน

๒.๓.๓ การเข้าผูกเข้ามัดคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลานแต่ละคัมภีร์จะต้องประกอบด้วย ไม้ประกบกับคัมภีร์ ๒ ข้างหรือ ๑ คู่ ขนาบอยู่หน้า
- หลังใบลานที่เรียงลำดับผูกไว้แล้ว มีเชือกมัดรอบไม้ประกบ ๒-๓ ตอน และเพื่อป้องกันมิให้คัมภีร์ใบลาน
สกปรกได้ง่ายหรือชำรุดฉีกขาดเร็วขึ้น จึงต้องมีผ้าห่อคัมภีร์อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งนิยมใช้ผ้าชั้นดี เช่น ผ้าปทุม ผ้า
ตาด ผ้าไหม และผ้าลาย เป็นต้น ผ้าห่อคัมภีร์นี้มีมัดไว้ด้วยเชือกเว้นช่วงระยะ ๕ ช่วง แต่ละช่วงวนเชือก ๓
รอบ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้มีความหมายสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น เลข ๕ หมายถึงชั้น ๕
(รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) และเลข ๓ หมายถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น หรือบ้าง
ครั้งก็มัดคัมภีร์เป็น ๗ ช่วง (หมายถึง โภชณงค์เจ็ด) เมื่อมัดคัมภีร์ครบทุกช่วงแล้ว ให้เหน็บปลายเชือกไว้ไม่
ต้องผูกเงื่อน นอกผ้าห่อคัมภีร์มีฉลากหรือป้ายบอกชื่อคัมภีร์เสียบไว้ที่หน้ามัดคัมภีร์ด้วย ฉลากนี้ทำด้วย

^{๒๐} สายสนอง คือ เส้นเชือกเล็กๆ ที่จัดทำรูไว้ ร้อยใบลานให้เข้าเป็นผูก

วัตถุชนิดต่างๆ ซึ่งตกแต่งประดับหรือจำหลักลวดลายให้ดูงดงาม เช่น ทำด้วยไม้เรียกว่า ฉลากไม้ ทำด้วยทองเหลืองเรียกว่า ฉลากทองเหลือง ทอด้วยไหม เรียกว่า ฉลากทอ เป็นต้น

ภาพที่ ๒.๓ คัมภีร์ใบลาน พร้อมไม้ประกับ ฉลาก ผ้าห่อคัมภีร์

๒.๔ ประเภทและลักษณะของคัมภีร์ใบลาน

๒.๔.๑ ประเภทของคัมภีร์ใบลาน

เอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลาน ที่เก็บรักษาไว้ที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม มี ๒ ประเภท คือ

๑) คัมภีร์ใบลานฉบับหลวง คือ คัมภีร์ใบลานที่สร้างขึ้นโดยพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ การสร้างคัมภีร์ใบลานฉบับหลวงนี้จะมีความถูกต้องแม่นยำค่อนข้างสูง เนื่องจากมีการตรวจทานหลายครั้ง ซึ่งสามารถใช้เป็นต้นฉบับให้กับฉบับอื่นๆ ได้ใช้คัดลอกกันต่อ ๆ มา ดังปรากฏว่าคัมภีร์ใบลานฉบับหลวงสูญหายไปเป็นจำนวนมาก เพราะผู้ที่ยืมไปคัดลอกบางครั้งมิได้นำต้นฉบับมาคืน นอกจากนี้ยังสร้างด้วยความประณีตเป็นพิเศษ มีการตกแต่งลวดลายต่างๆ อย่างสวยงาม เช่น ตกแต่งคัมภีร์ลงรักปิดทองทึบ (ฉบับทองใหญ่ รัชกาลที่ ๑) ใบปกเขียนลายรดน้ำบนพื้นแดง (ฉบับรดน้ำแดง รัชกาลที่ ๒) ใบปกเขียนลาย รดน้ำรูปเทพชุมนุม (ฉบับเทพชุมนุม รัชกาลที่ ๓) เป็นต้น หากกล่าวเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ คัมภีร์ใบลานฉบับหลวงมีฉบับต่าง ๆ ดังนี้

(๑) รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ฉบับครุเดิม (พ.ศ. ๒๓๒๔) ฉบับทองใหญ่ (พ.ศ. ๒๓๓๑) ฉบับรองทรงหรือฉบับข้างลาย และฉบับทองชุบ

(๒) รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ฉบับรดน้ำแดง

(๓) รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับรดน้ำเอก ฉบับรดน้ำดำโท ฉบับทองน้อย ฉบับเทพชุมนุม ฉบับชุบย่อ ฉบับอักษรรามัญ และฉบับลายก้ามปู

(๔) รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔

(๕) รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของคัมภีร์ใบลานฉบับหลวง คือ แต่ละฉบับจะมีรูปสัญลักษณ์ประจำรัชกาลที่สร้างปรากฏอยู่ที่ใบรองปก รูปสัญลักษณ์ดังกล่าวจะเขียนอยู่ในรูปวงรีด้วยเส้นทองบนพื้นรักดำ ประจำอยู่ที่ริมด้านซ้ายและขวาของลาน ตรงกลางมีอักษรเส้นจารบอกชื่อคัมภีร์ รูปสัญลักษณ์ประจำรัชกาลต่าง ๆ มีลักษณะ ดังนี้

(๑) รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๑ เป็นรูปอุณาโลม เขียนเป็นลายเส้นคล้ายเปลวไฟวางอยู่บนพานตรงกลางมีฉัตร ๕ ชั้นขนาดอยู่ ๒ ข้าง และมีลายช่อกระหนกเปลวประกอบส่วนที่ว่าง

(๒) รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๒ เป็นรูปครุฑยุดนาคอยู่ตรงกลางมีฉัตร ๕ ชั้นขนาดอยู่ ๒ ข้าง และมีลายช่อกระหนกเปลวประกอบส่วนที่ว่าง

(๓) รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๓ เป็นรูปปราสาท ๓ ห้องอยู่ตรงกลาง มีฉัตร ๕ ชั้นขนาดอยู่ ๒ ข้าง และมีลายช่อกระหนกเปลวประกอบส่วนที่ว่าง

(๔) รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๔ เป็นรูปมงกุฎวางอยู่บนแท่น มีฉัตร ๕ ชั้น ขนาดอยู่ ๒ ข้าง และมีลายช่อกระหนกเปลวประกอบส่วนที่ว่าง

(๕) รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๕ เท่าที่พบในปัจจุบัน มี ๕ แบบ เป็นรูปพระเกี้ยวเปล่งรัศมีหรืออักษรพระปรมาภิไธยย่อประกอบลวดลายต่าง ๆ

ถ้าเป็นฉบับที่สร้างซ่อมเพิ่มเติมฉบับที่หายไปหรือในรัชกาลก่อน รูปสัญลักษณ์ประจำรัชกาลที่สร้างซ่อม หรือรัชกาลก่อนนั้น จะอยู่ด้านซ้ายของใบลาน และรูปสัญลักษณ์ประจำรัชกาลที่สร้างจะอยู่ทางด้านขวาของใบลาน เช่น รัชกาลที่ ๕ สร้างซ่อมฉบับในรัชกาลที่ ๔ ทางด้านซ้ายของใบลานจะมีรูปสัญลักษณ์ประจำรัชกาลที่ ๔ ส่วนด้านขวาเป็นรูปสัญลักษณ์ประจำรัชกาลที่ ๕ เป็นต้น

รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๑

รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๒

รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๓

รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๔

รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๔

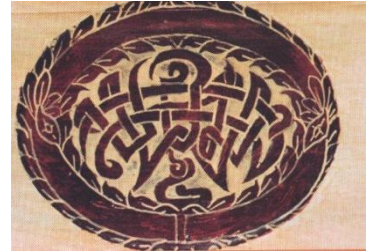
รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๕

รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๕

รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๕

รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลที่ ๕

ภาพที่ ๒.๔ รูปสัญลักษณ์ในรัชกาลต่าง ๆ

ปัจจุบันคัมภีร์ใบลานฉบับหลวงเก็บรักษาไว้ที่สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม จำนวน ๒,๔๔๐ คัมภีร์ และเก็บรักษาไว้ในตู้พระธรรมประดับมุกที่หอพระมณเฑียรธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง จำนวน ๑,๑๔๐ คัมภีร์

ภาพที่ ๒.๕ คัมภีร์ใบลานฉบับหลวงที่อยู่ภายในหอพระมณเฑียรธรรม

๒) คัมภีร์ใบลานฉบับราษฎร์ หรือฉบับเชลยศักดิ์ หมายถึง คัมภีร์ใบลานที่พระสงฆ์ สามเณรหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้น มีฉบับลานดิบ ฉบับรักทึบ ฉบับล่องรัก ฉบับล่องชาด และฉบับทองทึบ

คัมภีร์ใบลานเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นสมบัติเดิมอยู่ในความดูแลของสำนักหอสมุดแห่งชาติ และบางส่วน (โดยเฉพาะคัมภีร์ใบลานฉบับราษฎร์) ได้รับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธานำมามอบให้ หรือได้รับบริจาคจากเจ้าคณะพระสังฆาธิการบางวัดมอบให้เป็นทรัพย์สินของทางราชการ เพื่อนำมาทำ

การลงทะเบียนและให้บริการแก่พระภิกษุสามเณร นิสิตนักศึกษา ชาวต่างประเทศ และประชาชน
ทั่วไปได้อ่าน ศึกษาค้นคว้าได้ตามความประสงค์

๒.๔.๒ ลักษณะของคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลาน เป็นเอกสารโบราณที่จดจารลายลักษณ์อักษรไว้บนใบลาน ซึ่งเป็นวัสดุ
ธรรมชาติได้มาจากใบของต้นลาน จึงเรียกโดยทั่วไปว่า “หนังสือใบลาน” แต่เนื่องจากนิยมจารเรื่อง
เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาลงในใบลาน จึงนิยมเรียกหนังสือใบลานว่า “คัมภีร์ใบลาน”

ใบลานใช้จารตัวอักษรได้ทั้ง ๒ ด้าน ก่อนจารตัวอักษรลงบนใบลาน ต้องตีเส้นบรรทัดบน
ใบลานทุกใบ โดยใช้เส้นด้ายเหนียวซึ่งดัดกับกรอบไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้างยาวกว่าหน้าลาน
เล็กน้อย เชือกที่ซึ่งดัดนี้ใช้เป็นสายบรรทัด เมื่อจะตีเส้นบรรทัด ใช้ลูกประคบชุบเขม่าไฟผสมน้ำลูบไป
บนเส้นด้ายที่เป็นสายบรรทัดนั้น วางกรอบบรรทัดบนใบลาน กำหนดเส้นบรรทัดให้ได้ขนาดตาม
ต้องการแล้ว ดึงสายบรรทัดขึ้น แล้วปล่อยให้ติดลงไปบนลาน จะปรากฏเส้นบรรทัดบนใบลานตาม
ต้องการโดยทั่วไปลานหน้าหนึ่งมีจำนวนบรรทัดระหว่าง ๔ - ๙ บรรทัด แต่ที่นิยมมากที่สุดคือ ๕
บรรทัด นำใบลานที่ตีเส้นบรรทัดไว้เรียบร้อยแล้ว วางบนหมอนสำหรับถืองอจาร หมอนดังกล่าวนี้ทำ
จากใบลานเรียงซ้อนกัน ๖ - ๗ ใบ หุ้มด้วยผ้าซึ่งเย็บริมเรียบร้อย ที่ด้านซ้ายและขวาของหมอนรอง
ลานนิยมใช้ลานเส้นกว้าง ๑ - ๑.๕ เซนติเมตร พันไว้ใช้เพื่อเป็นเข็มขัดรัดใบลานขณะจารหนังสือ และ
ที่ข้างหมอนมีไม้ไผ่เหลาแหลมยาวประมาณ ๗ - ๑๐ เซนติเมตร เสียบทาง ด้านยาวของหมอนตามร่อง
ลานข้างละ ๒ อัน เพื่อใช้เป็นที่ค้ำลานต้นฉบับในขณะที่คัดลอก แล้วใช้ “เหล็กจาร” ชีตลงไปให้เป็น
ร่องรูปอักษรบนใบลานที่มีเส้นบรรทัดนั้น การจารตัวอักษรจะจารใต้เส้นบรรทัด

เมื่อจารข้อความลงลานจบแล้ว จะเห็นรูปลายเส้นอักษรเป็นสีขาว อ่านได้ไม่ชัดเจน ฉะนั้น
จึงต้องลบหน้าลานด้วยเขม่าไฟผสมน้ำมันยางให้ทั่ว เพื่อให้สีดำของเขม่าไฟฝังลงไปในเรื่องที่เป็น
รูปอักษร โดยใช้ลูกประคบชุบเขม่าไฟผสมน้ำมันยางนั้นลูบไปมาจนทั่วหน้าลาน แล้วใช้ทรายละเอียด
ซึ่งต้องทำให้ร้อนด้วยวิธีคั่วบนไฟหรือตากแดดก็ได้ ทรายทรายร้อนบนหน้าลาน แล้วใช้ลูกประคบ
สะอาดลบเขม่าไฟผสมน้ำมันยางให้หมดหน้าลาน ด้วยการถูลูกประคบไปมาบนทรายหลายๆ ครั้ง
ผิวหน้าของลานจะขาว และสะอาดเห็นเส้นอักษรเป็นสีดำอย่างชัดเจน มีความคงทนถาวร อยู่ได้นาน
หลายร้อยปี โดยคัมภีร์ใบลานที่เก่าที่สุดซึ่งพบอยู่ในปัจจุบัน จารด้วยอักษรธรรมล้านนา ภาษาบาลี
เรื่อง ตึงสนิปาต สมบัติของวัดไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จารขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๔ ซึ่งอยู่
ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนา ส่วนคัมภีร์ใบลานจารด้วยอักษรขอม ภาษาบาลี เก่า
ที่สุดปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ในสำนักหอสมุดแห่งชาติ คือ คัมภีร์สมนต-ปาสาทิกา วินยฎกถา (ทุติย) ปา
จิตติยวณณา ฉบับชาติทิป จารขึ้นเมื่อ จ.ศ. ๙๗๗ พ.ศ. ๒๑๕๘ ซึ่งอยู่ในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศ
รถแห่งกรุงศรีอยุธยา

๒.๔.๓ การเรียงลำดับหน้าของคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลานที่จารเสร็จแล้วทุกลาน ใช้ “อังกา” เป็นเครื่องหมายบอกลำดับหน้าลานแทน เลขหน้าอย่างหนังสือโดยทั่วไป เครื่องหมายอังกานี้ คือ ตัวอักษรซึ่งจารไว้ที่บริเวณกึ่งกลางใบลานริม ซ้าย ด้านหลังของใบลานแต่ละใบเพียงแห่งเดียวเท่านั้น (นอกจากนั้นยังพบว่าในบางคัมภีร์มีการจาร ชื่อเรื่องไว้เหนืออังกาทุกลานด้วย) อักษรบอกอังกาหรืออักษรที่ใช้บอกหน้าของหนังสือใบลานนั้น ใช้ พยัญชนะในภาษาบาลีซึ่งมีอยู่ ๓๓ ตัว คือ

ก ข ค ฌ ง จ ฉ ช ฌ ญ ฎ ฐ ฑ ฒ ฒ ต ถ ฑ ฐ ฒ ฒ ป ฝ พ ภ ฌ (พยัญชนะวรรค ๒๕ ตัว) ย
ร ล ว ส ห ฬ อ (พยัญชนะวรรค ๘ ตัว)

รูปแบบอักษรที่ใช้บอกอังกานิยมใช้แบบเดียวกับอักษรที่ใช้จารเนื้อเรื่อง เช่น คัมภีร์ใบลานจารอักษรขอม อักษรบอกอังกาก็ต้องใช้อักษรขอมเช่นเดียวกัน และใช้อักษรนี้ผสมรูปสระ อักษร ๑๒ ตัว โดยเริ่มต้นตั้งแต่อักษรตัวแรก คือ “ก” ผสมรูปสระ ดังนี้

ก กา กิ กี่ กุ กู เก ไก โก เกา กั กะ

เมื่อครบ ๑๒ ลานแล้ว ลานที่ ๑๓ จะต้องเปลี่ยนอักษรบอกอังกาใหม่ เป็นอักษรตัวถัดไป คือ อักษร “ข” ผสมสระต่อไปอีก ๑๒ ลาน ใบลานที่เรียงลำดับอังกาครบ ๒ อักษรแล้วจะมี ๒๔ ลาน เรียกว่า ๑ ผูก

ถ้าเรื่องที่จารลงในใบลานมีเนื้อเรื่องยาวผูกเดียวไม่จบ ต้องจารต่อกันหลาย ๆ ผูก นับ เนื้อเรื่องลำดับไปเป็นผูก ๒ ผูก ๓ และอาจมีจำนวนมากถึง ๓๐ ผูก หรือกว่านั้นก็ได้ อักษรที่ใช้บอก อังกาก็จะใช้พยัญชนะเรียงตามลำดับไปจนถึงพยัญชนะตัวสุดท้าย คือ “อ” แล้วยังไม่จบเรื่อง ผูก ต่อไปให้ย้อนกลับไปใช้อักษร “ก” ขึ้นต้น โดยมีอักษร “ย” ควบกล้าด้วยดังนี้

กย กยา กยิ กยี่ กยุ กยู เกย ไกย โกย เกยา กยั กยะ

และเรียงลำดับไปทำนองเดียวกับอักษรบอกอังกาในรอบแรก ส่วนผูกสุดท้ายถ้ามีจำนวน ลานเกินกว่า ๒๔ ลาน ตั้งแต่ ๒๕ ลาน ถึง ๔๐ ลาน ก็ให้นับ ๒๔ ลาน เป็น ๑ ผูก เป็นเกณฑ์เสมอไป ส่วนที่เกินนั้นให้นับเป็นลาน ๑, ๒, ๓ เรียงลำดับไป ตัวอย่างเช่น มี ๓๐ ลาน เรียกว่า ๑ ผูก ๖ ลาน เป็นต้น

เมื่อจารครบ ๑ ผูก และเรียงลำดับอังกาถูกต้องเรียบร้อยแล้ว ใช้ไหมหรือด้ายหรือเชือก ทำเป็นหูร้อย เรียกว่า “สายสนอง” ผูกหูใบลานตามช่องที่เจาะไว้ในตอนแรก การผูกหูใบลานจะผูก เฉพาะด้านซ้ายเพียงด้านเดียว ปล่อยด้านขวาให้ว่างไว้ เพื่อความสะดวกในการเปิดพลิกใบลานนั่นเอง เมื่อผูกหูใบลานนั้น ปลายสายสนองข้างหนึ่งต้องผูกเป็นห่วงไว้ แล้ววนปลายสายอีกข้างหนึ่งรอบกึ่ง ใบลานด้านบน พร้อมกับสอดปลายสายสนองเข้าในห่วงที่ทำไว้นั้น ทั้งนี้ เพื่อใช้ดึงและมัดให้ใบลาน แน่นสนิทเมื่อต้องการจะเก็บและคลายสายสนองออกเมื่อจะคลี่ใบลาน

ตามที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้วว่า ไบลานผูกหนึ่งมีจำนวนไบลานประมาณ ๒๔ ลานนั้น โดยทั่วไปต้องมีไบลานเปล่าไม่จารตัวอักษรเพิ่มไปในผูกอีก ทั้งด้านหน้าและด้านหลังของผูก ด้านละ ประมาณ ๒ - ๕ ลาน ลานเปล่านี้อาจทำหน้าที่เป็นปกหน้าปกหลังและใบรองปก เพื่อช่วยป้องกันมิให้ หน้าลานที่จารอักษรไว้นั้นชำรุดฉีกขาดได้ง่าย

๒.๔.๔ อักษรที่ใช้จารคัมภีร์ไบลาน

อักษรที่ใช้จารคัมภีร์ไบลานนั้น ส่วนมากเป็นอักษรขอม และยังมีที่จารเป็นอักษรธรรมอีสาน อักษร ธรรมล้านนา อักษรมอญ อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรไทย

๒.๔.๕ ภาษาที่ใช้ในคัมภีร์ไบลาน

ภาษาที่ใช้จารคัมภีร์ไบลานนั้น ส่วนมากจารเป็นภาษาบาลี และยังมีที่จารเป็นภาษาไทย ภาษาไทยอีสาน ภาษาไทยล้านนา ภาษาสันสกฤต เป็นต้น

๒.๔.๖ เส้นของคัมภีร์ไบลาน

เส้นอักษรในคัมภีร์ไบลานนั้น ส่วนมากเป็นเส้นจาร และมีที่เขียนเป็นเส้นชูปหมึกและ เขียนด้วยเส้นหมึก เส้นทองก็มีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย เช่น ฉบับทองชุบ เขียนเส้นชุบไว้ที่หน้าแรกของ ผูกที่ ๑ เท่านั้น และในปัจจุบันมีเส้นพิมพ์ซึ่งจัดทำขึ้นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่

ภาพที่ ๒.๖ เส้นจารสมัยอยุธยา

ภาพที่ ๒.๗ เส้นชูปหมึก ชูปทอง

๒.๔.๗ เรื่องที่จารในคัมภีร์ใบลาน

เรื่องที่จารในคัมภีร์ใบลานส่วนมากเป็นเรื่องในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ เช่น กฎหมาย ตำนาน วรรณกรรม และศาสตร์ต่าง ๆ มีโหราศาสตร์ เวชศาสตร์ เป็นต้น

๒.๔.๘ ฉบับของคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลานที่จารเสร็จแล้วนิยมตกแต่งหน้าปกและขอบคัมภีร์เพื่อให้เป็นชุดเดียวกัน ลักษณะการตกแต่งที่ต่างกันในแต่ละชุดมีชื่อเรียกเฉพาะว่า “ฉบับ” เท่าที่เคยพบและมีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติปัจจุบัน มีจำนวน ๑๖ ฉบับ คือ

- ๑) ฉบับลานดิบ
- ๒) ฉบับรักทึบ
- ๓) ฉบับขาดทึบ
- ๔) ฉบับทองทึบ
- ๕) ฉบับข้างลาย
- ๖) ฉบับข้างลายรดน้ำดำ
- ๗) ฉบับข้างลายรดน้ำแดง
- ๘) ฉบับทองใหญ่
- ๙) ฉบับทองซุบ
- ๑๐) ฉบับซุบย่อ
- ๑๑) ฉบับรองทรง
- ๑๒) ฉบับรดน้ำแดง
- ๑๓) ฉบับทองน้อย
- ๑๔) ฉบับรดน้ำดำโท รดน้ำดำเอก รดน้ำดำลายเทพชุมนุม
- ๑๕) ฉบับล่องขาด
- ๑๖) ฉบับล่องรัก

๒.๓.๙ ไม้ประดับคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลานที่จารเสร็จเรียบร้อยแล้วมีหลาย ๆ ผูก รวมกันเข้าเป็นหนึ่งคัมภีร์ หรือหนึ่งมัด เมื่อจะจัดเก็บต้องมีไม้ขนาด ๒ ข้างอยู่หน้าและหลังใบลานที่เรียงลำดับผูกไว้แล้ว เพื่อให้ลานแข็งแรง ไม่บิด หัก เตะ หรือฉีกขาดได้ง่าย เรียกว่า “ไม้ประดับ” ขนาดของไม้ประดับต้องกว้างยาวเท่ากับหน้าลาน และหนาประมาณ ๑ - ๒ เซนติเมตรหรือมากกว่านั้นก็มี ไม้ประดับมีมากมายหลาย

ประเภทด้วยกัน เช่น ไม้ประดับธรรมดา ไม้ประดับประดับมุก ไม้ประดับประดับเกล็ดหอย ไม้ประดับประดับงา ไม้ประดับประดับกระจก ไม้ประดับรักทึบ ไม้ประดับทาร์กแดง ไม้ประดับบรณ้ำดำ ไม้ประดับบรณ้ำแดง ไม้ประดับลายกำมะลอ ไม้ประดับชาดทึบ ไม้ประดับทองทึบ ไม้ประดับลายทองจีน ไม้ประดับทาสีดำ ไม้ประดับทาสีแดง

ภาพที่ ๒.๘ ไม้ประดับประดับงาและเปลือกหอย

ภาพที่ ๒.๙ ไม้ประดับอีกประเภทหนึ่ง

๒.๔.๑๐ ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลานที่จารจนครบชุด มีไม้ประดับ ๒ ข้าง และมัดเรียบร้อยดีแล้ว เมื่อจะเก็บไว้ ต้องใช้ผ้าห่อให้เรียบร้อย เพื่อป้องกันไม่ให้คัมภีร์ใบลานชำรุด ฉีกขาด หรือสกปรกได้ง่าย ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานนี้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างยาวกว่ามัดคัมภีร์ใบลานประมาณ ๒ - ๓ เท่า ผ้าที่ใช้ห่อคัมภีร์มีหลายชนิดด้วยกัน มีทั้งผ้าธรรมดา ผ้าทอยกดอก ผ้าทอยกดิน ผ้าพิมพ์ลายสีต่าง ๆ ผ้าปุม ผ้าตาด ผ้าไหม และผ้าต่วน เป็นต้น

ภาพที่ ๒.๑๐ ผ้าห่อคัมภีร์โบราณ

ผ้าห่อคัมภีร์โบราณ เป็นผ้าซึ่งพิมพ์ ปัก และทอในสมัยโบราณ แสดงให้เห็นลักษณะ ลวดลายบนผืนผ้าชนิดของผ้าแบบต่าง ๆ ผ้าเหล่านี้เดิมเป็นผ้าห่อพระคัมภีร์อยู่ตามวัดต่าง ๆ ทั้งนี้ สำนักหอสมุดแห่งชาติ ได้มาพร้อมกับการสำรวจเอกสารโบราณ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในสภาพชำรุด เมื่อได้ ลงทะเบียนเรียบร้อยแล้ว เพื่อประโยชน์ในการจัดเก็บคัมภีร์โบราณให้คงทน จึงได้เปลี่ยนผ้าห่อคัมภีร์ โบราณใหม่ สำหรับผ้าเก่า่นั้นมีคุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรมของไทยอยู่มากซึ่งผ้าแต่ละผืนจะมีลาย และวิธีการทอที่แปลกไม่ซ้ำกันประมาณ ๕๐๐ ชนิด “จนอาจกล่าวได้ว่าบรรดาผ้าไทย ชนิดต่างๆ มีผ้า ยก ผ้าทอ ผ้าพิมพ์ลายอย่างผ้าพิมพ์ลายเทศ ที่ไหน ๆ มีไม่มากอย่างเท่าที่มีอยู่ในหอพระสมุด แห่งชาติ”^{๒๑}

๒.๔.๑๑ ฉลากคัมภีร์โบราณ

คัมภีร์โบราณเมื่อห่อผ้าเรียบร้อยแล้ว จะมีป้ายบอกชื่อคัมภีร์ จำนวนผูกและลาน เรียกว่า “ฉลาก” ซึ่งทางภาคเหนือเรียกว่า “ไม้ปั่นซัก” ฉลากบอกชื่อคัมภีร์นี้ทำด้วยวัสดุชนิดต่างๆ ซึ่งบางชิ้นตกแต่งประดับหรือจำหลักลวดลายให้ดูสวยงาม มีทั้งทองเหลือง งาช้าง เขาสัตว์ ไม้ ผ้า หนังสัตว์ เป็นต้น

ภาพที่ ๒.๑๑ สายสนองร้อยโบราณแต่ละลูก เชือกมัดไม้ประกบ และผูกโบราณเข้าด้วยกัน

^{๒๑} แม้นมาส ขวลิต, ประวัติหอสมุดแห่งชาติ, โรงพิมพ์ศิwap ๒๕๐๙, หน้า ๒๔.

๒.๔.๑๒ เชือกมัดคัมภีร์โบราณ

คัมภีร์โบราณเมื่อห่อผ้าเรียบร้อยแล้ว ต้องใช้เชือกมัดให้แน่นเพื่อป้องกันฝุ่นละอองและสัตว์เข้าไปกัดกินโบราณข้างใน เชือกที่ใช้มัดคัมภีร์โบราณนี้เป็นเชือกเส้นเดียวที่ค่อนข้างยาว โดยใช้มัดด้านขวางวนเชือกรอบห่อคัมภีร์โบราณ โดยทั่วไปนิยมวนเชือกเว้นช่วงระยะเป็น ๕ เปลาะ แต่ละเปลาะวนเชือกอีก ๓ รอบ เมื่อมัดคัมภีร์ครบ ๕ เปลาะแล้ว เหน็บปลายเชือกไว้ไม่ต้องผูกเงื่อน นอกจากนี้ยังอาจใช้ผ้า ปอ ป่าน ไหม หรือเส้นผมของผู้มีศรัทธามาใช้มัดคัมภีร์โบราณก็มี

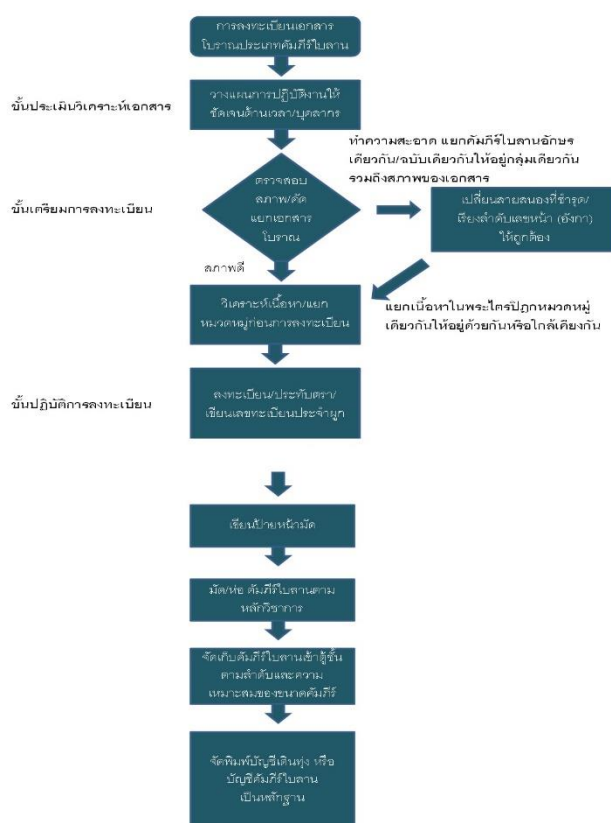
๒.๔.๑๓ การทำทะเบียนคัมภีร์โบราณ

คัมภีร์โบราณทุกประเภทที่เก็บไว้ในสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ซึ่งอยู่ในความดูแลของกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึกนั้นจะต้องลงทะเบียนประวัติไว้ เพื่อสะดวกในการสืบค้นและให้บริการแก่ผู้ใช้บริการเพื่อการศึกษาค้นคว้าได้สะดวก การลงทะเบียนคัมภีร์โบราณ มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นประเมินวิเคราะห์เอกสาร

ขั้นเตรียมการลงทะเบียน

ขั้นปฏิบัติการลงทะเบียน

แผนภาพที่ ๒.๑ ผังการทำทะเบียนคัมภีร์โบราณ

๒.๔.๑๔ ชั้นประเมินวิเคราะห์เอกสาร

ได้แก่ เมื่อมีการพบเอกสาร หรือได้รับแจ้งว่ามีเอกสารคัมภีร์โบราณ เจ้าหน้าที่จะต้องศึกษาข้อมูลโดยรวมเพื่อทำการประเมินวิเคราะห์สภาพและจำนวนเอกสาร รวมถึงแหล่งที่พบเอกสารโบราณเหล่านั้น ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการปฏิบัติงาน ว่าสมควรจะใช้เวลาเท่าใด กำหนดตัวบุคลากรที่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขั้นนี้ รวมถึงการทำการอนุรักษ์เบื้องต้น เช่น การทำความสะอาดคัมภีร์ด้วย

๒.๔.๑๕ ชั้นเตรียมการลงทะเบียน

ได้แก่ การคัดเลือกคัมภีร์โบราณ ตรวจสอบสภาพเอกสาร วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อจัดคัดแยกหมวดหมู่ก่อนการลงทะเบียน ทั้งนี้เพื่อให้เอกสารที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันมีเลขทะเบียนอยู่ในกลุ่ม หรือประเภทเดียวกันมากที่สุด แยกเอกสารที่มีอักษรชนิดเดียวกันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน จากนั้นจึงวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารโดยการให้รายละเอียดของเอกสารให้ได้มากที่สุด โดยให้รายละเอียด

ชื่อเรื่อง.....	เช่น	สตตปปรณภิมม ฯลฯ
ฉบับของเอกสาร.....	เช่น	ฉบับลานติบ ฯลฯ
ลักษณะเส้นอักษร.....	เช่น	เส้นจาร เส้นหมึก
ชนิดของไม้ประทับ.....	เช่น	ไม้ประทับธรรมดา ประดับมุก ฯลฯ
ชนิดฉลากคัมภีร์.....	เช่น	ฉลากงา ฉลากไม้ ฉลากโลหะ ฯลฯ

จากนั้น หากคัมภีร์ผูกใดเคยถูกใช้ค้นคว้าศึกษามาแล้ว ให้ผู้จัดทำทะเบียนตรวจสอบว่าหน้าหรือ อังกา ของคัมภีร์โบราณมีครบหรือจัดเรียงสลับกันหรือไม่ หากสลับกันให้เรียงให้ถูกต้องตามลำดับอังกา ตรวจสอบว่าสภาพปกหน้า ปกหลังสมบูรณ์หรือไม่ หากเห็นว่าสมควรเสริมปกหน้า ปกหลังให้เสริมปกหน้า ปกหลังคัมภีร์ก่อน ตรวจสอบสายสนองว่าสมบูรณ์ หรือเปื่อยยุ่ยตามกาลเวลา หากมีสภาพเปื่อยยุ่ยให้ทำการเปลี่ยนสายสนองโดยการร้อยสายสนองใหม่

๒.๔.๑๖ ชั้นปฏิบัติการลงทะเบียน

การเขียนเลขทะเบียนประจำผูกคัมภีร์โบราณแต่ละผูก ต้องเขียนเลขทะเบียนให้ชัดเจนที่สุดที่บริเวณริมซ้ายมือสุดของปกคัมภีร์โบราณ (หน้าที่ ๒) หากเป็นเรื่องเดียวกัน ให้กำหนดเป็นเลขทะเบียนเดียวกัน จะมีกี่ผูกก็ตาม ให้เขียนเลขทะเบียนไว้ซ้ายมือ ค้นด้วยเครื่องหมาย (/) ตามด้วยเลขผูกที่ปรากฏบนปกคัมภีร์โบราณ หรือกำหนดหมายเลขผูกตามอังกาหรือหน้าของคัมภีร์โบราณ เช่น ดังตัวอย่าง

๑/๑-๗ สตตปปรณภิมม (สังคณีปฏิฐาน) ๗ ผูก ๑ - ๗ ฉบับทองทิบ ไม้ประทับ

ธรรมดา

เลขที่ ๑ ซ้ายมือสุดคือเลขทะเบียนของคัมภีร์โบลานมัดนี้ ในตัวอย่างนี้มีทั้งหมด ๗ ผู้ก การเขียนเลขทะเบียนให้เขียนที่ริมซ้ายมือสุดบริเวณส่วนกลางของคัมภีร์โบลาน โดยตั้งแต่ผู้กที่ ๑ - ๗ เมื่อเขียนเลขทะเบียนแล้ว จะได้เลขทะเบียนเอกสาร ดังนี้

๑/๑ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๑

๑/๒ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๒

๑/๓ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๓

๑/๔ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๔

๑/๕ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๕

๑/๖ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๖

๑/๗ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๗

ในกรณีที่คัมภีร์มีไม่ครบตามจำนวนผู้ก มีขาดหายไปผู้กใดผู้กหนึ่งหรือหลายผู้ก เช่น คัมภีร์ดังกล่าวไม่ พบผู้กที่ ๒ ผู้กที่ ๔ ผู้กที่ ๖ เมื่อถึงเวลาลงทะเบียนให้ลงทะเบียนตามหมายเลขผู้กที่พบจะได้เลขทะเบียน ดังนี้

๑/๑ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๑

๑/๓ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๓

๑/๕ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๕

๑/๗ เลขทะเบียนประจำผู้กที่ ๗

เลขที่ ๑ - ๗ คือหมายเลขประจำผู้กของคัมภีร์โบลาน ซึ่งมีมากน้อยไม่เหมือนกัน บาง เรื่องอาจมีผู้กเดียว บางเรื่องอาจมีมากกว่านั้นแล้วแต่เนื้อหาเรื่องใดว่ามีมากหรือน้อย

สตตปปรณภริมม คือชื่อเรื่องตามแบบฉบับของคัมภีร์ โดยทั่วไปนิยมเขียนเป็นภาษา บาลี เช่น อานิสงส์การให้ทาน ชื่อแบบฉบับเมื่อประกอบเป็นภาษาบาลี จะชื่อได้ว่า ทานานิสส์กถา เป็นต้น ยกเว้นชื่อที่เป็นนิทานพื้นบ้านให้เขียนเรื่องนั้นได้

(สังคณี - ปฎฐาน) คือชื่อที่ปรากฏบนปกของคัมภีร์โบลาน ส่วนนี้ให้เขียนตามที่พบ เห็น อย่างไม่ให้เขียนอย่างนั้น โดยใช้เครื่องหมายวงเล็บ () เปิด - ปิด กำกับทุกครั้ง

จำนวนผู้ก ให้นำว่าเรื่องนี้มีกี่ผู้ก ผู้กใดบ้าง เช่น ๗ ผู้ก ๑ - ๗ หมายความว่า คัมภีร์นี้มี ทั้งหมด ๗ ผู้ก คือตั้งแต่ผู้กที่ ๑ - ๗ หรือ มี ๓ ผู้ก ๒,๕,๗ เป็นต้น

ฉบับของคัมภีร์ ให้บอกหลังจากจำนวนผู้กและผู้กที่มีแล้ว ตามแต่ฉบับของคัมภีร์นั้นๆ เช่น ฉบับลานดับ ล่องชาด ล่องรัก รักทึบ ทองทึบ

ชนิดของไม้ประทับ ให้บอกชนิดของไม้ประทับว่าเป็นชนิดใด มีครบหรือไม่ เช่น ไม้ ประทับประดับมุก ไม้ประทับประดับเกล็ดหอย ไม้ประทับธรรมดา

หากไม่มีไม้ประทับ ให้เขียนว่า **ไม่มีไม้ประทับ**

การให้ทะเบียนคัมภีร์โบลานเรื่องเดียวกันมีผู้กซ้ำกัน

คัมภีร์ไบเบิลบางเรื่องมีผู้ก้ำกั้นการ กำหนดเลขทะเบียนให้ใช้หมายเลขทะเบียนเลขเดียวกัน โดยใช้พยัญชนะในภาษาบาลีต่อท้ายจากหมายเลขผู้ ตั้งแต่พยัญชนะ ก ข ค ฌ ง ฯลฯ ส ห ฟ อ เช่น

๘๖๒๐/๑: ๑ก - ๑ง พระสารสังคห ๖ ผู้ก ๑ , ๑ก - ๑ง ฉบับ ทองทึบ - ล่องขาดไม้
ประกบธรรมดา

เลขที่ ๘๖๒๐ คือ หมายเลขทะเบียนคัมภีร์

๑: ๑ ก - ๑ ง คือ หมายเลขผู้ของคัมภีร์เรื่องนี้ เป็นเรื่องเดียวกัน แต่มีถึง ๖ ผู้ก เครื่องหมายทะเบียนที่ต้องเขียนริมซ้ายมือสุดบริเวณตรงกลาง จะเขียนได้ได้ ดังนี้

๒/๑

๒/๑ ก

๒/๑ ข

๒/๑ ค

๒/๑ ฌ

๒/๑ ง

(หากก้ำกั้นมากกว่านี้ให้ใช้พยัญชนะกำกับไปจนกระทั่งครบทุกผู้ก)

๒.๔.๑๗ จัดระเบียบคัมภีร์ไบเบิลก่อนมัดจัดเก็บ

คัมภีร์ไบเบิลที่ลงเลขทะเบียนแล้ว เพื่อสะดวกในการตรวจสอบ ให้จัดเรียงลำดับผู้กตั้งแต่เลขที่น้อยไปหามาก ตรวจสอบว่ามีไบเบิลใดงอ พับ เหลื่อมล้ก้ำกั้น ต้องจัดเรียงให้เรียบร้อยก่อน จากนั้นหากคัมภีร์ใดมีไม้ประกบประจำคัมภีร์ ให้นำไม้ประกบมาวางขนานกับคัมภีร์ไบเบิลแล้วใช้เชือกที่เตรียมไว้มัดมุมซ้าย-ขวา ห่างจากมุมพอควร คัมภีร์บางเรื่องมีผ้าสำหรับห่อที่ยังใช้การได้ให้ใช้ผ้าเดิมห่อคัมภีร์ ก่อนห่อคัมภีร์ทุกครั้งต้องตรวจสอบคัมภีร์ว่ามีเลขทะเบียนตรงกับป้ายบอกชื่อคัมภีร์หรือไม่ เมื่อตรวจสอบดูแล้วว่าไม่มีอะไรผิดพลาดจึงทำการมัดและห่อคัมภีร์และจัดเก็บต่อไป

๒.๕ วิธีมัดคัมภีร์ไบเบิล

คัมภีร์ไบเบิลที่ลงเลขทะเบียน เขียนป้ายบอกชื่อเรื่อง เรียงลำดับตามเลขผู้ก ประกบไม้ประกบมัดเตรียมผ้าห่อมัดจัดเก็บ การมัดห่อคัมภีร์ไบเบิลมีกรรมวิธีที่ปฏิบัติกันมาดังนี้ กล่าวคือให้มัดเป็นเปลาะ ตามขนาดความสั้น - ยาวของคัมภีร์ไบเบิล จำนวนเปลาะที่มัดคัมภีร์ไบเบิลมีตั้งแต่ ๓ - ๕ เปลาะ

๒.๕.๑ วิธีวัดขนาดคัมภีร์โบราณ

การวัดขนาดคัมภีร์โบราณ ให้ใช้ขนาดเซ็นติเมตร ในการวัดขนาดทั้งด้านกว้าง ด้านยาว และความหนาของคัมภีร์โบราณ

ส่วนประกอบป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณ

เลขที่	หมายถึง	เลขทะเบียน
ด.	หมายถึง	ผู้จัดเก็บ
ช.	หมายถึง	ชั้นที่จัดเก็บ
.....	หมายถึง	ชื่อเรื่องตามแบบฉบับ
(.....)	หมายถึง	ชื่อเรื่องที่ปรากฏบนปกคัมภีร์โบราณ
.....	หมายถึง	จำนวนผูกที่มี
.....	หมายถึง	เลขผูกที่มี
ฉบับ	หมายถึง	ฉบับของคัมภีร์โบราณ
ไม้ประกบ	หมายถึง	ชนิดของไม้ประกบคัมภีร์ (ถ้าไม่มีให้เขียนว่า ไม่มีไม้ประกบ)

๒.๕.๒ การจัดเก็บคัมภีร์โบราณ

การจัดเก็บเอกสารโบราณประเภทต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกัน เช่น รูปลักษณะ ขนาด และวัสดุที่ใช้ เป็นต้น ควรจะแยกกันจัดเก็บให้เหมาะสม ดังนั้น การจัดเก็บคัมภีร์โบราณ เป็นงานที่สำคัญอย่างหนึ่งในการดูแลรักษาคัมภีร์โบราณทางกายภาพให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อให้คัมภีร์โบราณอยู่ในสภาพสมบูรณ์ และคงสภาพได้นานที่สุด รวมทั้งยังต้องคำนึงถึงการหยิบ จับ มาใช้งานให้สะดวก รวดเร็ว เมื่อมีผู้มาขอใช้บริการอีกด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องจำแนกประเภทให้ชัดเจน ดังนี้

๑) จำแนกคัมภีร์โบราณตามตัวอักษรที่ปรากฏ เช่น อักษรขอม อักษรธรรมล้านนาอักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย อักษรมอญ อักษรพม่า อักษรสิงหล เป็นต้น แยกออกจากกันพร้อมติดป้ายกำกับให้ชัดเจน

๒) จำแนกคัมภีร์โบราณตามฉบับและความสำคัญที่ปรากฏ กล่าวคือ แยกตามผู้สร้างคัมภีร์โบราณ ฉบับหลวง และฉบับราษฎร์ เพื่อสะดวกในการสืบค้น ถ่ายไมโครฟิล์ม และให้บริการศึกษา

การจัดเก็บคัมภีร์โบราณ หลังจากที่ได้ดำเนินการลงทะเบียนตามหลักวิชาการเรียบร้อยแล้ว จะมีป้ายบอกชื่อเรื่อง และเลขที่อยู่หน้ามัด ในการเรียงชั้นตู้หรือชั้น ให้เรียงกันเป็นแนวราบตามลำดับของเลขทะเบียนจนหมดแถวที่หนึ่ง พอขึ้นแถวที่สองพยายามวางให้สลับฟันปลา เพื่อให้มี

ช่องว่างสำหรับระบายอากาศ และป้องกันการก่อกองน้ำเพราะคัมภีร์ไบเบิลที่อยู่ด้านล่างจะรับน้ำหนักมากเกินไป ทำให้เกิดการชำรุดเสียหาย

ตู้ที่ใช้จัดเก็บคัมภีร์ไบเบิล ควรมีความกว้างมากกว่าความยาวของคัมภีร์ไบเบิล โดยประมาณ ๕ – ๑๐ เซนติเมตร เพื่อป้องกันคัมภีร์ไบเบิลโค้งงอ และควรตั้งไว้ในสถานที่ที่ไม่ถูกแดดและฝน ส่วนห้องที่ใช้จัดเก็บควรมีทางระบายอากาศ สามารถระบายความอับชื้นได้ดี ปัจจุบันอาจจะติดตั้งเครื่องปรับอากาศ เครื่องฟอกอากาศ และเครื่องลดความชื้น เพื่อปรับอุณหภูมิให้เหมาะสมอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งยังต้องทำความสะอาดอยู่เป็นประจำ ให้อากาศถ่ายเทสะดวก และที่สำคัญต้องกำจัดปลวก แมลง หนู ซึ่งเป็นสัตว์ที่คอยทำลายคัมภีร์ไบเบิลทุก ๆ เดือน

๒.๖ บัตรรายการ, บัตรบรรณานุกรม, บัญชีบริการ, เชิงอรรถคัมภีร์ไบเบิล

๒.๖.๑ บัตรรายการคัมภีร์ไบเบิล

บัตรรายการคัมภีร์ไบเบิล เป็นบัตรที่มีรูปแบบเฉพาะ จัดทำเมื่อลงทะเบียนแล้ว เพื่อเก็บรายละเอียดต่าง ๆ ของคัมภีร์ไบเบิล ซึ่งบัตรรายการนี้มีขนาดมาตรฐาน คือ ๓ x ๕ นิ้ว

๒.๖.๒ วิธีการเขียนบัตรรายการ

๑) บันทึกข้อมูล ต. (ตู) ซ. (ชั้น) ไว้ทางด้านซ้ายมือหน้าเส้นกันแนวตั้ง

๒) บันทึกข้อมูลหลังเส้นกันแนวตั้ง

บรรทัดที่ ๑ ชื่อแบบฉบับ คือ ชื่อของคัมภีร์ไบเบิลตามหนังสือหลักเกณฑ์การจัดหมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธรศาสนา

บรรทัดที่ ๒ ถ้ามีชื่อผู้แต่ง ให้ใส่ชื่อผู้แต่ง แต่ถ้าไม่มีให้ใช้อักษรย่อว่า ม.ป.ต.

บรรทัดที่ ๓ ชื่อเรื่อง คือ ชื่อที่ปรากฏที่ไปปกของผูกไบเบิลของเรื่องนั้นๆ และยึดเอาชื่อที่ไปปกแรกเป็นชื่อเรื่อง

บรรทัดที่ ๔ เป็นต้นไปบันทึกรายละเอียดของคัมภีร์ไบเบิล อาทิ จำนวนผูก อักษร ภาษา เส้น จำนวนบรรทัด ข้อมูลผู้สร้าง (ถ้าไม่มีใช้อักษรย่อว่า ม.ป.ส.) ปี พ.ศ.ที่สร้าง (ถ้าไม่มีใช้อักษรย่อ ม.ป.ป.) ฉบับ ไม้ประทับ และต่อด้วยหมายเหตุต่าง ๆ ของคัมภีร์ไบเบิล ดังตัวอย่าง

๒.๖.๓ ความหมายของอักษรย่อบนบัตรรายการ

ม.ป.ต. หมายถึง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

ม.ป.ส. หมายถึง ไม่ปรากฏชื่อผู้สร้าง

ม.ป.ป. หมายถึง ปรากฏปีที่สร้าง

อนึ่ง การลงทะเบียนคัมภีร์โบลานในการสำรวจเอกสารโบราณตามแหล่งเอกสารโบราณต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น จะไม่ได้ทำบัตรรายการให้แก่แหล่งเอกสารโบราณ แต่จะจัดทำเฉพาะบัญชีคัมภีร์โบลานไว้เป็นหลักฐานเท่านั้น

ส่วนในกรณีที่หอสมุดแห่งชาติได้รับมอบเอกสารโบราณจากแหล่งต่างๆ ทั่วประเทศมาไว้เป็นสมบัติของชาติแล้ว เมื่อสำนักหอสมุดแห่งชาติส่วนกลางลงทะเบียนเอกสารโบราณเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำบัตรรายการไว้เพื่อให้บริการประชาชน ในการศึกษา ค้นคว้า เฉพาะที่สำนักหอสมุดแห่งชาติส่วนกลางเท่านั้น สำหรับคัมภีร์โบลานที่ผ่านการลงทะเบียนตามหลักวิชาการแล้ว ก็จัดส่งไปยังหอสมุดแห่งชาติสาขาซึ่งอยู่ตามภูมิภาค ปัจจุบันมีอยู่ ๑๑ สาขา ตั้งอยู่ใน ๑๐ จังหวัด คือ สุพรรณบุรี กาญจนบุรี เชียงใหม่ นครราชสีมา นครพนม ชลบุรี จันทบุรี นครศรีธรรมราช ตรัง และจังหวัดสงขลา มี ๒ แห่ง คือ หาดใหญ่ และสงขลา พร้อมกับบัญชีบริการคัมภีร์โบลานเพื่อให้บริการประชาชนในส่วนภูมิภาคต่อไป

๒.๖.๔ บัตรบรรณานุกรมคัมภีร์โบลาน

บัตรบรรณานุกรมเป็นบัตรที่ต้องจัดทำ โดยอาศัยรายละเอียดจากบัตรรายการ กล่าวคือ เมื่อทำบัตรรายการเสร็จแล้ว ต้องทำบัตรบรรณานุกรมให้เสร็จไปพร้อม ๆ กัน เพราะจะได้เรียงบัตรให้ยึดตามพยัญชนะและสระในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเป็นหลัก ดังนั้น กรณีการลงทะเบียนคัมภีร์โบลานในท้องถิ่นจะไม่ทำบัตรบรรณานุกรมเช่นเดียวกันกับบัตรรายการ

๒.๖.๕ บัญชีบริการคัมภีร์โบลาน

บัญชีบริการคัมภีร์โบลาน เป็นบัญชีของคัมภีร์โบลานที่เจ้าหน้าที่ได้ทำการลงทะเบียนคัมภีร์โบลานเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าศึกษาค้นคว้าตามระเบียบการบริการเอกสารโบราณ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) ลำดับที่ หมายถึง ลำดับที่ของเอกสารที่ลงทะเบียนตั้งแต่ต้นแรกจนถึงที่สุดท้ายของเอกสารที่ได้ลงทะเบียน

๒) เลขทะเบียน หมายถึง เลขประจำผูกของคัมภีร์โบลาน ถ้าได้รับมอบจากต่างจังหวัดให้ใช้ตัวย่อของจังหวัดที่รับมอบมาด้วย เช่น

อย.บ. (พระนครศรีอยุธยา คัมภีร์โบลาน)

ชบ.บ. (ชลบุรี คัมภีร์โบลาน)

๓) ชื่อแบบฉบับ (ชื่อเรื่อง) หมายถึง การบันทึกชื่อของคัมภีร์โบลานตามหนังสือหลักเกณฑ์การจัดหมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธศาสนา แล้วใช้วงเล็บด้วยชื่อเรื่องหน้าปกคัมภีร์โบลาน

๔) อักษร ได้แก่ อักษรที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิล โดยให้ลงชื่ออักษรทุกรูปแบบที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล เช่น ขอม -ธรรมล้านนา ธรรมอีสาน เป็นต้น

๕) ภาษา ได้แก่ ภาษาที่ใช้บันทึกในคัมภีร์ไบเบิล โดยให้ลงชื่อภาษาทุกภาษาที่ปรากฏในเอกสาร เช่น ภาษาบาลี ภาษาบาลี-ไทยล้านนา บาลี-มอญ-ไทย เป็นต้น

๖) เส้น คือ เส้นอักษรที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิล เช่น จาร หมึก ดินสอ เป็นต้น

๗) ไม้ประกับ คือ ชนิดของไม้ประกับที่ใช้ประกบคัมภีร์ไบเบิล เช่น ธรรมดา ขาดทึบ กำมะลอ เป็นต้น

๘) ประวัติ หมายถึง การระบุถึงการได้มาซึ่งเอกสารโบราณ

๙) จำนวน หมายถึง จำนวนคัมภีร์ และจำนวนผูกของคัมภีร์ไบเบิลในแต่ละลำดับที่ที่ลงทะเบียน

๑๐) ตู้ที่ (หิ้งที่) หมายถึง ตู้ที่ใช้เก็บคัมภีร์ไบเบิลที่ได้ลงทะเบียนแล้ว เพื่อเตรียมให้บริการนักศึกษาและประชาชน

๑๑) ชั้นที่ หมายถึง ชั้นที่เก็บคัมภีร์ไบเบิลไว้ในหิ้งที่จัดไว้ เช่น ๑/๑, ๒/๕ เป็นต้น

๑๒) หมายเหตุ มีข้อความใดๆ ที่สำคัญให้บันทึกลงในหมายเหตุ เช่น สภาพของ เอกสาร, ผู้แต่ง, ผู้สร้าง, ปีที่สร้าง เป็นต้น

๒.๖.๖ บรรณานุกรมและเชิงอรรถคัมภีร์ไบเบิล

คัมภีร์ไบเบิลจัดเป็นเอกสารโบราณที่เป็นแหล่งข้อมูลเอกสารชั้นต้น ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาซึ่งมีลักษณะพิเศษต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้น เมื่อนำข้อมูลความรู้มาใช้ จำเป็นต้องแสดงหลักฐานอ้างอิงที่มาให้เป็นรูปแบบของการศึกษาค้นคว้าวิจัย ในรูปแบบของบรรณานุกรม และเชิงอรรถ

การวางหลักเกณฑ์การทำบรรณานุกรม และเชิงอรรถ คัมภีร์ไบเบิล สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้กำหนดแนวทางเพื่อแสดงหลักฐานอ้างอิง ดังนี้

๑) แบบบรรณานุกรมคัมภีร์ไบเบิล แบ่งออกเป็น ๔ แบบ ดังนี้

(๑) คัมภีร์ไบเบิล ปรากฏชื่อผู้แต่ง ชื่อแบบฉบับ และชื่อฉบับชื่อแบบฉบับ. ชื่อคัมภีร์ โดย ชื่อผู้แต่ง. ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของ. ประเภท. อักษร. ภาษา. เส้น ฉบับ. ศักราช. (ผู้สร้าง, ปีที่สร้าง). เลขที่.

(ตัวอย่าง) ขุททกสutta. บาลีพระขุททกสutta โดย พระธรรมศิริ. หอสมุดแห่งชาติ.

หนังสือไบเบิล ๑ ผูก. อักษรขอม. ภาษาบาลี. เส้นจาร

ฉบับทองทึบ. ม.ป.ส., ม.ป.ป. เลขที่ ๓๙๘๐/ก/๑.

(๒) คัมภีร์ไบเบิล ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่มีชื่อแบบฉบับ และชื่อฉบับชื่อแบบฉบับ. ชื่อ คัมภีร์. ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของ. ประเภท. อักษร. ภาษา. เส้น. ฉบับ. ศักราช. (ผู้สร้าง, ปีที่สร้าง). เลขที่.

(ตัวอย่าง) ปณณาสชตก. สมุทโทสมชตก. หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือไบเบิล ๑ ผูก. อักษรขอม. ภาษาบาลี. เส้นจาร. ฉบับล่องชาด.ม.ป.ส., ม.ป.ป. เลขที่ ๘๑๓/ฉ/๑.

ทั้งนี้ แผนผังบรรณานุกรมแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ นี้ จะได้รายละเอียดครบถ้วนก็ต่อเมื่อ คัมภีร์ไบเบิลเรื่องนั้น ได้จัดหมวดหมู่และทำบัตรรายการเรียบร้อยแล้ว ส่วนคัมภีร์ไบเบิลที่ยังไม่ได้ทำ บัตรรายการนั้น ได้กำหนดรายละเอียดของแบบแผนบรรณานุกรมไว้ ดังนี้

(๓) คัมภีร์ไบเบิลที่ยังไม่ได้ทำบัตรรายการและไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง “ชื่อคัมภีร์.” ชื่อ สถาบันที่เป็นเจ้าของ. ประเภท. อักษร. ภาษา. เส้น. ฉบับ. ศักราช. (ผู้สร้าง, ปีที่สร้าง). เลขที่.

(ตัวอย่าง) “ราชาภิเศกปริวัตต.” หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือไบเบิล ๑ ผูก. อักษรขอม. ภาษา บาลี. เส้นจาร. ฉบับชาดทึบ. ม.ป.ส., ม.ป.ป. เลขที่ ๙๑๗/ข/๔.

อนึ่ง แต่ถ้าหนังสือไบเบิลเรื่องนั้น ๆ ปรากฏชื่อผู้แต่ง ให้ลงรายละเอียด ดังนี้

(๔) คัมภีร์ไบเบิลที่ยังไม่ได้ทำบัตรรายการ และทราบชื่อผู้แต่ง หรือ เป็นพุทธพจน์ “ชื่อ คัมภีร์” โดย ชื่อผู้แต่ง ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของ. ประเภท. อักษร. ภาษา. เส้น. ฉบับ. ศักราช. (ผู้สร้าง, ปีที่ สร้าง). เลขที่.

(ตัวอย่าง) “พระปาฏิโมกข์” โดย พระพุทธพจน์. หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือไบเบิล ๑ ผูก. อักษรขอม. ภาษาบาลี. เส้นจาร. ฉบับทองทึบ. ม.ป.ส., ม.ป.ป. เลขที่ ๓๙๖๘/ก/๑.

๒) แบบผังเชิงบรรณานุกรมคัมภีร์ไบเบิล มีดังต่อไปนี้

(๑) คัมภีร์ไบเบิล ปรากฏชื่อผู้แต่ง ชื่อแบบฉบับ และชื่อฉบับ ชื่อแบบฉบับ, ชื่อคัมภีร์ โดย ชื่อผู้แต่ง, ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของ, ประเภท, อักษร, ภาษา, เส้น, ฉบับ, ผู้สร้าง, ปีที่สร้าง, เลขที่, อังกา ด้านหน้าหรือด้านหลัง บรรทัด.

(ตัวอย่าง) ขุททกสัททปิฎก, บาลีพระขุททกสัททปิฎก โดย พระธรรมศิริ, หอสมุดแห่งชาติ, หนังสือไบเบิล ๑, อักษรขอม, ภาษาบาลี, เส้นจาร, ฉบับทองทึบ, ม.ป.ส., ม.ป.ป., เลขที่ ๓๗๘๐/ก/๑, ก ด้านหน้า ๓.

(๒) คัมภีร์ไบเบิลไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่มีชื่อแบบฉบับ และชื่อฉบับชื่อแบบฉบับ, ชื่อคัมภีร์, ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของ, ประเภท, อักษร, ภาษา, เลขที่, อังกา ด้านหน้าหรือด้านหลัง บรรทัด.

(ตัวอย่าง) ปณณาสชาตก, สมุทโทสมชาตก, หอสมุดแห่งชาติ, หนังสือใบลานผูก ๑, อักษรขอม, ภาษาบาลี, เส้นจาร, ฉบับล่องชาด, ม.ป.ส., ม.ป.ป., เลขที่ ๘๑๓/ฉ/๑, ข ด้านหลัง ๒.

(๓) คัมภีร์ใบลานที่ยังไม่ได้ทำบัตรรายการ และไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง “ชื่อคัมภีร์.” ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของ, ประเภท, อักษร, ภาษา, เส้น, ศักราช, เลขที่, อังกาด้านหน้าหรือด้านหลัง, บรรทัด.

(ตัวอย่าง) “ราชาภิเสกปริวตต,” หอสมุดแห่งชาติ, หนังสือใบลานผูก ๑, อักษรขอม, ภาษาบาลี, เส้นจาร, ฉบับชาดทึบ, ม.ป.ส., ม.ป.ป., เลขที่ ๙๑๗/ข/๔, กา ด้านหลัง ๒.

(๔) คัมภีร์ใบลานที่ยังไม่ได้ทำบัตรรายการ และทราบชื่อผู้แต่ง หรือเป็นพุทธพจน์ ชื่อคัมภีร์,” โดย ชื่อผู้แต่ง, ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของ, ประเภท, อักษร, ภาษา, เส้น, ฉบับ, ศักราช, เลขที่, อังกาด้านหน้าหรือด้านหลัง, บรรทัด.

(ตัวอย่าง) “พระปาฏิโมกข,” โดย พระพุทธพจน์, หอสมุดแห่งชาติ, คัมภีร์ใบลานผูก ๑, อักษรขอม, ภาษาบาลี, เส้นจาร, ฉบับทองทึบ, ม.ป.ส., ม.ป.ป., เลขที่ ๓๙๖๘/ก/๑, เก ด้านหลัง ๓.

๒.๖.๗ บัญชีเดินท่งหรือบัญชีสังเขป

ในการสำรวจเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทยในแต่ละครั้งนั้นระหว่างที่เดินทางไปสำรวจเอกสารโบราณในแต่ละท้องถิ่น ไม่ว่าจะขณะที่สำรวจจะได้รับมอบเอกสารโบราณหรือไม่ได้รับก็ตาม แต่เมื่อพบเอกสารโบราณแล้ว จำเป็นต้องขออนุญาตเจ้าของเอกสารโบราณ จัดทำบัญชีเดินท่งหรือบัญชีสังเขป เพื่อบันทึกข้อมูลไว้เป็นหลักฐานการพบเอกสารโบราณ ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการตรวจสอบที่อยู่ กล่าวคือ ตรวจสอบได้ว่าเมื่อเอกสารโบราณที่ได้บันทึกข้อมูลไว้มีการเคลื่อนย้ายจากแหล่งที่อยู่เดิมไปสู่แหล่งที่อยู่ใหม่ รวมทั้งยังติดตามลักษณะทางกายภาพของเอกสารโบราณในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไรได้อีกด้วย นอกจากนี้ยังถือเป็นการป้องกันมิให้เอกสารโบราณที่พบสูญหายเป็นอันตราย โดยเฉพาะอันตรายที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์

สาเหตุที่เรียกว่า **บัญชีเดินท่ง** ก็เพราะเดิมนั้นการเดินทางเป็นไปอย่างยากลำบาก ในการสำรวจแต่ละครั้งยังไม่มีถนนหนทางที่สะดวกเหมือนในปัจจุบัน ต้องเดินผ่านทุ่งสวน นา ไร่ เพื่อไปพบกับเจ้าของเอกสารโบราณ รวมถึงการสำรวจเอกสารโบราณที่พบอีกด้วย แต่เรียกว่า **บัญชีสังเขป** ด้วยก็เพราะว่าบัญชีนี้จะมีข้อความเฉพาะชื่อหนังสือและชื่อสถานที่หรือบุคคลผู้เป็นเจ้าของเอกสารโบราณ โดยต้องจัดทำสำเนามอบให้เจ้าของเก็บไว้เป็นหลักฐาน จำนวน ๑ ชุดด้วย เพื่อให้ทราบชื่อเรื่อง จำนวน อักษร ภาษา ฉบับ ประวัติ และลักษณะทางกายภาพ อาทิ ขนาด เส้นที่ใช้บันทึก เป็นต้น

ตารางที่ ๒.๑ ตัวอย่างบัญชีสังเขปคัมภีร์โบราณที่ยังไม่ได้ลงทะเบียน

วัด.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	ขนาด		หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								คัมภีร์	ไม้ประกับ	

ตัวอย่างบัญชีคัมภีร์โบราณลงทะเบียนแล้ว
วัดเขมาแก้ววรวิหาร ตำบล พยุหะ อำเภอ พยุหะคีรี จังหวัด นครสวรรค์

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	ขนาด		หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								กว้าง / ยาว / หยา / (ซ.ม.)	คัมภีร์	
๑	๑/๑-๑๖,๘ อาศิกมวณณา (ปณ) สมุดปาสาทิกา วินยฎกถา (พระอาทิตย์)	๑	๓	ขอม	บาลี	จาร	ต้องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ผ้าทอลายดอกสี่เปือกมีงูศ	๕/๕๖/๓	๕/๕๔/๒	คัมภีร์โบราณวัดเขมาแก้ว ค. พยุหะ อ.พยุหะคีรี จ. นครสวรรค์
	๒/๑๑๓,๒๑๒ก,๓ - ๘ นิธศุคิยวณณา (หฺตฺย) สมุดปาสาทิกา วินยฎกถา (หฺตฺย) สมุดปาสาทิกอดูกถาอุทฺทปาจิตฺตฺย)	๑	๑๐	"	"	"	"	"	"	"	๕/๕๖/๘	๕/๕๔/๒	"
	๓/๒๖๖,๕-๘ มหาวศฺวณณา (หฺตฺย) สมุดปาสาทิกา วินยฎกถา (หฺตฺย) สมุดปาสาทิกถุณณทวศฺค)	๑	๖	"	"	"	"	"	"	"	๕/๕๖/๔	๕/๕๔/๒	"
๒	๔/๑-๑๒ อาศิกมวณณา (ปณ) สมุดปาสาทิกา วินยฎกถา (พระอาทิตย์)	๑	๑๒	"	"	"	ทองทับ	"	"	ผ้าทอลายดอกสี่แฉง	๕/๕๖/๑๓	๕/๕๖/๓	"
๓	๕/๑-๑๒ อาศิกมวณณา (ปณ) สมุดปาสาทิกา วินยฎกถา (พระอาทิตย์)	๑	๑๒	"	"	"	"	"	"	ไม่มี	๕/๕๔/๑๒	๕/๕๔/๒	"
๔	๖/๑,๓,๗,๑๒-๑๓,๑๕-๑๖,๑๘ มหาวศฺวณณา(หฺตฺย) สมุดปาสาทิกา วินยฎกถา (พระมหาวศฺค)	๑	๘	"	"	"	ต้องขาด	"	"	ผ้าทอสีไม้มีลายทาง	๕/๕๔/๘	๕.๕/๕๕/๒	"
๕	๗/๑-๗ ศิกนิปาตวณณา มโนรตปุณฺณิ อองศฺตฺรนิภายฎกถา (ศิกนิปาต)	๑	๗	"	"	"	ทองทับ	"	"	ผ้าทอลายดอก	๕/๕๖/๘	๕/๕๖/๔	"
๖	๘/๑-๑๒ สมุดพวณณา สมุดปาสาทิกา อุทฺทนิภายฎกถา (ธรรมบท ขึ้นต้น)	๑	๒๒	ขอม	บาลี	จาร	ต้องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ผ้าพื้นลายดอก	๕/๕๕/๒๖	๕/๕๔/๔	"
๗	๑/๑-๑๐ สมุดพวณณา สมุดปาสาทิกา อุทฺทนิภายฎกถา (สมุดพหุ บั้งปลาย)	๑	๑๘	"	"	"	"	"	"	ผ้าพื้นลายกนก	๕/๕๔/๑๘	๕/๕๖/๓	"

บัตรรายการ

ต.	
ช.	
	มี.....ผูก อักษร.....ภาษา.....เส้น.....
	หน้าละ.....บรรทัด
	ฉบับ.....

บัตรบรรณานุกรม

อนึ่ง ในสมัยก่อนการสำรวจบางครั้งเมื่อเจ้าของได้มอบเอกสารโบราณจำนวนมากแก่คณะสำรวจ ซึ่งไม่อาจที่จะบันทึกข้อมูลลงในแบบฟอร์มบัญชีสังเขปคัมภีร์โบราณและบัญชีสังเขปหนังสือสมุดไทยได้ทันเวลา จำเป็นต้องนำเอกสารโบราณทั้งหมดกลับมายังหอสมุดแห่งชาติก่อน แล้วงาน

สำรวจจะดำเนินการจัดทำบัญชีส่งเขปส่งไปยังเจ้าของเอกสารโบราณที่มอบให้ จำนวน ๑ ชุด พร้อมกับเป็นหลักฐานเบื้องต้นจัดส่งให้งานทะเบียนและบริการเอกสารโบราณ เพื่อดำเนินการจัดทำทะเบียนเอกสารโบราณต่อไป

แต่เนื่องจากในปัจจุบัน เจ้าหน้าที่มีจำกัด บัญชีส่งเขปกับบัญชีบริการมีรายละเอียดเหมือนกันหลายรายการ อีกทั้งการลงทะเบียนต้องมีการจัดหมวดหมู่ตามหลักวิชาการ ซึ่งต่างจากบัญชีส่งเขปที่จะบันทึกข้อมูลตามลำดับเอกสารโบราณที่พบโดยมิได้จัดหมวดหมู่ ทำให้เกิดการปฏิบัติการที่สับสน และซ้ำซ้อนกัน ดังนั้น งานสำรวจและงานทะเบียน จึงได้ปฏิบัติงานร่วมกัน โดยได้ศึกษา วิเคราะห์ เนื้อหาจากเอกสารโบราณด้วยกัน เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนางานด้านเอกสารโบราณอีกด้วย ประกอบกับการสำรวจตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ จนถึงปัจจุบันเน้นการสำรวจเพื่อให้แหล่งเอกสารโบราณเป็นแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น และสนับสนุนให้เจ้าของเอกสารโบราณเป็นเครือข่ายมากกว่าที่จะสำรวจเพื่อการขอรับมอบเอกสารโบราณ และนำมาดูแลอนุรักษ์ลงทะเบียน และให้บริการ ณ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ ถึงแม้ว่าการดำเนินการดังกล่าวนี้จะทำให้การจัดทำบัญชีส่งเขปลดลงไปบ้างก็ตาม แต่บัญชีส่งเขปเอกสารโบราณก็มีความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่งในการบันทึกข้อมูลเบื้องต้นในการสำรวจเอกสารโบราณ

๒.๖.๘ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับการลงทะเบียนคัมภีร์ไบเบิล

๑) สถานสถานที่ในการลงทะเบียน ผู้ปฏิบัติงานด้านการลงทะเบียนควรคำนึงถึงอย่างมาก เพื่อให้การปฏิบัติการลงทะเบียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการลงทะเบียนได้มาตรฐานตามที่ควรจะเป็น นั่นก็คือ สถานที่ในการลงทะเบียน เนื่องจากว่าในขั้นตอนเตรียมการลงทะเบียน นอกจากจะต้องพิจารณาคัดแยกออกเป็นหมวดหมู่ แยกคัมภีร์ไบเบิลดี-เสีย ทำความสะอาดแล้ว สถานที่ในการดำเนินการเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการคัดแยกประเภทหมวดหมู่อีกด้วย

คัมภีร์ไบเบิล ส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องกับหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธ ศาสนา หรือที่เรียกว่าพระธรรมวินัย จึงถูกจัดอยู่ในหมวดธรรมคดี ตามหลักเกณฑ์การแบ่งหมวดของเอกสารโบราณในสำนัก หอสมุดแห่งชาติ ๑๓ หมวด โดยที่คัมภีร์ในทางพระศาสนาหรือพระธรรมวินัยนั้น ก็คือพระไตรปิฎกที่แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน อันได้แก่ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม และในแต่ละส่วนนั้นยังมีหมวด หมู่ วรรคตอน ละเอียดลงไปอีกมาก

ดังนั้น นักภาษาโบราณผู้เชี่ยวชาญในอดีต จึงได้ช่วยกันรวบรวมชื่อคัมภีร์ในทางพุทธศาสนาแล้วจัดทำเป็นหนังสือชื่อแบบฉบับ ที่เรียกกันในทางวิชาการว่า “หนังสือหลักเกณฑ์การจัดหมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธศาสนา” ใช้เป็นคู่มือในการลงทะเบียนคัมภีร์ไบเบิล ซึ่งแบ่งเป็น ๑๔ หมวด อนึ่ง จากหลักความจริงของคัมภีร์ในทางพระพุทธศาสนา การลงทะเบียนที่มีประสิทธิภาพ จะต้องแยกประเภทหมวดหมู่อย่างละเอียดถี่ถ้วน ตามหนังสือหลักเกณฑ์

การจัดหมวดหมู่ เพื่อให้ได้ชื่อแบบฉบับที่แท้จริงและเฉพาะเจาะจงลงไปอันจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้บริการ

ด้วยเหตุนี้ การลงทะเบียนจึงต้องใช้สถานที่ให้กว้างขวางคือมีพื้นที่พอที่จะจัดเรียงคัมภีร์ตามหมวดหมู่ ให้ละเอียดลงไปตามหลักวิชาการ ถ้ามีอุปสรรคในเรื่องพื้นที่วางเรียงคัมภีร์ ก็จะทำให้ประสิทธิภาพในการลงทะเบียนนั้นต่ำลงไปได้ เพราะการลงทะเบียนที่สมบูรณ์จะต้องนับลำดับเลขที่ทะเบียนตามหมวดหมู่พระไตรปิฎก และชื่อแบบฉบับเดียวกันหรือหมวดหมู่ที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ควรที่จะลงทะเบียนอยู่ในกลุ่มก้อนเดียวกัน ไม่กระจัดกระจาย คือ ชื่อแบบฉบับเหมือนกันก็ให้เลขทะเบียนต่อกันไป

ถ้าสถานที่คับแคบ ทำให้ไม่สามารถจัดเรียงคัมภีร์ออกมาได้ในคราวเดียวกัน คือ ไม่สามารถเห็นข้อมูลทั้งหมดได้ในคราวเดียวกัน เวลานำไปลงทะเบียนจึงลงซ้ำเรื่องเดิมอีกในขณะที่ต้องให้เลขทะเบียนไกลกันออกไปมาก เป็นปัญหาว่าบัญชีทะเบียนที่ไม่สามารถเรียงลำดับเรื่องให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันได้

ตัวอย่างเช่น สารสงคห มีทั้งหมด ๒๐ เลขที่ ควรที่จะจัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันได้ อาจจัดลงทะเบียนไว้ที่เลขที่ ๑ - ๒๐ หรือ ๓๑ - ๕๐ ให้เรียงต่อกันไปตลอด ๒๐ เลขที่ แต่สภาพปัญหาที่ไม่สามารถจัดเรียงให้เห็นข้อมูลหรือคัมภีร์ได้ในคราวเดียวกัน จึงต้องลงทะเบียนกระจายเลขที่ อาจเป็นเลขที่ ๑-๑๐, ๑๔, ๑๗, ๑๙-๒๓, ๒๘-๓๐ หรือ ๓๑-๔๐, ๔๕, ๔๗, ๔๙, ๕๓-๕๕, ๖๐-๖๓ จะเห็นได้ว่าเรื่องสารสงคห จัดเรียงไว้ไม่เป็นกลุ่ม เนื่องจากให้เลขที่ไม่ติดต่อกัน ทำให้ไม่สะดวกแก่ผู้ใช้บริการ นับว่าเป็นอุปสรรคและปัญหาอันเกิดจากสถานที่คับแคบไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน เพราะฉะนั้น สถานที่ในการปฏิบัติงานลงทะเบียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

๒) บุคลากร ในการลงทะเบียนคัมภีร์โบราณนั้น จำเป็นจะต้องมีคณะทำงานในการปฏิบัติงานอย่างน้อย ๒ - ๓ คนขึ้นไป เพื่อความสะดวกรวดเร็ว การทำงานประสานกันเป็นคณะทำงานก็เพื่อไม่ให้สิ้นเปลืองเวลามากจนเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกสำรวจลงทะเบียนเพื่อการอนุรักษ์ในส่วนภูมิภาคนั้น จำเป็นจะต้องมีเครือข่ายที่เป็นทั้งบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ทำงานร่วมกัน เป็นคณะบุคคลที่ประสานงานกันได้อย่างคล่องตัว เช่น คนหนึ่งจัดเข้ามัด คนหนึ่งลงทะเบียน คนหนึ่งเขียนป้าย และอีกคนหนึ่งห่อมัดคัมภีร์ เป็นต้น

การลงทะเบียนที่ใช้บุคลากรเพียงคนเดียวนั้น อาจทำได้และอาจทำได้ดีอีกด้วย แต่ก็มีข้อเสียคือใช้เวลาในการทำงานนานมาก และหากเกิดความผิดพลาดในหลักวิชาการแล้วไม่มีผู้ตรวจสอบหรือทักท้วงอาจทำให้เกิดความเสียหายได้ ดังนั้น จึงไม่ควรปฏิบัติงานภาคสนามการสำรวจลงทะเบียนคัมภีร์โบราณแต่เพียงลำพังคนเดียว ดังนั้น จึงจำเป็นต้องหาเครือข่ายที่ทำงานด้านนี้ให้บรรลวุฒิปุระสงค์ในการทำงาน

การลงทะเบียนคัมภีร์โบราณของกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักงานหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้วางรูปแบบการทำงานเป็นมาตรฐาน สามารถทำได้เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการด้วยกัน ดังนี้

ประการแรก คือไม่ต้องแข่งกับเวลา เพียงแค่กำหนดไว้ว่าวันนี้จะทำให้ได้ปริมาณงานเท่าใด เมื่อได้ปริมาณงานตรงเป้าหมายก็พอหรืออาจทำต่อไป ถือว่าเป็นผลงานที่สะสมไว้ชดเชยวันที่ทำได้ต่ำกว่าเป้าหมาย เมื่อมีปัญหาอุปสรรคหรืองานจรเข้ามาทำให้ปริมาณงานไม่ตรงเป้าหมายก็หยุดพักไว้ แล้ววันรุ่งขึ้นมาทำต่อ โดยไม่ต้องคำนึงถึงกรอบเวลาของปริมาณงานทั้งหมด

ประการที่สอง คือ มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภาษาโบราณให้คำปรึกษาอยู่ตลอดเวลา และยังเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานลงทะเบียนคัมภีร์โบราณ ซึ่งทำให้เห็นตัวอย่างการทำงานอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม มีปัญหาติดขัดสามารถปรึกษาได้ทันที

ประการที่สาม คือ สามารถขอความร่วมมือจากเพื่อนร่วมงานในส่วนอื่นๆ ได้พอสมควร เช่นขอแรงงานในการขนย้ายคัมภีร์ที่มีปริมาณมากและหนัก หรือขอความเห็นในขณะที่ปฏิบัติงานไปแล้วเกิดความไม่มั่นใจ

ประการที่สี่ คือ สิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์คุ้นเคย ทำให้บุคลากรมีจิตใจมุ่งมั่นต่องาน ไม่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานที่และสิ่งแวดล้อมใหม่ ทำให้วุฒិภาวะทางอารมณ์ดีซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติงานอย่างมาก

ประการที่ห้า คือ เมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัยทางวิชาการที่นอกเหนือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภาษาโบราณจะให้คำตอบได้ สามารถค้นคว้าได้จากหนังสือคู่มือต่างๆ ที่มีอยู่จำนวนมากในสำนักหอสมุดแห่งชาติ

บุคลากรจะต้องประสานความร่วมมือ ก็คือผู้ที่ครอบครองหรือเป็นเจ้าของคัมภีร์โบราณ เช่น พระสังฆาธิการเจ้าอาวาส ส่วนราชการต่าง ๆ หน่วยงานเอกชน ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ เจ้าของคัมภีร์โบราณเหล่านี้ต้องการเห็นการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ที่ปฏิบัติงานลงทะเบียนคัมภีร์โบราณจะต้องทำความเข้าใจและอธิบายขั้นตอนต่างๆว่าทำงานถึงระดับไหนแล้วงานใกล้จะบรรลุเป้าหมาย หรือยังเนื่องจากการปฏิบัติการลงทะเบียนคัมภีร์โบราณมีขั้นตอนการแยกประเภทหมวดหมู่ ซึ่งต้องนำคัมภีร์ออกมาเรียงรายเป็นกอง ตามหมวดหมู่แยกย่อยอย่างละเอียดมองเห็นเป็นว่ากระจายเต็มพื้นที่ทำงาน ถ้าปฏิบัติการขั้นตอนนี้ใช้เวลานานมากเกินไป อาจทำให้เจ้าของคัมภีร์โบราณเข้าใจผิดคิดไปได้ว่าทำงานไม่เรียบร้อยกระจายกระจาย งานไม่ก้าวหน้า ความเชื่อมั่นจะไม่เกิดกับเจ้าของคัมภีร์โบราณ บางครั้งอาจล้มเลิกความตั้งใจที่จะให้ลงทะเบียนคัมภีร์โบราณได้

เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติงานจะต้องประสานความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับเจ้าของคัมภีร์ ให้เข้าใจว่าการนำคัมภีร์ใบลานออกมาเรียงรายเป็นกองเต็มพื้นที่ทำงานนั้น เป็นวิธีการปฏิบัติงาน และอาจต้องทำเป็นตัวอย่างให้เห็นตลอดกระบวนการจนสำเร็จเป็นมัดสมบูรณ์ พร้อมจัดเก็บเข้าที่ไว้

๓) วัสดุอุปกรณ์ เตรียมความพร้อมในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติกลาง ทะเบียน ทำให้งานสำเร็จได้อย่างราบรื่น เพราะการปิดช่องว่างหรืออุดรูรั่วของปัญหาในเรื่องวัสดุอุปกรณ์เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายกว่าปัญหาอุปสรรคประการอื่น เช่น อ่านวิเคราะห์หาชื่อเรื่องจากคัมภีร์ใบลานที่ชำรุดขาด แหว่ง ทำให้เรื่องไม่ประติดประต่อ ชื่อเรื่องไม่ชัดเจน ซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคที่เราไม่สามารถป้องกันเหตุได้

ดังนั้น การเตรียมความพร้อมในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ จึงเป็นการป้องกันเหตุที่จะทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคต่อการทำงานประการหนึ่ง และถือว่าเป็นการลดปัญหาอุปสรรคในการทำงานอีกด้วย

วัสดุที่จำเป็นในการลงทะเบียนคัมภีร์ใบลาน ได้แก่ สำลี แอลกอฮอล์ เชือก ผ้าดิบขาว ปากกาเขียนป้าย ใบลานเปล่า สายสนอง ใบลงทะเบียน ปากกาเขียนข้อมูล กระจาดขันทก หมักน้ำเงินหรือดำ วัสดุเหล่านี้ไม่ควรลืมเพราะเป็นสิ่งที่ต้องใช้และจำเป็นในการลงทะเบียน ถ้าขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะทำให้งานสะดุดลงทันที อุปกรณ์หรือเครื่องมือที่จำเป็นในการลงทะเบียนคัมภีร์ใบลาน ได้แก่ กรรไกรตัดกระจาดขันทก ลวดร้อยสายสนอง ตลับเมตรวัดขนาดคัมภีร์และไม่ประกับ เหล็กฟุต คัตเตอร์ แวนขยาย คลิปหนีบกระจาดขันทก แท่นประทับตราวาง ตราวางของสถาบันที่เป็นเจ้าของคัมภีร์ใบลาน เครื่องเย็บกระจาดขันทกพร้อมลวดเย็บ อุปกรณ์เหล่านี้ต้องใช้ประกอบกับวัสดุข้างต้น จะมีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง ยังถือว่าไม่สำเร็จประโยชน์ วัสดุอุปกรณ์ที่กล่าวแล้วทั้งหมด แม้จะหาได้โดยทั่วไปเพราะไม่ได้เป็นวัสดุอุปกรณ์พิเศษอะไร แต่ถึงกระนั้นการลงทะเบียนคัมภีร์ใบลานในส่วนภูมิภาค ถิ่นทุรกันดาร บางครั้งตามวัดที่อยู่ห่างไกลก็จำเป็น ต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์ไปให้พร้อม ถ้าขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือบกพร่องประการใดๆ ต้องเดินทางเข้ามาซื้อในเมืองหลายสิบกิโลเมตร ทำให้เสียเวลาทำงานไปหลายชั่วโมง เป็นเหตุให้การทำงานต้องรีบเร่ง และการทำงานอาจผิดพลาดได้ง่าย เมื่อมองในแง่นี้ ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์จึงเป็นปัจจัยเพื่อเสริมให้การลงทะเบียนคัมภีร์ใบลานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังช่วยให้เกิดความงามจากผลงานที่ออกสู่สายตาคนรุ่นอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาไทยอีกด้วย

๔) หลักวิชาการและประสบการณ์ ที่เรียกว่าหลักวิชาการก็เพราะใช้เป็นหลักหรือแนวทางในการปฏิบัติกลางทะเบียนคัมภีร์ใบลาน โดยการใส่รหัสประจำผูกให้เข้าพวก เข้าหมู่ เป็นระบบระเบียบ เรียบร้อย สะดวกแก่การศึกษาค้นคว้า การใส่รหัสประจำผูกหรือที่เรียกว่าเลขที่ประจำผูกนั้น จำเป็นที่จะต้องหาข้อมูลจากคัมภีร์ผูกรุ่น ๆ ก่อน แล้วจึงกรอกลงไปในใบลงทะเบียน ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

เลขที่ ควรเว้นไว้ใส่หลังจากที่กรอกข้อมูลต่างๆข้างล่างเสร็จแล้วจึงจะให้เลขที่ เช่น เลขที่ ๑๘/๑-๑๕ และต้องให้เลขที่เรียงกันไปตั้งแต่ ๑,๒,๓ เป็นต้นไป ทั้งนี้เลขที่อาจมีหลายเลขที่ซึ่งรวมอยู่ในมัดเดียวกันก็ได้

มัดที่ ใส่ลำดับมัดตามที่ลงทะเบียนเรียงกันไป ไม่ข้ามลำดับ ตั้งแต่มัดที่ ๑,๒,๓ เป็นต้นไป

หมวด ในการลงทะเบียนคัมภีร์ใบลานนี้ นอกเหนือจากหมวดธรรมคดีแล้ว หากเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา จะใส่หมู่ย่อยชื่อตามหนังสือหลักเกณฑ์การจัดหมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธศาสนาได้

ชื่อแบบฉบับ ใส่ชื่อตามหนังสือหลักเกณฑ์การจัดหมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นสูตรต่าง ๆ ก็ให้ใส่ชื่อเฉพาะของสูตรนั้น ๆ ไป

ชื่อเรื่อง ใส่ชื่อตามตัวจารที่ปกหน้าหรือปกหลัง ทั้งนี้ควรดูให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่อยู่ข้างในด้วย เพราะบางครั้งเรื่องกับชื่อหน้าปกไม่ตรงกัน ถ้าไม่มีปกหน้าหรือปกหลังให้อ่านตอนจบของเรื่องอาจบอกชื่อเรื่องไว้ หรือไม่เช่นนั้นก็ต้องอ่านวิเคราะห์เรื่องทั้งหมดจึงจะทราบชื่อเรื่อง

ผู้แต่ง ต้องทราบประวัติคัมภีร์นั้นๆ เช่น คัมภีร์ วิสุทธิมคค พระพุทธโฆสจารย์ เป็นผู้แต่ง ส่วนคัมภีร์แปล หรือที่เรียกว่า เผล็จ(แปลยกศัพท์) นั้น คงไม่ทราบว่าผู้ใดแต่ง เพราะแปลกันมาหลายยุคหลายสมัย ให้ใส่ว่า ม.ป.ต.

ผู้สร้าง คัมภีร์แต่ละเรื่องจะมีผู้มีศรัทธาสร้างถวายให้กับวัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ถ้าปรากฏก็ใส่ลงไป ถ้าไม่มีก็ให้ใส่ว่า ม.ป.ส.

ปีที่สร้าง ถ้าปรากฏปีที่สร้างกับชื่อผู้สร้างก็ให้ใส่ลงไปได้เลย ถ้าไม่ปรากฏก็ให้ใส่ ม.ป.ป.

อักษร ใส่อักษรที่จารลงในใบลาน เช่น อักษรขอม ธรรมอีสาน ธรรมล้านนา ฯลฯ

ภาษา ใส่ภาษาที่ใช้ในการจาร เช่น ภาษาบาลี ไทยอีสาน ไทยล้านนา ฯลฯ

เส้น ในที่นี้คือเส้นจารเป็นส่วนใหญ่ ส่วนน้อยจะมีเส้นหมึก

ฉบับ พิจารณาจากสีที่ขอบด้านข้างของคัมภีร์ใบลานแต่ละผูก เช่น ทองทึบ ชาติทึบ ล่องชาด ล่องรัก รักทึบ ลานดิบ เป็นต้น ซึ่งโดยมากจะไม่นอกเหนือไปจากนี้ ถ้าจะมีแปลกไปบ้างก็สังเคราะห์ลงกันได้ในกลุ่มเหล่านั้น แล้วหมายเหตุไว้ว่ามีลักษณะเฉพาะอย่างไร

ขนาดคัมภีร์ วัดขนาด กว้าง ยาว หนา ถ้าเลขที่หนึ่งมีหลายผูกให้วัดความหนารวมกันทั้งหมด ส่วนความกว้างและความยาว ให้วัดผูกที่แคบที่สุดกับผูกที่กว้างที่สุด และผูกที่สั้นที่สุดกับผูกที่ยาวที่สุด เช่น กว้าง ๔.๕-๕ ยาว ๕๓.๕-๕๖ เซนติเมตร

ไม้ประกบ บอกลักษณะของไม้ประกบลงไป เช่น ไม้ประกบธรรมชาติ ลายรดน้ำดำ ลายกำมะลอ ประดับกระจก ประดับงา เป็นต้น

ขนาดไม้ประกบ วัดขนาด กว้าง ยาว และหนา ความหนาของไม้ประกบให้วัดรวมกันทั้งสองข้าง ส่วนความกว้าง และความยาวของไม้ประกบในกรณีที่ไม่ประกบสองข้างไม่เท่ากันให้วัดทั้งสองข้างแล้วบอกระยะต่ำสุดถึงสูงสุด เช่น กว้าง ๔.๘-๕.๒ ยาว ๕๖.๕ - ๕๘ เซนติเมตร ถ้าไม้ประกบมีข้างเดียวก็บอกว่ามีข้างเดียว

ประวัติ ถ้ามีประวัติเพิ่มเติมที่น่าสนใจก็เขียนลงไป อนึ่ง การอ่านวิเคราะห์หาชื่อเรื่อง ถือเป็นหัวใจสำคัญของการลงทะเบียน ดังนั้นจึงต้องใช้ความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ทั้งหมดออกมา เพราะถ้าไม่ได้ชื่อเรื่องก็ไม่สามารถจัดเข้าหมวดหมู่ได้ การลงทะเบียนก็ไม่สำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ ความรู้และประสบการณ์ที่น่าออกมาใช้ จึงเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้มากยิ่งขึ้น บางอย่างหาไม่ได้ในตำราเรียน แต่ได้จากประสบการณ์ตรงในการทำงาน เช่น เรื่อง ภาณวาร มีตั้งแต่ ปฐม-ปฐมภูมิกถา และยังมีรายละเอียดเกี่ยวกับพระสูตรที่อยู่ในภาณวาร ว่าสูตรอะไรอยู่ในปฐมภูมิกถาจนถึงปฐมภูมิกถา

๒.๗ หนังสือสมุดไทย

๒.๗.๑ ความหมายของหนังสือสมุดไทย

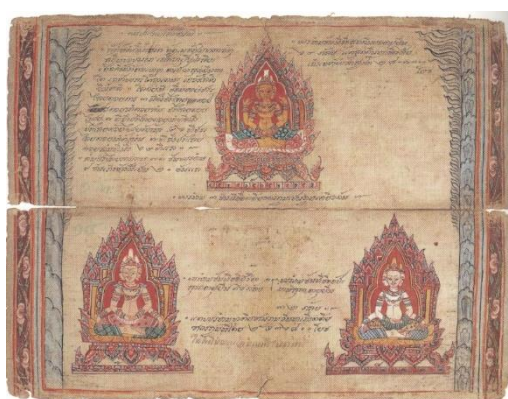
หนังสือสมุดไทยหรือสมุดไทยคือเอกสารโบราณที่ทำจากเปลือกไม้ชนิดต่าง ๆ ที่สามารถนำมา ใช้ทำเป็นกระดาษได้ เช่น ข่อย สาลี่ กระจูด ปอ ย่านกฤษณา เป็นต้น โดยทำกระดาษให้หนาพอสมควรและตัดกระดาษให้เป็นลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวๆ กระดาษขนาดยาวนี้มักจะต้องต่อกระดาษให้มีขนาดยาวขึ้น แล้วพับกระดาษกลับไปกลับมา ให้เป็นเล่มสมุด ใช้รองรับการเขียนเส้นอักษร การขุดตัวอักษร การเขียนภาพ การเขียนลวดลายเส้นต่าง ๆ ซึ่งเขียนได้ทั้งสองด้าน เนื้อหาที่เขียนมักเป็นเรื่อง จดหมายเหตุ หมายรับสั่ง วรรณคดี โหราศาสตร์ เป็นต้น ประชาชนทั่วไปมักเรียกหนังสือสมุดไทยว่า สมุดไทย หรือ สมุดข่อย (เพราะทำจากเปลือกข่อย)^{๒๒} ส่วนภาคใต้ของประเทศไทย นิยมเรียกว่าบุต (ซึ่งมักจะทำจากพืชที่มีส่วนผสมของย่านกฤษณา) ที่เรียกว่าสมุดไทยนั้น เพราะสมุดประเภทนี้คนไทยเป็นผู้ทำขึ้น หนังสือสมุดไทยมี ๒ สี คือ สีดำ เกิดจากการย้อมกระดาษด้วยเขม่ากับแป้งเปียกบนพื้นสมุด เรียกว่า หนังสือสมุดไทยดำ และสีขาวซึ่งเป็นสีธรรมชาติของกระดาษที่ใช้ทำ

^{๒๒} บทความในคู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัททรงสิทธิ์ วรรณ, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

หนังสือสมุดไทย เรียกว่าหนังสือสมุดไทยขาว ภาคใต้ของประเทศไทยเรียกหนังสือสมุดไทยดำ ว่า บุคดำ เรียกหนังสือสมุดไทยขาวว่า บุคขาว^{๒๓}

๒.๗.๒ ความเป็นมาของหนังสือสมุดไทย

หลักฐานเกี่ยวกับหนังสือสมุดไทยซึ่งเก่าที่สุดที่พบในประเทศไทยนั้น มีอายุไม่เกินสมัยอยุธยา เช่น หนังสือเรื่อง สมุดภาพไตรภูมิสมัยอยุธยา หนังสือเรื่อง นันทโศปนนทสูตรคำหลวง เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระดาษเสื่อมสลายเร็ว ฉีกขาด เปื่อย

ภาพที่ ๒.๑๒ หนังสือเรื่อง “สมุดภาพไตร” สมัยกรุงศรีอยุธยา

และถูกทำลายง่ายกว่าเอกสารโบราณประเภทอื่นเช่นจารึก หนังสือสมุดไทยฉบับเก่าที่สุดซึ่งเก็บรักษาไว้ที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึกสำนักหอสมุดแห่งชาติในปัจจุบันคือ หนังสือสมุดไทยดำ เรื่องพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (มีภาพประกอบหน้า ๕๑) สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๒๒๓^{๒๔}

การใช้หนังสือสมุดไทยบันทึกเรื่องราวต่างๆ นั้น อาจใช้บันทึกตั้งแต่ครั้งอดีตที่นานกว่าสมัยอยุธยาก็ได้ แต่ที่ปรากฏหลักฐานครั้งแรกเป็นหนังสือสมุดไทยที่ใช้บันทึกในสมัยอยุธยาตามที่กล่าวมาแล้วนั้นและพบหลักฐานเรื่อยมา คือตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ หลังจากนั้นการใช้หนังสือสมุดไทยบันทึกเรื่องราวหรือวาดภาพต่างๆ นั้น ก็เริ่มเสื่อมความนิยมและเริ่มหันมาใช้กระดาษฝรั่ง (กระดาษที่ชาวต่างประเทศเป็นผู้ผลิตและนำเข้ามาใช้ในประเทศไทย) แทนหนังสือสมุดไทย

ดังนั้นในปัจจุบันนี้หนังสือสมุดไทยจึงจัดว่าเป็นเอกสารโบราณ เป็นโบราณวัตถุซึ่งประเมินค่ามิได้เป็นสิ่งของหายากและไม่ปรากฏว่ามีการผลิตวัสดุนี้ขึ้นใหม่มารองรับการเขียนอีกแล้ว เนื่องจาก

^{๒๓} นายบุญเลิศ เสนานนท์ อดีตนักภาษาโบราณเชี่ยวชาญ กรมศิลปากร รวบรวมและเรียบเรียง

^{๒๔} การทำสมุดไทยและการเตรียมใบลาน, (กรุงเทพมหานคร: หจก สหประชาพานิชย์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๕.

หมดความนิยม แต่จัดว่าเป็นเอกสารโบราณสำคัญที่ไม่สามารถสร้างทดแทนหรือเลียนแบบได้ และเป็นผลผลิตของคนไทยในสมัยโบราณที่มีค่ายิ่ง ทั้งเนื้อหาสาระรูปแบบของหนังสือสมุดไทย รวมทั้งงานศิลปกรรมที่ปรากฏในหนังสือสมุดไทยแต่ละเล่ม ซึ่งเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนโดยเฉพาะส่วนราชการ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องรักษาอนุรักษ์เอกสารโบราณเหล่านี้ให้อยู่ในสภาพที่ดีตลอดไป

๒.๗.๓ ทำสมุดไทย

๑) การตัดข่อย เนื่องจากหนังสือสมุดไทยทำจากต้นข่อย ขั้นตอนแรกจึงเริ่มด้วยการคัดเลือกต้นข่อยที่จะนำมาใช้ ต้องเป็นต้นที่ไม่แก่จัดจนเกินไป นิยมตัดต้นข่อยในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วจนถึงฤดูทำนา เมื่อได้ต้นข่อยแล้ว ต้องลอกเปลือกออกขณะที่กิ่งข่อยยังสด ทำให้ลอกได้ง่าย ถ้าทิ้งไว้จนกิ่งแห้งจะต้องนำไปลนไฟให้เปลือกสุกจึงจะลอกเปลือกออกได้ นำเปลือกข่อยที่ได้มาตากแดดให้แห้งแล้วมัดรวมกัน

๒) การหมักเปลือกข่อย นำเปลือกข่อยทั้งหมดแช่ในน้ำที่มีน้ำไหลประมาณ ๓ - ๔ วัน เพื่อให้เปลือกข่อยเปื่อย จากนั้นล้างเมือกที่ติดกับเปลือกออกให้หมด นำขึ้นมาจากน้ำบีบให้แห้งพอหมาดแล้วเสียด (ฉีก) เป็นฝอย ขณะที่เสียดเปลือกให้แยกเปลือกสีขาวไว้ทำสมุดขาว ส่วนเปลือกที่ไม่สะอาดแยกไว้สำหรับทำสมุดดำ เมื่อเสียดข่อยแล้ว นำปูนขาวมาผสมน้ำเคล้ากับข่อยให้ทั่วในอ่าง แล้วนำขึ้นมากรองรวมกันใช้ใบตองหรือผ้าปิดไว้ไม่ให้แห้งเพราะถูกแดดและลม ทิ้งไว้ประมาณ ๒ คืน

๓) การนึ่งเปลือกข่อย นำเปลือกข่อยที่หมักแล้วใส่ในรอม^{๒๕} นำรอมวางบนกระทะใบบัวที่ปากกว้างกว่ารอมเล็กน้อย วางกระทะบนเตาที่ก่อไฟให้มีช่อง ๒ ข้าง ใส่เปลือกข่อยที่หมักไว้แล้วลงในรอมจนเต็ม ใช้ผ้าหรือใบตองคลุมปิดปากรอมข้างบนให้สนิท ใส่น้ำลงในกระทะให้เต็มพอดีปากกระทะ ใสไฟในเตาให้ความร้อนสม่ำเสมอตลอด ๒๔ ชั่วโมง แล้วกลับเปลือกในรอมให้สุกทั่วกัน ใสไฟต่ออีก ๒๔ ชั่วโมง นำเปลือกข่อยที่นึ่งแล้วไปแช่ในน้ำต่าง (น้ำปูนขาว) ไว้อีกประมาณ ๒๔ ชั่วโมง น้ำต่างจะกัดเปลือกข่อยให้เปื่อยยุ่ย บีบให้ละเอียดได้โดยง่าย

๔) การสับข่อย นำเปลือกข่อยขึ้นจากน้ำต่างไปล้างให้สะอาดในลำคลองหรือร่องน้ำที่มีน้ำไหลบีบให้แห้งโดยนำมาเข้าที่ทับน้ำ^{๒๖} ให้คนนั่งทับบนแผ่นไม้ น้ำก็จะไหลออกมาจนเปลือกข่อยแห้งสนิท จากนั้นเลือกแยกสีเปลือกอีกครั้ง เปลือกข่อยที่เปื่อยยุ่ย จะต้องนำมาทุบให้ละเอียดเพื่อทำเยื่อ

^{๒๕} วัสดุที่ทำด้วยไม้ไผ่สานตาถี่ ๆ เป็นทรงกระบอกสูงเมตรครึ่ง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๗๕ เซนติเมตร ปากรวมทั้งสองข้างเปิด ตัวยอมยาด้วยซี่ควายผสมโคลนหรือปูนขาว

^{๒๖} ที่ทับน้ำทำจากไม้กระดานสองแผ่น กว้างประมาณ ๕๐ - ๖๐ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๑๕๐ เซนติเมตรหนา ๙ - ๑๐ เซนติเมตร แผ่นหนึ่งวางบนพื้นสำหรับวางเปลือกข่อย อีกแผ่นหนึ่งมีช่องสำหรับใส่ไม้เพื่อวางไว้ข้างบน คล้ายกับที่ทับกล้วยขนาดใหญ่

กระดาศ โดยวางเปลือกข่อยที่จะทุบบนกระดานทุบข่อยหรือเขียง^{๒๗} ใช้ค้อน^{๒๘} สองอันสลับกันทุบ ซ้ายขวา ขณะทุบต้องทุบตรงๆ ให้น้ำค้อนเรียบเสมอกัน เป็นแถวเดียวกัน ซ้ายค้อนกันเล็กน้อยวนไป มาประมาณ ๓ รอบ ถ้ามีเศษกระดาศเก๋าก็นำไปซุบน้ำให้ชุ่มแล้วใส่รวมในข่อยที่ทุบใหม่ได้ แล้วทุบอีกครั้งประมาณ ๖-๗ รอบ การทุบนี้เรียกว่า สบข่อย และหากทุบพร้อมกันสองคนโดยหันหน้าเข้าหากันลงค้อนคนละทีเรียกว่า สบรายคน หลังจากขั้นตอนนี้เปลือกข่อยจะมีลักษณะเป็นเยื่อพร้อมที่จะใช้ทำกระดาศได้

๕) การหล่อกระดาศ การหล่อกระดาศให้ได้ความหนาเท่ากันทุกแผ่นนั้น อยู่ที่การกำหนดขนาดของเยื่อข่อยที่ทุบจนละเอียด ซ่างทำกระดาศจึงปั้นเยื่อข่อยเป็นก้อนขนาดเสมอกันเท่าผลมะตูมไว้ นำเยื่อข่อยละลายน้ำในครุ^{๒๙} ใช้มือตีเยื่อข่อยให้แตกละลายปนกับน้ำ วางพะแนง^{๓๐} ลงในน้ำนิ่ง ตะแกรงของพะแนงจะจมอยู่ใต้น้ำ ขอบของพะแนงจะลอยอยู่บนผิวน้ำ นำเยื่อข่อยที่ละลายแล้วเทลงในพะแนงให้ทั่ว เคลี่ยเยื่อข่อยแผ่ในพะแนงเสมอกัน ยกพะแนงขึ้นตั้งฟิงราวพะแนง ซึ่งทำจากไม้ไผ่ วางพะแนงเอียง ๔๕ องศา ตากแดดไว้จนแห้งสนิทโดยกลับเอาด้านล่างขึ้นด้านบน เยื่อข่อยที่แห้งเมื่อลอกออกจากพะแนงจะเป็นกระดาศแผ่นบางๆ เรียกว่า กระดาศเพลลา^{๓๑} ส่วนกระดาศที่หล่อให้หนามาก ๆ นั้นเก็บไว้ทำเป็นเล่มสมุดไทย

๖) การลบสมุด เป็นขั้นตอนที่จะทำสมุดขาวและสมุดดำ กระดาศที่จะนำไปทำสมุดต้องลบ (ทา) เสียก่อน อุปกรณ์ที่ใช้ในการลบสมุด คือ แป้งเปียกที่ได้จากแป้งข้าวเจ้าโดนนำข้าวเจ้าแช่น้ำไว้ ๑ คืน โม่หรือบดให้ละเอียด ถ้าจะใช้ลบสมุดขาวต้องผสมน้ำปูนขาวลงในแป้งเพื่อไม่ให้กระดาศซึม

^{๒๗} กระดานทุบข่อยหรือเขียง เป็นแผ่นไม้มีขนาดกว้างประมาณ ๖๐ - ๗๐ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๑๕๐ เซนติเมตร หนาประมาณ ๙ - ๑๐ เซนติเมตร

^{๒๘} ค้อนทำจากไม้ชิงชัน ไม้เขลงหรือไม้ประดู่ หัวรูปทรงกระบอกยาวประมาณ ๒๐ เซนติเมตร

^{๒๙} ภาชนะไม้ไผ่สานตาลี คล้ายกระบุง สูงประมาณ ๒๕ เซนติเมตรเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๕ เซนติเมตร มีวงที่ปากสำหรับถือ ตัวครุชั้นยาโดยรอบ

^{๓๐} พะแนง คือแบบพิมพ์ที่จะทำแผ่นกระดาศ เป็นตะแกรงมีกรอบไม้สักรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหนาประมาณ ๒.๕ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๕ เซนติเมตร กรูด้วยผ้ามุ้งหรือลวดมุ้ง หากใช้ผ้ามุ้งต้องย้อมด้วยยางมะลัดก่อนจนแห้งและเพื่อความคงทนไม่เปื่อยง่าย นำผ้ามาซิงให้ติดกับกรอบไม้ แล้วใช้ไม้ทวยขมผ่าซีกมาประกอบทบชายผ้ามุ้ง ตอกด้วยตะปูตรึงให้ติดกับพะแนง ขนาดของพะแนงนั้นที่นิยมมี ๓ ขนาด คือ

- ขนาดสมุดธรรมดา กว้าง ๕๕ เซนติเมตร ยาว ๒๒๐ เซนติเมตร
- ขนาดสมุดพระมาลัย กว้าง ๙๘ เซนติเมตร ยาว ๒๒๐ เซนติเมตร
- ขนาดกระดาศเพลลา กว้าง ๕๕ เซนติเมตร ยาว ๑๗๕ เซนติเมตร

^{๓๑} กระดาศเพลลาเป็นกระดาศเนื้อบางแต่มีคุณสมบัติที่สามารถนำไปใช้ได้หลายอย่าง เช่น ทำหมันยา เรือ ปั้นเป็นเส้นใช้แทนด้ายเย็บซ่อมสมุดไทย ไซ้รองดอกไม้เทียนและใช้ในงานช่างทอง เป็นต้น เขตจังหวัดภาคเหนือเรียกกระดาศเพลลาว่า กระดาศน้ำโห่ง

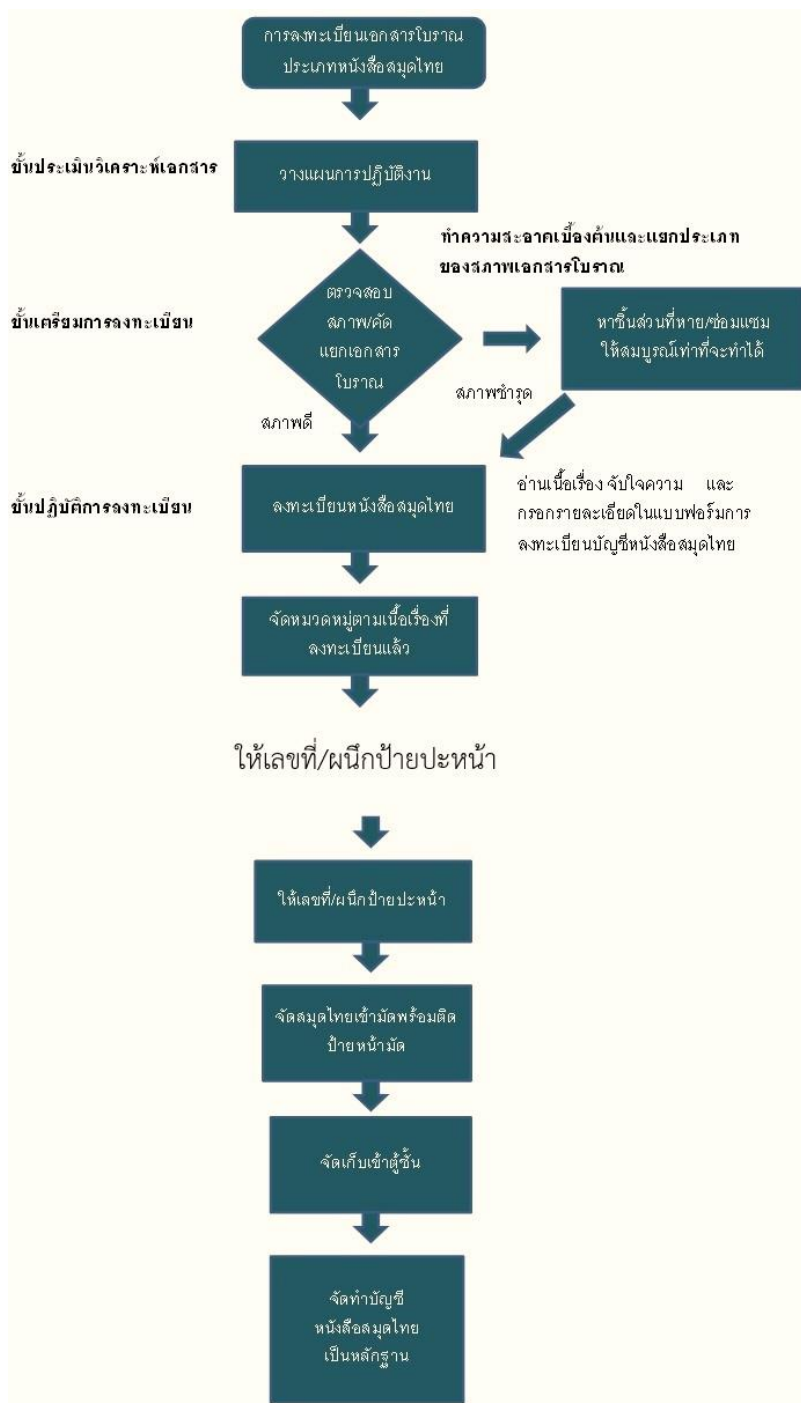
หากใช้ลอบสมุดดำไม่ต้องผสมปูนขาว ให้ใส่เขม่าไฟหรือถ่านบดละเอียดที่ได้จากไม้โสนหรือกาบหมากหรือกาบมะพร้าวลงในแป้ง จากนั้นนำแป้งสำหรับลอบสมุดตั้งไฟกวนจนได้แป้งเปียกสีขาวและสีดำ นำสมุดที่ต้องการลอบวางบนกระดาษลอบสมุด ใช้ลูกประคบชุบแป้งเปียกลบกระดาษจนทั่วแผ่น แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง นำกระดาษมาลบอีกด้านที่เหลือ เมื่อลบกระดาษทั้งสองด้านแล้วต้องตากแดดไว้จนแห้งสนิท จึงนำไปขัดเตรียมทำสมุดต่อไป ในขั้นตอนลอบสมุดนี้หากกระดาษบางไม่เหมาะจะทำสมุดต้องปะเสริมทับซ้อนกัน จนกระดาษหนาพอที่จะทำสมุดได้ จากนั้นนำกระดาษที่ลอบแล้วไปขัดให้เรียบและขึ้นมันด้วยหิน หินที่ใช้ควรเป็นหินแม่น้ำผิวเรียบเกลี้ยง ขนาดพอดีมือจับได้ วิธีขัดนั้นจะใช้มือทั้งสองจับก้อนหินขัดถูไปมาตามขวางของหน้ากระดาษ ขัดจนขึ้นมันทั้งสองด้าน สำหรับกระดาษที่ใช้ทำสมุดขาวเมื่อขัดแล้วนำไปพับเป็นเล่มได้ ส่วนกระดาษที่ใช้ทำสมุดดำต้องนำมาลบอีกครั้งโดยใช้แป้งเปียกที่ข้นกว่าเดิมลบกระดาษกระทั่งแห้งคามือ นำไปตากแดดให้แห้ง กระดาษจะขึ้นเงาโดยไม่ต้องขัด

๗) การทำเล่มสมุด สมุดไทยมีหลายชนิดหลายขนาดมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปช่างทำสมุดนิยมเรียกชื่อตามจำนวนหน้าและประโยชน์ใช้สอยของสมุด ช่างจะต้องทำแบบสมุดไว้ทุกขนาดและชนิดของสมุด วางไม้แบบลงตอนกลางตามขวางของแผ่นกระดาษ ใช้มีดหักสมุด^{๓๒} ขีดกระดาษให้เป็นรอยตามแบบทั้งสองข้าง เอาไม้แบบออกแล้วหักกระดาษไปตามรอยที่ขีดนั้นกลับไปมาจนหมดกระดาษด้านหนึ่ง ต้องพยายามพับให้เป็นแนวตรงระดับเสมอกันทุกตอน ทำเช่นเดียวกันกับอีกด้านหนึ่งโดยไม่ต้องวางแบบ หากกระดาษสั้นต้องการต่อต้องพับริมกระดาษให้เป็นขอไว้ต่อหน้าสมุด ใช้แป้งเปียกเป็นตัวเชื่อมกระดาษ กระดาษที่พับกลับไปกลับมาแล้ว ต้องตัดริมทั้งสองข้างให้เรียบตรงได้รูปก่อนจึงนำไปทำปกสมุด การทำปกสมุด คือ การติดคิ้วสมุด^{๓๓} ลงบนปกทั้งสองด้านของเล่มสมุดเสร็จขั้นตอนสุดท้ายนี้แล้วจะได้เป็นสมุดไทยหนึ่งเล่ม

^{๓๒} มีดหักสมุด คือ มีดไม่มีคมปลายมนมีด้ามถื่อ

^{๓๓} คิ้วสมุด คือ แถบกระดาษสมุดกว้างประมาณ ๑ - ๒ เซนติเมตร ติดไว้ริมของปกสมุดทั้งสองด้านเรียงซ้อนกัน ๓ - ๔ ชั้นให้ระดับลดหลั่นกันไปจากกว้างไปหาแคบ

ขั้นตอนการลงทะเบียนหนังสือสมุดไทย

แผนภาพที่ ๒.๒ แผนผังขั้นตอนการลงทะเบียนหนังสือสมุดไทย

๒.๗.๔ ประเภทและลักษณะของหนังสือสมุดไทย

หนังสือโบราณประเภทกระดาศมีทั้งชนิดที่เป็นเล่มและเป็นแผ่น ซึ่งบันทึกลายลักษณ์อักษรไว้ด้วยกรรมวิธีเขียน หรือชุบ คำว่า ชุบ เป็นคำโบราณ แปลว่าการเขียนหนังสือด้วยหมึก คือ ใช้ปากกาจุ่ม (ชุบ) ลงไปในหมึกแล้วเขียน เอกสารโบราณชนิดที่เป็นเล่มนี้ คือ หนังสือสมุดไทย เป็นหนังสือของชาวไทยโบราณที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว มิได้เย็บเป็นเล่มเหมือนหนังสือในปัจจุบัน เป็นหนังสือที่ใช้กระดาศยาวติดต่อกันแผ่นเดียวพับกลับไปกลับมาให้เป็นเล่มหนา หรือบาง กว้างหรือยาวเท่าใดก็ได้ตามแต่ความต้องการของผู้ใช้ แต่ขนาดที่ได้รับความนิยม ถือเป็นมาตรฐาน มีอยู่ ๗ ขนาด คือ

๑) สมุดพก มีขนาด กว้าง ๘ ซม. ยาว ๑๕ ซม.

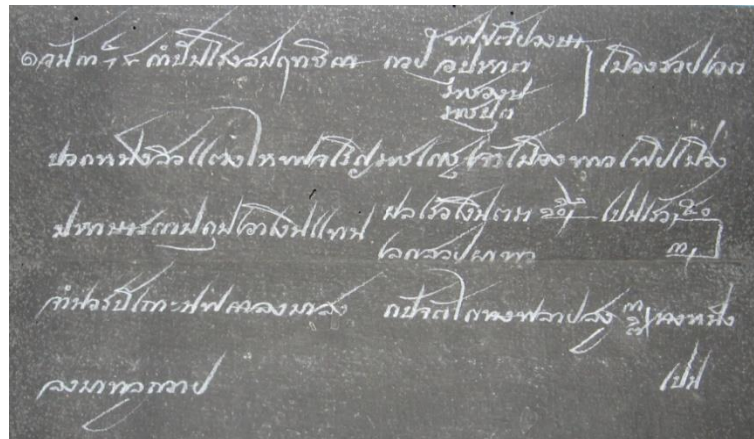
๒) สมุดถือเฝ้า และสมุดรองทรง สมุดถือเฝ้าเป็นหนังสือสมุดไทยที่อาลักษณ์ใช้จดข้อความเพื่อบันทึกกระแสพระราชดำรัสหรือนำเรื่องราวอ่านถวายพระเจ้าแผ่นดินในที่เฝ้า ส่วนสมุดรองทรง เป็นหนังสือสมุดไทยที่พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เป็นการส่วนพระองค์ มีขนาด กว้าง ๒๐ ซม. ยาว ๒๖ ซม.

ภาพที่ ๒.๑๓ หนังสือสมุดไทยขนาดต่าง ๆ

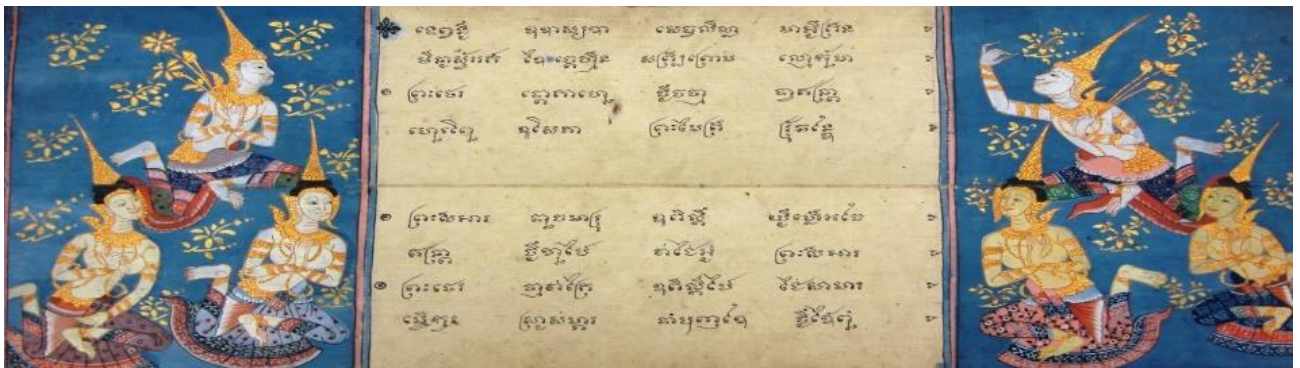

ภาพที่ ๒.๑๔ สมุดรองทรง พระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ ๔

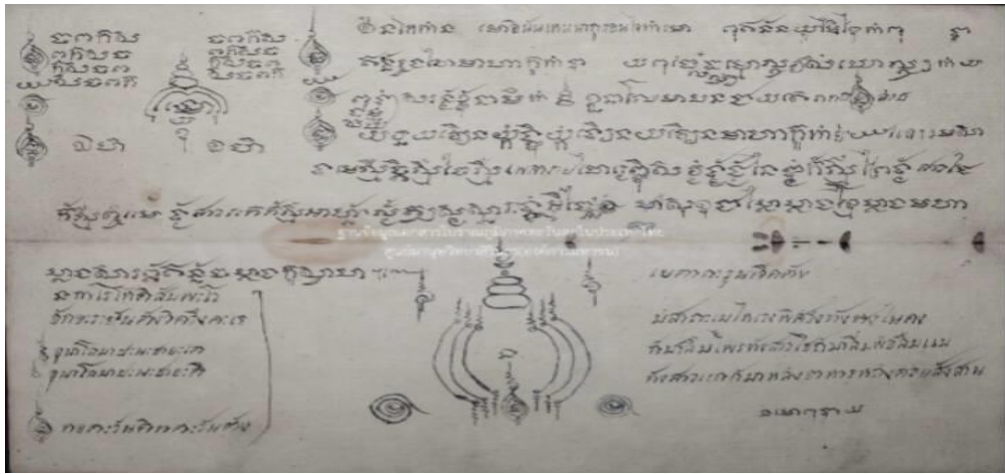
ภาพที่ ๒.๑๕ สมุดจดหมายเหตุ

๓. สมุดจดหมายเหตุ เป็นหนังสือที่บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้น หรือกระทำขึ้นในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศชาติ บุคคลสำคัญในชาติ หรือสังคมส่วนใหญ่ของชาติ เป็นต้น จากจดหมายเหตุที่บันทึกไว้นี้เป็นข้อมูลชั้นต้น ซึ่งใช้เป็นหลักฐานด้านประวัติศาสตร์อันจะวิเคราะห์เชิงพัฒนาไปเป็นประวัติศาสตร์ในที่สุด มีขนาด กว้าง ๑๒ ซม. ยาว ๓๔ ซม.

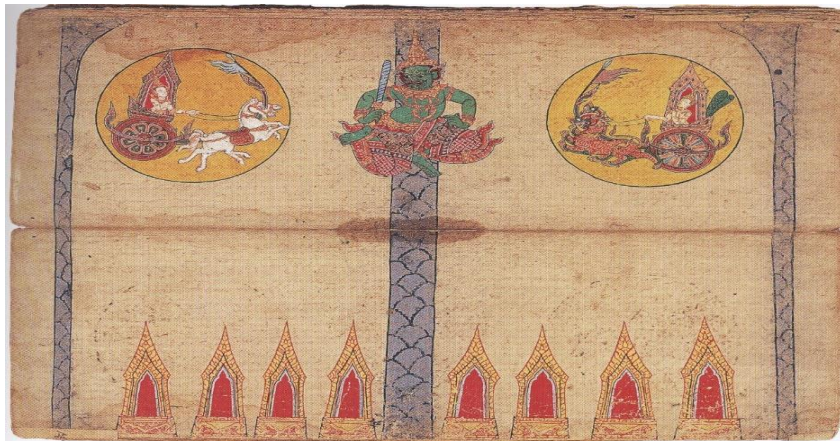
ภาพที่ ๒.๑๖ สมุดพระมาลัย

๔) สมุดพระมาลัยเป็นหนังสือสมุดไทยที่นิยมสร้างให้มีขนาดใหญ่กว่าสมุดธรรมดาสวนใหญ่จะมีขนาด กว้าง ๑๓ ซม. ยาว ๖๖ ซม.

ภาพที่ ๒.๑๗ สมุดไสยศาสตร์

๕) สมุดไสยศาสตร์ มีขนาด กว้าง ๑๕ ซม.ยาว ๔๑ ซม.

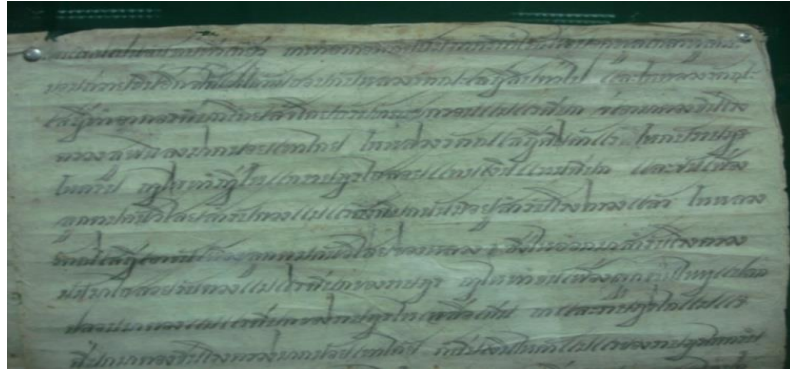
ภาพที่ ๒.๑๘ สมุดไตรภูมิ

๖) สมุดไตรภูมิ ได้แก่ม้วนหนังสือสมุดไทยที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เขียนเรื่องไตรภูมิโดยเฉพาะส่วนใหญ่นิยมสร้างให้มีขนาดใหญ่พิเศษ มี ๒ ขนาด คือ แบบที่ ๑ มีขนาด กว้าง ๑๒ ซม. ยาว ๖๓ ซม. แบบที่ ๒ มีขนาด กว้าง ๒๘ ซม. ยาว ๕๑ ซม.

หนังสือสมุดไทยมี ๒ สี คือ สีดำ และสีขาว เรียกว่า สมุดไทยดำ และสมุดไทยขาว ในเขตจังหวัดภาคใต้ นิยมเรียกว่า บุตดำ บุตขาว สำหรับภาคกลางนิยมทำจากเปลือกต้นข่อยทำให้มีชื่อเรียกตามวัสดุที่ชื่อว่า สมุดข่อย ภาพหนังสือสมุดไทยดำ-หนังสือสมุดไทยขาว

ส่วนในจังหวัดภาคเหนือนิยมใช้เปลือกต้นสาทำกระดาษ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสมุดกระดาษสา และเรียกกระดาษเพล่า ซึ่งเป็นกระดาษแผ่นบาง ๆ ว่า กระดาษน้ำโทง ถ้าซ้อนกระดาษ

เป็นปึกแล้วเย็บรวมกันด้านเดียว เรียกว่าพับสา ทางเหนือออกเสียงว่าปับสา วัสดุที่ใช้เขียนมีหลายอย่าง เช่น ดินสอขาว น้ำหมึกสีดำ และน้ำหมึกสีเหลืองที่ได้จากส่วนผสมของรงกับหรดาล เป็นต้น

ภาพที่ ๒.๑๙ สมุดพับสาหรือกระดาษสา

การเขียนหนังสือลงบนสมุดไทยเขียนได้ ๒ หน้า ๆ ละประมาณ ๓-๕ บรรทัด คนไทยโบราณนิยมเขียนอักษรใต้เส้นบรรทัด การเขียนอักษรบนเส้นบรรทัดเพิ่งจะมานิยมเขียนกันในช่วงปลายรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นี้เอง

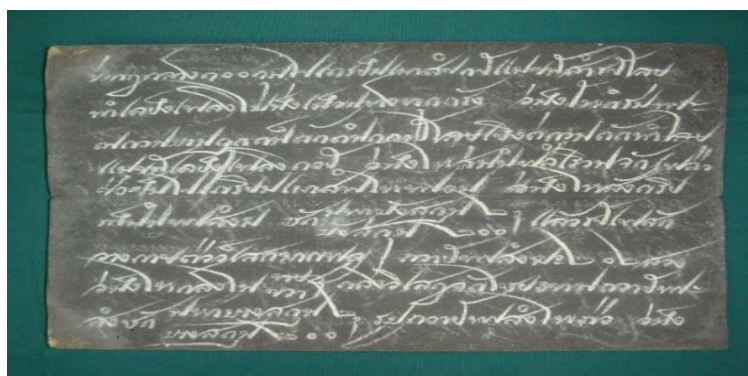
ภาพที่ ๒.๒๐ สมุดไทยที่ยังมีรอยตีเส้นบรรทัดแล้วเขียนตัวอักษรอยู่ด้านล่างบรรทัด

เมื่อจะเขียนหนังสือต้องขีดเส้นบรรทัดไว้ก่อน โดยใช้ตะกั่วกลมเหลาแหลมขีดเส้นบรรทัด ซึ่งต้องกำหนดความถี่ห่างของช่องไฟระหว่างบรรทัดให้ได้ระดับเสมอกันทุกเส้นตลอดทั้งเล่มสมุด และต้องให้มีที่พอสำหรับการเขียนตัวอักษรใต้เส้นบรรทัดด้วย ส่วนการเขียนหนังสือบนเส้นบรรทัดดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้นั้นเพิ่งจะนิยมกันในสมัยที่ตัวอักษรโรมันเข้ามาสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณปลายรัชกาลที่ ๓ ต้นรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

วัสดุที่ใช้เขียนสมุดไทยดำ และสมุดไทยขาวมีหลายอย่าง ทั้งที่แตกต่างกันและที่ใช้เหมือนกัน เช่น ดินสอขาว และน้ำหมึกขาวใช้กับสมุดดำ น้ำหมึกดำใช้กับสมุดขาว ส่วนน้ำหมึกสีแดง

สีเหลือง และทอง ใช้ได้ทั้งสมุดดำและสมุดขาว เป็นต้น อุปกรณ์ที่ใช้เขียนสมุดไทย ส่วนใหญ่ได้จาก วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นบ้าน เช่น

ดินสอขาว ได้มาจากหินดินสอ เป็นดินชนิดหนึ่งมีเนื้อละเอียดแข็งลักษณะเหมือนหินก้อนใหญ่ ๆ มีอยู่ตามภูเขา เมื่อจะนำมาใช้ประโยชน์ในการเขียน ต้องเลื่อยให้เป็นแท่งเล็ก ๆ ดินสอขาวชนิดดี เป็นดินเนื้อละเอียดสีขาวจัด พบมากในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ ๒.๒๑ สมุดไทยเส้นดินสอขาว

ปากกาหรือปากไ้ ทำด้วยไม้หรือขนไ้ เหลาแหลมบากให้มีร่องสำหรับให้น้ำหมึกเดิน ใช้ชุปหมึกสีต่าง ๆ เขียนตัวหนังสือ ได้แก่ น้ำหมึกสีขาว ดำ เหลือง แดง และทอง น้ำหมึกสีต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ได้มาจากวัสดุธรรมชาติเช่นเดียวกัน คือ

ภาพที่ ๒.๒๒ อุปกรณ์การเขียน “ปากไ้”

น้ำหมึกสีขาว จากเปลือกหอยมุกฝนหรือบดให้ละเอียดจนเป็นแป้ง ผสมกับกาว ยางมะขวิด ส่วนสีขาวที่ใช้ในงานเขียนสมุดไทยนอกจากนี้ใช้สีฝุ่นเป็นส่วนใหญ่

น้ำหมึกสีดำ ได้มาจากเขม่าไฟบดละเอียด ผสมกาวยางมะขวิด หรือหมึกจีนฝนกับน้ำ

น้ำหมึกสีแดง ได้มาจากชาด ผสมกับกาวยางมะขวิด

น้ำหมักสีเหลือง ได้มาจากส่วนผสมของรงกับหาดาล รงเป็นยางไม้ชนิดหนึ่งมีสีเหลือง หาดาลที่จะใช้ทำหมักนี้ใช้หาดาลกลีบทอง ซึ่งเป็นแร่ชนิดหนึ่ง น้ำหมัก สีเหลืองมีส่วนประกอบ ดังนี้

๑) ใช้หาดาลกลีบทองหนัก ๘ บาท ตำในครกหินให้ละเอียดก่อน แล้วนำไปบดกวนใน โกร่งให้ละเอียดจนเป็นแป้งอีกชั้นหนึ่ง ใส่ น้ำฝนเล็กน้อย กวนให้เข้ากันดีแล้วรินน้ำหาดาลที่ละเอียด เก็บไว้ ใช้ลู่โกร่งบดกวนส่วนที่ยังหยาบ ถ้าต้องการให้น้ำหมักสีเหลืองจัด ต้องผสมชาดเล็กน้อยใน ตอนที่หาดาลละเอียดแล้วนี้

๒) นำสารส้มบดละเอียดจำนวนหนึ่ง ใส่ลงในน้ำหาดาลละเอียดที่รินไว้กวนให้เข้ากัน แล้ว รินน้ำละเอียดไว้เหมือนครั้งก่อน ทำไปจนหมดหยาบ เมื่อทำดังนี้แล้วตั้งทิ้งไว้ น้ำหาดาลที่ละเอียดนั้น จะตกตะกอนนอนอยู่กันข้าม รินน้ำใสข้างบนทิ้งแล้วเอาสารส้มบดกวนต่อไปเช่นครั้งแรกอีก ทำ เหมือนกัน ๓ ครั้ง ขณะรินน้ำใสทิ้งต้องระวังอย่าให้หาดาลที่ตกตะกอนอยู่ไหลออกไปด้วย

๓) ใช้ น้ำมะนาวสด ๔ ผล กรองลงในหาดาลที่เตรียมไว้แล้ว กวนให้เข้ากันตั้งทิ้งไว้ให้ ตกตะกอนนาน ๒๔ ชั่วโมง แล้วจึงรินน้ำใสทิ้งเติมน้ำลงใหม่กวนต่อไป ตั้งทิ้งไว้แล้วรินน้ำทิ้ง ทำเช่นนี้ รวม ๓ ครั้ง เพื่อล้างน้ำมะนาวให้หมด เสร็จแล้วผึ่งไว้ให้แห้ง จะได้เนื้อหาดาลชั้นเหลวเหมือนโคลน

๔) นำยางมะขวิดมาละลายชั้น ๆ กรองให้ละเอียดผสมลงในหาดาลที่เตรียมไว้พอสมควร กวนให้เข้ากันแล้วตั้งทิ้งไว้จนยางมะขวิดจับหาดาลตกตะกอนเหนียวอยู่กันข้าม

๕) นำรงทองหนัก ๒ บาท ละลายชั้น ๆ ด้วยน้ำสะอาด แล้วกรองลงในหาดาลเหนียวนั้น กวนให้เข้ากันตั้งทิ้งไว้ นาน ๔๘-๗๒ ชั่วโมง รินน้ำใสทิ้งแล้วทดลองเขียน ถ้าเส้นยังขาดไม่เสมอกัน ต้องเติมยางมะขวิดลงอีกกว่าจะใช้ได้ดี

๒.๗.๕ น้ำหมักที่ใช้ในงานเขียนสมุดไทย

น้ำหมักสีทอง ได้มาจากทองคำเปลว ซึ่งมีวิธีการนำมาใช้แตกต่างไปจากหมักชนิดอื่น คือ ต้องเขียนตัวอักษรด้วยกาวที่ได้มาจากยางไม้ เช่น กาวยางมะขวิด เป็นต้น แล้วใช้ทองคำเปลวปิดทับ บนกาว จะได้อักษรเส้นทองที่เป็นเงางาม แต่ถ้าผสมทองลงไปในกาวเส้นอักษรจะขาดและไม่ขึ้นเงา

หนังสือสมุดไทยฉบับเก่าที่สุด ซึ่งมีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติปัจจุบัน คือ หนังสือพงศาวดาร กรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๒๒๓

ภาพที่ ๒.๒๔ หนังสือสมุดไทยคำ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์

เนื่องจากเอกสารโบราณมีลักษณะรูปลักษณ์แตกต่างจากหนังสือทั่วไปการจัดหมวดหมู่ไม่ได้จัดตามระบบทศนิยมเหมือนหนังสือทั่วไป แต่จะจัดตามเนื้อเรื่องที่ปรากฏในเอกสาร เช่น เรื่อง กจจายนมูล หรือเรื่องกาก็ จัดไว้ในกลุ่มอักษร ก. ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บเข้าตู้หรือหิ้ง เพื่อความสะดวกในการสืบค้น และเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการหยิบออกบริการของเจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการโดยแยกเอกสารแต่ละประเภทไม่ให้ปะปนกัน การจัดหมวดหมู่ในลักษณะนี้เป็นการจัดขึ้น เฉพาะส่วนราชการสำนักหอสมุดแห่งชาติเท่านั้น ไม่ทั่วไประบบราชการอื่น ดังนั้น จึงแบ่งหมวดหมู่ ได้ ๑๓ หมวด คือ

- ๑) หมวดกฎหมาย
- ๒) หมวดจดหมายเหตุ
- ๓) หมวดหมายรับสั่ง
- ๔) หมวดพงศาวดาร
- ๕) หมวดตำรา
- ๖) หมวดตำนาน
- ๗) หมวดพระราชพิธี
- ๘) หมวดธรรมคดี
- ๙) หมวดอักษรศาสตร์
- ๑๐) หมวดประวัติ
- ๑๑) หมวดคณิตศาสตร์
- ๑๒) หมวดวรรณคดี
- ๑๓) หมวดจารึก

ภาพที่ ๒.๒๕ หนังสือสมุดไทย ตำราช้าง (สัตวศาสตร์) และหนังสือสมุดไทย ตำรายุทธศาสตร์

๒.๗.๖ การทำทะเบียน การจัดเก็บ และการรวบรวมหลักฐานหนังสือสมุดไทย

การทำทะเบียน การจัดเก็บ และการรวบรวมหลักฐานทะเบียนบัญชีหนังสือสมุดไทยเป็นงานวิชาการที่ต้องปฏิบัติควบคู่ไปด้วยกัน ขั้นตอนการปฏิบัติงานเป็นไปในแนวทางของการอนุรักษ์ เนื่องจากแหล่งที่พบเอกสารโบราณ และสถานที่เก็บเอกสารโบราณมีความหลากหลาย บางครั้งยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดเก็บและดูแลเอกสารโบราณ

เมื่อสำรวจพบเอกสารโบราณที่หนังสือสมุดไทย ซึ่งเป็นเอกสารโบราณมีลักษณะเฉพาะ จำเป็นต้องมีการลงทะเบียนและจัดหมวดหมู่ให้ถูกต้อง ถือว่าเป็นการสงวนรักษาเอกสารโบราณอย่างหนึ่ง และเพื่อใช้เป็นหลักฐานในการควบคุมและตรวจสอบได้ในภายหลัง และทำให้ทราบจำนวนของเอกสารโบราณที่ค้นพบได้อีกด้วย

ขั้นตอนการทำทะเบียนหนังสือสมุดไทย มีรายละเอียดดังนี้

๑) ตรวจสอบสภาพของหนังสือสมุดไทยเพื่อทำความเข้าใจ และคัดแยกหนังสือสมุดไทยที่สมบูรณ์และชำรุด ถ้าหนังสือสมุดไทยนั้นมีสภาพที่สมบูรณ์หรือค่อนข้างสมบูรณ์เพียงทำความเข้าใจเบื้องต้นโดยใช้แปรงขนกระต่ายปัดเบาๆ ไปทางเดียวกัน หรือเคาะฝุ่นออกแล้วก็สามารถนำไปดำเนินการลงทะเบียนต่อไปได้ ถ้าหนังสือสมุดไทยนั้นมีสภาพที่ชำรุดหรือเสียหายมาก เช่น ในกรณีที่ขาดออกจากกันอาจจะต้องหาชิ้นส่วนที่ขาดหายไปมาต่อกันก่อนแล้วทำความเข้าใจและซ่อมอนุรักษ์เบื้องต้นหรือใช้เชือกขามัดไว้ด้วยกันเป็นเล่มก่อนแล้ว ค่อยดำเนินการจัดทำทะเบียนต่อไป

๒) อ่านเนื้อเรื่องในเล่มหนังสือสมุดไทยและจับใจความเนื้อเรื่อง เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการกรอรายละเอียดในการลงทะเบียนบัญชีหนังสือสมุดไทย รายละเอียดของหนังสือสมุดไทยที่จะต้องใช้ในการลงทะเบียนมีรายละเอียด ดังนี้

(๑) ลำดับที่ หมายถึง ลำดับที่ของเอกสารตั้งแต่เล่มแรกจนถึงเล่มสุดท้าย

(๒) ประเภท หมายถึง ประเภทของเอกสารซึ่งแบ่งตามวัสดุที่ทำขึ้นและรูปแบบ เช่น หนังสือสมุดไทยดำ หนังสือสมุดไทยขาว ปับสา เป็นต้น

(๓) ชื่อเรื่อง หมายถึง ได้จากชื่อบนหน้าปกในหรือบนปกของเอกสาร ถ้าไม่มีชื่อที่หน้าปกจะต้องใช้ชื่อใหม่ตามเนื้อเรื่อง ซึ่งเปรียบ เทียบกับเอกสารที่มีการพิมพ์เผยแพร่และรายชื่อเอกสารโบราณของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

(๔) ใจความ หมายถึง เนื้อเรื่องย่อทุกเรื่องที่ปรากฏในเอกสาร

(๕) ผู้แต่ง, ชำระ, ปีที่แต่ง หมายถึง จะมีปรากฏอยู่ในเล่มของเอกสาร

(๖) ศักราช หมายถึง จะมีปรากฏอยู่ในเล่มของเอกสารหรือพิจารณาอายุของเอกสารจากรูปแบบอักษรที่ปรากฏอยู่ในเล่ม

(๗) อักษร, ภาษา, เส้น หมายถึง ที่ปรากฏในเอกสาร อักษร มี ๒๘ รูปแบบ เช่น อักษรไทย ขอม มอญ ธรรมล้านนา เป็นต้น ภาษา มี ๑๔ ภาษา เช่น ภาษาไทย บาลี สันสกฤต พม่า มอญ เป็นต้น

(๘) เส้น หมายถึง เส้นที่ปรากฏในเอกสารมีเส้นดินสอ เส้นขาว เส้นทอง เส้นหรดาล เส้นหมึก (ถ้าเป็นเอกสารที่มีเส้นหลายชนิดอยู่ในเล่มเดียวกัน ให้ใช้คำว่าเส้นรงค์นำหน้า ตามด้วยเส้นสีที่ใช้ในวงเล็บ โดยเรียงตาม ลำดับตัวอักษร เช่น เส้นรงค์ (ดินสอ, หรดาล, หมึก)

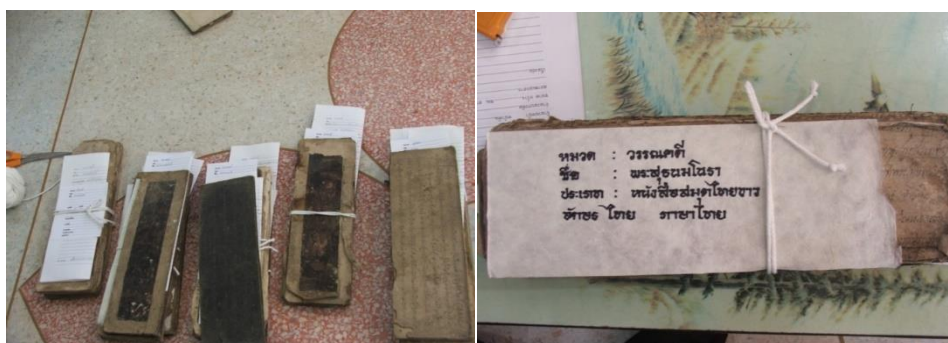
(๙) ประวัติ หมายถึง แหล่งที่พบเอกสารโบราณ เป็นต้น

(๑๐) ขนาด หมายถึง วัดความกว้างความยาว ความหนาของเอกสาร มีหน่วยเป็น เซนติเมตร

(๑๑) ตู้อ้น หมายถึง เลขที่ตู้อ้นหรือชั้นที่จัดเก็บเอกสารหลังจากลงทะเบียนเรียบร้อยแล้ว

(๑๒) จำนวนบรรทัด หมายถึง สมุดไทยให้นับบรรทัดในแต่ละผา

(๑๓) หน้า หมายถึง หนังสือสมุดไทยจะพับกลับไปกลับมา จึงกำหนดให้นับ ๑ ผา คือ หน้ากระดาษที่มีรอยพับด้านบนและด้านล่าง นับเป็น ๑ หน้า และนับเริ่มจากหน้าต้นไปจนจบด้าน จึงพลิกกลับด้านที่ ๒ นับไป จนจบด้านที่ ๒ จัดเป็นหนังสือสมุดไทย ๑ เล่ม

ภาพที่ ๒.๒๖ หนังสือสมุดไทยที่อ่านเนื้อเรื่องและแบบฟอร์มสำหรับลงทะเบียนเรียบร้อยแล้ว

๓) จัดหมวดหมู่เอกสารตามเนื้อเรื่องที่ได้ลงทะเบียนไปแล้ว

ภาพที่ ๒.๒๗ หนังสือสมุดไทยที่มีการให้เลขที่และฉีกใบปะหน้ารายละเอียดของเอกสาร

- ๔) ให้เลขที่ของเอกสารหนังสือสมุดไทย และฉีกป้ายใบปะหน้า
- ๕) จัดหนังสือสมุดไทยเข้ามัด พร้อมติดป้ายหน้ามัด
- ๖) จัดเก็บหนังสือสมุดไทยเข้าตู้และชั้น

ภาพที่ ๒.๒๘ จัดเก็บหนังสือสมุดไทยเข้าตู้และชั้น

- ๗) จัดพิมพ์บัญชีหนังสือสมุดไทย เพื่อเป็นหลักฐานในการดูแล และสืบค้นให้กับแหล่งที่พบเอกสารโบราณ และจัดเก็บไว้ที่สำนักหอสมุดแห่งชาติ

ตารางที่ ๒.๒ ตัวอย่างบัญชีสังเขปหนังสือสมุดไทยที่ยังไม่ได้ลงทะเบียน

วัด.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ลำดับ ที่	ประเภท หมวด	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ผู้แต่ง,ชำระ, ปีที่แต่ง	อักษร ภาษา เส้น	ศักราช	เอกสาร เลขที่	ประวัติ	ขนาด ซม.	ตู้/ชั้น	บรรทัด	หน้า	หมายเหตุ

แบบฟอร์มสำหรับลงทะเบียนหนังสือสมุดไทย

หมวด.....

หมู่.....

ชื่อเรื่อง.....

ประเภทหนังสือ.....

อักษร.....ภาษา.....

จำนวนหน้า หน้าต้น.....หน้า หน้าปลาย.....หน้า

จำนวนบรรทัด.....บรรทัด เส้น.....

ขนาด กว้าง.....ซม. ยาว.....ซม. หนา.....ซม.

สภาพเอกสาร.....

เรื่องย่อ.....

หมายเหตุ.....

ตัวอย่างบัญชีหนังสือสมุดไทยที่ลงทะเบียนแล้ว
วัดหาคสองแคว ตำบล หาคสองแคว อำเภอ พรอน จังหวัด อุตรดิตถ์

ลำดับที่	ประเภทหมวด	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ผู้แต่ง, ชั่วระ, ปีที่แต่ง	อักษร, ภาษา, เส้น	ศักราช	เอกสารเลขที่	ประวัติ	ขนาด ซม.	ผู้ขึ้น	บรรพิต	หน้า	หมายเหตุ
๑.	หนังสือสมุดไทยขาว (กฎหมาย)	กฎหมาย	- กฎหมายว่าด้วยลักษณะคดี เช่น ๑. หญิงแพศยา ๒. ชายร้างหญิงไม่ได้มาหา ๓. สิทธิคำพิพากษา หญิง ๔. กฎหมายลักษณะโจร เช่น โจรตีชิง โจรจกฉวย เป็นต้น - พุทธคุณ ว่าด้วยคุณบิดามารดา พระพุทธเจ้า พระโศภน พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า พระคณา ฯลฯ - คาถาปลุกในเมฆกุฎ, คาถากำบ้านบ่อน้ำกุฎโยน, แรกค้ำบ, สัตถะ - ตำราลิ้นแคว - ตำรายาร้อน ยามหรือเย็น		ไทย-ไทย-บาอีเส้นหมึก		๑	เป็นสมบัติของวัดหาคสองแคว อ.พรอน จ.อุตรดิตถ์	๑๒.๒๓ x ๓๓.๓ x ๐.๗		๕ - ๖	ต้น ๑๔ ปลาย ๑๕ รวม ๒๙	สภาพเอกสารชำรุด ไม่มีปกหน้าและปกหลัง
๒.	หนังสือสมุดไทยขาว (กฎหมาย)	กฎหมาย	๑. กฎหมายว่าด้วย - ไร่นาเวียงสวน - สิทธิข้าว - สิทธิคำพิพากษา หญิง เป็นต้น ๒. ตำรายา เช่น ยามหรือเย็น ยาวัด ๓. ลักษณะต่างๆ เช่น จระเข้แพง, วัวพันตีนดำ		ไทย, บาอี-ไทย, เส้นหมึก, ดินสอดำ		๒	เป็นสมบัติของวัดหาคสองแคว อ.พรอน จ.อุตรดิตถ์	๑๒.๑ x ๓๓.๓ x ๑.๓		๕ - ๖	ต้น ๒๐ ปลาย ๒๐ รวม ๔๐	สภาพเอกสารชำรุดมาก ไม่มีปกหน้า ครมมูมหรือขาดหน้า

๒.๗.๗ บัตรบรรณานุกรมและเชิงอรรถเอกสารโบราณประเภทหนังสือสมุดไทย

เนื่องจากเอกสารโบราณประเภทหนังสือสมุดไทยที่มีลักษณะและสภาพของเอกสารไม่เหมือน กับหนังสือตัวพิมพ์โดยทั่ว ๆ ไป การทำบัตรรายการ บัตรบรรณานุกรม และเชิงอรรถจึงต้องกำหนดวางรูปแบบไว้ให้เหมาะสมกับเอกสารโดยคำนึงถึงประโยชน์การใช้งานเพื่อให้การศึกษาความรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วไม่สับสน นักศึกษา ประชาชนทั่วไปสามารถใช้ศึกษาได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับวิชาบรรณารักษศาสตร์

บัตรบรรณานุกรม

รายละเอียดในการลงรายการของบัตรบรรณานุกรม หนังสือสมุดไทย มีดังนี้

ชื่อเรื่องของเอกสาร จะต้องอยู่ในเครื่องหมายคำพูด

ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของเอกสาร เช่น หอสมุดแห่งชาติ วัดบ้านเกาะ วัดเขาแก้ว เป็นต้น
ประเภทของเอกสาร คือ หนังสือสมุดไทย

อักษร ลงชื่ออักษรทุกรูปแบบที่มีอยู่ในเอกสารนั้น ๆ เช่น อักษรไทย อักษรขอม อักษรธรรมล้านนา อักษรธรรมอีสาน และอักษรมอญ เป็นต้น กรณีที่มีรูปอักษรมากกว่าหนึ่งแบบขึ้นไป ให้ลงชื่ออักษรเรียงตามลำดับพยัญชนะและใช้เครื่องหมาย (-) ชิดคั่นชื่ออักษร เช่น อักษรขอม - ไทย

ภาษา ลงชื่อภาษาทุกรูปแบบที่มีอยู่ในเอกสารนั้น ๆ เช่น บาลี ไทย เขมร มอญ พม่า เป็นต้น กรณีที่มีภาษามากกว่าหนึ่งภาษาขึ้นไป ให้ใช้เครื่องหมาย (-) ชิดคั่นชื่อกษานั้น ๆ เช่น ภาษาบาลี - ไทย เป็นต้น

เส้น หมายถึง เส้นอักษรที่ปรากฏในเอกสารมีเส้นดินสอดำ เส้นขาว เส้นทอง เส้นหรดาล เส้นหมึก (ถ้าเป็นเอกสารที่มีเส้นหลายชนิดอยู่ในเล่มเดียวกัน ให้ใช้คำว่าเส้นรงค์นำหน้า ตามด้วยเส้น

สี่ที่ใช้ในวงเล็บโดยเรียงตามลำดับตัวอักษร เช่น เส้นรงค์ (ดินสอ, ทรดาล, หมึก) เส้นรงค์ (ทรดาล, สีนํ้ายา)

ศักราช หมายถึง ปีที่สร้าง หรือจำลองเอกสารนั้นๆ

เลขที่ หมายถึง เลขที่ของเอกสารนั้น ๆ

จำนวนหน้า รวมจำนวนหน้าทั้งหมดที่มีตัวอักษรปรากฏ

หมวด หมายถึง การแบ่งเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสาร แบ่งออกเป็น ๑๓ หมวด

ตัวอย่างบรรณานุกรมหนังสือสมุดไทย

“ ชื่อเรื่อง ” ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของ. หนังสือสมุดไทย. อักษร. ภาษา. เส้น. ศักราช. เลขที่. หมวด.
“ นางปทุมวดี.” หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยคำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นทรดาล. ม.ป.ป. เลขที่๒๒๑. หมวดวรรณคดี ลิลิต.
“ กากี เล่ม ๓.” หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยคำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นทรดาล. ม.ป.ป. เลขที่๑. หมวดวรรณคดี กลอนสวด.

๒.๗.๘ การเขียนเชิงอรรถ

รายละเอียดในการเขียนเชิงอรรถหนังสือสมุดไทย มีดังนี้

ชื่อเรื่องของเอกสาร จะต้องอยู่ในเครื่องหมายคำพูด

ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของเอกสาร เช่น หอสมุดแห่งชาติ วัดบ้านเกาะ วัดเขาแก้ว เป็นต้น

ประเภทของเอกสาร คือ หนังสือสมุดไทย

อักษร ลงชื่ออักษรทุกรูปแบบที่มีอยู่ในเอกสารนั้น ๆ เช่น อักษรไทย อักษรขอม อักษรธรรมล้านนา อักษรธรรมอีสาน และอักษรมอญ เป็นต้น กรณีที่มีรูปอักษร มากกว่าหนึ่งแบบขึ้นไป ให้ลงชื่ออักษรเรียงตามลำดับพยัญชนะและใช้เครื่องหมาย (-) ชิดคั่นชื่ออักษร เช่น อักษรขอม - ไทย

ภาษา ลงชื่อภาษาทุกรูปแบบที่มีอยู่ในเอกสารนั้น ๆ เช่น บาลี ไทย เขมร มอญ พม่า เป็นต้น กรณีที่มีภาษามากกว่าหนึ่งภาษาขึ้นไป ให้ใช้เครื่องหมาย (-) ชิดคั่นชื่อกษานั้น ๆ เช่น ภาษาบาลี - ไทย เป็นต้น

เส้น หมายถึง เส้นอักษรที่ปรากฏในเอกสารมีเส้นดินสอ เส้นขาว เส้นทอง เส้นทรดาล เส้นหมึก ถ้าเป็นเอกสารที่มีเส้นหลายชนิดอยู่ในเล่มเดียวกันให้ใช้คำว่าเส้นรงค์นำหน้าตามด้วยเส้นสี่ที่

ใช้ในวงเล็บโดยเรียงตามลำดับตัวอักษร เช่น เส้นรงค์ (ดินสอ, ทรดาล, หมึก) เส้นรงค์ (ทรดาล, สีนํ้ายา)

ศักราช หมายถึง ปีที่สร้าง หรือจำลองเอกสารนั้น ๆ

เลขที่ หมายถึง เลขที่ของเอกสารนั้น ๆ

หมวด หมายถึง การแบ่งเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสาร แบ่งออกเป็น ๑๓ หมวด

หน้าต้นหรือหน้าปลาย (ระบุเลขที่หน้า)

บรรทัด เลขที่บรรทัดที่ต้องการอ้างอิง

ตัวอย่างเชิงอรรถหนังสือสมุดไทย

“ชื่อเรื่อง.” ชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าของ. หนังสือสมุดไทย. อักษร. ภาษา. เส้น. ศักราช. เลขที่. หมวด, หน้าต้นหรือหน้าปลาย (ระบุเลขที่หน้า).

“ปักชี้น้อย.” หอสมุดแห่งชาติ, หนังสือสมุดไทยดำ, อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นรงค์ (ดินสอ, ทรดาล), จ.ศ. ๑๒๑๔(พ.ศ. ๒๓๙๕), เลขที่๖๖, หมวดวรรณคดี ลิลิต, หน้าต้น ๘ - ๑๒.

“อิเหนา.” หอสมุดแห่งชาติ, หนังสือสมุดไทยดำ, อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นดินสอ, ม.ป.ป, เลขที่๓๖, หมวดวรรณคดี กลอนสักวา, หน้าต้น ๑ - ๒.

ภาพที่ ๒.๒๘ หนังสือสมุดไทย เลขที่ ๖ สมุดภาพไตรภูมิ อักษร - ภาษาไทย สมัยอยุธยา

บทที่ ๓

การจัดทำทะเบียนรายการ ดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ และทำบัญชีทะเบียนคัมภีร์ โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

การจัดทำทะเบียนรายการและทำบัญชีทะเบียนคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัด
ในเขตภาคเหนือตอนล่าง อย่างเป็นระบบในการสืบค้นคัมภีร์โบราณโดยผู้สำรวจต้องบันทึกข้อมูลให้
ครบถ้วนเพื่อนำไปเป็นหลักฐานข้อมูลในการทำทะเบียนเอกสารหรือบัญชีรายชื่อต่อไป การบันทึก
ข้อมูลมีวิธีการและคำอธิบายประกอบตามลำดับ

๓.๑ การจัดทำทะเบียนรายการ ดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ

บัญชีบริการคัมภีร์ใบลาน

บัญชีบริการคัมภีร์ใบลาน เป็นบัญชีของคัมภีร์ใบลานที่เจ้าหน้าที่ได้ทำการลงทะเบียน
คัมภีร์ใบลานเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาว
ต่างประเทศ ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าศึกษาค้นคว้าตามระเบียบการบริการเอกสารโบราณ ซึ่งมี
รายละเอียดดังต่อไปนี้^{๓๔}

๑) ลำดับที่ หมายถึง ลำดับที่ของเอกสารที่ลงทะเบียนตั้งแต่เล่มแรกจนถึงเล่มสุดท้ายของ
เอกสารที่ได้ลงทะเบียน

๒) เลขทะเบียน หมายถึง เลขประจำผูกของคัมภีร์ใบลาน ถ้าได้รับมอบจากต่างจังหวัดให้
ใช้ตัวย่อของจังหวัดที่รับมอบมาด้วย เช่น นย.บ. (พระนครศรีอยุธยา คัมภีร์ใบลาน) ขบ.บ. (ชลบุรี
คัมภีร์ใบลาน)

๓) ชื่อแบบฉบับ (ชื่อเรื่อง) หมายถึง การบันทึกชื่อของคัมภีร์ใบลานตามหนังสือหลักเกณฑ์
การจัดหมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธศาสนา แล้วใช้วงเล็บด้วยชื่อเรื่อง
หน้าปกคัมภีร์ใบลาน

๔) อักษร ได้แก่ อักษรที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลาน โดยให้ลงชื่ออักษรทุกรูปแบบที่ปรากฏอยู่
ในคัมภีร์ใบลาน เช่น ขอม -ธรรมล้านนา ธรรมอีสาน เป็นต้น

๕) ภาษา ได้แก่ ภาษาที่ใช้บันทึกในคัมภีร์ใบลาน โดยให้ลงชื่อภาษาทุกภาษาที่ปรากฏใน
เอกสาร เช่น ภาษาบาลี ภาษาบาลี-ไทยล้านนา บาลี-มอญ-ไทย เป็นต้น

^{๓๔} สยามคณารักษ์เอกสารโบราณ, คู่มือการลงทะเบียนบัญชีคัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทย,
(บริษัท เอส.บี.เค. การพิมพ์ จำกัด, พ.ศ. ๒๕๕๙), หน้า ๒๘.

- ๖) เส้น คือ เส้นอักษรที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ เช่น จาร หมึก ดินสอ เป็นต้น
- ๗) ไม้ประกับ คือ ชนิดของไม้ประกับที่ใช้ประกบคัมภีร์โบราณ เช่น ธรรมดา ชาติทิป กำมะลอ เป็นต้น
- ๘) ประวัติ หมายถึง การระบุถึงการได้มาซึ่งเอกสารโบราณ
- ๙) จำนวนหมายถึง จำนวนคัมภีร์ และจำนวนผูกของคัมภีร์โบราณในแต่ละลำดับที่ที่ลงทะเบียน
- ๑๐) ตู้ที่ (หิ้งที่) หมายถึง ตู้ที่ใช้เก็บคัมภีร์โบราณที่ได้ลงทะเบียนแล้ว เพื่อเตรียมให้บริการ นักศึกษาและประชาชน
- ๑๑) ชั้นที่ หมายถึง ชั้นที่เก็บคัมภีร์โบราณไว้ภายในหิ้งที่จัดไว้ เช่น ๑/๑, ๒/๕ เป็นต้น
- ๑๒) หมายเหตุ มีข้อความใดๆ ที่สำคัญให้บันทึกลงในหมายเหตุ เช่น สภาพของเอกสาร, ผู้แต่ง, ผู้สร้าง, ปีที่สร้าง เป็นต้น

๓.๒ จัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

๒ จังหวัด คือ จังหวัด นครสวรรค์ และเพชรบูรณ์

๓.๒.๑ จังหวัดนครสวรรค์

การจัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า วัดที่ได้ไปเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง ๒ วัด ยังไม่มีการทำทะเบียนคัมภีร์โบราณ มีการจัดเก็บ ดังนี้

๓.๒.๑.๑ วัดเขาแก้ว ตั้งอยู่เลขที่ ๑ เขิงภูเขาแก้ว บ้านพยุหะ หมู่ที่ ๔ ตำบลพยุหะ อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๒๑๗ ไร่ ๑ งาน ๑๗ ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือยาว ๓๖๓.๑๗ เมตร ติดต่อกับทางสาธารณะและภูเขา ทิศใต้ยาว ๕๐๑.๖๑ เมตร ติดต่อกับทางสาธารณะ ทิศตะวันออกยาว ๘๗๑.๖๒ เมตร ติดต่อกับภูเขาและทางสาธารณะ ทิศตะวันตกยาว ๔๐๒.๓๖ เมตร ติดต่อกับถนนพหลโยธิน ตาม ส.ค.๑ เลขที่ ๖ มีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน ๔ แปลง เนื้อที่ ๑๘๗ ไร่ ๑ งาน ๑๖ ตารางวา ตามโฉนดและ น.ส.๓ เลขที่ ๓๓๔๒, ๖๘๔๐, ๒๗๓๕, ๑๓๘๗ อยู่ท้องที่ตำบลท่าน้ำอ้อย ๒ แปลง ตำบลพยุหะ ๑ แปลง และตำบลลาดยาว ๑ แปลง

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่เนินภูเขา มีถนนพหลโยธินผ่านการคมนาคมสะดวก ถนนบางส่วนได้ผ่านที่ดินวัดแบ่งเป็นสองฟากทาง อาคารเสนาสนะต่างๆ มี อุโบสถกว้าง ๗.๕๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๘๒ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก อุโบสถหลังเก่าได้สร้างประมาณ พ.ศ. ๒๒๑๕ รูปทรงแบบเรือสำเภา ทางวัดได้อนุรักษ์ไว้ ศาลาการเปรียญกว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๓๒ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๐๓ คอนกรีตเสริมเหล็กยกพื้น กุฏิสงฆ์ จำนวน ๕๕ หลัง มีทั้งอาคารคอนกรีต ไม้ และครึ่งตึกครึ่งไม้ นอกจากนี้ก็มี วิหาร มณฑป และฌาปนสถาน

สำหรับปูชนียวัตถุมี พระประธานในอุโบสถ ขนาดหน้าพระเพลากว้าง ๕ ศอก สร้าง พ.ศ. ๒๔๘๔ พระพุทธรูปอื่นๆ ที่ควรกล่าวถึง คือ พระพุทธรูปสมัยอุทงมี ๒ องค์ อยู่ที่กุฏิคณะ ๑ และคณะ ๒ คณะละองค์ อีก ๒ องค์อยู่ที่คณะ ๒ พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยมี ๙ องค์ อยู่ที่กุฏิคณะ ๒ จำนวน ๓ องค์ อีกองค์หนึ่งอยู่ที่กุฏิคณะ ๓ พระพุทธรูปสมัยอยุธยา มี ๓ องค์ อยู่ที่กุฏิคณะ ๒ และมีพระกัจจายน์สมัยอยุธยาองค์หนึ่ง อยู่ที่กุฏิ ๑๒ พระพุทธรูปจำลองอยู่ที่มณฑป พระปรางค์ยอดนราศูล และพระปรางค์ ๕ ยอด ศิลปะสมัยสุโขทัย

วัดเขาแก้ว เป็นวัดที่เก่าแก่กว่วัดหนึ่ง สร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๑๙๐๐ สมัยสุโขทัย มีนามตามชื่อภูเขาที่วัดตั้งอยู่ ชาวบ้านมักเรียก “วัดนอก” ภูเขาที่วัดตั้งอยู่นี้มีหินบางก้อนมีลักษณะเป็นแก้วใส และมีสีสันต่างๆ มีคนนำไปเจียรระไนทำเป็นเครื่องประดับ ซึ่งเรียกกันว่า “วัดแก้วโปงขาม” และที่ภูเขานี้มีถ้ำกว้างใหญ่อยู่ถ้ำหนึ่งมีปากถ้ำเป็นปล่องยาวประมาณ ๕๐๐ เมตร ภายในถ้ำมีทรัพย์สมบัติและโคแก้วหน้าเด่นตัวใหญ่อยู่ตัวหนึ่ง ตาของโคเป็นแก้วส่องแสงประกาย สมัยหลวงพ่อกุหาเป็นเจ้าอาวาสได้ให้ชาวบ้านช่วยกันเอาหินเอาดินมาถมปิดปากถ้ำไว้ เพราะเกรงว่าทรัพย์สมบัติในถ้ำจะเกิดอันตราย ปัจจุบันดินที่ถมปากถ้ำยังปรากฏเป็นสันหินเนินสูงขนาดเท่าจอมปลวกใหญ่ เดิมหมู่บ้านนี้เรียกกันว่าเป็นหัวแต่น ต่อมาได้เรียกเพี้ยนเป็นบ้านหัวแต่น วัดเขาแก้วนี้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งหลังวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตร ทางวัดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๔๖๗ และได้เปิดโรงเรียนราษฎร์ของวัดนี้สำหรับพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาแผนกสามัญด้วย

ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๔๕๖ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนได้ ๗,๒๒๑ ผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำไปใส่ตู้เก็บเรียบร้อย

บัญชีคัมภีร์โบราณ
วัดเขาแก้ว ตำบลพยุหะ อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

มัดที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑	อาทิกมวณณนา (ปจฺม) สมณฑปสาทิกา วินยฎฐกถา (พระอาทิกมม) นิสสัคคิยวณณนา (พฺทฺย) สมณฑปสาทิกา วินยฎฐกถา (พฺทฺย) สมณฑปสาทิกา สุตทศปาจิตติย) มหาวคควณณนา (ตติย) สมณฑปสาทิกา วินยฎฐกถา (ตติย) สมณฑปสาทิกา สุตทศปาจิตติย) มหาวคค	๑	๓	ขอม	บาลี	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ผ้าทอลายดอกสี เปลือกมังคุด	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๒	อาทิกมวณณนา (ปจฺม) สมณฑปสาทิกา วินยฎฐกถา (พระอาทิกมม)	๑	๑๒	ขอม	บาลี	จาร	ทองตีบ	ธรรมดา	ไม่มี	ผ้าทอลายดอกสี แดง	”
๓	อาทิกมวณณนา (ปจฺม) สมณฑปสาทิกา วินยฎฐกถา (พระอาทิกมม)	๑	๑๒	ขอม	บาลี	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ผ้าทอลายดอกสี แดง	”
๔	มหาวคควณณนา (ตติย) สมณฑปสาทิกา วินยฎฐกถา (พระอาทิกมม)	๑	๔	ขอม	บาลี	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ผ้าทอสีไหมไฟ ลายทาง	”
๕	ตีกนิปาตวณณนา มโนรณปุรณี อังคุตตรนิกายฎฐกถา (ตีกนิปาต)	๑	๗	ขอม	บาลี	จาร	ทองตีบ	ธรรมดา	ไม่มี	ผ้าทอลายดอก	”

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๖	ธมมปทวณณนา ธมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (ธมมปท บัณฑิต)	๑	๒๒	ขอม	บาลี	จาร	ล่องชาด	ธรรมาดา	ไม่มี	ผ้าพื้นลายดอก	"
๗	ธมมปทวณณนา ธมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (ธมมปท บัณฑิต)	๑	๑๘	"	"	"	"	"	"	ผ้าพื้นลายกนก	"
๘	ธมมปทวณณนา ธมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา(ธมมปท บัณฑิต)	๑	๑๙	"	"	"	"	"	"	ธรรมาดา	"
๙	ธมมปทวณณนา ธมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (ธมมปท บัณฑิต)	๑	๑๔	"	"	"	ทองทิบ	"	"	"	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๑๐	ธมมปทวณณนา ธมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (ธมมปท บัณฑิต)	๑	๔	"	"	"	ลานดิบ	"	"	"	"
๑๑	ธมมปทวณณนา ธมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (ธมมปท บัณฑิต)	๑	๑๓	"	"	"	ล่องชาด- ลานดิบ	"	"	"	"
๑๒	ลิกขาปทวินิจจย (ปถมปราชาชิกลิกขาปทวินิจจย)	๑	๑๐	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๑๓	ลิกขาปทวินิจจย (ปถมปราชาชิกลิกขาปทวินิจจย)	๑	๙	ขอม	บาลี	จาร	ล่องชาด	ธรรมาดา	ไม่มี	ธรรมาดา	"
๑๔	ปพพชชาขทวินิจจย (ปพพชชาขทพทวินิจจย)	๑	๕	"	"	"	"	"	"	"	"

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๔	มหาสติปฐจานสูตร (พระมหาสติปฐจานสูตร)	๑	๑๒	"	"	"	ทองที่บ	"	"	"	"
๑๕	มหรณิปาวตฉนนา (ทสชาติ) ขาทกฐกถา ขุททกนิกายกฐกถา (เทมีย - วิธูรปณต)	๑	๑๓	"	"	"	ล่องชาด	"	"	ผ้าพอลายดอกสี น้ำตาล	"
๑๖	มหรณิปาวตฉนนา (ทสชาติ) ขาทกฐกถา ขุททกนิกายกฐกถา (เทมีย - วิธูร)	๙	๑๕	"	"	"	ทองที่บ- ล่องชาด	"	"	"	"
๑๗	มหรณิปาวตฉนนา (ทสชาติ) ขาทกฐกถา ขุททกนิกายกฐกถา (มโหสถ)	๑	๑๔	"	"	"	ทองที่บ- ล่องชาด	"	"	"	"
๑๘	มหรณิปาวตฉนนา (เวสสตรชาตก) ขาทกฐกถา ขุททกนิกายกฐกถา (ทสพร - นครกัณฐ)	๑	๑๖	"	บาลี-ไทย	"	ล่องชาด	ลายรดน้ำแดง	"	ผ้าพันลายทาง	"
๑๙	มหรณิปาวต-วณณนา (เวสสตรชาตก) ขาทกฐกถา ขุททกนิกายกฐกถา (ทสพร - นครกัณฐ)	๑	๒๘	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองที่บ- ล่องชาด- ลานดิบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๒๐	มหรณิปาต [เวสสตรชาตก (คาถาพัน)] ขาทกาลี ขุททกนิกาย (พระมหาเวสสตรชาตกคาถาพัน)	๑	๑๗	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๒๑	อิทธิมตต-สงคห (พระปาฬิอิทธิมตตสงคห)	๑	๙	"	"	"	ล่องชาด	"	"	ผ้าไหมสีชมพู	"
๒๒	อิทธิมตต-สงคห (พระอิทธิมตตสงคหปรณ)	๑	๗	"	"	"	ทองที่บ- ล่องชาด	"	"	ธรรมดา	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๓	อภิธรรมตถสงคท (พระอภิธรรมตถสงคท)	๑	๑๔	"	"	"	ต้องขาด	"	"	"	"
๒๔	อภิธรรมตถสงคท (สูตรพระอภิธรรมตถสงคท-กัมพูชกษร)	๑	๑๐	"	"	"	ทองที่ป-ต้องขาด	"	"	"	"
๒๕	อภิธรรมตถสงคท (พระอภิธรรมตถสงคท)	๑	๙	"	"	"	ทองที่ป-ขาดที่ป-ต้องขาด	"	"	"	"
๒๖	อภิธรรมตถสงคท (พระอภิธรรมตถสงคท)	๑	๒	ขอม	บาลี	จาร	ต้องขาด	ไม่มี	ไม่มี	ธรรมดา	พ.ศ.๒๓๔๘ (สมัยรัชกาลที่ ๑)
๒๗	สงคหฎฐีกา (ฎฐีกาสงคท)	๑	๗	"	"	"	"	"	"	"	"
	สงคหอนุฎฐีกา (อนุฎฐีกาสงคท)	๑	๕	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๗	วิสุทธิมคค (พระวิสุทธิมคค)	๑	๑๘	"	"	"	"	"	ไม่มี	ผ้ามัดหมี่และผ้าพิมพ์	"
๒๘	วิสุทธิมคค (พระวิสุทธิมคค ^๒ ฉบับปลาย)	๑	๑๒	"	"	"	"	"	"	ผ้าพิมพ์ลายจุดสีม่วง	"
๒๙	สารสงคท (พระสารสงคท)	๑	๑๓	"	"	"	ต้องรัก	"	ไม่มี	ธรรมดา	"
๓๐	สารสงคท (พระสารสงคท)	๑	๑๕	"	"	"	ทองที่ป	"	"	"	"
๓๑	โลกนยชาตค (โลกนย)	๑	๑๐	"	"	"	ต้องขาด	"	"	ผ้าพื้นลายทางสีแดง	"

มดที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๒	สิริขยชาตก (พระสรีวิชัย)	๑	๗	"	"	"	"	"	"	ผ้าแพรวลายดอก สีเหลือง-ชมพู	"
๓๓	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๗	"	"	"	"	"	"	ผ้าลายนกและ ดอกไม้พื้นสีขาว	"
๓๔	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๗	"	บาลี-ไทย	"	ทองทับ	"	"	ผ้าพิมพ์ลายจีน	"
๓๕	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๗	ขอม	บาลี	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๓๖	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๗	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
๓๗	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๓๘	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	ทองทับ	"	"	"	"
๓๙	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	ทองทับ-ลาน ดิบ	"	"	"	"
๔๐	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๔๑	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๔๒	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๔๓	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	บาลี	"	"	"	"	"	"
๔๔	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
๔๕	สวดบปกรณาริธมม (สงคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ไม่มี	ไม่มี	ผ้าพื้นลายดอก สีฟ้า-สีน้ำตาล	"

มดที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๔๖	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	ธรรมดา	"
๔๗	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๔๘	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๔๙	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๕๐	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๕๑	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๕๒	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	บาลี	"	"	"	"	"	"
๕๓	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	บาลี-ไทย	"	ทองที่ป- ส่องขาด	"	"	"	"
๕๔	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๕๕	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	ขอม	"	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๕๖	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๕๗	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	ทองที่ป- ส่องขาด	"	"	"	"
๕๘	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	ส่องขาด	"	"	"	"
๕๙	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี-มหาบฏฐาน)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๖๐	สวดบปกรณาริธมม (สังคินี)	๑	๑๒	"	"	"	ทองที่ป- ส่องขาด	"	"	"	"

มดที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๖๑	สวดปกรณ์ภิรมม(วิภาค)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๖๒	สวดปกรณ์ภิรมม (บุคคผลบดินเตติ-ยมก)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๖๓	สวดปกรณ์ภิรมม (มหาปกรณ์)	๑	๑๗	"	"	"	ทองที่ป- ล่องชาด- ลานดิบ	"	"	"	"
๖๔	สวดปกรณ์ภิรมม (พระมงคลปริศนาคา-พระมหานพรัตน์)	๑	๙	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๖๕	สังคหฎีกา (ฎีกาสงคห)	๑	๔	"	บาลี	"	"	"	"	"	"
	สวดปกรณ์ภิรมม (พระวิภคปกรณ์สวด-พระสมณมหาปกรณ์)	๑	๑๐	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
๖๖	เอกนิปาตปาลี องคตตนิทาย (เอกนิปาตชาตก)	๑	๓	"	"	"	"	"	"	"	พ.ศ.๒๒๕๗ (สมัยอยุธยาตอนปลาย)
	จุลเวทลลิตสุด	๑	๑	"	"	"	ทองที่ป	"	"	"	"
	(พระจุลเวทลลิตสุดประจาวีสขนา) อุปริพนมณาสถาวณณา บปณสุทนี มชณินนิทายจุทกถา (มชณินนิทาย อุปริพนมณาส พาลบณตีสุด)	๑	๑	"	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"
	มชณินนิพนมณาสถาวณณา บปณสุทนี	๑	๑	"	บาลี	"	"	"	"	"	"

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	มขฉฉนิภายฎฐกถา (มขฉฉนิภายมขฉฉนิภณณาส)										
๖๗	มาเลยยสุตต (พรมาถยวินิจฉย)	๑	๘	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	ผ้าลายดอก ไม้พื้น สีขาว	"
๖๘	นิพพานสุตต (พรนิพพานสุตตร)	๑	๑๔	"	"	"	ทองที่ป- ล่องชาด	"	"	ธรรมดา	"
๖๙	ปรมสมโพธิ (พรปรมสมโพธิ)	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองที่ป- ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
	วิภคติกถา (ใจทวิภคติ)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
	อภขรารักษาน (อภिक्षานอกขร)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
	มทหนิรุตติสงเขป (พรหมทหนิรุตติสงเขป)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๗๐	มณฑลตถทีปนี (มณฑลทีปนีอฎฐกถา มณฑลสุตตร)	๑	๑๒	"	"	"	ล่องชาด	ทองที่ป	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๗๑	มณฑลตถทีปนี (มณฑลทีปนีอฎฐกถา มณฑลสุตตร)	๑	๑๓	"	"	"	ทองที่ป- ล่องชาด	ธรรมดา	"	"	"
๗๒	ภจจายนมูเล (พรจมุเลภจจายนสนธิ)	๑	๑๑	"	"	"	ทองที่ป- ล่องชาด- ลานดิบ	"	"	"	"

มัติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๗๓	กจจายนมูต (มูตลกจายนนาม)	๑	๒๑	"	"	"	ทองทับ- ล่องชาด- ล่องรัก- ลานดับ	"	"	"	"
๗๔	กจจายนมูต (มูตลกจายนอาชยาต)	๑	๑๖	"	"	"	ทองทับ- ล่องชาด	"	"	"	"
๗๕	กจจายนมูต (มูตลกจายนกริต)	๑	๑๒	ขอม	"	จาร	ล่องชาด	ชรรมดา	ไม่มี	ชรรมดา	"
๗๖	กจจายนมูต (มูตลกจายนกริต)	๑	๑๑	"	"	"	ทองทับ	"	"	"	"
๗๗	กจจายนมูต (มูตลกจายนสมาส)	๑	๑๑	"	"	"	ทองทับ- ล่องชาด	"	"	"	"
๗๘	กจจายนมูต (มูตลกจายนต์พิธิต)	๑	๘	"	"	"	"	"	"	"	"
๗๙	กจจายนมูต (มูตลกจายนอนุณาทิ)	๑	๑๒	"	"	"	ทองทับ	"	"	"	"
๘๐	กจจายนมูต (มูตลกจายนอนุณาทิ)	๑	๑๔	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๘๑	กจจายนมูต (มูตลกจายนการก)	๑	๑๘	"	"	"	ทองทับ- ล่องชาด	"	"	"	"
๘๒	กจจายนมูต (กจจายนมูต สนธิ-การก)	๗	๑๐	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๘๓	กจจายนมูต (กจจายนมูต นาม-การก)	๗	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๘๔	กจจายนมูต (พรมูตลกจายนสุตฺร)	๑	๑๐	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทับ	ชรรมดา	ไม่มี	ชรรมดา	"

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๘๕	กจจายนมูล (พรมุทธกจจายนมูล)	๑	๑๗	"	บาลี	"	ล่องชาด- ลานตีบ	"	"	"	"
๘๖	กจจายนมูล (กจจายนมูล สนิ-ตพิธิ)	๔	๑๙	"	บาลี-ไทย	"	ล่องชาด	"	"	ผ้าฝ้ายพื้นสี น้ำตาล	"
๘๗	กจจายนมูล (กจจายนมูล สมาส-การก)	๕	๘	"	"	"	"	"	"	ผ้าฝ้ายลายดอกสี แดง	"
๘๘	กจจายนมูล (กจจายนมูล สมาส-การก)	๘	๙	"	"	"	"	"	"	"	"
	กจจายนมูล (พรมุทธกจจายนมูล)	๑	๕	"	"	"	"	"	"	"	"
๘๙	มธุรสวาทีนิ (มธุรสวาทีนิขมพูทีป)	๑	๘	"	"	"	"	"	"	ผ้าพิมพ์ลาย ดอกไม้	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๙๐	มธุรสวาทีนิ (มธุรสวาทีนิขมพูทีป) พุทธปาพลกฤษณ (พระอรรถกถาอภุจสูตรสมมงคล ๑๐๘) สตัดุปการณวาทิมม (พรอภิธมม สงคณิ-พรม หาปฐจานปกรณมาติกา)	๑	๔	"	บาลี	"	"	"	"	ธรรมดา	"
		๑	๑	"	"	"	ทองตีบ	"	"	"	"
๙๑	สพพทานานิสীগถา (สพพทานานิสี,พริสীগถา ทานกถา, พริสุตตชาตกนิทานิสิงส์,อาณิสงส์ สินทาน,อาณิสงส์ปิฎก,พริอานิสงส์เผาศพ) กถาขณจรินิจกยกถา	๑	๗	ขอม	บาลี	จาร	ทองตีบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
		๑	๙	"	บาลี-ไทย	"	ทองตีบ- ล่องชาด- ลานตีบ	"	"	"	"
		๑	๒	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	(พรกถินชนธวินิจุลยภค)										
๙๒	นิสสัคคิยวณณนา (ทุติย) สมณฑปาสาทิกา วินยฎจกถา (พรนีสสัคคิยา) ปาจิตติยวณณนา (ทุติย) สมณฑปาสาทิกา วินยฎจกถา (พรปาจิตตี) จุฬาคคปาลี (พระจุลลวคคปาลี) จุฬาคควณณนา (จตุตถ) สมณฑปาสาทิกา วินยฎจกถา (จตุตถสามนต ปาสาทิกากอฎจกถาจูลลวคค) มหาวคควณณนา (ตติย) สมณฑปาสาทิกา วินยฎ จกถา (พรอโปสถกชนก-พระปริวาสชนธ) วินยสุตต (พรวิเนยยสุตตี)	๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑	๒ ๓ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑	" " " " " " " " "	" " " " " " " " "	" " " " " " " " "	" " " " " " " " "	" " " " " " " " "	" " " " " " " " "	" " " " " " " " "	" " " " " " " " "
๙๓	ทวาทสปริตตภคถา (สวดนาค,บอกวัตร,เจ็ด ตำนาน,อิสิคิสิฐ,อิวิจามาติก,เตติภคณาวาร ,พระบารมี ๓๒ ประการ,มหาสมยสุต)	๑	๑๔	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทับ- ล่องชาด- ถานตีบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๙๔	มหานิปาตวณณนา (ทสชาติ) ชาตคฎจกถา ขุททกนิกาฎจกถา (เตมิยชาตค -พระวิฐูร ชาฎก)	๘	๑๔	"	บาลี	"	ทองทับ	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว

มดที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๙๕	มหรณิปาตวณณนา (ทสชาติ) ขาดกฏจกถา ขุททกนิกายกฏจกถา (เตรียมขาดก - พระวัชร ชาฎก)	๒	๓	"	บาลี	"	ทองทับ	"	"	"	"
๙๖	มหรณิปาตวณณนา (เวสสันดรขาดก) ขาดกฏจกถา ขุททกนิกายกฏจกถา (พระมหาเวสสันดรชาฎกพนกัณห์ - มหาวะสสันดรภคยัตริย์)	๑	๑๐	"	บาลี-ไทย	"	ทองทับ- ด่องขาด- ลานตีบ	"	"	"	"
๙๗	มหรณิปาตวณณนา (ทสชาติ) ขาดกฏจกถา ขุททกนิกายกฏจกถา (เตรียมขาดก - วัชรปณติต)	๗	๑๑	"	บาลี	"	ด่องรัก	"	"	"	"
๙๗	มหรณิปาตวณณนา (ทสชาติ) ขาดกฏจกถา ขุททกนิกายกฏจกถา (พระเตมียชาฎก - พรหม นารทขาดก)	๕	๑๒	"	บาลี	"	ด่องขาด- ลานตีบ	"	"	"	"
๙๘	มหรณิปาต-วณณนา (ทสชาติ) ขาดกฏจกถา ขุททกนิกายกฏจกถา (พระเตมียชาฎก - พระวัชร ชาฎก)	๙	๑๕	ขอม	บาลี	จาร	ด่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๙๙	มหรณิปาตวณณนา (ทสชาติ) ขาดกฏจกถา ขุททกนิกายกฏจกถา (พระมโหสถชาฎก - พระภูริทัตต์)	๒	๑๑	"	บาลี	"	ด่องขาด- ลานตีบ	"	"	"	"
๑๐๐	มหรณิปาต-วณณนา (ทสชาติ) ขาดกฏจกถา ขุททกนิกายกฏจกถา (พระมโหสถปณติตชาฎก)	๑	๑๐	"	บาลี	"	ด่องขาด	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๐๑	มหรานีปาตวณณนา (เวสชาติ) ขตภฏฐถก ขุททกนิกายภฏฐถก (พระสุวรรณสมณฑชาต-วิสุทธิธรรม)	๕	๑๓	”	บาลี	”	ล่องชาด	”	”	”	”
๑๐๒	มหรานีปาตวณณนา (เวสสันดรชาตก) ขตภฏฐ ถก ขุททกนิกายภฏฐถก (พระมหากเวสสันดรชาตก ทศกร - นครกัณฐ์)	๑	๑๓	”	บาลี-ไทย	”	ล่องชาด- ลานตีบ	”	”	”	”
๑๐๓	๑๒๕/๑-๑๓ มหรานีปาตวณณนา (เวสสันดรชาตก) ขตภฏฐถก ขุททกนิกายภฏฐถก (พระทศวรรณนา - นครกัณฐ์)	๑	๑๓	”	บาลี-ไทย	”	ทองตีบ- ล่องชาด	”	”	”	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๑๐๔	มหรานีปาตวณณนา (เวสสันดรชาตก) ขตภฏฐถก ขุททกนิกายภฏฐถก (ทศวรรณ - นครกัณฐ์)	๑	๑๓	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด- ลานตีบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	”
๑๐๕	มหรานีปาตวณณนา (เวสสันดรชาตก) ขตภฏฐถก ขุททกนิกายภฏฐถก (ทศพรรคาถา - นครกัณฐ์)	๑	๑๓	”	บาลี	”	ล่องชาด	”	”	”	”
๑๐๖	มหรานีปาตวณณนา (เวสสันดรชาตก) ขตภฏฐถก ขุททกนิกายภฏฐถก (พระมหา เวสสันดรชาตก ทศพร - นครกัณฐ์)	๑	๑๓	”	”	”	ล่องชาด	”	”	”	”
๑๐๗	มหรานีปาตวณณนา (เวสสันดร ชาตก)	๑	๑๓	”	บาลี-ไทย	”	ล่องชาด- ลานตีบ	”	”	”	”

มัติ	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผู้ทำ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	ขาดกุญชฎา ขุททกนิกายกุญชฎา (ทสภรวณณา - พรหมเวสสุนทรชาตก สกปกพพ)										
	เวสสุนทรชาตกวิวรรณ (เวสสุนทรชาตกวิวรรณ	๑	๑	”	บาลี	”	สองขาด	”	”	”	”
๑๐๘	มหานิปาตวณณา (เวสสุนทรชาตก) ขาดกุญชฎา ขุททก-นิกายกุญชฎา (ทสภร - นครกัณฐ์)	๑	๑๖	”	บาลี-ไทย	”	”	”	”	”	”
๑๐๙	มหานิปาตวณณา (เวสสุนทรชาตก) ขาดกุญชฎา ขุททก-นิกายกุญชฎา (ทสภรวณณา - นครกัณฐ์)	๑	๑๙	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองที่ป- สองขาด- ลานดิบ	ธรรมดา	ไม่มี	”	”
๑๑๐	มหานิปาตวณณา (เวสสุนทรชาตก) ขาดกุญชฎา ขุททกนิกายกุญชฎา (พรหมเวสสุนทรชาตกทสภร - นครกัณฐ์)	๑	๑๓	”	”	”	สองขาด	”	”	”	”
๑๑๑	มหา นิปาตวณณา (เวสสุนทรชาตก) ขาดกุญชฎา ขุททกนิกายกุญชฎา (พรหมเวส- สุนทรชาตกทสภร - นครกัณฐ์)	๑	๒๐	”	บาลี-ไทย	”	ทองที่ป- สองขาด- ลานดิบ	”	”	”	คัมภีร์โบราณวัดแจแก้ว
๑๑๒	มหานิปาตวณณา (เวสสุนทรชาตก) ขาดกุญชฎา ขุททกนิกายกุญชฎา (พรหมเวสสุนทรชาตกทสภร - นครกัณฐ์)	๑	๑๕	”	”	”	”	”	”	”	”
๑๑๓	มหานิปาตวณณา (เวสสุนทรชาตก) ขาดกุญชฎา ขุททกนิกายกุญชฎา	๑	๑๖	”	บาลี-ไทย	”	สองขาด- ลานดิบ	”	”	”	”

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เล่น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	(พรมหาเวสสสูตรชมพูทมิฬพาน – นครกัณฐ์)										
๑๑๔	มหรณิปาตวณณนา (เวสสสูตรชาตก) ชาตกอุจฉกถา ขุททกนิกายอุจฉกถา (มหาเวสสสูตร ทานกัณฐ์ – พระนครกัณฐ์)	๑	๑๓	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด- ลานตีบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	”
๑๑๕	มหรณิปาตวณณนา (เวสสสูตรชาตก) ชาตกอุจฉกถา ขุททกนิกายอุจฉกถา (ทสพรปราถา – นครกัณฐ์)	๑	๑๗	”	”	”	ทองทิบ- ล่องชาด- ลานตีบ	ไม่มี	”	”	”
๑๑๖	มหรณิปาตวณณนา (เวสสสูตรชาตก) ชาตกอุจฉกถา ขุททกนิกายอุจฉกถา (ทสสภ วณณนา-พรมหาเวสสสูตร ชาตกนครกัณฐ์)	๑	๑๓	”	”	”	”	”	”	”	”
๑๑๗	มหรณิปาต เวสสสูตรชาตก (คาถาพัน) ขุททกนิกาย (พรมหาเวสสสูตรชมพู คาถาพัน)	๑	๑๕	”	”	”	”	”	”	”	”
๑๑๘	มหรณิปาต เวสสสูตรชาตก (คาถาพัน) ขุททกนิกาย (พรมหาเวสสสูตรชมพู คาถาพัน)	๑	๑๓	”	บาลี	”	ทองทิบ- ล่องชาด	”	”	”	”
๑๑๙	ขุททกนิกาย (พรมหาเวสสสูตรชมพู คาถาพัน)	๑	๑๐	”	”	”	”	”	”	”	”
๑๒๐	มหรณิปาต เวสสสูตรชาตก (คาถาพัน) ขุททกนิกาย (พรมหาเวสสสูตรชมพู คาถาพัน)	๑	๑๒	ขอม	บาลี	จาร	ทองทิบ- ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	”
๑๒๑	มหรณิปาต เวสสสูตรชาตก (คาถาพัน) ขุททกนิกาย (พรมหาเวสสสูตรชมพู คาถาพัน)	๑	๑๖	”	”	”	ล่องชาด	”	”	”	”

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๒๒	กจจายนมูต (สนธิ - การก)	๘	๑๗	"	"	"	"	"	"	ผ้าใหม่พอถาย ดอก	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๑๒๓	กจจายนมูต (มุสลกจายนนาม - การก)	๗	๑๐	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
๑๒๔	กจจายนมูต (พรมุสลกจายนสนธิ - การก)	๙	๑๕	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๒๕	กจจายนมูต (สมาส กจจายน - การก)	๖	๑๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๒๖	กจจายนมูต (พรมุสลกจายน สนธิ,นาม,ตทิต, อาชยาต)	๔	๕	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๒๗	กจจายนมูต (ชาติอาชยาต-การก)	๕	๙	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๒๘	กจจายนมูต(พรมุสลกจายนสุตฺร นาม - อุณาที)	๗	๑๒	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	สองชาติ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๑๒๙	กจจายนมูต (พรมุสลกจายนสุตฺร นาม - การก)	๗	๑๓	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๓๐	กจจายนมูต (พรมุสลกจายนสุตฺร สนธิ - การก)	๙	๑๖	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๓๑	กจจายนมูต (มุสลกจายนสุตฺร นาม - การก)	๗	๑๓	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๓๒	กจจายนมูต (พรมุสลกจายน สนธิ- การก)	๖	๖	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๓๓	กจจายนมูต (พรมุสลกจายน สนธิ - การก)	๘	๑๗	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๓๔	กจจายนมูต (พรมุสลกจายนสนธิ - ชาติอุณาที)	๖	๑๓	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๓๕	กจจายนมูต (พรมุสลกจายน นาม - การก)	๗	๑๕	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	สองชาติ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๑๓๖	กจจายนมูต (มุสลกจายน ตทิต - การก)	๕	๑๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๓๗	กจจายนมูต (พรมุสลกจายน สนธิ - การก)	๘	๑๑	"	"	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เต็ม	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๓๘	กจจายนมูล (พรมุลลกจายน สนิธิ - การก)	๘	๑๓	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๓๙	กจจายนมูล (มุลลกจายนสุตฺร สนิธิ - การก)	๙	๑๘	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๔๐	กจจายนมูล (มุลลกจายนสุตฺร สนิธิ - การก)	๑๐	๑๗	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๔๑	กจจายนมูล (พรมุลลกจายนโฆษ)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	กจจายนมูล (พรมุลลกจายนสุตฺร)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	กจจายนมูล (พรมุลลกจายน สนิธิ - การก)	๘	๑๕	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๑๔๒	กจจายนมูล (พรมุลลกจายน สนิธิ - การก)	๘	๑๘	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๑๔๓	กจจายนมูล (พรมุลลกจายนนาม - การก)	๕	๘	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๔๔	กจจายนมูล (พรมุลลกจายนโฆษกับ วิภัตติ, สนิธิ - การก)	๑๐	๑๖	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๔๕	กจจายนมูล (อิตฺตฺสนธิโรปนสมตฺตโยชนา - กจจายนอตฺถ)	๖	๘	"	บาลี	"	"	"	"	"	"
๑๔๖	กจจายนมูล (พรมุลลกจายน สนิธิ - การก)	๙	๑๕	"	บาลี - ไทย	"	"	"	"	"	"
๑๔๗	กจจายนมูล (พรมุลลกจายน สนิธิ - การก)	๙	๑๘	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๔๘	กจจายนมูล (พรมุลลกจายน สนิธิ)	๑	๒๕	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๑๔๙	กจจายนมูล (พรมุลลกจายน นาม)	๑	๒๕	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๕๐	กจจายนมูล (พรมุลลกจายน)	๑	๒๘	"	"	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เต็ม	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๕๑	ภจจายนมุต (พระมุลถกจายน อายาต)	๑	๒๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๕๒	ภจจายนมุต (มุลถกจายน กริต)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๕๓	ภจจายนมุต (มุลถกจายน อุณาที)	๑	๒๐	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๕๔	ภจจายนมุต (มุลถกจายน นาม)	๗	๑๓	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๕๕	ภจจายนมุต (มุลถกจายน นาม-การก)	๗	๑๓	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๕๖	ภจจายนมุต (โยชนาสนธิ - การก)	๘	๑๓	"	"	"	ขาดทีป	รักที่ปิดทอง	"	"	มีต้นนำไปเก็บจัดแสดงไว้ ที่กุฏิเจ้าอาวาส วัดเขาแก้ว ต.พยุหะ อ. พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์
๑๕๗	ภจจายนมุต (พระมุลถกจายน สนธิ - การก)	๙	๑๕	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทีป	จรรมดา	ไม่มี	จรรมดา	"
๑๕๘	ภจจายนมุต (มุลถกจายน นาม - การก)	๖	๘	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๕๙	ภจจายนมุต (มุลถกจายน นาม - การก)	๘	๑๓	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๖๐	ภจจายนมุต (มุลถกจายน นาม - การก)	๗	๑๙	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๖๑	ภจจายนมุต (พระมุลถกจายน นาม)	๑	๑๐	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๖๒	ภจจายนมุต (มุลถกจายนปการณ)	๔	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๖๓	ภจจายนมุต (มุลถกจายน อุณาที)	๑	๙	"	"	"	ทองทีป- ลานตีป	"	"	"	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๑๖๔	ภจจายนมุต (มุลถกจายน กริต)	๑	๑๕	"	"	"	ทองทีป- ล่องรัก-	"	"	"	"

มัติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกักับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๖๕	ภจจายนมูเล (มุเลตภจจายน สมาส)	๑	๒๐	”	”	”	ทองทีป- ล่องรัก- ลานดิบ	”	”	”	”
๑๖๖	ภจจายนมูเล (มุเลตภจจายน อาชยาต)	๑	๑๔	ขอม	บาลี - ไทย	จาร	ทองทีป- ล่องรัก- ลานดิบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	”
๑๖๗	ภจจายนมูเล (มุเลตภจจายน การก)	๑	๑๘	”	”	”	ทองทีป- ชาตทีป- ล่องชาต- ลานดิบ	”	”	”	”
๑๖๘	ภจจายนมูเล (มุเลตภจจายน ตพธิต)	๑	๑๖	”	”	”	ทองทีป- ล่องรัก- ลานดิบ	”	”	”	”
๑๖๙	ภจจายนมูเล (พรมูเลตภจจายน สนิธิ)	๑	๒๗	”	”	”	ทองทีป- ลานดิบ	”	”	”	”
๑๗๐	ภจจายนมูเล (พรมูเลตภจจายนสุตฺร)	๑	๑๙	”	”	”	ลานดิบ	”	”	”	”
๑๗๑	ภจจายนมูเล (พรมูเลตภจจายน นาม)	๑	๑๕	”	”	”	ลานดิบ	”	”	”	”

ม.ที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๓๒	มหาวคคปาลี (พระมหาวคค)	๑	๑๐	”	บาลี	”	ทองน้อย	เกี๋ยงหอย	”	”	มีคัมภีร์ไปกับมัดแสดงไว้ที่ ภูมิลำเนากรมวัดเขาแก้ว
๑๓๓	นิสสัคคิย-ปาจิตติยปาลี (พระนิสสัคคิย)	๑	๑๗	”	”	”	ทองทึบ	ธรรมดา	”	”	”
๑๓๔	นิสสัคคิย-ปาจิตติยวณณนา (หุติย) สมณฑปาสาทิก กา วินยภูชกถา (หุติย) สมณฑปาสาทิกอภูกถา นิสสัคคิย	๑	๑๑	ขอม	บาลี	จาร	ทองทึบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	”
๑๓๕	กษขวิตรณี ปาติโมกขภูชกถา (พระกษขวิตรณี)	๑	๙	”	”	”	”	ชาดที่ป ข้างทอง	”	”	มีคัมภีร์ไปกับมัดแสดงไว้ที่ภูมิลำ เนากรมวัดเขาแก้วมีคัมภีร์ไป กับมัดแสดงไว้ที่ภูมิลำเนากรม วัดเขาแก้ว
๑๓๖	ปริวารปาลี (พระปริวาร)	๑	๑๑	”	”	”	ทองทึบ	ธรรมดา	”	”	”
๑๓๗	อาทิกมปาลี (พระอาทิกมม)	๑	๑๓	”	”	”	”	”	”	”	”
๑๓๘	อาทิกมวณณนา (ปจม) สมณฑปาสาทิก วินยภูชกถา (ปจม) สมณฑปาสาทิก	๑	๒๓	”	”	”	ล่องชาด	”	”	”	คัมภีร์ไปกรมวัดเขาแก้ว
๑๓๙	อาทิกมวณณนา (ปจม) สมณฑปาสาทิก วินยภูชกถา (ปจม) สมณฑปาสาทิกอภูกถา อาทิกมม	๑	๒๓	”	”	”	ทองทึบ	”	”	”	”
๑๔๐	จริยปฏิภาณวณณนา ปสมตถทีปนี ขุททกนิกายภูชกถา (อภูกถา) พระจริยปฏิภาณ	๑	๑๕	”	”	”	ล่องชาด	”	”	”	”

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๘๑	วินยสิกขาบทวินิจฉัย (พระอุโปสถกขนธวินิจฉัย-พระภิกษุพนธ)	๑	๑๓	ขอม	บาลี - ไทย	จาร	ทองที่ปล่องขาด	ฉรมดา	ไม่มี	ฉรมดา	"
๑๘๒	อาทิกมมปาลี (พรอาทิกมม)	๑	๑๒	"	บาลี	"	ปล่องขาด	"	"	"	"
๑๘๓	มหากคปาลี (พรมหากค)	๑	๑๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๘๔	อาทิกมมปาลี (พรอาทิกมมพุชช)	๑	๑๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๘๕	อาทิกมมวณณนา วินยฎฐกถาอดตโยชนา (โยชนาสมนตปาสาทิกอาทิกมม)	๑	๑๖	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๘๖	อาทิกมมวณณนา (ปจ) สมนตปาสาทิกา วินยฎฐกถา (ปจ-สมนตปาสาทิกอฎฐกถาพรอาทิกมม)	๑	๑๕	"	"	"	"	"	"	"	"
	จูฬวคควณณนา (จตุตถ) สมนตปาสาทิกา	๑	๑	"	"	"	ทองที่ปล	"	"	"	"
	วินยฎฐกถา (จตุสมนตปาสาทิกอฎฐกถา จุฬวคค)	๑	๑๔	"	"	"	ปล่องขาด (ข้างภายใน)	"	"	"	พศ. ๒๑๘๕ สมัยกรุงศรีอยุธยา (สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง)
๑๘๗	เอก-นิปาตวณณนา มโนเรณูปริณี อังคตตรนิกายฎฐกถา (มโนเรณูปริณีอฎฐกถา อังคตตรนิกายเอกนิปาต)	๑	๕	ขอม	บาลี - ไทย	จาร	ปล่องขาด	ลายรดน้ำ	ไม่มี	ฉรมดา	มัตที่นี้ไปเก็บจัดแสดงไว้ที่กุฎเจ้าอาวาสวัดเขาแก้ว

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๘๘	เอกนิပါတปาติ อังคุตตรนิกาย (เอกนิပါတชาตก)	๑	๓	"	บาลี	"	"	ธรรมดา	"	"	ตั้งแต่เลขที่ ๒๑๕-๒๒๕ นำไปเก็บจัดแสดงไว้ที่ กุฏิเจ้าอาวาสวัดเขาแก้ว
	ติกนิပါတปาติ อังคุตตรนิกาย (ติกนิပါတปาตปาฏก)	๑	๔	"	"	"	"	"	"	"	พ.ศ. ๒๒๕๗
	จตุกนิပါတปาติ อังคุตตรนิกาย (จตุกนิပါတชาตก)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
	เอกาทสกนิပါတปาติ อังคุตตรนิกาย (เอกาทสกนิပါတชาตก)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	พ.ศ. ๒๒๕๗
๑๘๙	ทวารสกนิပါတวณณนา ชาตกฐกถา ขุททกนิกายฐกถา (ทวารสกนิပါတชาตก) เตรสกนิပါတวณณนา ชาตกฐกถา ขุททกนิกายฐกถา (เตรสกนิပါတชาตก) ปภินณกนิပါတวณณนา ชาตกฐกถา ขุททกนิกายฐกถา (ปภินณกนิပါတชาตก)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	พ.ศ. ๒๒๕๗
	มชฉิมปณณสกปาติ มชฉิม นิกาย (ปารมชฉิมนิกาย มชฉิมปณณาส)	๑	๑	ขอม	บาลี	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	มัตนี้นำไปเก็บจัดแสดง ไว้ที่กุฏิเจ้าอาวาสวัดเขา แก้ว

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	อุปรินภณาสกปาติ มขฉิมนิกาย (พระมัจฉิมนิกายอุปรินภณาสกปาติวงศ์คฤทรวงศ์)	๑	๑	"	"	"	ทองทิบ	"	"	"	"
	ศีลภนชปาติ ทีชฌนิกาย (พระทีชฌนิกายศีลภนชปาติวงศ์คฤทรวงศ์)	๑	๑	"	"	"	ดองชาด	"	"	"	"
	นันทานวคควณณนา สารตถ (ปกรณ์นี้ สยุตตนิภายฎกเถา (สารตถปกรณ์นี้มีอยู่ถกอยู่ตถนิกายนิทานวงศ์)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๙๑	มทวารคคปาติ (พระมทวารคค)	๑	๑๙	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๑๙๒	ปาลิมุตตกวินิจนยสงคห (พระปาฬิมุตตกวินยวินิจนย)	๑	๑๓	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๙๓	จุฬาคควณณนา (จตุตถ) สมตปาสาทิกา วินยฎกเถา (จุลาคค)	๑	๒๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๑๙๔	มทวารคควณณนา สุนงคคิลลีนี ทีชฌนิกายฎกเถา (ทีชฌนิกายมทวารคค)	๑	๑๓	"	"	"	ทองทิบ	"	"	"	"
๑๙๕	สุตตนิปาตปาติ จุททกนิกาย (พระปาฬิมุตตนิปาต) จุททกปาจวณณนา ปรมตถโชติกา จุททกนิกายฎกเถา (พระปรมตถโชติกาจุททกนิปาต)	๑	๔	ขอม	บาลี	จาร	ทองทิบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
		๑	๑๗	"	"	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๐๑	มงคลตถทีปนี (มงคลตถทีปนีอรรถกถาภาษาบาลี)	๑	๒๐	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๐๒	มงคลตถทีปนี (มงคลตถทีปนีอรรถกถาภาษาบาลี)	๑	๒๖	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๐๓	มงคลตถทีปนี (มงคลตถทีปนี)	๑	๒๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๐๔	มงคลตถทีปนี (มงคลตถทีปนีอรรถกถาภาษาบาลี)	๑	๒๔	"	"	"	ทองทิบ	"	"	"	"
๒๐๕	มงคลตถทีปนี (พระมงคลทีปนีอรรถกถาภาษาบาลี)	๑	๑๗	"	"	"	ทองทิบ	"	"	"	"
๒๐๖	มงคลตถทีปนี (พระมงคลทีปนีอรรถกถาภาษาบาลี)	๑	๒๖	"	"	"	ทองทิบ	"	"	ผ้าด้ายดิบลาย ดอก	"
๒๐๗	มงคลตถทีปนี (มงคลทีปนีอรรถกถาภาษาบาลี)	๑	๒๐	ขอม	บาลี	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๒๐๘	ธัมมปทวณณนา ธัมมปทวณณนา ขุททกนิกายกัจจายิกา (พระธรรมปิฎก) ป็นต้น)	๑	๒๐	"	"	"	ทองทิบ	รักทิบ	"	"	"
๒๐๙	ธัมมปทวณณนา ธัมมปทวณณนา ขุททกนิกายกัจจายิกา (พระธรรมปิฎก) ป็นต้น)	๑	๑๔	"	"	"	"	ธรรมดา	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๑๐	ธมมปทวณณนา ธมมเปทฐกถา ขุททกนิกายกฐิกถา (พรนิสยธมมเปทฐกถา เป็นต้น)	๑	๑๓	”	บาลี - ไทย	”	สองขาด	”	”	”	”
๒๑๑	ธมมปทวณณนา ธมมเปทฐกถา ขุททกนิกายกฐิกถา (พรนิสยธมมเปทฐกถา ภาค ๓ เป็นต้น)	๑	๑๗	”	”	”	สองขาด	”	”	”	”
๒๑๒	ธมมปทวณณนา ธมมเปทฐกถา ขุททกนิกายกฐิกถา (พรธมมเปทฐกถา เป็นต้น)	๑	๒๐	”	บาลี	”	”	”	”	”	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๒๑๓	ธมมปทวณณนา ธมมเปทฐกถา ขุททกนิกายกฐิกถา (พรธมมเปทฐกถา เป็นต้น)	๑	๑๓	”	”	”	”	”	”	”	”
๒๑๔	ธมมปทวณณนา ธมมเปทฐกถา ขุททกนิกายกฐิกถา (พรธมมเปทฐกถา เป็นต้น)	๑	๒๐	ขอม	บาลี	จาร	ทองตีบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	”
๒๑๕	ธมมปทวณณนา ธมมเปทฐกถา ขุททกนิกายกฐิกถา (พรธมมเปทฐกถา เป็นต้น)	๑	๒๐	”	”	”	สองขาด	”	”	”	”
๒๑๖	ธมมปทวณณนา ธมมเปทฐกถา ขุททกนิกายกฐิกถา (พรธมมเปทฐกถา เป็นต้น)	๑	๑๗	”	”	”	สองขาด	”	”	”	”
๒๑๗	ธมมปทวณณนา ธมมเปทฐกถา ขุททกนิกายกฐิกถา (พรธมมเปทฐกถา เป็นต้น)	๑	๑๓	”	”	”	”	”	”	”	”
๒๑๘	ธมมปทวณณนา ธมมเปทฐกถา ขุททกนิกายกฐิกถา (พรธมมเปทฐกถา เป็นต้น)	๑	๑๕	”	”	”	ทองตีบ	”	”	”	”

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๑๙	ธัมมปท วัฒนธรรมา ธัมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (พระธัมมปทบทมนธมชชวรสส บัณฑิตน)	๑	๑๔	”	บาลี - ไทย	”	ชาติที่บ-รัก ที่บ- ลานดิบ	”	”	”	”
๒๒๐	ธัมมปทวถณณนา ธัมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (พระธัมมปทฎุจกถากมมชชกษรชวรสส บัณฑิตน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี - ไทย	จาร	ทองที่บ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	”
๒๒๑	ธัมมปทวถณณนา ธัมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (พระธัมมปทฎุจกถากมมชชกษรชวรสส บัณฑิตน)	๑	๒๖	”	บาลี	”	ล่องชาด	”	”	”	”
๒๒๒	ธัมมปทวถณณนา ธัมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (พระธัมมปทฎุจกถากมมชชกษรชวรสส บัณฑิตน)	๑	๒๘	”	บาลี - ไทย	”	”	”	”	”	”
๒๒๓	ธัมมปทวถณณนา ธัมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (พระธัมมปท บัณฑิตน)	๑	๑๓	”	บาลี	”	ทองที่บ	”	”	”	”
๒๒๔	ธัมมปทวถณณนา ธัมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (พระธัมมปท บัณฑิตน)	๑	๒๐	”	บาลี - ไทย	”	”	”	”	”	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๒๒๕	ธัมมปทวถณณนา ธัมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (พระธัมมปท บัณฑิตน)	๑	๑๘	ขอม	บาลี	จาร	ทองที่บ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	”
๒๒๖	ธัมมปทวถณณนา ธัมมปทฎุจกถา ขุททกนิกายฎุจกถา (พระธัมมปท บัณฑิตน)	๑	๑๕	”	บาลี - ไทย	”	ทองที่บ- ลานดิบ	”	”	”	”

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๒๗	ธัมมปทรวรรณนา ธัมมปทฎจกถา ขุททกนิกายฎจกถา (พระธัมมบท บ้านปลาย)	๑	๑๖	"	บาลี	"	ล่องขาด	"	"	"	"
๒๒๘	ธัมมปทรวรรณนา ธัมมปทฎจกถา ขุททกนิกายฎจกถา (พระธัมมบท บ้านปลาย)	๑	๑๕	"	บาลี	"	ล่องขาด	"	"	"	"
๒๒๙	ธัมมปทรวรรณนา ธัมมปทฎจกถา ขุททกนิกายฎจกถา(พระธัมมบท บ้านปลาย)	๑	๑๖	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๓๐	ธัมมปทรวรรณนา ธัมมปทฎจกถา ขุททกนิกายฎจกถา (พระธัมมบท บ้านปลาย)	๑	๑๖	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๓๑	ปฐมฐานบาลี (ติกกปฐมฐาน-ติกทุกกปฐมฐาน) อุปาทานวรรณนาวิสุทธชนวิเสสนี ขุททกนิกายฎจกถา (อฎจกถาอปทาน)	๑	๑๑	ขอม	บาลี	จาร	ทองทับ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๒๓๒	ธัมมสังคณี-วรรณนา อฎจสาลีนี้ อภิธัมมฎจกถา (อฎจสาลีนี้อฎจกถาพรสงคณี)	๑	๑๘	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๓๓	อภิธัมมตตตตตต (พระปาฬีอภิธัมมตตต)	๑	๑๕	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๓๔	อภิธัมมตตตตตต (พระปาฬีอภิธัมมตตต)	๑	๑๗	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๓๕	อภิธัมมตตตตตต (พระปาฬีอภิธัมมตตต)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
	อภิธัมมตตตตตต อภิธัมมตตตตตต	๑	๘	"	"	"	"	"	"	"	"

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	(พระอภิธรรมตติยภาวนานิกายสังคห)										
๒๓๖	อภิธรรมตตสังคห (พระอภิธรรมตตสังคห)	๑	๖	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
	โมหวิจเฉทนี อภิธรรมมาติกาอภิญญา (โมหวิจเฉทนีอภิญญาอภิธรรม)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	ปรมตมณีนุสา อภิธรรมตต-สงคหอนุฎีกา (ปรมตตสารมณีนุสาอนุฎีกาอภิธรรมตตสังคห)	๑	๒	ขอม	บาลี	จาร	ทองทึบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
	อภิธรรมตตภาวนี อภิธรรมตต สงคหฎีกา (อภิธรรมตตภาวนี)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
	อภิธรรมวาทารัตนตถ ทีปนี (ลีนาคตถกถาอภิธรรมวาทาร)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
	อภิธรรมตตตสย (นิตยพระอภิธรรมตตสังคห)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๓๗	ปรมตตวิญญูณี ชาตฎีกา (พระวิญญูณี)	๑	๔	"	"	"	ทองน้อย	"	"	"	"
	อภิธรรมตตตสย (พระอภิธรรมตตสังคห)	๑	๗	"	"	"	ถ่องชาต	"	"	"	"
๒๓๘	อภิธรรมตตตสย (พระอภิธรรมตตตสย)	๑	๑๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๓๙	อภิธรรมตตตสย (พระอภิธรรมตตตสย)	๑	๑๒	"	"	"	ถ่องชาต-ลาน ตีบ	"	"	"	"

มัติ	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	อภิธรรมตถกาวน อภิธรรมตถกตสทฎีกา (ฎีกาสงคท)	๑	๒	"	"	"	สองขาด	"	"	"	"
	ฉมสสงคณินวณนา สีนตถโตชฌนา	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	อภิธรรมมุฎีกา (มุฎฎีกากอภิธรรม)										
	ปรมตถสวาร	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	(พรปรมตถสวารณชุสฎีกาสงคท)										
	อภิธรรมวาทารสินตถทีปนี	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทึบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
	(สินตถทีปนี ฎีกากอภิธรรมวาทาร)										
๒๔๐	อภิธรรมตถ-สงคท (พรอภิธรรมตถสงคท)	๑	๑๒	"	บาลี	"	สองขาด	"	"	"	"
๒๔๑	อภิธรรมตถ-สงคท (พรอภิธรรมตถสงคท)	๑	๑๒	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๒๔๒	อภิธรรมตถ-สงคท (พรอภิธรรมตถสงคท)	๑	๑๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๓	อภิธรรมตถ-สงคท (พรอภิธรรมตถสงคท)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๔	อภิธรรมตถ-สงคท (พรปาฬ่อภิธรรมตถสงคท)	๑	๑๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๕	จริยปฏิบัติภคณณา ปรมตถทีปนี จุททกนิภายมูฐกถา (ปรมตถทีปนี พรอตถกถาจริยปฏิบัติ)	๑	๕	"	"	"	"	"	"	"	"
	สทสวารตถกถานี	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	(ปาดสทสวารตถกถานี)										
	สทสวารตถกถานีฎีกา	๑	๖	"	"	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	(ฝึกาสทศตถสารชาลินี)										
๒๔๖	โมหจเฉทนี อภิธมมมาติกากอญจกถา (โมหจเฉทนีอญจกถา อภิธมมาติกา)	๑	๑๗	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๗	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทึบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๒๔๘	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๙	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๐	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๑	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - ชาติกถา)	๑	๑๗	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๒	สตัดปกรณภิธมม (บุคคลพลยตติ-มหาปญฺจาน)	๑	๒๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๓	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๔	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	"	บาลี	"	"	"	"	"	"
๒๕๕	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๖	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๗	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี	จาร	ทองทึบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๒๕๘	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๙	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๒๖๐	สตัดปกรณภิธมม (สงคินี - มหาปญฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"

มัติ	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกักับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๖๑	สวดปกรณ์ภิธมม (ชาตุกถา - มหาปญฺฐาน)	๑	๑๗	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๖๒	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - วิภค)	๑	๒๑	"	"	"	ส่องขาด	"	"	"	"
๒๖๓	สวดปกรณ์ภิธมม (วิภค - กถาวตถ)	๑	๒๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๖๔	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๖๕	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๒๖๖	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๖๗	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๖๘	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๖๙	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๗๐	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๗๑	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๗๒	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๒๗๓	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๗๔	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๗๕	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๗๖	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๗๗	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๗๘	สวดปกรณ์ภิธมม (สงคิณิ - มหาปญฺฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เต็ม	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๓๙	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๒๔๐	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๑	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๒	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๓	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๒๔๔	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๕	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๒๔๖	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
๒๔๗	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๘	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๔๙	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๐	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๑	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๒	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๒๕๓	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๔	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๕	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๕๖	สวดปกรณกรณกรณกรณ (สงคฺคินิ - มหาปฐฺจาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๙๗	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๙๘	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๒๙๙	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๓๐๐	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๐๑	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๐๒	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๐๓	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๐๔	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๐๕	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๐๖	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๓๐๗	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๐๘	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๓๐๙	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๑๐	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๑๑	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๑๒	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๑๓	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๓๑๔	สวดปกรณภิขัมม (สังคินี - มหาลูกฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๑๕	สมุดปกปรณภริชम्म (สงคินี - มหาปฐฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๑๖	สมุดปกปรณภริชम्म (สงคินี - มหาปฐฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๑๗	สมุดปกปรณภริชम्म (สงคินี - มหาปฐฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๑๘	สมุดปกปรณภริชम्म (สงคินี - มหาปฐฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๑๙	สมุดปกปรณภริชम्म (สงคินี - มหาปฐฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๒๐	สมุดปกปรณภริชम्म (สงคินี - มหาปฐฐาน)	๑	๒๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๓๒๑	สมุดปกปรณภริชम्म (สงคินี - มหาปฐฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๒๒	สมุดปกปรณภริชम्म (สงคินี - มหาปฐฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๒๓	สมุดปกปรณภริชम्म (สงคินี - มหาปฐฐาน)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๒๔	สมุดปกปรณภริชम्म (สงคินี - บุคคลเปลยลตติ)	๑	๒๓	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๒๕	สมุดปกปรณภริชम्म (บุคคลเปลยลตติ - กถาตถุ)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๒๖	สมุดปกปรณภริชम्म (กถาตถุ)	๑	๑๕	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๒๗	สมุดปกปรณภริชम्म (พระยวมก)	๑	๒๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๓๒๘	สมุดปกปรณภริชम्म (พระมหาปฐฐาน)	๑	๑๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๒๙	สมุดปกปรณภริชम्म (กถาตถุ - มหาปฐฐาน)	๑	๑๔	"	บาลี	"	"	"	"	"	"

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ตรงกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๓๐	สวดปกรณภริชฌม (พระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์รวม)	๑	๔	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๓๓๑	๓๘๕/๑:๑-๔, ๒:๖, ๓:๘-๒๔, ๗:๒๖ สวดปกรณภริชฌม (สังคินี - มหาปฐมฐาน)	๑	๒๓	"	"	"	"	"	"	"	
๓๓๒	ปรมสมโพธิ (พระวิเวกมณฑลกลา)	๑	๒๑	"	"	"	ทองทิบ, ลานดิบ	"	"	"	พระสุวรรณรังษี แต่ง
๓๓๓	ปรมสมโพธิ (ปรมสมโพธิ)	๑	๑๘	"	บาลี	"	ส่องขาด	"	"	"	"
๓๓๔	ปรมสมโพธิ (พระวิเวกมณฑลกลา)	๑	๒๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	
๓๓๕	ปรมสมโพธิ (พระวิเวกมณฑลกลา)	๑	๑๙	"	"	"	ส่องรัก	"	"	"	"
๓๓๖	นามคัมภีร์มธุรสวาหินี (นามมลับมธุรสสลงกา)	๑	๑๐	"	บาลี-ไทย	"	ส่องขาด	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
๓๓๗	มธุรสวาหินี (ลงกาที่ป) (มธุรสวาหินี)	๑	๖	"	บาลี	"	"	"	"	"	พระรัฐपाल แต่ง
	มธุรสวาหินี (ชมพูทิป)	๑	๑๑	"	"	"	ทองทิบ, ส่องขาด	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	(มธุรสชมพูมธุรสวาหินี)										
๓๓๘	อุณทิสวิเชยย (พระอุณทิสวิเชยย)	๑	๒๘	"	บาลี-ไทย	"	ทองทิบ, ส่องขาด, ลานดิบ	"	"	"	"
๓๓๙	อุณทิสวิเชยย (พระอุณทิสวิเชย)	๑	๒๗	"	"	"	ส่องขาด	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๔๐	มิลินทพจนทปาติ (พรมิลินทพจนทอาจารย์ธนา)	๑	๒๖	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ลานดับ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	
๓๔๑	มิลินทพจนทปาติ (พรมิลินทพจนทแห่งชาติ) มจรุทธปกาสินี มิลินทพจนทฎีกา (ฎีกามิลินทพจนท)	๑	๑๓	"	"	"	ทองทิบ, ล่องชาด	"	"	"	พระติบาคติและ แต่ง
๓๔๒	สวดปกรณมภิธมม (สังคินี - มหาปฐจาน)	๑	๒๓	"	บาลี-ไทย	"	ลานดับ	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
๓๔๓	สวดปกรณมภิธมม (สังคินี - มหาปฐจาน)	๑	๕	"	บาลี-ไทย	"	ล่องรัก	"	"	"	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๓๔๔	มหาวิส (พรมทวงษ์แห่งชาติ)	๑	๑๓	"	บาลี	"	ทองทิบ	"	"	"	พระมหานามะ แต่ง
๓๔๕	มหาวิส (พรมทวงษ์)	๑	๑๒	ขอม	บาลี	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๓๔๖	มหาวิส (พรมทวงษ์แห่งชาติ)	๑	๒๔	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
๓๔๗	มหาวิส (มหาวิส)	๑	๑๔	"	บาลี	"	ทองทิบ, ล่องชาด	"	"	"	(อักษรสมัยอยุธยา)
๓๔๘	มหาวิส (นิสตรพรมทวงษ์)	๑	๑๕	"	บาลี-ไทย	"	ล่องชาด	"	"	"	(พ.ศ.๒๒๗๘-๒๓๓๒)
๓๔๙	มหาวิส (พรมทวงษ์)	๑	๘	"	บาลี	"	"	"	"	"	"
	อนาคตวิส (อนาคตทวงษ์ทสโพธิสตัด)	๑	๓	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	สมการวิปาก (พรมทวงษ์)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เล่น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	สพธมสงศท(พระสพธมสงศท)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๕๐	โลกนยชาติก(พระโลกกณยชาติก)	๑	๑๔	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทึบ	รักทึบ	ไม่มี	ธรรมดา	
๓๕๑	จากวาทปนี (จากวาทปนี)	๑	๕	"	บาลี	"	ทองทึบ	ธรรมดา	"	"	พระสิริมงคลจารย์ แต่ง
๓๕๒	ติโลกวินิจฉย (พระไตรโลกวินิจฉยมนุสสกถา)	๑	๑๐	"	บาลี-ไทย	"	ส่องขาด	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
๓๕๓	ติภุมมเทวโลกวินิจฉย (ไตรภุมมเทวโลกวินิจฉยมกถา)	๑	๗	"	"	"	"	"	"	"	"
	ติโลกวินิจฉย (ไตรโลกวินิจฉยมกถา)	๑	๕	"	"	"	"	"	"	"	"
	ติโลกวินิจฉย (ไตรโลกวินิจฉยมนุสสกถา)	๑	๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๕๔	ติโลกวินิจฉย (พระไตรโลกวินิจฉยมนุสสกถา)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	โลกนยชาติก (พระโลกกณยอนนชยบเษทิต)	๑	๑๕	"	"	"	ทองทึบ, ส่องขาด	"	"	"	"
	ติโลกวิธการ(ไตรยโลกวิธการ)	๑	๑	"	"	"	ส่องขาด	"	"	"	"
๓๕๕	สงขบตโตชตนี วิสุทธิมคคจุฬีกา (ฎีกาพรวิสุทธิมคคบันปลาย)	๑	๒๑	ขอม	บาลี	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๓๕๖	วิสุทธิมคค (พระวิสุทธิมคค)	๑	๑๗	"	"	"	"	"	"	"	พระพุทธโฆสจารย์ แต่ง
๓๕๗	วิสุทธิมคค (พระวิสุทธิมคค บัณฑิต)	๑	๑๗	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๓๕๘	วิสุทธิมคค (พระวิสุทธิมคค)	๑	๑๘	"	"	"	ทองทึบ	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เต็ม	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	เวลาอุทกเสกขนาชาติ (เพลาอุทกเสกขนาชาติ)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	อาณาจักรอยุธยา (พระอภัยมณีปริวรรต)	๑	๑	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
๓๕๙	วิสุทธิมคค (พระวิสุทธิมคคฉบับต้น)	๑	๘	"	"	"	สองขาด, สองรัก	"	"	"	พระพุทโธเสนาจารย์ แต่ง
	เทวธิตาบุจิมปทยา (เทวธิตาบุจิมปทยา)	๑	๑	"	"	"	สองขาด	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	อาทกมมวณณนา (บรม) สมณตปาสาทิกา วินยฎจกถ (พระบรมสมณตปาสาทิกา)	๑	๑	"	บาลี	"	"	"	"	"	พระพุทโธเสนาจารย์ แต่ง
	ปถมสมโพธิ (แจกพระเจ้า)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
๓๖๐	อภิธมมาวารสินตติพินี (สินตติพินีอภิธมมาวาร) จิตรคณทพินี (จิตรคณทพินีอภิธมมาวาร)	๑	๖	ขอม	บาลี	จาร	ทองทึบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
	สารสงคห (พระสารสงคห)	๑	๓	"	"	"	"	"	"	"	พระนันททวารย์ แต่ง
	จูฬสัทธมมสงคห (จูฬสัทธมมสงคห)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
๓๖๑	สารสงคห (พระสารสงคห)	๑	๑๖	"	"	"	สองขาด	"	"	"	พระนันททวารย์ แต่ง
๓๖๒	สารสงคห (พระสารสงคห)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๖๓	สารสงคห (พระสารสงคห)	๑	๑๔	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เต็ม	ฉบับ	ไม่ตรงกับ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๖๔	สารสังคห (พระสารสังคห)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๖๕	สารสังคห (พระสารสังคห)	๑	๑๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๖๖	สารสังคห (พระสารสังคห)	๑	๑๒	"	บาลี	"	"	"	"	"	"
๓๖๗	อปทานวณณนา วิสุทธชนวิลาสินี จุฑาทกนิภายญ จกถา (วิสุทธชนวิลาสินีอนุชกถาอปทาน)	๑	๒	ขอม	บาลี	จาร	ทองทึบ	ฉรรมตา	ไม่มี	ฉรรมตา	พระพุทธรูปเสาศาจารย์ แต่ง
	ปรมตมณญูสา อภิธมตตถสงคทอนุฎีกา (ปมรตมณญูสาอนุฎีกาอภิธมตตถสงคท) อภิธมตตถสงคท(คณรพรอภิธมตตถสงคท)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	พระบรมวิมลพุทธิ แต่ง
	สารสังคห (พระสารสังคห)	๑	๗	"	"	"	ส่องชาด, ลานดิบ	"	"	"	พระอนันตทจจารย์ แต่ง
๓๖๘	จุนพสุกริกสุตต (พระคณาจนาพสุกริกสุตตร) โพฆมงคสุตต (โพฆมงคเจ็ด) ปถบาลาสชาต (พจนทฆมาฐาญญ) มหาวีปกา (มหาวีปกา) สุนทรราชชาตก (พญาสุนทรราช)	๑	๓	"	"	"	ส่องชาด	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
		๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
		๑	๓	"	"	"	ทองทึบ	"	"	"	"
		๑	๑	"	"	"	ลานดิบ	"	"	"	"
		๑	๕	"	"	"	ทองทึบ, ส่องชาด	"	"	"	"
๓๖๙	นิพพานสุตต (พรมิพพานสุตตร)	๑	๑๒	ขอม	บาลี- ไทย	จาร	ทองทึบ, ลานดิบ	ฉรรมตา	ไม่มี	ฉรรมตา	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๗๐	นิพนพานสุตต (พรนิพนพานสุตตร)	๑	๓๒	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๓๗๑	นิพนพานสุตต (พรนิพนพานสุตตร)	๑	๓๑	"	"	"	ล่องชาด, ชาดทึบ	"	"	"	"
๓๗๒	มหาสติปัฏฐานสุตต (พรมหาสติปัฏฐานสุตตร)	๑	๑๓	"	"	"	ทองทึบ, ล่องชาด, ลานดิบ	"	"	"	"
๓๗๓	จุนทสุกริกสุตต (อการวตตสุตตรจุนทสุกริกสุตตร)	๑	๖	"	"	"	ทองทึบ, ล่องชาด	"	"	"	"
	พรหมชาลสุตต (พรพรหมชาลสุตตร)	๑	๒	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
	มงคลสุตต (พรมงคลสุตตร)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	มคฺคสุตต (มคคฺคสุตตร)	๑	๑	"	"	"	ลานดิบ	"	"	"	"
๓๗๔	ขมพูเปติสุตต (ขมพูเปติสุตต)	๑	๗	"	"	"	ทองทึบ, ล่องชาด	"	"	"	"
๓๗๕	สงฺคีติถก (พรปณม-ปณจมสงคายนา)	๑	๑๕	"	"	"	ทองทึบ, ล่องชาด, ลานดิบ	"	"	"	"
๓๗๖	ปีตุคฺคฺคสุตต(พรปีตุคฺคฺคสุตตร)	๑	๓	ขอม	บาลี- ไทย	จาร	ทองทึบ, ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว

มัติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกักับ	ฉลาก	ฝ่าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	เทวทูตสูงสุด (เทวทูตสูงสุด) องค์ลิมบาลสูงสุด (พระองค์ลิมบาลสูงสุด) ดิโรกุตสูงสุด (ดิโรกุตสูงสุด)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๓๓๗	นานาสุดตถกถา(พระปาลโศปโตปมสูตร, ศิริมกานนทสูตร, สัมภกนอสุภมกานฐจาน ทุกกขณธสูตร, สิงคคโลกทสูตร, ปุณณเณวทสูตร, อรุณวตตีสูตร, จนทมิสิริยราหูสูตร, โคตมิสูตร, อากกรวตตารสูตร, ทิชนิกาย มหาวคคพยุบายลิสสูตร, สจจกสูตร, สกภบมท สูตร, ฆมขกนิสูตร, ฆมตณธสูตร, จุติสจจกสูตร)	๑	๑๕	"	"	"	ทองทึบ, ล่องชาด, ลานดิบ	"	"	"	"
๓๓๘	สพพทานานิสังกถา(สรพทานานิสังส, บังสุกุล หน้าคพ, กลิน, พังธรรม, ก่อทราย, สร้างไตร ปิฎก, ถวายดอกไม้)	๑	๑๘	"	"	"	ทองทึบ, ลานดิบ	"	"	"	"
๓๓๙	สุดชชกถกนิทานนิสังกถา (สุดชชกถกนิทานนิสังส)	๑	๖	ขอม	บาลี	จาร	ทองทึบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
	สพพทานานิสังกถา (อานิสงสไตรปิฎก, กลิน, เสถธ, พังธรรม, เกนจุก)	๑	๖	"	บาลี- ไทย	"	ทองทึบ, ล่องชาด	"	"	"	"

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๘๐	สหพทานามิสถกถา (พระอานิสงส์ป่า, ฟังธรรม, ไตรปิฎก, แผ่นกุศล, สลากภัตตร์, สร้างกุฎิ, สร้างทาง, กฐิน, ก่อเจดีย์ทราย, บรรพชา)	๑	๑๖	"	"	"	ส่องขาด	"	"	"	"
๓๘๑	สุดตชตกนันทกนีสถกถา (พรสุดชตชตกนันทกนีสงส์)	๑	๒๑	"	"	"	ทองทึบ	"	"	"	"
๓๘๒	ตีสปรามี(พรปรมตถปรามีทั้งหลาย)	๑	๑๐	"	"	"	ส่องขาด	"	"	"	"
๓๘๓	จตุรารียสจจกถา (พรอริยสจจ)	๑	๑๘	"	"	"	ทองทึบ, ส่องขาด, ลานดิบ	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๓๘๔	เปตวตถุณณมนนา ปรมตถทีปนี ขุททกนิกายฎกถา (เปตวตถุ)	๑	๗	"	บาลี	"	ส่องขาด	"	"	"	"
๓๘๕	วุตโตทย (วุตโตทยปาก)	๑	๑	ขอม	บาลี	จาร	ส่องขาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	พระนวิมลพุทธิ แต่ง
	วุตโตทยฎีกา (ตีกากถานวุตโต)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	วุตโตทยตถโยชนา (ปทกมโยชนาวุตโตทย)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	วิจธมมปท (วิจธมมปท ยมกาวณมนนา) กายสสารวิลาสินีอุฎกถา (กายสสารวิลาสินีปาดอุฎกถา)	๑	๘	"	"	"	"	"	"	"	"
		๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	พระสารพุทธิมะ แต่ง

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๘๖	ภิกขุปาติเมกข (พระปาฏิโมกขวินิจจยเทศ)	๑	๕	”	บาลี- ไทย	”	ทองทิบ, ล่องชาด	”	”	”	พระพุทธพจน์
	คณฺหปาติเมกขสํวรสึล (คณฺหปาติเมกขสงวรสึล)	๑	๒	”	บาลี	”	ล่องชาด	”	”	”	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	เขมกถา (พระเขม)	๑	๑	”	”	”	ทองทิบ	”	”	”	”
	เถรภูตถา (อนุตถกถาเถรคถา)	๑	๓	”	”	”	”	”	”	”	”
๓๘๗	ภงฺกขิตฺตณฺเฑ ปาติเมกขภูตถา (ภงฺกขิตฺตณฺเฑภูตถาพระปาฏิโมกข)	๑	๑๐	”	”	”	ล่องชาด	”	”	”	พระพุทธโฆสจารย์
๓๘๘	ภิกขุปาติเมกข (พระปาฏิโมกข์)	๑	๖	ขอม	บาลี	จาร	ทองทิบ, ล่องชาด, ลานดิบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	
๓๘๙	ภิกขุปาติเมกข (พระปาฏิโมกข์)	๑	๗	”	”	”	ล่องชาด	”	”	”	”
๓๙๐	ภิกขุปาติเมกข (พระปาฏิโมกข์แบบล)	๑	๖	”	บาลี-ไทย	”	ทองทิบ	”	”	”	”
๓๙๑	ภิกขุปาติเมกข (พระปาฏิโมกข์)	๑	๘	”	บาลี	”	”	”	”	”	”
๓๙๒	ภิกขุปาติเมกข (พระปาฏิโมกข์)	๑	๕	”	”	”	ล่องชาด	”	”	”	”
๓๙๓	ภิกขุปาติเมกข (พระปาฏิโมกข์ทพทโส)	๑	๖	”	”	”	”	”	”	”	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๓๙๔	ภิกขุปาติเมกข (ภิกขุปาฏิโมกข์)	๑	๕	”	”	”	”	”	”	”	”

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๙๕	ภิกขุปาติเมกข (พรปฎิเมกขทเทโส)	๑	๖	"	"	"	ล่องชาด, ล่องรัก	"	"	"	"
๓๙๖	ภิกขุปาติเมกข (ปาฎิเมกข)	๑	๘	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๓๙๗	ชินาลงการฎีกา (ฎีกาชินาลงการ)	๑	๘	ขอม	บาลี	จาร	ทองทับ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	
	ชินาลงการฎีกา (ฎีกาชินาลงการ)	๑	๔	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	
๓๙๘	ปถยาลสาชตก (พรปถยาลสาชฎกฉบับปลาย)	๑	๙	"	"	"	ทองทับ ล่องชาด	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	สมุหสุตตะทวนชาชตก (พรสมุหสุตตะทวนชาชฎก)	๑	๓	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
	รัตนบไซชตชตก (รัตนบไซชตชฎก)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
	สงเขบตชตก (สงเขบตชตก)	๑	๓	"	"	"	ล่องชาด, ลานตีบ	"	"	"	"
๓๙๙	ปถยาลสาชตก (พรปถยาลสาชฎกฉบับปลาย)	๑	๑๕	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๔๐๐	สหวิเสส (ปทกมยเชนาสททตเถถาพจินดา, สหพวุตติ, ฎีกาจาริสร, ฎีกาสทพินท, พรจาริสรแปล, สทพวุตติฎีกา,	๑	๑๗	ขอม	บาลี	จาร	ทองทับ, ล่องชาด, ลานตีบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	วชิรสารคดีสงคห, วชิรพหุวิทยีกา, สททวิไลจน์, สัปต่างๆ, พรพาลโปโพชนฎีกา, ปทมม โยชนาเวตุโตทย)										
๔๐๑	วรรณคดีชาต (พรวรรณตตชาต)	๑	๓	"	"	"	ทองทึบ	"	"	"	"
	จนทชฎาชาต (จนทชฎาชาต)	๑	๓	"	"	"	"	"	"	"	"
	สมุทโธตตชาต (สมุทโธตตชาต)	๑	๒	"	"	"	ล่องชาต	"	"	"	"
	อาลวกสุต (อาลวกสุต)	๑	๑	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
	กสิการทวาชสุต (กสิการทวาชสุต)	๑	๑	"	"	"	ทองทึบ	"	"	"	"
	วญจคุลีชาต (วญจคุลีชาต)	๑	๑	"	บาลี	"	ล่องชาต	"	"	"	"
	โสฬสมทาสุปินชาต (โสฬสมทาสุปินชาต)	๑	๑	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
๔๐๒	มาเลยสุต (พรมมาเลยสุต)	๑	๒๒	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทึบ, ล่องชาต	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๔๐๓	ตริตตคุณกถา (พระมทาทพธคณ)	๑	๒๑	"	"	"	"	"	"	"	"
๔๐๔	สุนทรชาต (พณสุนทรราช)	๑	๑๐	"	"	"	"	"	"	"	"
	พหุฎีกา (พหุฎีกาพหุขมยงค)	๑	๗	"	"	"	รักทึบ	"	"	"	"
	มหาวีปาก (มหาวีปาก)	๑	๗	"	"	"	ทองทึบ, ล่องชาต	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๔๐๕	ปกิณณเทศนานิสังคถา (จุฬกถินมหากถินเวทกฏิกอาสน ฯลฯ)	๑	๑๙	"	"	"	ทองทึบ, ล่องชาด, ลานดิบ	"	"	"	"
๔๐๖	อภทานปาลี ขุททกนิกาย (พรอปปทาน)	๑	๑๓	"	บาลี	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๔๐๗	นิทานกถา (มาเลยวตต, พรควมปติเถร, กตถกฏกเวที, นรภคชุม, พรอะริยทรัพย์, พรบรมสมภยราช, ฉลยการวิธานสุต, มหสงกรรม, นิทานนงยังกนิ, บุรุษเข็ญใจ, พรมหากถลเถน, พรโสฬสสัมทานิทาน, พรสงคห, สังขิตโตวาด, พรอฎฐกเสชาต, นโมพทชาย, พรสมธาธิสมโพฆมงค, จกควาพกถ, พรบรมลกขณ, อโสภราชบณหา, พรเจ้าเทียวโปรดสัตว์)	๑	๑๙	ขอม	บาลี- ไทย	จาร	ทองทึบ, ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	
๔๐๘	วชิรพุทธวิธินฎีกา (วชิรพุทธวิธินฎีกา) สิกขาบทวินิจจย (สิกขาบทวินิจจยเผชจจวาท)	๑	๒	"	บาลี	"	ล่องชาด	"	"	"	พระวชิรพุทธี แต่ง
		๑	๖	"	บาลี- ไทย	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
๔๐๙	อุโปสถกษณวินิจจย (พรอุโปสถกษณวินิจจยเขต) วินยสิกขา (พรวินยสิกขาบริจเขต)	๑	๒	"	"	"	ทองทึบ	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
		๑	๑	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"

ม.ที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประทับใจ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	อนุวินยธมม (พรวิเนยธมมแปลการ)	๑	๑	”	”	”	”	”	”	”	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	เภสัชชุนทร (พรเภสัชชุนทร)	๑	๑	”	”	”	”	”	”	”	”
	ลิกขาบทวินิจฉย (พรวิเนยย)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	สองชาติ, ลานติบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	”
	อสุสิฎกวิสุฎกถา (อสุสิฎกวิสุฎกถา)	๑	๑	”	”	”	ลานติบ	”	”	”	”
	อตถวินยาลงการ (อตถวินยลงการ)	๑	๑	”	บาลี	”	ลานติบ	”	”	”	”
๔๑๐	ปาฬิมุตตกวินยวิจิฉย (บาลิมุตตวินยวิจิฉน)	๑	๑๐	”	”	”	สองชาติ	”	”	”	”
๔๑๑	วิปสสนามมภูฐานกถา (พรภมมภูฐานแพจ)	๑	๙	”	บาลี- ไทย	”	”	”	”	”	”
๔๑๒	วิปสสนามมภูฐานกถา (พรวิปสสนามมภูฐาน)	๑	๑๑	”	”	”	”	”	”	”	”
๔๑๓	วิปสสนามมภูฐานกถา (พรวิปสสนามมภูฐาน)	๑	๑๒	”	”	”	”	”	”	”	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
๔๑๔	วิปสสนามมภูฐานกถา (พรวิปสสนามมภูฐาน)	๑	๑๒	”	”	”	ทองทับ, ลานติบ	”	”	”	”
	มหาสติปฐฐานสูตร (พรมหาสติปฐฐาน)	๑	๑	”	”	”	ทองทับ	”	”	”	”

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ	
		คัมภีร์	ผูก									
๔๑๕	อัสติมหาสารกนิพพาน (พรอัสติมหานิพพาน) ปรมสมโพธิ (พรปอมสมโพธิสุดสสิต) พิมพ์วิลาป (พรภิมพาทิลาป) พิมพ์ภิกขุณีนิพพาน (พรภิมพาทิลาป) โพธิปักขิยธรรม (พรโพธิปักขิยธรรม)	๑	๒	ขอม	บาลี- ไทย	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	”	
		๑	๔	”	”	”	”	”	”	”	”	
		๑	๒	”	”	”	ทองตีบ ,ล่องชาด	”	”	”	”	”
		๑	๕	”	”	”	”	ล่องชาด, ลานตีบ	”	”	”	”
		๑	๔	”	”	”	”	ทองตีบ, ล่องชาด, ลานตีบ	”	”	”	”
๔๑๖	โพชฌมคสูตร (โพชฌมคสูตร) เทโวโรหนสูตร (เทโวโรหนสูตร) อนาคตัวส (พระอนาคตวงส์) อมตรสธารา อนาคตัวสภูมิถา (อมตรสธารา อัญญาถาอนาคตัวส)	๑	๙	”	”	”	”	ทองตีบ ,ล่องชาด	”	”	”	”
		๑	๑	”	บาลี	”	ล่องชาด	”	”	”	”	
		๑	๓	”	”	”	”	ทองตีบ ,ล่องชาด	”	”	”	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
		๑	๑	”	”	”	”	ล่องชาด	”	”	”	”
		๑	๑	”	”	”	”	”	”	”	”	”

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	พุทธโฆสจารย์นิทาน (พระพุทโธเสถียรสารยุปตติกถา)	๑	๒	"	บาลี- ไทย	"	ทองทึบ, ล่องชาด	"	"	"	"
	มรณสงคามกถา (พระมรณสงคาราม)	๑	๓	ขอม	บาลี- ไทย	จาร	ทองทึบ, ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
	เตภูมิโลกวินิจยยกถา (พระมหาไตรภุมมโลกวินิจยยกถา) ทสโพธิสตกถา (ทสโพธิสตกอนาคเต)	๑	๒	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
	นามรูปที่ปณี (นามรูปที่ปณีย)	๑	๑	"	"	"	ทองทึบ	"	"	"	"
๔๑๗	ทสวัตถุณีทานกถา (ทสวัตถุเฑชจ)	๑	๘	"	บาลี- ไทย	"	ชาดทึบ	"	"	"	"
	มทานิปาตวณณนา (เวสสันดรชาดก) ชาตกมุชกถา ขุททกนิภายมุชกถา (เอกซ์ตรี)	๑	๑	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
	เตรสตุตงคกถา (เตรสตุตงค)	๑	๑	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
	มทานิรุตุตฎีกา (ฎีกามทานิรุตุต)	๑	๑	"	บาลี	"	ลานตีบ	"	"	"	"
	สตุตปกรณาริทธิมม (พระวิมิงคปกรณามาติกา)	๑	๑	"	"	"	ทองทึบ	"	"	"	"
	สตุตปกรณ (พระสตุตปกรณ)	๑	๑	"	บาลี-ไทย	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๔๑๘	ทวาทสปริตต (สวตมนต์แปล)	๑	๑๒	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๔๑๙	เตปิฎกสงเขป (พรไตรปิฎก)	๑	๑๑	"	บาลี	"	ทองทับ	"	"	"	"
	เตปิฎกสงเขป (พรไตรปิฎก๓)	๑	๑๙	"	"	"	ล่องขาด	"	"	"	นายมุนจัน เป็นที่ ขุนบำรุงกักดี สร้าง
๔๒๐	เตลกขณภถา (พรอนิจจลกขณภถา)	๑	๑๕	"	บาลี- ไทย	"	ทองทับ, ล่องขาด, ลานดับ	"	"	"	นายมุนจัน เป็นที่ ขุนบำรุงกักดี สร้าง
๔๒๑	ทวาทสปริตต (ทวาทสปริตต)	๑	๑๕	"	"	"	"	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๔๒๒	มหาสมยสุตต (พรมหาสมยสุตต)	๑	๕	"	"	"	ทองทับ ล่องขาด	"	"	"	"
	ธมจกปกปวตตนสุตต (พรธมจกปกปวตตนสุตต)	๑	๔	"	"	"	"	"	"	"	"
	อภฏานาฎยสุตต (พรอภฏานาฎยสุตต)	๑	๓	"	"	"	ล่องขาด, ลานดับ	"	"	"	"
	คิริฆานนทสุตต (แปลพรคิริฆานนทสุตต)	๑	๒	"	"	"	ทองทับ, ลานดับ	"	"	"	"
	อการวตตสุตต (อการวตตสุตตปริเฉท)	๑	๑	"	"	"	ล่องขาด	"	"	"	"
	จนทปริตต (พรจนทปริตต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ลานดับ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๔๒๓	สธมภถา (พรสธม)	๑	๑	"	บาลี	"	ทองทับ	"	"	"	"
	ชาตุนิพพานภถา (พรชาตุนิพพานภถา)	๑	๑	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	อภฺยจติภคคถา (อภฺยจติภคคถา)	๑	๒	"	"	"	"	"	"	"	"
	สุตฺตนิปาตปาลี ขุทฺทกนิกาย (บาลีสฺตฺตนิปาต)	๑	๑	"	ปาลี	"	"	"	"	"	พระพุทฺธพจนั
	เอภกนิปาตปาลี ขุทฺทกนิกาย (เอภกนิปาตชาตค)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	ติกกนิปาตปาลี ขุทฺทกนิกาย (ติกกนิปาตชาฎก)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	สุตฺตนิปาตวณณนา ปรมตถโชติกา	๑	๑	"	ปาลี-ไทย	"	"	"	"	"	พระพุทฺธโสเสจการย แต่ง
	ขุทฺทกนิกายภุจกถา (นิธิกถสฺตฺต)										
	ชั้นธกภุจกถา ปรมตถโชติกา	๑	๑	"	"	"	ลานคิบบ	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	อุจจการณวิธินิสฺสย (นิเสจจการณวิธ)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	กจจายนมฺม (ชาตฺตอาชยชาต, การก)	๑	๒	"	"	"	ทองทึบ	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	กาพยสารวิลาสิณีอุจจกถา	๑	๑	ขอม	ปาลี	จาร์	ทองทึบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	พระสสารพุทฺธิมะ แต่ง
	(กาพยสารวิลาสิณีปถอุจจกถา)										
	ยภกวณณนา ปรมตถทีปนี อภิธมฺมภุจกถา	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	พระพุทฺธโสเสจการย แต่ง
	ปถจปกรณภุจกถา (อภฺยจกถาพระยภก)										
	ยภกวณณนา สีนตถโชตนา อภิธมฺมฐฎีกา (มฺฐฎีกายภก)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	พระอานันท แต่ง
๔๒๔	ปภิกณภทสภกถา (ปภิกณภทสภกถา)	๑	๑	"	ปาลี-ไทย	"	ล่องชาด	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	อาทิกภมปาลี (พรอทิกภม)	๑	๑	"	ปาลี	"	"	"	"	"	พระพุทฺธพจนั
	พาทฎีกา (พาทฎีกาวิเชย)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เล่น	ฉบับ	ไม่ตรงกับ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	พุทธโฆวาทศาสน (พระพุทธโฆวาทศาสน)	๑	๑	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
	ปณจนธลภกษณภค (เบญจนธลภกษณภค)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	ภุมพิกภค (เอกทิวสภค)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	จุฬสูกริกสูต (พระคณาจารย์สุกริกสูต)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	มทานิปาต (ทสชาติ) ขุททกนิกาย (พระมหีสถปนิต)	๑	๑	ขอม	บาลี	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	คัมภีร์โบราณวัดเขาแก้ว
	มทานิปาตวณณา (เวสสณตราชต)	๑	๑	"	บาลี-ไทย	"	ลานดับ	"	"	"	พระพุทธโฆสจารย์ แต่ง
	ชาตภุจภค ขุททกนิกายภุจภค (จุลพน)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	ทสสีลสมาธิภคภค (ทสสีลสมาธิภค)	๑	๑	"	บาลี	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๑๒๕	มหาโชตรตนสมตยจินตา (กวีพิเศษมหาโชตรตนา)	๑	๑	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
	สามีกสงคทวตภค (สามีกสงคทวตภค)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	สตบปรภคณภค (พระภคณปรภค)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	ทวาทสนิปาตวณณา ชาตภุจภค	๑	๑	"	บาลี	"	"	"	"	"	พระพุทธโฆสจารย์
	ขุททกนิกายภุจภค (ทวาทสนิปาตวต)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	โฆวาทสนนิกาย (พระโฆวาทสน)	๑	๑	"	บาลี-ไทย	"	ลานดับ	"	"	"	ไม่ปรากฏผู้แต่ง
	ปกิณภทภคภค (ธรรมต่างๆ มีอริยทรัพย์ เป็นต้น)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	ฉมสมุห(พระฉมสมุห) บุญถาวรียาวตฤ (พรทานมัยบุญถาวรียาวตฤ, เวียงจางมัย บุญถาวรียาวตฤ) สหพทานานีสถกถา	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ลานดียบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
	(กนกชาติก, เสตกนิสส, ปัสสูกนิสส) โสตพพมาลินี (พรโสตพพมาลินีเมตฺถ)	๑	๑	"	บาลี	"	"	"	"	"	"
๔๒๖	ศิริมานนทสุตต (พริตติริมานนทสุตต)	๑	๑๖	"	บาลี	"	ทองทึบ,ลาน ดียบ	"	"	"	"
๔๒๗	ศิริมานนทสุตต (พริตติริมานนทสุตต)	๑	๑๖	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๔๒๘	อิสสิคิสิคิสุตต (พริตติริคิสิคิสุตต)	๑	๑๐	"	"	"	ทองทึบ,ลาน ดียบ	"	"	"	"
	กมมภูชาน (กมมภูชาน)	๑	๒	"	"	"	ลานดียบ	"	"	"	"
๔๒๙	อิสสิคิสิคิสุตต (พริตติริคิสิคิสุตต)	๑	๑๕	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๔๓๐	มหาสมยสุตต (พริตติริสมยสุตต)	๑	๒๑	ขอม	บาลี	จาร	ทองทึบ, ล่องชาด, ชาดทึบ,ลาน ดียบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๔๓๑	อภานานมยสุตต (พริตติริอภานานมยสุตต)	๑	๒๐	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"

ม.ที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๔๓๒	อาณาจักรอยุธยา (พจนานุกรมอยุธยา)	๑	๒๐	"	"	"	ทองทับ, ล่องชาด	"	"	"	"
๔๓๓	รวมจกปกปวตตนสุด (พจนานุกรมจกปกปวตตนสุด)	๑	๒๕	"	"	"	ทองทับ, ล่องชาด, ลานดิบ	"	"	"	"
๔๓๔	สหสนย (พจนานุกรม)	๑	๑๘	"	"	"	"	"	"	"	"
๔๓๕	สถาปัตยกรรม (พจนานุกรม)	๑	๑๓	"	"	"	"	"	"	"	"
๔๓๖	มหาสารนิพนธ์ (พจนานุกรม)	๑	๔	"	"	"	"	"	"	"	"
๔๓๗	ประเพณี (พจนานุกรม)	๑	๒๒	"	"	"	"	"	"	"	"
๔๓๘	พจนานุกรม (พจนานุกรม)	๑	๒	"	"	"	ทองทับ, ลานดิบ	"	"	"	"
๔๓๙	พจนานุกรม (พจนานุกรม)	๑	๑๘	ขอม	บาลี	จาร	ทองทับ, ลานดิบ, ลานดิบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๔๔๐	พจนานุกรม (พจนานุกรม)	๑	๒	"	"	"	ทองทับ	"	"	"	"
๔๔๑	พจนานุกรม (พจนานุกรม)	๑	๕	"	"	"	ทองทับ, ล่องชาด	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	ภานนยท (ภานนยท)	๑	๙	"	"	"	ทองทิบ, ล่องชาด, ลานดิบ	"	"	"	
๔๓๙	ปริวาสกมม (พรสโมทานปริวาสกมม)	๑	๑๖	"	"	"	ทองทิบ	"	"	"	"
๔๔๐	ปริวาสกมม (พรปริวาสกมม)	๑	๑๖	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	คัมภีร์ใบลานวัดเขาแก้ว
๔๔๑	ปริวาสกมม (พรปริวาสกมม)	๑	๑๖	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๔๔๒	ปริวาสกมม (พรปริวาสกมม)	๑	๑๖	"	"	"	ล่องชาด,ลาน ดิบ	"	"	"	"
๔๔๓	กมมจาวาริ (สวดนาค)	๑	๑๔	"	"	"	ทองทิบ,ลาน ดิบ	"	"	"	"
๔๔๔	กมมจาวาริ (กมมจาวาอุปสมบท)	๑	๑๒	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๔๔๕	กมมจาวาริ (กมมจาวาอุปสมบท)	๑	๑๑	ขอม	บาลี	จาร	ล่องชาด	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	"
๔๔๖	สวดปริตต (เจ็ดตำนาน)	๑	๑๙	"	"	"	ทองทิบ ,ล่องชาด	"	"	"	"
๔๔๗	สวดปริตต (เจ็ดตำนาน)	๑	๑๘	"	"	"	ลานดิบ	"	"	"	"
๔๔๘	ทวาทสปริตต (สิบสองตำนาน)	๑	๑๕	"	"	"	ล่องชาด	"	"	"	"
๔๔๙	ทวาทสปริตต (สิบสองตำนาน)	๑	๑๓	"	"	"	ทองทิบ, ล่องชาด,	"	"	"	"

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
							ขาดทึบ				
๔๕๐	ทวารทสปริตต (สิบสองตำนาน)	๑	๑๒	"	"	"	ลานดิบ	"	"	"	"
๔๕๑	วิชิขามาทิกา (พรมมาติกา)	๑	๑๗	"	"	"	ทองทึบ, ล่องขาด	"	"	"	"
๔๕๒	วิชิขามาทิกา (พรมมาติกา)	๑	๑๒	"	"	"	ลานดิบ	"	"	"	"
	มาติกาพาหุ (พาหุมมาติกา)	๑	๒	"	"	"	ล่องขาด, ลานดิบ	"	"	"	"
๔๕๓	บอกสกราช (พรมพุทธสกราช)	๑	๑๒	"	"	"	ทองทึบ, ล่องขาด, ลานดิบ	"	"	"	"
๔๕๔	ตำรายา (ตำรายากระสายกรอน)	๑	๙	ไทย	ไทย	จาร	ลานดิบ	ธรรมดา	ไม่มี	ธรรมดา	
๔๕๕	บอกวัตร (บอกวัตร)	๑	๑	ขอม, ไทย	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	"
	ท้าวตรพระ ท้าวตรเข้า ท้าวตรเย็น (กท้าวตรพระ)	๑	๕	ขอม	"	"	ทองทึบ, ล่องขาด	"	"	"	"
	สวดบารณาวรสฐา (สวดบารณาวรสฐา)	๑	๑	"	"	"	ลานดิบ	"	"	"	"
	พาหุฎีกา (พริตติปิโสพาหุ)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	โองวาทานุสาศนีกา (พริโองวาทานุสาศน)	๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
	อนตตลกขณสุตต (อนตตลกขณสุต)	๑	๑	"	บาลี	"	ล่องขาด	"	"	"	"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		ตัวพิมพ์	ผูก								
	มูลนิธิพัฒนาสถาปัตย์ มชนิมนิกาย (พระมชนิมนิกายมยุลปณณาส)	๑	๑	"	บาลี-ไทย	"	"	"	"	"	พระพุทธรูปทองคำ
๔๕๖	สูตรเลข (สูตรเลข, มาตราฉบับเงิน) ฐานวิชาวิจิตรวาทธรรม (สโมสรนาวิภาส)	๑	๔	ไทย	ไทย	"	ลานติบ	"	"	"	ไม้ปรากฏผู้แต่ง
	ธรรมนูญสาร (ธรรมนูญสาร) กฎหมายลักษณะพัวเมีย (กฎหมายลักษณะพัวเมีย) ประณมจินดา(ประณมจินดา)	๑	๑	ไทย	ไทย	จาร	ลานติบ	ธรรมนูญ	ไม่มี	ธรรมนูญ	"
		๑	๑	"	"	"	"	"	"	"	"
		๑	๓	"	"	"	"	"	"	"	"

๓.๒.๑.๒ วัดบ้านแก่ง ตั้งอยู่เลขที่ ๕๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๒๑ ไร่ ๒ งาน ๗๐ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือยาว ๑๗๕ เมตร ติดต่อกับที่ดินของเอกชน ทิศใต้ยาว ๑๕๕ เมตร ติดต่อกับที่ดินของเอกชน ทิศตะวันออกยาว ๒๑๕ เมตร ติดกันติดกับแม่น้ำปิง ทิศตะวันตกยาว ๒๑๕ เมตร ติดต่อกับถนนรังสิโยทัย ตามโฉนดที่ดินเลขที่ ๑๒๕๙๖ มีที่ธรณีสงฆ์ ๓ แปลง เนื้อที่ ๒๔ ไร่ ๓ งาน ๔๕ ตารางวา ตามโฉนดที่ดินเลขที่ ๑๒๕๙๘

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง อยู่ริมแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตก มีถนนรังสิโยทัยผ่านเป็นเส้นสัญจรทางทิศตะวันตกของวัด อาคารเสนาสนะต่าง ๆ มีอุโบสถ กว้าง ๑๓.๔๐ เมตร ๑๙.๒๐ เมตร สร้างมานานประมาณ ๒๐๐ ปี ลักษณะก่ออิฐถือปูนทรงไทยโบราณ ได้บูรณปฏิสังขรณ์อนุรักษ์ไว้เป็นแบบมหาอุด ศาลาการเปรียญกว้าง ๒๙.๔๐ เมตร ยาว ๔๐. ๙๐ เมตร สร้างเมื่อ พ. ศ. ๒๕๑๑ โครงสร้างเป็นแบบคอนกรีตเสริมเหล็กกุฏิสงฆ์จำนวน ๑๓ หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๘ ครึ่งตึกครึ่งไม้ ๕ หลัง ศาลาบำเพ็ญบุญ นิเวศน์พรหมจรรย์กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๖ เมตร เป็นอาคารเสริมเหล็กนอกจากนี้ก็มีวิหารมณฑปและ โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำหรับปูชนียวัตถุอื่น ๆ มีพระประธานในพระอุโบสถ เรียกว่า “หลวงพ่อดำ” อายุกว่า ๒๐๐ ปี รอยพระพุทธรูปจำลองศิลปะสมัยสุโขทัยประดิษฐานอยู่ในมณฑป นอกจากนี้มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ อยู่ในวิหาร และมีเจดีย์ ๑ องค์ กว้าง ๔ เมตร ยาว ๔ เมตร สูง ๑๒ เมตร

วัดบ้านแก่ง เดิมมีนามว่า “วัดคงคาราม” เพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำแควปิง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “แควคำแพง” ได้สร้างขึ้นเป็นวัดมาตั้งแต่ประมาณ พ. ศ. ๒๒๐๕ มีอุโบสถเป็นแบบพม่า ที่เรียกว่า “โบสถ์มหาอุด” เพราะมีประตูเข้าออกด้านหน้าด้านเดียว ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ตั้งแต่ประมาณ พ. ศ. ๒๒๑๙ แต่เดิมนั้นบริเวณวัดนี้มักจะถูกน้ำเซาะตลิ่งพังทุกปี ต่อมาเมื่อทางราชการได้สร้างเขื่อนภูมิพลขึ้น ทำให้น้ำในแควปิงช่วงที่อยู่หน้าวัดน้ำได้ลดระดับและแห้งลงทำให้เกิดเป็นแก่งขึ้นที่บริเวณหน้าวัดนี้ชาวบ้านจึงเรียกบ้านว่า บ้านแก่ง และวัดก็ได้ชื่อเปลี่ยนมาเป็น “วัดบ้านแก่ง” ตามไปด้วย ในทางการศึกษา ทางวัดได้เปิดการสอนพระปริยัติธรรม เมื่อ พ. ศ. ๒๔๗๕ มีห้องสมุดสำหรับบริการและมีโรงเรียนประถมศึกษาของทางราชการตั้งอยู่ในที่วัดนี้ด้วย ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๔๗ มัด ๑๖๔๗ ผูก เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก แยกตามหมวดได้ ๑๑ หมวด ดังนี้ ๑. หมวดคัมภีร์ ๑๕ เล่ม ๒. หมวดคณิศาสตร์ ๓ เล่ม ๓. หมวดจดหมายเหตุ ๑๙ เล่ม ๔. หมวดเบ็ดเตล็ด ๓ เล่ม ๕. หมวดตำราแปรธาตุ ๑ เล่ม ๖. หมวดตำราเวชศาสตร์ ๑๖๕ เล่ม ๗. หมวดตำราไสยศาสตร์ ๕๓ เล่ม ๘. หมวดตำราโหราศาสตร์ ๙. หมวดธรรมคดี ๒๗ เล่ม ๑๐. หมวดวรรณคดี ๗๕ เล่ม ๑๑. หมวดอักษรศาสตร์ ๕ เล่ม ๑๒. รวมหนังสือสมุดไทย จำนวน ๔๐๗ เล่ม พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำเก็บใส่ตู้

บัญชีคัมภีร์โบราณ
วัดบ้านแก่ง ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์อภิธรรม (พระกถาวัตถุปกรณ์ - พระมหาปาณานันท)	๑	๑๖	บาลี	บาลี		ล่องขาด	ไม้ธรรมดา			คัมภีร์โบราณวัดบ้านแก่ง
๒	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์อภิธรรม (พระอภิธรรมสงคิณี)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๓	พระอภิธรรม อภิธรรมมตตสงคท (พระอภิธรรมมตตสงคทปฐมปริเฉท นวปริเฉท)	๑	๙	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม้ธรรมดา			
๔	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์อภิธรรม (พระอภิธรรมสงคิณี - พระกถาวัตถุปกรณ์สมตต)	๑	๑๔				ล่องขาด	ไม้ธรรมดา			
๕	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์อภิธรรม (พระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ อดตถกถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๖	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์อภิธรรม (พระอภิธรรมสงคิณี พระสมตตมหาปาณานันท)	๑	๑๔	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๗	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์อภิธรรม (พระอภิธรรมสงคิณี พระสมตตมหาปาณานันท)	๑	๗				ล่องขาด	ไม่มี			
๘	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์อภิธรรม (พระ อภิธรรมสงคิณีประภังค์ - มหาปาณานันท)	๑	๗				ล่องขาด	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๙	พระอิริขรรณ สัตตูปการณวิริขม (พระธาตุกถาปการ - สมณุตมาปฐฐาน)	๑	๖				ล่องชาด	ไม่มี			
๑๐	พระอิริขรรณ สัตตูปการณวิริขม (พระยมก - มทาปฐฐาน)	๑	๓				ทองทึบ,ล่องชาด	ไม่มี			
๑๑	พระอิริขรรณ อภิธมมตตตสขท (พรอภิธมมตตตสขท)	๑	๒				ทองทึบ	ไม่มี			
๑๒	พระอิริขรรณ อภิธมมตตตสขท (พรอภิธมมตตตสขท)	๑	๑				ทองทึบ	ไม่มี			
๑๓	พระอิริขรรณ อภิธมมตตตสขท (พรอภิธมมตตตสขท)	๑	๑				ทองทึบ,ล่องชาด	ไม่มี			
๑๔	พระอิริขรรณ อภิธมมตตตสขท (พรสขทแท้จ)	๑	๑				ล่องชาด	ไม่มี			
๑๕	พระอิริขรรณ มาติกา (พระมาติกา)	๑	๑				ล่องชาด	ไม่มี			
๑๖	พระอิริขรรณ สัตตูปการณวิริขม (พรอภิธมมตตตสขทปริจเฉท ๒ ปฐฐาน)	๑	๗				ทองทึบ,ล่องชาด ลานดิบ	ไม่มี			
๑๗	พระอิริขรรณ สัตตูปการณวิริขม (พระอภิธมมตตตสขทคัมภีร์ปการณ-พระกถาปการณ)	๑	๘				ล่องชาด	ไม่มี			
๑๘	พระอิริขรรณ อภิธมมตตตสขท (พรอภิธมมตตตสขทขบปคม - นวปริจ)	๑	๙		บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			
๑๙	พระอิริขรรณ สัตตูปการณวิริขม	๑	๗		บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	(พระอภิธรรมเสกคัมภีร์ปกรณ - พรมหาปญฺฐานปกรณ)										
๒๐	พระอภิธรรม สุตตปกรณวาทิมม (พระอภิธรรมเสกคัมภีร์ปกรณ - พรมสนทนาปญฺฐาน)	๑	๒๕	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๒๑	พระอภิธรรม สุตตปกรณวาทิมม (พระสังคัมภีร์ปกรณ - พรมสนทนาปญฺฐาน)	๑	๑๖	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๒๒	พระอภิธรรม สุตตปกรณวาทิมม (พระอภิธรรมเมตตเสกคัมภีร์ปกรณ - พรมสนทนาปญฺฐานปกรณา)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๒๓	พระอภิธรรม สุนนทราช (พรมญานสุนทราช)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๒๔	พระอภิธรรม สุตตปกรณวาทิมม (พระอภิธรรมเสกคัมภีร์ - พรมสนทนาปญฺฐานปกรณ)	๑	๑๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด ท่อง ทับ	ไม่มี			
๒๕	พระอภิธรรม สุตตปกรณวาทิมม (พรมสนทนาปกรณวาทิมมกถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ท่องทับ	ไม่มี			
๒๖	พระอภิธรรม สุตตปกรณวาทิมม (พระอภิธรรมเมตตเสกคัมภีร์ - พรมยกปกรณ)	๑	๑๕	ขอม	บาลี-ไทย		ท่องทับ	ไม่มี			
๒๗	พระอภิธรรม อภิธรรมตสทปถ (พระอภิธรรมตสทปถ - นวปริเฉท)	๑	๑๐	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๘	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์วิกรม (พระอภิธรรมสงคินี - พระสมณุตตมาปฐฐาน)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๒๙	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์วิกรม (พระอภิธรรมสงคินี)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๓๐	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์วิกรม (พระอภิธรรมสงคินี - พระสมณุตตมาปฐฐาน)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๓๑	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์วิกรม (พระอภิธรรมสงคินี - พระสมณุตตมาปฐฐาน)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ทองพับ	ไม่ธรรมดา			
๓๒	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์วิกรม (พระอภิธรรมสงคินี - พระสมณุตตมาปฐฐาน)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๓๓	พระอภิธรรม อภิธรรมมตตสงคินี (พระอภิ ธรรมมตตสงคินี - นวปริเขต)	๑	๙	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๓๔	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์วิกรม (พระอภิธรรมตตสงคินี - พระสมณุตตมาปฐฐาน)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ทองพับ	ไม่ธรรมดา			
๓๕	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์วิกรม (อภิธรรมสงคินี)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๓๖	พระอภิธรรม อภิธรรมมตตสงคินี (พระอภิธรรมมตตสงคินี - นวปริเขต)	๑	๙	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๓๗	พระอภิธรรม สดุดีปกรณ์วิกรม (พระอภิธรรมสงคินี - พระสมณุตตมาปฐฐาน)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๘	พระอิศวรรม สดุดีปรารภนิวม (พระอิศวรรมเสกสังคีตี - พระสมนุพทาปฏิฐาน)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๓๙	พระอิศวรรม อิภวรรรมสงตสทศทปถมปริเฉท - นวปริเฉท)	๑	๙	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๔๐	พระอิศวรรม อิภวรรรมมตสทศท (พรอภ ธรรมตสทศทปถมปริเฉท - นวปริเฉท)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทียบ	ไม่ธรรมดา			
๔๑	พระสุตตันตตะ เวสสนตรปถา (พระเวสสนตรปถาคำปุจฉา - วิสขขนา)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทียบ	ไม่มี			
๔๒	พระสุตตันตตะ ชาลิกถนหาราชาภิเสก (พรชา ลิกถนหาราชาภิเสกคำปุจฉา - วิสขขนา)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทียบ	ไม่มี			
๔๓	พระสุตตันตตะ มทานิปาตวณณนา (ทสชาตก) ชาตกภูฏกถา ขุททกนิกายภูฏกถา (เตมีย - เนมิราชา)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทียบ	ไม่มี			
๔๔	พระสุตตันตตะ พุทธรัตนกถา (พระพุทธรรัตนกถา)	๑	๔	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทียบ	ไม่มี			
๔๕	บาลีไวการณ กจจายนมูล (มูลกจจายนอาชยาต)	๑	๒	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๔๖	บาลีไวการณ กจจายนมูล (มูลกจจายนภิกถ์)	๑	๒	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			”
๔๗	บาลีไวการณ กจจายนมูล (มูลกจจายนอุณาทิ)	๑	๔	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			”
๔๘	บาลีไวการณ กจจายนมูล (มูลกจจายนการก)	๑	๖	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			”

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๔๙	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (มูลกจจายนสมาส)	๑	๕	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			"
๕๐	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (ตพธิทกจจายน)	๑	๖	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			"
๕๑	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลสุด (พระมูลกจจายนสูตร)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่ธรรมดา			"
๕๒	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (กจจายนสนธิ -กริต)	๑	๘	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่ธรรมดา			"
๕๓	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาตุ (พระมูลกจจายนธาตุอาขยาต - ธาตุอุณา)	๑	๓	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่ธรรมดา			"
๕๔	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาตุ (พระมูลกจจายนธาตุอาขยาต - ธาตุอุณา)	๑	๗	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๕๕	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (นามมูลกจจายนปกรณ์)	๑	๑๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			"
๕๖	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (นามกจจายน - การกมูลกจจายน)	๑	๕	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่ธรรมดา			"
๕๗	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาตุ (ธาตุอาขยาต - ธาตุกริต)	๑	๔	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๕๘	บาลีไวยากรณ์ พาลปโปท (พาลปโปท)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๕๙	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลโจททวิธิ (พระมูลกจจายนโจททวิสนธิ - กริต)	๑	๘	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			"
๖๐	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (มูลกจจายนสนธิ)	๑	๓	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			"

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๖๑	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลสูตร (พระมุลลกจจายนสูตรจบบริบูรณ์)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม้ธรรมดา			
๖๒	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (พระมุลลกจจายนสนธิ - การก)	๑	๑๐	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๖๓	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาดู (ธาดูอาชยาต - ธาดูอุณาที)	๑	๕	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๖๔	บาลีไวยากรณ์ กจจายนโฆททวินวิ (โฆททวินวิดิแลสัมพันธ์บริบูรณ์)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๖๕	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (กจจายนสูตร)	๑	๑๗	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ รักทับ	ไม้ธรรมดา			
๖๖	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลสูตร (พระมุลลกจจายนสูตร)	๑	๒	บาลี			ทองทับ	ไม้ธรรมดา			
๖๗	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (พระมุลลกจจายนนาม - การก)	๑	๗	บาลี			ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๖๘	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาดู ธาดูอาชยาต - พระธาดูอุณาท)	๑	๗	บาลี			ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๖๙	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (มุลลกจจายนนาม - การก)	๑	๗	บาลี			ทองทับ	ไม้ธรรมดา			
๗๐	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาดู (ธาดูอาชยาต - อุณาที)	๑	๔	บาลี			ทองทับ	ไม้ธรรมดา			

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๗๑	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลสุตต (พระมุสิกจายสนธินามตพริตทกริตสมาส อาชยาตอุณาทิกการก)	๑	๑	บาลี			ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๗๒	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (พระมุสิกจายนนาม – การก)	๑	๘	บาลี			ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๗๓	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาดู (ธาดูอาชยาต – อุณาที)	๑	๓	บาลี			ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๗๔	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลโจทสนธิ (พระมุสิกจายนสนธิวิภิตินามสพพนาม)	๑	๑	บาลี			ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๗๕	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลสุตต (พระมุสิกจายนสูตร)	๑	๑	บาลี			ทองทับ	ไม่มี			”
๗๖	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (มุสิกจายนนาม - พระมุสิกติจจายนปกรณ์)	๑	๓	บาลี			ทองทับ	ไม่มี			”
๗๗	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาดู (ธาดูพิริต - ธาดูกิตก)	๑	๕	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๗๘	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (สนธิ – กิตก)	๑	๖	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๗๙	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาดู (พระมุสิกจายนธาดูกิต - ธาดูอุณาที)	๑	๓	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม้ธรรมดา			”
๘๐	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลสุตต (มุสิกจายนสูตร)	๑	๓	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๘๑	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (มูลกจายนสมาส - การก)	๑	๓	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด ทองทับ	ไม่มี			"
๘๒	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาดู (ธาดูกิต - ธาดูอนุาท)	๑	๒	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด ทองทับ	ไม่มี			"
๘๓	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (นามกจจายน - พระมูลกจจายนการก)	๑	๕	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่ธรรมดา			"
๘๔	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาดู (ธาดูอาชาติ - ธาดูอนุาท)	๑	๕	บาลี	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่ธรรมดา			"
๘๕	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูล (มูลกจจายนสนธิ - การกปรกรม)	๑	๕	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			"
๘๖	บาลีไวยากรณ์ กจจายนมูลธาดู (ธาดูกจจายนอาชาติ - ธาดูอนุสนธิ)	๑	๓	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			"
๘๗	พระสุตตันตตะ พาทุงฎีกา (พระฎีกาพาทุงพระวชิระ)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด ทองทับ	ไม่มี			"
๘๘	พระสุตตันตตะ วมมิกสตัด (พระวมมิกสูตรปรมตถ)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด ทองทับ	ไม่มี			"
๘๙	พระสุตตันตตะ บุญญวิธิกถสสุต (บุญญวิธิกถสสุต)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด ทองทับ	ไม่มี			"
๙๐	พระสุตตันตตะ มทวาริปาก (พระมทวาริปากแต่ดั้ง)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องขาด ทองทับ	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๙๑	พระสุตตันตปิฎก สารสังคห (สารสังคห)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			
๙๒	พระสุตตันตปิฎก วมมจกปกปวตตนสูตร (วมมจกปกปวตตนสูตร)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			
๙๓	พระสุตตันตปิฎก จตุรปริยสจจกถา (พระทุกขสมุสยอริยสจจ)	๑	๓	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			"
๙๔	พระสุตตันตปิฎก ทุกนิปาตปาลิองคุดตตรนิกาย (องคุดตตรนิกายทุกนินิปาต)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			
๙๕	พระสุตตันตปิฎก สารีปุตตนิพพาน (พระสารีปุตตนิพพาน)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			
๙๖	พระสุตตันตปิฎก โพธิปักขิยธมม (พระโพธิปักขิยธมม)	๑	๑	บาลี	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			
๙๗	พระสุตตันตปิฎก เวสสณตราชตค	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ไม่มี			"
๙๘	พระสุตตันตปิฎก ปุณณิกริวาตถุ	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ไม่มี			"
๙๙	พระสุตตันตปิฎก วมมปทวณณนา วมปทฎฎกถา ขุททกนิกายฎฎกถา (พระสมมปท บับปลาย)	๑	๑๒	ขอม	บาลี		ทองทับ	ไม่ธรรมดา			"
๑๐๐	พระสุตตันตปิฎก วมมปทวณณนา วมมปทฎฎกถา ขุททกนิกายฎฎกถา (พระสมมปท บับปลาย)	๑	๑๔	ขอม	บาลี		ทองทับ	ไม่ธรรมดา			"
๑๐๑	พระสุตตันตปิฎก วมมปทวณณนา วมมปทฎฎกถา ขุททกนิกายฎฎกถา (พระสมมปท บับปลาย)	๑	๑๐	ขอม	บาลี		ล่องชาด	ไม่มี			"

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๐๒	พระสุตตันตปิฎก ธรรมปทาวณณนา ธรรมปทฎีกา ขุททกนิกายฎีกา (พระธรรมปท บัณฑิต)	๑	๑๕	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองพับ	ไม่มี			”
๑๐๓	พระสุตตันตปิฎก (สังคีตีกถา) พระปณมสังคายนา พระปณมสังคายนา	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองพับ	ไม่มี			”
๑๐๔	พระสุตตันตปิฎก (มณฑลปิฎกานสูตร) พระสติปิฎกานสูตร	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองพับ	ไม่มี			”
๑๐๕	พระสุตตันตปิฎก (มณฑลปิฎกานสูตร) พระสติปิฎกานสูตร	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องขาด ทองพับ	ไม่มี			”
๑๐๖	พระสุตตันตปิฎก ธรรมปทาวณณนา ธรรมปฎีกา ขุททกนิกายฎีกา (พระธรรมปทฎีกา บั บัณฑิต)	๑	๙	ขอม	บาลี		ล่องขาด	ไม่มี			”
๑๐๗	พระสุตตันตปิฎก ธรรมปทาวณณนา ธรรมปฎีกา ขุททกนิกายฎีกา (พระธรรมปทฎีกา บั บัณฑิต)	๑	๒๐	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มีธรรมดา			”
๑๐๘	พระสุตตันตปิฎก ธรรมปทาวณณนา ธรรมปฎีกา ขุททกนิกายฎีกา (พระธรรมปท บัณฑิต)	๑	๑๗	ขอม	บาลี		ล่องขาด	ไม่มีธรรมดา			”
๑๐๙	พระสุตตันตปิฎก ธรรมปทาวณณนา ธรรมปฎีกา ขุททกนิกายฎีกา (พระธรรมปท บัณฑิต)	๑	๔	ขอม	บาลี		ทองพับ	ไม่มีธรรมดา			”
๑๑๐	พระสุตตันตปิฎก ธรรมปทาวณณนา ธรรมปฎีกา ขุททกนิกายฎีกา (พระธรรมปท บัณฑิต)	๑	๑๕	ขอม	บาลี		ล่องขาด	ไม่มี			”

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๑๑	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตปาติ (เวสสสูตรชาตก) ชาตกปาติ ขุททกนิกาย (พระมหาเวสสสูตร ชาฎก) คาถาพัน	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด ทองทับ	ไม่มี			
๑๑๒	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตวณณนา (เวสสสูตรชาตก) ชาตกกุฎฎก ขุททก นิกายกุฎฎก (ทานกน๗ - ฉยตติย)	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๑๑๓	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตปาติ (เวสสสูตรชาตก) ชาตกปาติ ขุททกนิกาย (พระมหาเวสสสูตรชาตก คาถาพัน)	๑	๑	ขอม	บาลี		ทองทับ	ไม่มี			”
๑๑๔	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตวณณนา (เวสสสูตรชาตก) ชาตกกุฎฎก ขุททกนิกาย กถา (มหาเวสสสูตรชาตก ทิมมพวน๒ - ฉริ๒)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๑๕	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตวณณนา (เวสสสูตร ชาตก) ชาตกกุฎฎก ขุททกนิกายกุฎฎก (พระมหาเวสสสูตรชาตวณณนา - นครกณ๒)	๑	๑๓	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่ธรรมดา			”
๑๑๖	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตวณณนา (ทสชาตก) ชาตกกุฎฎก ขุททกนิกายกุฎฎก (พระอุชิทตตชาตก)	๑	๘	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๑๑๗	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตวณณนา (ทสชาตก) ชาตกกุฎฎก ขุททกนิกายกุฎฎก	๑	๑๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	(พรไม่มีราชูปถัมภ์)										
๑๑๘	พระสุตตันตปิฎก ธรรมบทวินยปิฎก ๑๔ ขุททกนิกายวินยปิฎก ๑๔	๑	๑๔	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			"
๑๑๙	พระสุตตันตปิฎก มหานิပါတวินยปิฎก ๑๔ ขุททกนิกายวินยปิฎก ๑๔	๑		ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			
๑๒๐	พระสุตตันตปิฎก มหานิပါတวินยปิฎก ๑๔ ขุททกนิกายวินยปิฎก ๑๔	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			"
๑๒๑	พระสุตตันตปิฎก ธรรมบทวินยปิฎก ๑๔ ขุททกนิกายวินยปิฎก ๑๔	๑	๒๐	ขอม	บาลี		ทองทึบ	ไม่ธรรมดา			"
๑๒๒	พระสุตตันตปิฎก ธรรมบทวินยปิฎก ๑๔ ขุททกนิกายวินยปิฎก ๑๔	๑	๒๐	ขอม	บาลี		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๑๒๓	พระสุตตันตปิฎก มหานิပါတวินยปิฎก ๑๔ ขุททกนิกายวินยปิฎก ๑๔	๑	๑๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
๑๒๔	พระสุตตันตปิฎก มหานิပါတวินยปิฎก ๑๔ ขุททกนิกายวินยปิฎก ๑๔	๑	๑๓	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			"

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๒๕	พระสุตตันตปิฎก มหาวชิราวุธวรมณณา (ทสชาตก) ชาตกกุฎฐกถา ขุททกนิกายกุฎฐกถา (พระนวกชาติฎฐ - วิตปณตฺต)	๑	๔	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๑๒๖	พระวินัย อาทิกมมแปลมหาวชิราวุธคปาลี (พรอาทิกมม)	๑	๑๒	ขอม	บาลี		ทองทับ	ไม่ธรรมดา			"
๑๒๗	พระวินัย วินยสิกขาบทวิจิตร (พรวินยสิกขาบทวิจิตรเยตจ)	๑	๘	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
๑๒๘	พระวินัย วินยปิฎก (พรนนานาบทพพถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
๑๒๙	พระวินัย อติกรมวณณณา (ทุติย) สมนตปาสาทิกา วินยกุฎฐกถา (ทุติยสมนตปาสาทิกา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๑๓๐	พระวินัย สมณสภาสาทิกาโยชณา (โยชณาปฐมสามนต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
๑๓๑	พระวินัย สิกขาบทวิจิตร (สิกขาบทวิจิตร)	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๑๓๒	พระวินัย ภิกขุปาฎิโมกข์ (พระปาฎิโมกข์ วิถาคาร์ นิฎฐิต)	๑	๘	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด ทองทับ	ไม่มี			"
๑๓๓	พระวินัย ภิกขุปาฎิโมกข์ (พระปาฎิโมกข์)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๑๓๔	พระวินัย ภิกขุปาฎิโมกข์ (พระปาฎิโมกข์)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
๑๓๕	พระวินัย อุบสมบทกมมวิธิ (พรอุบสมบทกมม)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๓๖	พระวินัย อุบสมบทกมมวิธิ (สวดนาคท์)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
๑๓๗	พระวินัย อุบสมบทกมมวิธิ (ปรรพขา, อุบสมบท, เสมา, กถิล)	๑	๑๐	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด, ทองทับ	ไม่มี			"
๑๓๘	พระวินัย การประกาศคำสำหรับพระสงฆ์ (ประกาศคณะสงฆ์ในภรรักษาพระวินัย)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
๑๓๙	พระวินัย ปรีวาสกมมวิธิ (ปรีวาสลปริปัญญา)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด, ทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๐	พระวินัย ปรีวาสกมมวิธิ (ปรีวาสพรจตุตถกมม)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด, ทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๑	พระวินัย ภิกขุปาฎิโมกข (พระปาฎิโมกข)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด, ทองทับ	ไม่มี			
๑๔๒	พระวินัย นิสสคิยปาลี (นิสสคิยปาลิจิตติย)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๑๔๓	พระวินัย ปรีสกมมวาจา (ปรีวาสลพรจตุตถกมม)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๔	พระวินัย กมมวาจาวิธิ (กมมวาจา)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
๑๔๕	พระวินัย กฎประกาศสำหรับพระสงฆ์ (กฎประกาศสำหรับพระสงฆ์)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๑๔๖	พระสุตตันตตะ ทุกชนธสุตต (ทุกชนธสุต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด, ทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๗	พระสุตตันตตะ พุทธิเมฆาจริยวตถุ (พระพุทธิเมฆาจารย์)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด, ทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๘	พระสุตตันตตะ วมมคณาทิกถา (พระธรรมคณาณณา - สงฆรัตน)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด, ทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๙	พระสุตตันตตะ วมมเทศนามยกถา	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด, ทองทับ	ไม่มี			"

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	(ฉมมเทศนามย)										
๑๕๐	พระสุตตันตตะ เมตเตยยสุตต (พรสืออริยเมตเตยย)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๕๑	พระสุตตันตตะ อุตตรเทวตถุ (วตตรเทพพุตต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			”
๑๕๒	พระสุตตันตตะ ติลกขณท (ขอพรไตรลักษณแก่นัจจวนตต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			”
๑๕๓	พระสุตตันตตะ มหากาลเดรจวตถุ (มหากาลเดรสุตตร)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๕๔	พระสุตตันตตะ กามาทีนภกถา (กามาทีนภกถา - เนกขมมเสลลภกถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๕๕	พระสุตตันตตะ มทานิปาตวณณนา (เวตสนนทร ชาตก) ชาตภูกถกถา ขุททกนิกายภูกถกถา	๑	๑๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๕๖	พระสุตตันตตะ รมมปทวณณนา รมมปทภูกถกถา ขุททกนิกายภูกถกถา (พรรมมปท บันตัน)	๑	๖	ขอม	บาลี		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๕๗	พระสุตตันตตะ รมมปทวณณนา รมมปทภูกถกถา ขุททกนิกายภูกถกถา (พรรมมปท บันปลาย)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๕๘	พระสุตตันตตะ รมมปทวณณนา รมมปทภูกถกถา ขุททกนิกายภูกถกถา (พรรมมปท บันตัน)	๑	๖	ขอม	บาลี		ล่องชาด	ไม่มี			”
๑๕๙	พระสุตตันตตะ รมมปทวณณนา รมมปทภูกถกถา ขุททกนิกายภูกถกถา (พรรมมปท บันปลาย)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			”

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๖๐	พระสุตตันตมะ มหาปาติปาตบาลี (เวสสันดรชาตก ชาตกปาติ ขุททกนิกายกุกกุฏกถา (พรมหาเวสสันดรชาฎก) คาถาพัน	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๑๖๑	พระสุตตันตมะ มหาปาติปาตวณณนา (เวสสันดร ชาฎก) ชาตกกุฎกถา ขุททกนิกายกุกกุฏกถา (พรมหาเวสสันดรชาฎก ทสกรวณณนา)	๑	๘	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๑๖๒	พระสุตตันตมะ มหาปาติปาตวณณนา (เวสสันดรชาฎก) ชาตกกุฎกถา ขุททกนิกายกุกกุฏกถา (มหาชาติ ๓ ธรรมาสนี)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๑๖๓	พระสุตตันตมะ มหาสติปฐกานสุตต (พรมหาสติปฐกานสุตตร)	๑	๘	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทับ	ไม่มี			
๑๖๔	พระสุตตันตมะ วมวณณนา วมมบทกุกกุฏกถา ขุททกนิกายกุกกุฏกถา (วมมบท บันตัน)	๑	๑๐	ขอม	บาลี	จาร	ล่องขาด ลานตีบ	ไม่มี			”
๑๖๕	พระสุตตันตมะ วมคตี (อริยสัจ) จตุราริยสัจจกถา (พระพุทธริยสัจจ - พระทุกขอริยมคคสัจจ)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องขาด ลานตีบ	ไม่มี			”
๑๖๖	พระสุตตันตมะ (จตุราริยสัจจกถา) พระจตุราริยกถา นิโรจสัจจ มคคสัจจ	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องขาด ลานตีบ	ไม่มี			”
๑๖๗	พระสุตตันตมะ จตุราริยสัจจกถา (พรจตุรียสัจจทั้งสี่)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทับ ลานตีบ	ไม่มี			”

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๖๘	พระสุตตันตปิฎก จตุรวิงศสจจก (พระจุลธอริยสจจ - พระทุกขอริยมคคสจจ)	๑	๔	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทับ สถานดับ	ไม่มี			”
๑๖๙	พระสุตตันตปิฎก มหาปาตปาติ (เวสสตรชาตก) ชาตกปาติ ขุททกนิกาย (พระมหาเวสสตรชาตกคาถาพัน)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๗๐	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตวณณนา (เวสสตร ชาตก) ชาตกกุฎฐกถา ขุททกนิกายกุฎฐกถา (พระมหาเวสสตรชาตกที่พระเจ้ากรุงสุโขทัย)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๗๑	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตปาติ (เวสสตรชาตก) ชาตกปาติ ขุททกนิกาย (คาถาพัน)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๗๒	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตวณณนา (เวสสตรชา ตก) ชาตกกุฎฐกถา ขุททกนิกายกุฎฐกถา (ทุกกบพพ)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			
๑๗๓	พระสุตตันตปิฎก พุทธคุณกถา (พุทธคุณกถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			”
๑๗๔	พระสุตตันตปิฎก พุทธคุณกถา (พระมหาพุทธคุณแปด อุดมกถานิกุลิตา)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๗๕	พระสุตตันตปิฎก สัจจกถา (พระปณสสงคายนา)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			
๑๗๖	พระสุตตันตปิฎก สัจจกถา (พระปณสสงคายนา หน้าที่พระอุบาลี - พระอาณน)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๑๗๗	พระสุตตันตปิฎก นิตินทปทยา (พระมลินทปทยา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			”

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๓๘	พระสุตตันตปิฎก พาลกรีสุตต (พระพาลกรีสุตต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			
๑๓๙	พระสุตตันตปิฎก ศิริमानนุตต (พระศิริमानนุตต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาดทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๐	พระสุตตันตปิฎก มหาสมยุตต (พระมหาสมยุตต)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาดทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๑	พระสุตตันตปิฎก ศิริमानนุตต	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาดทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๒	พระสุตตันตปิฎก มหาสมยุตต	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๓	พระสุตตันตปิฎก อิติลิสุตต	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๔	พระสุตตันตปิฎก อาการวตต	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๑๔๕	พระสุตตันตปิฎก มหาโพชฌงคสุตต	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๑๔๖	พระสุตตันตปิฎก สังขิตเววาทสุตต	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๑๔๗	พระสุตตันตปิฎก วมมจกปวตตนุตต (พระวมมจกปวตตนุตต)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๑๔๘	พระสุตตันตปิฎก ศิริमानนุตต (พระศิริमानนุตต)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๑๔๙	พระสุตตันตปิฎก มหาสมยุตต (พระมหาสมยุตต)	๑	๔	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๑๕๐	พระสุตตันตปิฎก อิติลิสุตต (พระอิติลิสุตต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๑๕๑	พระสุตตันตปิฎก ปฏิจจสมุปบาท (ปฏิจจสมุปบาท)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๙๒	พระสุตตันตปิฎก ทิริมานพสุตต์	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๑๙๓	พระสุตตันตปิฎก มหาสยสุตต์	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๑๙๔	พระสุตตันตปิฎก อภิธานปิฎก	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๑๙๕	พระสุตตันตปิฎก อภิธานปิฎก	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๑๙๖	พระสุตตันตปิฎก อภิธานปิฎก	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๑๙๗	พระสุตตันตปิฎก ตติยภิกขุสutta	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๑๙๘	พระสุตตันตปิฎก ปฐมภิกขุสutta	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๑๙๙	พระสุตตันตปิฎก ทวารปิฎก	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่ธรรมดา			
๒๐๐	พระสุตตันตปิฎก อภิธานปิฎก	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๒๐๑	พระสุตตันตปิฎก ทวารปิฎก	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๒๐๒	พระสุตตันตปิฎก กัมมสutta	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด,ทองทับ	ไม่มี			"
๒๐๓	พระสุตตันตปิฎก การสutta	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
๒๐๔	พระสุตตันตปิฎก ภิกขุสutta ภาณวาร	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
	พระสุตตันตปิฎก ภาณวาร						ทองทับ				
๒๐๕	พระสุตตันตปิฎก ธรรมกถาปิฎก	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด,ทองทับ	ไม่มี			
๒๐๖	พระสุตตันตปิฎก ทิริมานพสุตต์	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด,ทองทับ	ไม่มี			"
๒๐๗	พระสุตตันตปิฎก มหาสยสุตต์	๑	๔	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๒๐๘	พระสุตตันตปิฎก สติปิฎก (สติปิฎก)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"
๒๐๙	พระสุตตันตปิฎก สติปิฎก (สติปิฎก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๑๐	พระสุตตันตปิฎก พุทธสาส์นเวลาท (พุทธสาส์นเวลาท)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		สถานดิบ	ไม่มี			"
๒๑๑	พระสุตตันตปิฎก วมสมมุททกถา (จตุพรทมิวิหาร)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			"
๒๑๒	พระสุตตันตปิฎก สติปฎฐานสุตต (พระมชฌิมนิกายมูลปณนาสา)	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๒๑๓	พระสุตตันตปิฎก มหาสติปฎฐานสุตต (พระมชฌิมนิกายมูลปณนาสา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๒๑๔	พระสุตตันตปิฎก สกปกปณทสาสุตต (พระสกปกปณทสาสุตต ทีฆนิกาย มหาวคค)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่ธรรมดา			"
๒๑๕	พระสุตตันตปิฎก วมปทวณณนา วมปทฎฐกถา ขุททกนิกายฎฐกถา (พระธมมปทกถา บันตัน)	๑	๑๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๑๖	พระสุตตันตปิฎก วมปทวณณนา วมปทฎฐกถา ขุททกนิกายฎฐกถา (พระธมมปทกถา บันปลาย)	๑	๘	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๑๗	พระสุตตันตปิฎก อาลาภุมารสุตต (อาลาภุมาร)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๒๑๘	พระสุตตันตปิฎก กิจไฉติอาทิตาถาวณณนา (กิจไฉติอาทิตาถาวณณนา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๒๑๙	พระสุตตันตปิฎก เถมมิกวินิจฉยถกถา (พระไตรฎุมโลกวินิจฉย)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๒๒๐	พระสุตตันตปิฎก สคคกถา (สคคกถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"
๒๒๑	พระสุตตันตปิฎก อนตตลกขณนสุตต	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	(พระอเนตตลกขุณา)										
๒๒๒	พระสุตตันตปิฎก ธรรมปิฎก (อเนกปิฎก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๒๓	พระสุตตันตปิฎก ธรรมปิฎก (อเนกปิฎก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๒๔	พระสุตตันตปิฎก พุทธธรรมปิฎก (พุทธธรรมปิฎก)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๒๕	พระสุตตันตปิฎก มงคลปิฎก (มงคลปิฎก)	๑	๒๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๒๖	พระสุตตันตปิฎก ธรรมปิฎก (อเนกปิฎก)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๒๗	พระสุตตันตปิฎก จตฺตาริยสัจ (พระจตฺตาริยสัจ)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๒๘	พระสุตตันตปิฎก มหานิပါတวินยปิฎก (มหานิပါတวินยปิฎก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๒๙	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (อภิธรรมปิฎก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๓๐	พระสุตตันตปิฎก มหานิပါတวินยปิฎก (เวสสันดรชาดก) ขาทกปิฎก (ขุททกปิฎก) (ขุททกปิฎก)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๓๑	พระสุตตันตปิฎก สุตตปิฎก (สุตตปิฎก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๓๒	พระสุตตันตปิฎก สุตตปิฎก (สุตตปิฎก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๓๓	พระสุตตันตปิฎก กถกปิฎก (กถกปิฎก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๓๔	พระสุตตันตปิฎก พระโศภิตยธรรม (พระโศภิตยธรรม)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ไม่มี			”
๒๓๕	พระสุตตันตปิฎก พระโศภิตยธรรม (พระโศภิตยธรรม พระอิทธิบาท)	๑	๘	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ไม่มี			
๒๓๖	พระสุตตันตปิฎก พระโศภิตยธรรม (พระโศภิตยธรรม)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทับ	ไม่มี			
๒๓๗	พระสุตตันตปิฎก วิภังคสูตตปิฎก (พระวิภังคสูตตปิฎก)	๑	๑๒	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทับ	ไม่มี			
๒๓๘	พระสุตตันตปิฎก มงคลสูตรที่ปฐมี (พระมงคลสูตรที่ปฐมี)	๑	๑๐	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทับ	ไม่มี			”
๒๓๙	พระสุตตันตปิฎก มหาปชาตคณณนา เวสสันดรชาดก ขุททกนิกายมุลกเถา	๑	๘	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด, ทองทับ ลานดิบ	ไม่มี			
๒๔๐	พระสุตตันตปิฎก เวสสันดรชาดกานิสังสเถา (อานิสังสเถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			
๒๔๑	พระสุตตันตปิฎก มหาวิปาก (พระมหาวิปากนिरยเถา)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๒๔๒	พระสุตตันตปิฎก สัตตริยธมมสูตร (สัตตริยธมมสูตร)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด, ทองทับ	ไม่มี			”
๒๔๓	พระสุตตันตปิฎก ธรรมจกปาวตตนสูตร (พระธรรมจกปาวตตนสูตร)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๔๔	พระสุตตันตปิฎก สุตตปิฎก (พระสุตตปิฎก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด, ทองทึบ	ไม่มี			”
๒๔๕	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตวณณนา (ทศชาตฎก) ชาตฎกอุลลภ (พุทธกนิทายฎกอุลลภ) (พระมหาชาตฎก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทึบ	ไม่มี			”
๒๔๖	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตวณณนา (ทศชาตฎก) ชาตฎกอุลลภ (พุทธกนิทายฎกอุลลภ (สุวณณสวาม)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทึบ	ไม่มี			”
๒๔๗	พระสุตตันตปิฎก พุทธจริยคุณกถา (พระพุทธรรัตนกถา)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด ทองทึบ	ไม่ธรรมดา			”
๒๔๘	พระสุตตันตปิฎก วมมปทวณณนา วมมปทฎกอุลลภ พุทธกนิทายฎกอุลลภ (พระธมมบท บัณฑิต)	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			”
๒๔๙	พระสุตตันตปิฎก วมมปทวณณนา วมมปทฎกอุลลภ พุทธกนิทายฎกอุลลภ (พระธมมบท บัณฑิต)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			”
๒๕๐	พระสุตตันตปิฎก วมมปทวณณนา วมมปทฎกอุลลภ พุทธกนิทายฎกอุลลภ (พระธมมบท บัณฑิต)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			”
๒๕๑	พระสุตตันตปิฎก มานาสุตต (พระนิพนพานสุตตร ศิริมานินทสุตตร อธิสิริสุตตร การวดตาสุตตร ปถมภาวนาร สจจสุตตร กายนคฺรสุตตร)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด ทองทึบ	ไม่มี			”
๒๕๒	พระสุตตันตปิฎก โพธิปักขิยธมม (พระโพธิปักขิย ธมมจตฺตปิฎกอุลลภ – อฎฺฐสิริมานินทสุตตร	๑	๑๕	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ไม่ธรรมดา			”

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๕๓	พระสุตตันตปิฎก มงคลกถาปิฎก มงคลกถา ที่ป็นอรรถกถาของคฤสตร	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๕๔	พระสุตตันตปิฎก มงคลกถาปิฎก พระมงคลสูตรปกรณ์	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๕๕	พระสุตตันตปิฎก อมมปทวณณนา อมมปทวณณนา ขุททกนิกายกยฎกเถรา (พระอมมปทวณณนา)	๑	๔	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๕๖	พระสุตตันตปิฎก อมมปทวณณนา อมมปทวณณนา ขุททกนิกายกยฎกเถรา (พระอมมปทวณณนา)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๕๗	พระสุตตันตปิฎก อิติคิริยสุต	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๕๘	พระสุตตันตปิฎก สทสเถรา	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๕๙	พระสุตตันตปิฎก ปลาตยสวตถมนต์	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๖๐	พระสุตตันตปิฎก กัมมวาจา	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๖๑	พระสุตตันตปิฎก บอแก้วตบ บอแก้วการชา ฯลฯ	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๖๒	พระสุตตันตปิฎก ปริตต	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๖๓	พระสุตตันตปิฎก พุทธคุณาธิกา	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๖๔	พระสุตตันตปิฎก มหาสติปัฏฐานสุต	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๖๕	พระสุตตันตปิฎก อมมปรีชาเย (อมมปรีชาเย)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทิบ	ไม่มี			"
๒๖๖	พระสุตตันตปิฎก อิติคิริยสุต	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๒๖๗	พระสุตตันตปิฎก อากรตถารสุต	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ลานคิบบ	ไม่มี			"

มุตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๖๘	พระสุตตันตปิฎก มหาลงคสุต	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ขาดทึบ	ไม่มี			"
๒๖๙	พระสุตตันตปิฎก สุตตปิฎก	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			"
๒๗๐	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ส่องขาด	ไม่มี			"
๒๗๑	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (พรพาลยก)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			"
๒๗๒	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (พระอภิธรรมปิฎก)	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			"
๒๗๓	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (พรปฐมญาณวาร)	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			"
๒๗๔	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (พรตติยญาณวาร)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ส่องขาด,ทองทึบ	ไม่มี			"
๒๗๕	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (จุดตถญาณวาร)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			"
๒๗๖	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (พรปฐมญาณวาร)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			"
๒๗๗	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (พรตติยญาณวาร) (พระคิริมานนทสุต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ส่องขาด	ไม่มี			"
๒๗๘	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (พรปฐมญาณวาร) (พระมหาสมยสุต)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ส่องขาด	ไม่มี			"
๒๗๙	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (พรตติยญาณวาร) (พระอภิกขญาณสุต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ส่องขาด	ไม่มี			"
๒๘๐	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (อภิธรรมปิฎก)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทึบ	ไม่มี			"
๒๘๑	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (พรตติยญาณวาร) (พระทวารสปริต)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดับ	ไม่มี			"
๒๘๒	พระสุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก (พรตติยญาณวาร)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ส่องขาด	ไม่มี			"

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๘๓	พระสุตตันตปิฎกปฐมสมุททปิฎก	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๒๘๔	พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๒๘๕	พระสุตตันตปิฎก สุตตนิคาเยน	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๒๘๖	พระสุตตันตปิฎก จตุตถนิคาเยน (พระทวารบาลปริศน)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			”
๒๘๗	พระสุตตันตปิฎก สุตตนิคาเยน	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ลานดิบ	ไม่มี			”
๒๘๘	พระสุตตันตปิฎก มหาวรรค	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			”
๒๘๙	พระสุตตันตปิฎก อภิธมมปิฎก	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๒๙๐	พระสุตตันตปิฎก มหาวรรค	๑	๔	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๒๙๑	พระสุตตันตปิฎก จตุตถนิคาเยน	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๒๙๒	พระสุตตันตปิฎก อภิธมมปิฎก	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			”
๒๙๓	พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๒๙๔	พระสุตตันตปิฎก มหาวรรค	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			”
๒๙๕	พระสุตตันตปิฎก สุตตนิคาเยน	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดิบ	ไม่มี			”
๒๙๖	พระสุตตันตปิฎก โคลงโลกนิติ	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดิบ	ไม่มี			”
๒๙๗	พระสุตตันตปิฎก อภิธมมปิฎก (อิตติปิโสคนธมาลา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๒๙๘	พระสุตตันตปิฎก มหาวรรค (พระทวารบาลปริศน)	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			”
๒๙๙	พระสุตตันตปิฎก สุตตนิคาเยน	๑	๔	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			”

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๐๐	พระสุตตันตปิฎก ปถาสวตมมัตถ์ (พระปถาสวตมมัตถ์)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๓๐๑	พระสุตตันตปิฎก ปฐมสมโพธิ์ (วิเวกขณิกสูตร - เกษชาตุ)	๑	๒๗	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			
๓๐๒	พระสุตตันตปิฎก ปฐมสมโพธิ์ (พระภิษณิกสูตร)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๓๐๓	พระสุตตันตปิฎก ปฐมสมโพธิ์ (อาทิตตปริยาย อารามปฏิคคหณออกคสาวกบรรพชา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๓๐๔	พระสุตตันตปิฎก ปฐมสมโพธิ์ (ปฐมสมโพธิ์)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"
๓๐๕	พระสุตตันตปิฎก นานานิสงกถา (อานิสงสัไตร สรณคัมภีร์ - อุบาสก ปกิณณก อัมมคันทสุตร สักรธรรม สงกรณัต มหาสงกรณัต)	๑	๘	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทิบ	ไม่มี			"
๓๐๖	พระสุตตันตปิฎก มาลยสุตต (พรมมาลยสุตตร)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทิบ	ไม่มี			"
๓๐๗	พระสุตตันตปิฎก มาลยสุตต (พรมมาลยสุตตร คำพระสีอริย์)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทิบ	ไม่มี			
๓๐๘	พระสุตตันตปิฎก สารสังคห (พระสาตสังคหทรง ดำเนินกว้างๆ เป็นเรื่องอานิสงสันนิพพาน)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทิบ	ไม่มี			"
๓๐๙	พระสุตตันตปิฎก สารสังคห (พระสารสังคห)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ทองทิบ	ไม่มี			"
๓๑๐	พระสุตตันตปิฎก สารสังคห (พระสารสังคห)	๑	๑๓	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องชาด	ไม่มี			"
๓๑๑	พระสุตตันตปิฎก นิพพานสุตต (พระนิพพานสุตตร)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทิบ	ไม่มี			"
๓๑๒	พระสุตตันตปิฎก นิพพานสุตต (พระนิพพานสุตตร)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			"

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		ตัวชี้	ผูก								
๓๑๓	พระสุตตันตปิฎก นีพพานสูตร (พระนิพพานสูตร)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			
๓๑๔	พระสุตตันตปิฎก นีพพานสูตร (พระนิพพานสูตร)	๑	๑๒	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด,ทองทับ	ไม่มี			”
๓๑๕	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตปาติ (เวสสันดรชาดก) ชาดกปาติ ขุททนิกาย (พระมหาเวสสันดรชาดกคาถาพัน)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			”
๓๑๖	พระสุตตันตปิฎก มหานิปาตาวณณนา (เวสสันดรชาดก) ชาตกภูตลักถา ขุททนิกายภูตลักถา (หิมมวณณ - พระมัทรี)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			”
๓๑๗	พระสุตตันตปิฎก นีพพานสูตร (พระมหานีพพานสูตร)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๓๑๘	พระสุตตันตปิฎก จตุราริยสัจจ (พระจตุราริยสัจจ)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ลานตีบ	ไม่มี			”
๓๑๙	พระสุตตันตปิฎก ทานาทิกถา (ทานาทิกถาลักถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			”
๓๒๐	พระสุตตันตปิฎก ติลกขณกถา (พระอนิจจ - อนต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			”
๓๒๑	พระสุตตันตปิฎก จตุราริยสัจจกถา (พระจตุราริยสัจจ)	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด ทองทับ	ไม่มี			”
๓๒๒	พระสุตตันตปิฎก มาตปิตุอุปฐมลักถา (มาตปิตุอุปฐมลักถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๓๒๓	พระสุตตันตปิฎก มหากาลสุตต (มหากาลสุตต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๓๒๔	พระสุตตันตปิฎก กสิณทานานิสัสกถา (อานิสกถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องชาด	ไม่มี			”

มัตที่	เลขที่ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๒๕	พระสุตตันตปิฎก นานานิสสัคคา (อานิสสัคปิณฑของ วัดสุทธาน ฌาเปตพพสุตต พระไตรปิฎก สรรพ ทาน เจตีย์ทราย ปฎสังขรณ์ สลากภักดิ์)	๑	๑๗	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	สองชาติ ทองทับ สถานดิบ	ไม่มี			
๓๒๖	พระสุตตันตปิฎก ฌมมปทานกถา ฌมมปทฎฐกถา ขุททนิกาเยฎฐกถา (พระธรรมบท เป็นต้น)	๑	๑	ขอม	บาลี	จาร	ทองทับ	ไม่มี			”
๓๒๗	พระสุตตันตปิฎก ฌมมปทานกถา ฌมมปทฎฐกถา ขุททนิกาเยฎฐกถา (พระธรรมบท เป็นต้น)	๑	๑๐	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	สองชาติ	ไม่มี			”
๓๒๘	พระสุตตันตปิฎก สารสังคห (พระสารสังคห)	๑	๑๔	ขอม	บาลี	จาร	สองชาติ	ไม่ธรรมดา			”
๓๒๙	พระสุตตันตปิฎก สจจกสุตต (พระสจจกสุตตวณณนา)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			”
๓๓๐	พระสุตตันตปิฎก คิริमानุทสุตต (พระคิริमानุทสุตต)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๓๓๑	พระสุตตันตปิฎก มหาสมยสุตต (พระมหาสมยสุตต)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๓๓๒	พระสุตตันตปิฎก ทวาทสปริตต (ทวาทสปริตต)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๓๓๓	พระสุตตันตปิฎก นานาสุตต (อาลาวาสุตต)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๓๓๔	พระสุตตันตปิฎก มาติกา พาทุง (พระมาติกาพาทุง โยสนนิสินโน)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๓๓๕	พระสุตตันตปิฎก มทานิปาตวณณนา (เวสสสูตรชาตก) ชาตกฎฐกถา	๑	๕	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			

มดที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	ขุททกนิกายญฺฐกถา (ทานกถินท์ – มหาพน)										
๓๓๖	พระสุตตันตปิฎก อานาคตวิส (พระอนาคตทวรัช)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดับ	ไม่มี			
๓๓๗	พระสุตตันตปิฎก นิพพานสูตร (พระนิพพานสูตร)	๑	๒	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ, ลานดับ	ไม่มี			
๓๓๘	พระสุตตันตปิฎก มลिनทปถา (มลินทปถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๓๓๙	พระสุตตันตปิฎก โพธิปักขิยธรรม (โพธิปักขิย)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๓๔๐	พระสุตตันตปิฎก บลจสีลเถกถา (สีล ๕ แปล)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ทองทับ	ไม่มี			
๓๔๑	พระสุตตันตปิฎก สติปัฏฐานสูตร (พระสติปัฏฐาน)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๓๔๒	พระสุตตันตปิฎก สตตรตนปริตตเถกถา (พระสตรตนปริตตเถกถา)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ล่องขาด	ไม่มี			
๓๔๓	พระสุตตันตปิฎก เติมมิกวินจย (ไตรภูมิวินจย)	๑	๑๕	ขอม	บาลี-ไทย	จาร	ล่องขาด	ไม่มี			
๓๔๔	ตำรายา ตำรายา (ตำรายา)	๑	๑๘	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดับ	ไม่มี			
๓๔๕	ตำรายา ตำรายา (ตำรายา)	๑	๖	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดับ	ไม่มี			
๓๔๖	ตำรายา ตำรายา (ตำรายา)	๑	๓	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดับ	ไม่มี			
๓๔๗	ตำรายา ตำรายา (ตำรายา)	๑	๗	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดับ	ไม่มี			
๓๔๘	ตำรายา ตำรายาโหราศาสตร์ (ตำรายาโหราศาสตร์)	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดับ	ไม่มี			
๓๔๙	ตำรายา ตำรายาไสยศาสตร์	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดับ	ไม่มี			
๓๕๐	ตำรายา ตำรายาคณิตศาสตร์	๑	๑	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดับ	ไม่มี			
๓๕๑	ตำรายา ตำรายา (ตำรายา)	๑	๔	ขอม	บาลี-ไทย		ลานดับ	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกักับ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๕๒	ตำรายา ตำรายา (ตำรายา)	๑	๑๑	ขอม	บาลี-ไทย		สถานดิบ	ไม่มี			
๓๕๓	ตำรายา ตำรายา (ตำรายา)	๑	๑๒	ขอม	บาลี-ไทย		สถานดิบ	ไม่มี			

๓.๒.๒ จังหวัดเพชรบูรณ์

๓.๒.๒.๑ วัดโฆษา

วัดโฆษาดังอยู่เลขที่ ๑๙๑ บ้านท่าช้าง หมู่ที่ ๒ ตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๖ ไร่ ๒ งาน อาณาเขต ทิศเหนือยาว ๑๐๐ เมตร ติดต่อกับคลองปากห้วยขอนแก่น ทิศใต้ยาว ๑๐๐ เมตร ติดต่อกับถนนเข้าหมู่บ้าน ทิศตะวันออกยาว ๑๓๐ เมตร ติดต่อกับที่ตั้งโรงเรียน ทิศตะวันตกยาว ๑๓๐ เมตร ติดต่อกับหมู่บ้าน

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม อาคารเสนาสนะต่างๆ มี อุโบสถกว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๐ เมตร ศาลาการเปรียญกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๖ เมตร สร้างด้วยไม้ พ.ศ. ๒๕๑๙ ภูมิสงฆ์ จำนวน ๓ หลัง เป็นอาคารไม้

วัดโฆษา ชาวบ้านเรียกว่า “วัดท่าช้าง” ตามชื่อบ้าน ได้สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๒๖๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในราว พ.ศ. ๒๔๒๗ มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา ประมาณปีละ ๖ รูป สามเณร ๑๖ รูป

วัดโฆษาได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๖๓ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำไปใส่ตู้ จากการสำรวจพบว่า ทางวัดไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์ ดังนั้นจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ได้คัดแยกเป็นมัดและจำนวนผูก

บัญชีคัมภีร์โบราณ
วัดโฆษา ตำบลท่าวไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑	๐๐๐๑ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ชาติวงศ์	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			คัมภีร์ใบลานวัดโฆษา
๒	๐๐๐๒ พระอภิธรรม วิสุทธินิยา	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓	๐๐๐๓ นิยายธรรม พระธาตุ	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔	๐๐๐๔ พระไตรปิฎก แปลทมนัสสัมพันธพระ ธรรมชั้นธ	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๕	๐๐๐๕ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน พระยาเสถียร (ต้น)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖	๐๐๐๖ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ (ต้น)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๗	๐๐๐๗ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๘	๐๐๐๘ ขาดก นคร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๙	๐๐๐๙ คัมภีร์บาทั รักษาสิลาสะพะพาน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐	๐๐๑๐ พระอภิธรรม ยอดมุก	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑	๐๐๑๑ พระวินัย	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒	๐๐๑๒ ประเพณีพิธีกรรม สู่ขวัญข้าว	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓	๐๐๑๓ อานิสงส์ ทิปพะมนต์	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๔	๐๐๑๔ พระอภิธรรม พระอภิธรรม	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๕	๐๐๑๕ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๖	๐๐๑๖ พระอภิธรรม นิพพานะสูตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗	๐๐๑๗ ขาดก พระศรีอาน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘	๐๐๑๘ ขาดก เสตตะฉัตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙	๐๐๑๙ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ธรรม	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๐	๐๐๒๐ อานิสงส์ สัจจอมธาตุ	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			คัมภีร์ใบลานวัดโฆษา
๒๑	๐๐๒๑ อานิสงส์ สัจจอมธาตุ	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๒	๐๐๒๒ โอวาทคำสอน ธรรมเล่มหลวง	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๓	๐๐๒๓ พระอภิธรรม ๕๐ ขาดู	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๔	๐๐๒๔ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ตำนานลานคำ พระยาอิน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๕	๐๐๒๕ ขาดก มโหสถ	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๖	๐๐๒๖ บทสวดมนต์ ธรรมเล่มหลวง	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๗	๐๐๒๗ ขาดก มโหสถ	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๘	๐๐๒๘ พระอภิธรรม นิพพานะสูตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๙	๐๐๒๙ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๐	๐๐๓๐ อานิสงส์ สป	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๑	๐๐๓๑ กวีนิพนธ์/ร้อยกรอง เสียดไสย	๑	๙	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๒	๐๐๓๒ พระสุตตันตปิฎก กะโรฐชาสูตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๓	๐๐๓๓ ขาดก เสด็จฉัตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๔	๐๐๓๔ นิยายธรรม จันทชาติ	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๕	๐๐๓๕ อานิสงส์ ทิปพะมนต์	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๖	๐๐๓๖ อานิสงส์ สัจจอมธาตุ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๗	๐๐๓๗ อานิสงส์ สัจจอมธาตุ (ต้น)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๘	๐๐๓๘ อานิสงส์ พระป่า	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๙	๐๐๓๙ นิยายธรรม คันทนาม	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๐	๐๐๔๐ ขาดก มโหสถ (ต้น)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๑	๐๐๔๑ ขาดก จุรพล	๑	๘	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๒	๐๐๔๒ พระอภิธรรม ธาตุ	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๓	๐๐๔๓ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ชาติวงศ์	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๔	๐๐๔๔ อานิสงส์ ผ้าบังสะกุน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			คัมภีร์ใบลานวัดโฆษา
๔๕	๐๐๔๕ บทสวดมนต์ อิมัง	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๖	๐๐๔๖ นิยายธรรม พระสังฆะลา	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๗	๐๐๔๗ กวีนิพนธ์/ร้อยกรอง เสียดสน	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๘	๐๐๔๘ ขาดก พระเวศสันดร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๙	๐๐๔๙ โอวาทคำสอน ธรรมเล่มหลวง	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๕๐	๐๐๕๐ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน สีน้อย	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๕๑	๐๐๕๑ อานิสงส์ สัจจอมธาตุ	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๕๒	๐๐๕๒ อานิสงส์/ชาตค พระเจ้าสี่ปีโลก	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๕๓	๐๐๕๓ พระอภิธรรม อภิธรรม	๑	๗	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๕๔	๐๐๕๔ อานิสงส์ ปัญญาบารมี	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๕๕	๐๐๕๕ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๕๖	๐๐๕๖ พระอภิธรรม อภิธรรม	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๕๗	๐๐๕๗ ชาตค มโหสถ	๑	๗	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๕๘	๐๐๕๘ ชาตค มโหสถ	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๕๙	๐๐๕๙ บทสวดมนต์ สูตรนาถ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖๐	๐๐๖๐ นิยายธรรม ปัญญา ๙ กับ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖๑	๐๐๖๑ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖๒	๐๐๖๒ รวมหลายหมวด สัพพะ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖๓	๐๐๖๓ คัมภีร์บาลี สะกุนระประการ (ต้น)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖๔	๐๐๖๔ พระอภิธรรม นิพพาน บันปลาย	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖๕	๐๐๖๕ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖๖	๐๐๖๖ คัมภีร์บาลี อุปเทศ	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖๗	๐๐๖๗ คัมภีร์บาลี มนต์ระประการ	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖๘	๐๐๖๘ นิยายธรรม ธาตุกุง	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๖๙	๐๐๖๙ ชาตค สักกะติ	๑	๑๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			คัมภีร์ใบลานวัดโฆษา
๗๐	๐๐๗๐ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๗๑	๐๐๗๑ ประเพณีพิธีกรรม สู่ขวัญข้าว	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๗๒	๐๐๗๒ พระอภิธรรม อภิธรรม	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๗๓	๐๐๗๓ คัมภีร์บาลี ปิตตะโกยะ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๗๔	๐๐๗๔ อานิสงส์ อารวตตะสูตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๗๕	๐๐๗๕ นิยายธรรม คัมภนาม	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๗๖	๐๐๗๖ คัมภีร์บาลี สัมปาม	๑	๙	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๗๗	๐๐๗๗ บทสวดมนต์ สวดมนต์	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๗๘	๐๐๗๘ อื่นๆ เลี่ยเคราะห์	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๗๙	๐๐๗๙ พระอภิธรรม พระอภิธรรม	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๘๐	๐๐๘๐ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ตำนานลานคำ พระยาอิน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๘๑	๐๐๘๑ พระสุตตันตปิฎก ศิริมานันตะสูตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๘๒	๐๐๘๒ พระอภิธรรม ยอตไตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๘๓	๐๐๘๓ พระอภิธรรม อภิธรรม	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๘๔	๐๐๘๔ อานิสงส์ สป	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๘๕	๐๐๘๕ นิยายธรรม พื้นเมือง	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๘๖	๐๐๘๖ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๘๗	๐๐๘๗ บทสวดมนต์/โองวาคำสอน พุทธโองวาท	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๘๘	๐๐๘๘ นิยายธรรม อาสี่พระเจ้า	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๘๙	๐๐๘๙ นโยบายธรรม สังฆะลา	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๙๐	๐๐๙๐ นโยบาย/นิทานพื้นบ้าน เลียกสน	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๙๑	๐๐๙๑ อานิสงส์ อากาเรวัตตะสูตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๙๒	๐๐๙๒ ธรณีสาร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๙๓	๐๐๙๓ อานิสงส์ พระกระถิน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			คัมภีร์ใบลานวัดโฆษา
๙๔	๐๐๙๔ บทสวดมนต์/โอวาทคำสอน พุทธโอวาท และปัดตีสังขยา	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๙๕	๐๐๙๕ อานิสงส์/ชาตก พระเจ้าสี่โลก	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๙๖	๐๐๙๖ ชาตก วรรณพระเวด	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๙๗	๐๐๙๗ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๙๘	๐๐๙๘ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๙๙	๐๐๙๙ พระอภิธรรม อภิธรรม	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐๐	๐๑๐๐ อานิสงส์ ทิพพะนิมณฑ์	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐๑	๐๑๐๑ ชาตก มาลัยแสน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐๒	๐๑๐๒ พระอภิธรรม ยอดไตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐๓	๐๑๐๓ อานิสงส์/ชาตก พระเจ้าสี่โลก	๑	๙	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐๔	๐๑๐๔ พระอภิธรรม พระอภิธรรม	๑	๑	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐๕	๐๑๐๕ บทสวดมนต์ นรสิงหคาถา	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐๖	๐๑๐๖ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๐๗	๐๑๐๗ ประเพณีพิธีกรรม แยกไม้	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐๘	๐๑๐๘ ชาตก มโหสถ	๑	๙	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐๙	๐๑๐๙ อานิสงส์/ชาตก พระเจ้าสี่สัโลก	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑๐	๐๑๑๐ ชาตก มาลัยแสน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑๑	๐๑๑๑ พระอภิธรรม พระอภิธรรม	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑๒	๐๑๑๒ อานิสงส์/ชาตก พระเจ้าสี่สัโลก	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑๓	๐๑๑๓ ธรรม ๓ ไตร	๑	๑๐	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑๔	๐๑๑๔ อานิสงส์ มาก เต่า	๑	๙	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑๕	๐๑๑๕ พระอภิธรรม อภิธรรม	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑๖	๐๑๑๖ อานิสงส์ อูระหัดสวีย์	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑๗	๐๑๑๗ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ชาตุงตา	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			คัมภีร์ใบลานวัดโฆษา
๑๑๘	๐๑๑๘ พระอภิธรรม อภิธรรม	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑๙	๐๑๑๙ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒๐	๐๑๒๐ ชาตก มโหสถ	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒๑	๐๑๒๑ นิยายธรรม คันทนาม	๑	๙	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒๒	๐๑๒๒ ชาตก มโหสถ	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒๓	๐๑๒๓ อานิสงส์ นิโสยสันพะธา	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒๔	๐๑๒๔ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ตำนานลานคำ พระยาอิน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๒๕	๐๑๒๕ นิยายธรรม คันทนาม	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒๖	๐๑๒๖ อานิสงส์ ผ้าโองอุโปสถ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒๗	๐๑๒๗ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ชาตวงศา	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒๘	๐๑๒๘ นิยายธรรม คันทนาม	๑	๘	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒๙	๐๑๒๙ อานิสงส์ สัสมอฆาตุ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓๐	๐๑๓๐ อานิสงส์ สัสมอฆาตุ	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓๑	๐๑๓๑ อานิสงส์ สัสมอฆาตุ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓๒	๐๑๓๒ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน มะทันตุธา	๑	ผูกต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓๓	๐๑๓๓ พระวินัย ปลงอาบัติ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓๔	๐๑๓๔ พระอภิธรรม อภิธรรม	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓๕	๐๑๓๕ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ธรรมกาลสอนโลก	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓๖	๐๑๓๖ พระสุตตันตปิฎก โคนนทสุต	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓๗	๐๑๓๗ อานิสงส์ รุตังคะวัต	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓๘	๐๑๓๘ อานิสงส์ สัสมอฆาตุ	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๓๙	๐๑๓๙ ชาตก ทานะขัน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๔๐	๐๑๔๐ อานิสงส์/ชาตก พระเจ้าสี่โลก	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๔๑	๐๑๔๑ โอวาทคำสอน พระธรรม ๓ ไตร	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			คัมภีร์ใบลานวัดโฆษา
๑๔๒	๐๑๔๒ พระสุตตันตปิฎก พระวิริยชาสูตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๔๓	๐๑๔๓ ชาตก ทิมพาน บันปลาย	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๔๔	๐๑๔๔ นิยายธรรม แก่ปัญหาแกเทวดา	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๔๕	๐๑๔๕ อานิสงส์ สบ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๔๖	๐๑๔๖ นิยายธรรม พระยาสังฆะลา	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๔๗	๐๑๔๗ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๔๘	๐๑๔๘ นิยายธรรม พุทธเรียง	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๔๙	๐๑๔๙ อานิสงส์ สัพพะทาน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕๐	๐๑๕๐ ขาดก มโละหมื่น	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕๑	๐๑๕๑ บทสวดมนต์ สูตรขอตติม	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕๒	๐๑๕๒ อานิสงส์/ขาดก พระเจ้าสี่โลก	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕๓	๐๑๕๓ ขาดก วิชาษา	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕๔	๐๑๕๔ ขาดก มหาลังกาต	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕๕	๐๑๕๕ อานิสงส์ จตุวิก	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕๖	๐๑๕๖ นิยายธรรม คัมภณาม	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕๗	๐๑๕๗ อานิสงส์ ปัญญาบารมี	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕๘	๐๑๕๘ อานิสงส์ สาตากาภิสุตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕๙	๐๑๕๙ พระอภิธรรม อภิธรรม	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๖๐	๐๑๖๐ ขาดก จุรพล	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๖๑	๐๑๖๑ นิยาย/นิทานพื้นบ้าน พื้นเมืองจันทบุรี	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๖๒	๐๑๖๒ อานิสงส์/ขาดก พระเจ้าสี่โลก	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๖๓	๑๑๖๓ นยายธรรม คันทนาม	๑	๗	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๖๔	๑๑๖๔ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๖๕	๑๑๖๕ ขาดก มหาราช	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๖๖	๑๑๖๖ อานิสงส์/ขาดก พระเจ้าสี่โลก	๑	๑๐	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			คัมภีร์ใบลานวัดโฆษา
๑๖๗	๑๑๖๗ อานิสงส์ อุห์ตสววิไซ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๖๘	๑๑๖๘ พระวินัย อายติ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๖๙	๑๑๖๙ นยาย/นิทานพื้นบ้าน ชาตวงศา	๑	๗	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗๐	๑๑๗๐ นยายธรรม เขาพระยา	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗๑	๑๑๗๑ คัมภีร์บาลี นิสัยมินิทา	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗๒	๑๑๗๒ นยายธรรม พุทธรเรียง	๑	๙	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗๓	๑๑๗๓ อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗๔	๑๑๗๔ พระอภิธรรม อภิธรรม	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗๕	๑๑๗๕ ขาดก สังกาด	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗๖	๑๑๗๖ อานิสงส์ ปัญญาบารมี	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗๗	๑๑๗๗ นยาย/นิทานพื้นบ้าน พระยาสี่เสา	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗๘	๑๑๗๘ นยาย/นิทานพื้นบ้าน เสียของ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗๙	๑๑๗๙ ขาดก ลักขัตติ	๑	๑๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘๐	๑๑๘๐ นยาย/นิทานพื้นบ้าน ฝึการธรรมจักร มัตต้น	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๘๑	๐๑๘๑ พระสุตตันตปิฎก การะติสสะเถร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘๒	๐๑๘๒ นิยายธรรม นิมิตรร้อยเอ็ด	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘๓	๐๑๘๓ กวีนิพนธ์/ร้อยกรอง สุขัญเจ้าหัว	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘๔	๐๑๘๔ รามหลายหมวด ของทุกชนิด	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘๕	๐๑๘๕ เสียเคราะห์	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘๖	๐๑๘๖ กฎหมาย กฎหมาย	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘๗	๐๑๘๗ เสียเคราะห์	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘๘	๐๑๘๘ ตำรายาสมุนไพร ตำรายา	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘๙	๐๑๘๙ เสียเคราะห์	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙๐	๐๑๙๐ ตำราโหราศาสตร์ ดุฤกษ์	๑	๗	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			คัมภีร์ใบลานวัดโฆษา
๑๙๑	๐๑๙๑ ตำราโหราศาสตร์ ฤกษ์งามยามดี	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙๒	๐๑๙๒ นิยายธรรม เทศนา	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙๓	๐๑๙๓ อานิสงส์ สาลาการะวิชาสูตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙๔	๐๑๙๔ พระอภิธรรม ดิน ๑๒ น้ำ ๑๒	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙๕	๐๑๙๕ รามหลายหมวด เบ็ดเตล็ด	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙๖	๐๑๙๖ พระวินัย วินัยร่วม	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙๗	๐๑๙๗ อื่นๆ เสียเคราะห์	๑	๘	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙๘	๐๑๙๘ อื่นๆ เสียเคราะห์	๑	๙	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙๙	๐๑๙๙ ตำราโหราศาสตร์ ดูโชคดูเคราะห์	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกักับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๐๐	๐๒๐๐ บทสวดมนต์/ธรรมทั่วไป ความภาวนา	๑		ธรรมมีสถาน			ใบลาน	ไม่มี			

๓.๒.๒.๒ วัดท่ากกแก

วัดและชุมชนบ้านท่ากกแก เดิมเรียกว่า “บ้านท่าข้าวแก” สันนิษฐานว่า เริ่มก่อตั้งเป็นชุมชนเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๓๒๓ สมัยกรุงธนบุรี พร้อมๆกับการก่อตั้งหมู่บ้านท่ากกโพธิ์และวัดโพธิ์ศรีสองคร (บ้านโพธิ์ศรีท่าสองคอน) ประชาชนส่วนมากคือชาวบ้านท่ากกโพธิ์ที่ขยับขยายที่ทำกิน ในการทำนาและปลูกอ้อย(บริเวณที่เชื่อมต่อบ้านท่ากกโพธิ์จึงเรียกว่าบ้านน้ำอ้อย) คนเฒ่าคนแก่เล่าว่า บริเวณโรงเรียนบ้านท่ากกแกและใกล้เคียง เป็นป่าช้าเก่าตั้งแต่สมัยใดไม่มีใครทราบเพราะตั้งแต่มีหมู่บ้านไม่เคยมีการฝังหรือเผาศพในบริเวณนั้นหากแต่มีการขุดพบซากกระดูก หม้อไห มีดพรว้าและเครื่องราง แต่ยังไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นของมนุษย์ในยุคสมัยใดที่อยู่อาศัยมาก่อน สาเหตุที่เรียกว่าบ้านท่าข้าวแก คือ การสัญจรไปมาทางเรือจะมีจุดสังเกตคือต้นสะแกใหญ่เป็นจุดแวะจอดเรือและต้นสะแกใหญ่ได้ล้มขวางลำน้ำทำให้ชาวบ้านใช้ข้ามไปมาหากันทั้งสองฝั่งจึงเรียกกันว่า “ข้าวแก” (ข้าวสะพาน) ภายหลังทางการจึงเปลี่ยนชื่อให้เป็นบ้านท่ากกแกเพื่อให้คล้องกันกับชื่อบ้านท่ากกโพธิ์ ประชาชนมีความผสมผสานกันระหว่างไทหล่มเดิม (คนเมืองหล่มเก่า) และไทเวียงจันทร์ที่อพยพขึ้นมาจากสระบุรีในระหว่างการรวมผู้คนในการก่อตั้งเมืองหล่มสักใหม่ และยังมีชาวบ้านโสก บ้านนาหลวง เข้ามาอยู่อาศัย ดังนั้นสำเนียงภาษาของชาวบ้านท่ากกแกจึงมีความผสมผสานและแตกต่างกันไป

วัดท่ากกแก มีหลักฐานที่บ่งชี้ว่า สร้างมาร่วมสมัยกับวัดโพธิ์ศรีสองคร คือ สิมโบราณที่มีขนาดเล็กและพระประธานเก่าแก่ แต่ถูกกิ่งต้นโพธิ์หักลงมาทับพังเสียหาย ชาวบ้านได้รื้อเอาอิฐเก่า นำไปก่อเป็นธาตุน้อยสององค์ แล้วจึงได้ว่าจ้างช่างจากเมืองน่าน มาก่อสร้างสิมขึ้นมาใหม่ครอบสิมเดิมซึ่งก่อสร้างจนแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยชาวบ้านจะช่วยกันนำดินจากคลองกาเกเลา(ฮ่อ กุดกุง) นำมาปั้นอิฐยังปรากฏชื่อวังอิฐมาจนถึงทุกวันนี้ และนำปูนจากบ้านห้วยปูนนำมาก่อฉาบเป็นทรวดทรงมีเววชั้นแบบสิมล้านช้างเวียงจันทน์ทั่วๆ ไป แต่ประดับตกแต่งช่อฟ้า(โหงั่ว) ใบระกา แกะสลักด้วยไม้เป็นศิลปะล้านนา มีคันทวยไม้สลักเป็นรูปต่างๆ ลวดลายปูนปั้นที่บริเวณฐาน พระเหนือบานหน้าต่างลายเครือเถาวิหังนารามุ ครุฑ ลิงเกาะเกี่ยว ที่โดดเด่นคือลายปูนปั้นรูปพญานาคเกี่ยวหกดัวที่บริเวณเหนือซุ้มประตู ช่างได้ก่อพระประธานองค์ใหญ่หนึ่งองค์องค์เล็กอีกสององค์ด้วยอิฐและปูนมีลักษณะสวยงามแบบอย่างศิลปะเมืองน่าน(ล้านนาผสมลาวและไทลื้อ) ชาวบ้านเรียกกันว่า “พระเจ้าใหญ่” ภายหลังเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๕๓๕ ได้รับการถวายนามจาก พระราชพัชรราภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ในสมัยนั้นว่า “พระสุวรรณนันทมุนี” ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้าน มีเรื่องเล่าว่า ปรากฏมีปาฏิหาริย์แก้วเสด็จอยู่เป็นประจำเมื่อถึงวันพระใหญ่เป็นแสงพุ่งออกจากสิมเก่าลอยออกไปทางทิศตะวันออก สำหรับธาตุน้อยสององค์ได้ถูกรื้อถอนออกไปเพื่อก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖

วัดท่ากกแกถือเป็นศูนย์รวมชุมชน ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่โดดเด่นอัน ได้แก่ ประเพณีแห่ต้นปราสาทผึ้ง ไหลเรือไฟ ในทุกเดือนสิบเอ็ดของทุกปี ประเพณีบุญพระเวส ประเพณียกธงก่อพระทรายบุญปีใหม่สงกรานต์ และประเพณีอื่นที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาและ ในหลักฮีตสิบสองครองสิบสี่

วัดท่ากกแกได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๔๖ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยก คัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมทั้งทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจ พบว่า ทางวัดไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์ ดังนั้นจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ได้คัดแยกเป็นมัดและ จำนวนผูก

บัญชีคัมภีร์โบราณ
วัดท่ากกแก ตำบลतालเตี๋ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ม.ที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑	ตำราโหราศาสตร์ “ดูยามไข่”	๑	๒	ธรรม			ใบลานก้อม	ไม่มี			คัมภีร์โบราณวัดท่ากกแก
๒	ตำราโหราศาสตร์ “ดูฤกษ์ยาม”	๑	๔	ธรรม			ใบลานก้อม	ไม่มี			
๓	ตำรายาสมุนไพร “ตำรายาสมุนไพร”	๑	๕	ธรรม			ใบลานก้อม	ไม่มี			
๔	ตำรายาสมุนไพร “ตำรายาสมุนไพร”	๑	๒	ธรรม			ใบลานก้อม	ไม่มี			
๕	อื่นๆ แกบตี้น	๑	๑	ไทยน้อย		จาร	ใบลานก้อม	ไม่มี			จ.ศ. ๑๒๐๙ ปีมะแม นพศก, ผู้แต่ง เจ้าหัวใหม่ ษา
๖	คัมภีร์บาถิ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์	๑	๒	ไทยน้อย		จาร	ปี่สา	ไม่มี			จ.ศ. ๑๒๖๙
๗	ขาดก ท้าวแป้ (ท้าวแพะ)	๑	๓	ไทยน้อย			ใบลาน	ไม่มี			
๘	นิยาย/นิทานพื้นบ้าน จันทะฆาต	๑	๓	ไทยน้อย			ใบลาน	ไม่มี			
๙	ฉลองปราสาทฝั่ง	๑	๖	ธรรม			ใบลาน	ไม่มี			
๑๐	หนังสือเมืองลำพูน (พุทธทศานาย/ตำนาน)	๑	๖	ธรรม			ใบลาน	ไม่มี			
๑๑	อะการะวัตสูตฺร (พระสูตฺร)	๑	๑	ธรรม			ใบลาน	ไม่มี			
๑๒	บทสวดมนต์ สูตฺรบันตั้น	๑	๑	ธรรม			ใบลาน	ไม่มี			

ม.ที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๓	อานิสงส์ หนังสือธรรมเล่มหลวง	๑	๑	ธรรม			ใบลาน	ไม่มี			
๑๔	อานิสงส์ อุณหิตตสววิชัย	๑	๘	ธรรม			ใบลาน	ไม่มี			
๑๕	ฉลองปราสาทผึ้ง (ฉลองมหาสารทเมือง)	๑	๑	ธรรม			ใบลาน	ไม่มี			
๑๖	นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ธรรม	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๗	อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๘	อานิสงส์ สังฆอมธาตุ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๑๙	โอวาทคำสอน ธรรมเล่มหลวง	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๐	พระอภิธรรม ๕๐ ธาตุ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๑	นิยาย/นิทานพื้นบ้าน ตำนานลานคำพระยาอิน	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๒	ชาดก มโหสถ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๓	บทสวดมนต์ ธรรมเล่มหลวง	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๔	ชาดก มโหสถ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๕	พระอภิธรรม นิพพานะสูตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๖	นิยาย/นิทานพื้นบ้าน	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๗	อานิสงส์ สบ	๑	๙	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๘	กวีนิพนธ์/ร้อยกรอง เสียดไสย	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๒๙	พระสุตตันตปิฎก กะรีชาสูตร	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๐	ชาดก เสตตะวัตร	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๑	นิยายธรรม จันทฆาต	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๒	อานิสงส์ ทิปพะมนต์	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๓	อานิสงส์ สั่งฮอมธาตุ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๔	อานิสงส์ สั่งฮอมธาตุ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๕	อานิสงส์ พระปะปา	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๖	นินยธรรม คันทนาม	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๗	ชาตก มโหสถ	๑	๘	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๘	อานิสงส์ ปัญญาบารมี	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๓๙	อานิสงส์ สั่งฮอมธาตุ	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๐	นินยธรรม ปัญญา ๙ กับ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๑	อานิสงส์ สั่งฮอมธาตุ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๒	รวมหลายหมวด สัพพะ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๓	คัมภีร์บาลี สกุนระประการ (ต้น)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๔	พระอภิธรรม นิพพาน บันปลาย	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๕	อานิสงส์ สั่งฮอมธาตุ	๑	๗	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			
๔๖	คัมภีร์บาลี อุเทศ	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน	ไม่มี			

๓.๒.๒.๓ วัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม

วัดราษฎร์ประดิษฐ์วรารามตั้งอยู่ที่บ้านหินโง่น หมู่ที่ ๑ ตำบลน้ำซุ่น อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๖ ไร่ ๑ งาน ๒๐ ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือยาว ๓ เส้น ติดต่อกับถนนสาธารณะ ทิศใต้ยาว ๓ เส้น ติดต่อกับเหมืองชลประทาน ทิศตะวันออกยาว ๒ เส้น ๘ วา ติดต่อกับที่ดินของนายอัม บุราข ทิศตะวันตก ยาว ๒ เส้น ๔ วา ติดต่อกับที่ดินของนายแก้ว สุขมา

สร้างขึ้นเป็นวัดนับแต่วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ โดยมีนายพาย เทพดวง บริจาคที่ดิน ให้เป็นที่สร้างวัด เนื้อที่ ๓ ไร่เศษ ต่อมาชาวบ้านได้ร่วมใจกันซื้อเพิ่มเติมอีก ๓ ไร่ มีพระภิกษุอยู่ประจำ ๒ รูป สามเณร ๖ รูป นามวัดบางคนก็เรียกว่า “วัดบ้านหินโง่น” ตามชื่อหมู่บ้าน

วัดราษฎร์ประดิษฐ์วรารามได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๕๙ มัด เบื้องต้นได้ ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจพบว่า ทางวัดไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์ ดังนั้นจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ได้คัด แยกเป็นมัดและจำนวนผูก

บัญชีคัมภีร์โบราณ
วีตราชฎีร์ประดิษฐ์วรากรม ตำบลน้ำซุ่น อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑	อานิสงส์/ตำนานพุทธศาสนา ส่องมทาวเวสันดร (ทศพร)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				คัมภีร์ใบลานวัดราชคูร์ฯ
๒	ตำราโหราศาสตร์ แก้วพรหมชาติ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๓	ตำราโหราศาสตร์ ลักษณะผิวเสีย	๑		ไทยน้อย			ใบลาน				ผู้แต่ง ภิภุชฎี เจริญสุข
๔	นิยายธรรม นระระชีวะ	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน				ผู้แต่ง จิว เณรไถ่
๕	ขาดก เทศน์มหาชาติ (มีตรี)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๖	นิยายธรรม เทวะชุตสุตร	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๗	นิยายธรรม สุนันทะราช	๑	เดี่ยว	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๘	ตำราโหราศาสตร์ ออเรียนหนึ่งสื่อ	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				ผู้แต่ง หลวงพอลทา รจนา
๙	อานิสงส์ สั่งอมธาตุ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๑๐	อื่นๆ หนังสือเวน (ต่างๆ)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๑๑	ตำราโหราศาสตร์ คาถาธกีนซัว (คาถาต่างๆ)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๑๒	ตำราโหราศาสตร์ สุขวิญผู้ช่าย	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				

มัติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าทอ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๓	ขาดก มุละเจติยะ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๑๔	อานิสงส์ สังฆอมชาตุ	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๑๕	บทสวดมนต์ สูตรไซ (เจริญพุทธมนต์)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๑๖	พระวินัย กัณฑ์ปาติโมก	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๑๗	ประเพณีพิธีกรรม/ตำราโหราศาสตร์ บายศรี (สูขวัญพระ)	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๑๘	โอวาทคำสอน ทะนาม	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๑๙	พระวินัย กัณฑ์ปาติโมก	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๒๐	ตำราโหราศาสตร์ ส่องวิหารอารามทั้งหมด	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๒๑	นียบยธรรม สุวรรณ ๓	๑		ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๒๒	บทสวดมนต์ สวดมนต์	๑	ต้น	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๒๓	นียบยธรรม เทวทูตสุตร	๑	๓	ธรรมอีสาน		จาร	ใบลาน				๓ ตุลาคม ขึ้น ๕ ค่ำ วันเสาร์
๒๔	นียบยธรรม อรรถตั้งฉกมะคะ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				ผู้แต่ง เจ้าหัว พุทธา
๒๕	ประเพณีพิธีกรรม มหาทิพย์มนต์ (แก้วกาลีศ)	๑		ธรรมอีสาน		จาร	ใบลาน				พุทธ (บาย), ผู้แต่ง เจ้าหลวง ศิริและ ครอบครัว

ม.ที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๒๖	ประเพณีพิธีกรรม สูตรข้าว ๙ ก้อน, ๔๕ ก้อน	๑		ธรรมอีสาน		จาร	ใบลาน				๑๒๔๕ ปี มะแม เบญจ ศกวันตติ เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ วันศุกร์, ผู้แต่ง เจ้าพรหมมา, เจ้าอุประ พร้อม ครอบครัว
๒๗	โอวาทคำสอน สะขัตติ	๑	๑๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน				ผู้แต่ง หม่อม หวาน
๒๘	พระวินัย วินยกิจจะ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				ผู้แต่ง สมเด็จ คำ
๒๙	นิยายธรรม เนมิราช	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๓๐	ตำรายาสมุนไพร ตำรายาต่างๆ	๑	๕	ไทยน้อย			ใบลาน				
๓๑	ตำรายาสมุนไพร ตำรายาต่างๆ	๑	๔	ไทยน้อย			ใบลาน				
๓๒	ตำราโหราศาสตร์ พานดิน	๑	๖	ธรรมอีสาน			ใบลาน				ผู้แต่ง เจ้าหัว เหล็ก
๓๓	ตำรายาสมุนไพร ตำรายาต่างๆ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				

ม.ที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๓๔	ตำรายาสมุนไพร ตำรายาต่างๆ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๓๕	ตำรายาสมุนไพร ตำรายาต่างๆ	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๓๖	อื่นๆ คาถาต่างๆ	๑	๗	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๓๗	อื่นๆ ตำราทำน้ำมันต์	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๓๘	อื่นๆ ตำราทำน้ำมันต์	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๓๙	อื่นๆ ตำราทำน้ำมันต์	๑	๓	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๔๐	อื่นๆ ตำราทำน้ำมันต์	๑	๗	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๔๑	ตำราโหราศาสตร์ ตำราฝังดวง	๑	๒	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๔๒	ประเพณีพิธีกรรม แก่เคราะห์ราหู	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๔๓	ตำราโหราศาสตร์ โคร่งกาลกีนีหลวง (สะเดาะเคราะห์)	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๔๔	อนิสต์ อุมทิวชัย	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๔๕	ตำรายาสมุนไพร ตำรายา (อยู่ไฟ)	๑	๓	ไทยน้อย			ใบลาน				
๔๖	ตำราโหราศาสตร์ ตำราการเดินทาง	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๔๗	พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๔๘	ตำราโหราศาสตร์ ตำราพยากรณ์ขณะบุคคล	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๔๙	อื่นๆ คาถากงกะพัน	๑	๕	ไทยน้อย			ใบลาน				
๕๐	อื่นๆ สุขวิญควาย	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๕๑	ประเพณีพิธีกรรม ตำราเสียเคราะห์	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน				

มิติที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม้ประกับ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
	(สะดวกเคราะห์)										
๕๒	ประเพณีพิธีกรรม ตำราเสียเคราะห์ (สะดวกเคราะห์)	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๕๓	ประเพณีพิธีกรรม ตำราเสียเคราะห์ (สะดวกเคราะห์)	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๕๔	ประเพณีพิธีกรรม ตำราเสียเคราะห์ (สะดวกเคราะห์)	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๕๕	ประเพณีพิธีกรรม ตำราเสียเคราะห์ (สะดวกเคราะห์)	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๕๖	ประเพณีพิธีกรรม ตำราเสียเคราะห์ (สะดวกเคราะห์)	๑	๗	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๕๗	ประเพณีพิธีกรรม ตำราสูญเสียหญิง	๑	๕	ไทยน้อย			ใบลาน				
๕๘	อื่นๆ คาถาทำตชะภาสูต	๑	๕	ธรรมอีสาน			ใบลาน				
๕๙	ประเพณีพิธีกรรม คารวะพระหลวง	๑	๔	ธรรมอีสาน			ใบลาน				

๓.๒.๒.๔ วัดโพธิ์กลาง

วัดโพธิ์กลางตั้งอยู่เลขที่ ๑๕๒ บ้านท่าพล หมู่ที่ ๔ ตำบลท่าพล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๖ ไร่ ๑ งาน ๕๕ ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือยาว ๒ เส้น ๑๒ วา ๑ ศอก ติดต่อกับที่ดินของนางทรัพย์ ทองแสง ทิศใต้ยาว ๒ เส้น ๑ วา ๑ ศอก ติดต่อกับถนนกลาโหม ทิศตะวันออกยาว ๒ เส้น ๑๐ วา ติดต่อกับเหมืองและอนามัย ทิศ ตะวันตกยาว ๓ เส้น ๑๓ วา ติดต่อกับคลองใหญ่ ตาม ส.ค. ๑ เลขที่ ๔๓๖ และมีที่ธรณีสงฆ์ ๑ แปลง เนื้อที่ ๑ ไร่ ๘๐ ตารางวา ตาม ส.ค. ๑ เลขที่ ๔๓๕

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง สภาพแวดล้อมมีภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ และหมู่บ้านประชาชน ล้อมรอบ อาคารเสนาสนะต่างๆ มี อุโบสถกว้าง ๗.๕๐ เมตร ยาว ๑๖.๕๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๔ มี กำแพงแก้วล้อมรอบ ศาลาการเปรียญกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๒๔ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นอาคาร ไม้ กุฏิสงฆ์ จำนวน ๖ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑ หลัง อาคารไม้ชั้นเดียว ๕ หลัง สำหรับปูชนีย วัตถุมีพระประธานปางสมาธิ เนื้อทองเหลือง และพระอัครสาวก สร้าง พ.ศ. ๒๕๒๔

วัดโพธิ์กลาง สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๐ เดิมเรียก “วัดชุมพล” บริเวณหมู่บ้าน นี้เคยเป็นที่ตั้งทัพของพ่อขุนผาเมือง การสร้างอุโบสถครั้งแรกของวัดนี้ สร้างขึ้นในสมัยที่จังหวัด เพชรบูรณ์ขึ้นอยู่กับมณฑล

วัดโพธิ์กลางได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๒๘ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยก คัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจ พบว่า ทางวัดไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์ ดังนั้นจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ได้คัดแยกเป็นมัดและ จำนวนผูก

บัญชีคัมภีร์โบราณ
วัดโพธิ์กลาง ตำบลท่าพล อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

มัตที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑	บทสวดมนต์ หนังสือสวดมนต์	๘		ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			คัมภีร์โบราณวัดโพธิ์กลาง
๒	พระอภิธรรม พระมาลัย	๑๐		ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๓	พระวินัย ยันเต นมะกะคะวา (สวดแรง)	๑๐		ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๔	พระอภิธรรม เจริญพุทธมนต์	๑๐		ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๕	บทสวดมนต์ บทสวดมนต์	๑๐		ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๖	บทสวดมนต์ อิติปิโสภะคะวา	๑๒		ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๗	ขาดก พระเวสสันดร	๑๕		ไทย			ปั๊บสา	ไม่มี			
๘	ตำราয়สมุโนไพร ตำรายา	๑๒		ไทย			ปั๊บสา	ไม่มี			
๙	อื่นๆ ตำราคาคาถา (ยันต์)	๑		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๑๐	อื่นๆ ตำราคาคาถา (ยันต์)	๑		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๑๑	อื่นๆ ตำราคาคาถา (ยันต์)	๑		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๑๒	อื่นๆ ตำราคาคาถา (ยันต์)	๑		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๑๓	อื่นๆ ตำราคาคาถา (ยันต์)	๑		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๑๔	อื่นๆ ตำราคาคาถา (ยันต์)	๑		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๑๕	อื่นๆ ตำราคาคาถา (ยันต์)	๑		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			

ม.ที่	เลขที่/ชื่อเรื่อง	จำนวน		อักษร	ภาษา	เส้น	ฉบับ	ไม่ประกบ	ฉลาก	ผ้าห่อ	หมายเหตุ
		คัมภีร์	ผูก								
๑๖	อื่นๆ ตำราคาลา (ยันต์)	๑		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๑๗	ตำรายาสมุนไพร	๖		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๑๘	ตำรายาสมุนไพร	๔		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๑๙	ตำรายาสมุนไพร	๗		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๒๐	ตำราโหราศาสตร์ ตำราหมอดู	๘		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๒๑	ตำราโหราศาสตร์ ตำราหมอดู	๓		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๒๒	ตำราโหราศาสตร์ ตำราหมอดู	๓		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๒๓	ตำราโหราศาสตร์ ตำราหมอดู	๓		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๒๔	ตำราโหราศาสตร์ ตำราหมอดู	๓		ไทย, ขอม			ปั๊บสา	ไม่มี			
๒๕	กฎหมาย	๓		ไทย			ปั๊บสา	ไม่มี			
๒๖	ตำราโหราศาสตร์	๖		ไทย			ปั๊บสา	ไม่มี			
๒๗	ชาดก/โอวาทคำสอน บทธรรเสริญพระพุทธรูปเจ้า	๕		ไทย			ปั๊บสา	ไม่มี			
๒๘	รวมหลายหมวด คาลา	๗	๑๐	ขอม			ใบลาน	ไม่มี			

บทที่ ๔

วิเคราะห์ถ่ายทอดภูมิปัญญาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัด และ สร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาในจังหวัดเพชรบูรณ์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้อธิบายถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญา คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างและสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาในจังหวัดเพชรบูรณ์รวมทั้งเนื้อหาการปริวรรตคัมภีร์ และสาระหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๔.๑ ประวัติความเป็นมาของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช วัดโฆษา

ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดโฆษาเดิม คือ ศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลห้วยไร่ (วัดโฆษา) ตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่นรวมตัวกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นการปลูกฝังความเป็นไทยและวิถีชีวิตที่เหมาะสม เพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรม ตลอดจนสามารถนำไปพัฒนาผลผลิตของชุมชน เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการบูรณาการร่วมกันทั้งกระบวนการความคิด และการปฏิบัติ จังหวัดเพชรบูรณ์ได้ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรม โดยจัดตั้งศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน “วัดโฆษา” ตำบลห้วยไร่

ได้ทำพิธีเปิดศูนย์อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๐

ได้รับการประเมินเป็นศูนย์วัฒนธรรมระดับ ๔ ในปีงบประมาณ ๒๕๕๕

ต่อมาได้รับคัดเลือกเป็นศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดโฆษาและได้เปิดอาคาร ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดโฆษาอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

๔.๒ กลยุทธ์อนุรักษ์คัมภีร์โบราณแบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา

ที่	ศาสตร์	ความหมาย	กลยุทธ์
๑	ศรัทธา	ต้องการอนุรักษ์	<p>สร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ คัมภีร์ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> • พัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น • พัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว • เชิญบุคคลที่เป็นผู้นำ ผู้ที่มีชื่อเสียง และบุคคลสำคัญจากภายนอกมาชมและร่วมกันอนุรักษ์คัมภีร์โบราณวัดโฆษา
๒	ศิลป์	วางแผน	<p>มีระบบบริหารการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณวัดโฆษา ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดโฆษาและมีการจัดระบบ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> • จัดให้มีคณะกรรมการบริหารและดำเนินการ • จัดทำแผนพัฒนาคัมภีร์ • กำหนดแผนปฏิบัติงานและกำหนดระเบียบดำเนินการ
๓	สมาธิ	อนุรักษ์	<p>การอนุรักษ์คัมภีร์ ผ่านการจัดกิจกรรม ประเพณี และเทศกาลที่เหมาะสมกับบุคคลหลาย ๆ กลุ่ม ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> • ประเพณีเดือนอ้ายหรือเดือนเจียง งานบุญเข้ากรรมมิ่งงานบุญดอกผ้า (นำผ้าห่มไปถวายพระสงฆ์) ประเพณีเส็งกลอง • ประเพณีเดือนยี่ งานบุญคุณลาน ทำบุญที่วัด พระสงฆ์เทศน์เรื่องแม่โพสพ ทำพิธีปลงข้าวในลอม และฟาดข้าวเปลือกขึ้นเล่า (ยุงฉาง) • ประเพณีเดือนสาม บุญข้าวจี มีพิธีเลี้ยงลาตาแฮก (พระภูมินา) เพราะชนข้าวขึ้นยุงแล้ว งานเอ็นขวัญข้าวหรือกู่ขวัญข้าวเพ็ญเดือนสามทำบุญข้าวจีตอนเย็น ทำบุญมาฆบูชา • ประเพณีเดือนสี่ บุญพระเวสมีงานบุญพระเวส (ฟังเทศน์มหาชาติ) • ประเพณีเดือนห้า บุญสร่งน้ำ หรือเทศน์กาลสงกรานต์ ชาวอีสานเรียกว่า สรงขานต์ • ประเพณีเดือนหก บุญบั้งไฟ บางแห่งเรียก บุญวิสาขบูชา มีงานบุญบั้งไฟ (บุญขอฝน)

ที่	ศาสตร์	ความหมาย	กลยุทธ์
			<ul style="list-style-type: none"> ประเพณีเดือนเจ็ด บุญข้าชะ มีพิธีเลี้ยงตาแฮก ปูตาหลักเมือง ประเพณีเดือนแปด งานบุญเข้าพรรษา มีพิธีหล่อเทียนเข้าพรรษาแต่ละหมู่บ้านช่วยกันหล่อ ประเพณีเดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน จัดงานวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ นับแต่เช้ามีด ประเพณีเดือนสิบ บุญข้าวสาก ข้าวสากหมายถึงการกวาดกระยาสารท ประเพณีเดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา มีพิธีถวายผ้าห่มหนาวในวันเพ็ญ
๔	ปัญญา	แหล่งเรียนรู้/สร้างเครือข่าย	<p>ทำให้คนเข้าถึงธรรม ด้วยวิธีการจัดทำแหล่งเรียนรู้ด้านคัมภีร์โบราณ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> พิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณ สร้างเครือข่ายแนวร่วมการอนุรักษ์คัมภีร์ website, E-Museum, Facebook เข้าโครงการกรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรม
๕	เมตตา	ถ่ายทอด / เผยแพร่	<p>นำความสุขและองค์ความรู้ถ่ายทอดสู่สาธารณชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณและภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <ul style="list-style-type: none"> เผยแพร่ทางสื่อสิ่งพิมพ์สื่ออินเทอร์เน็ต ร่วมอบรม เสวนาบรรยาย เทศนาจัดนิทรรศการเผยแพร่การอนุรักษ์คัมภีร์ในเวทีต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถานที่ ส่งวัดเข้าประกวดและพร้อมรับการประเมิน

สำหรับกลยุทธ์การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ แบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา เป้าหมายหลัก คือ ทำอย่างไรประชาชนมีความสุขด้วยการประพาสธรรม และนำความสุขนั้นเผยแพร่ต่อคนรุ่นหลังได้รับความสุขนั้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้ทางวัดโฆษาได้มีนโยบายตาม กลยุทธ์ในการดำเนินงาน ซึ่งจะขอขยายความ ดังนี้

๑) ด้านการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ (ศรัทธา) โดยเป้าหมายเพื่อให้บุคลากรในวัดโฆษา และชุมชน ในฐานะเจ้าของพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของสิ่งที่จะอนุรักษ์

นอกจากผู้นำในวัดเห็นความสำคัญแล้วผู้นำชุมชน และประชาชนก็ต้องเห็นความสำคัญเช่นกัน โดยปัจจุบันทางวัดได้ดำเนินการสร้างความตระหนัก ดังนี้

(๑) แผนพัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น

เริ่มแรกของการสร้างศรัทธาต่อคนในชุมชน คือ การพัฒนาวัดให้เป็นวัดจริง ๆ เพื่อประโยชน์แก่คนในชุมชน และผู้ที่ตัดสินใจที่จะมาร่วมบุญในพระพุทธศาสนา ทางวัดโฆษา จึงตัดสินใจ ในการเข้าร่วมการพัฒนาวัด ตามแนวทาง ของหน่วยงานที่ดูแลวัดโดยตรง คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สนองงานคณะสงฆ์ไทย หรือมหาเถรสมาคม โดยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายคณะสงฆ์ และ นโยบายของรัฐบาลไทย ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงมีเกณฑ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นวัดที่มาตรฐาน เหมาะกับสังคมไทย ตามโครงการ พัฒนาวัด ๓ ระดับ คือ ระดับต้น พัฒนาวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา ระดับกลางเป็นการพัฒนาตัวอย่าง และ ระดับสูง คือ พัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ตามภารกิจงาน ๖ ด้านของคณะสงฆ์ไทย คือ ๑. การปกครอง ๒. การศาสนศึกษา ๓. การเผยแผ่ ๔. การสาธารณูปการ ๕. การศึกษาสงเคราะห์ ๖. การสาธารณสงเคราะห์

โดยมีการจัดการทั้งทางด้านกายภาพ การบริหาร และ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทางกายภาพ คือ การปรับปรุงภูมิทัศน์ของวัด ให้เหมาะสมกับการเป็นวัด และ จัดสร้างและบูรณะอาคารสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดให้สามารถใช้งานได้อย่างมั่นคง สะดวก และ เหมาะสมส่วนการบริหารจัดการ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดทำแผนในการพัฒนาวัด ตามภารกิจด้านต่าง ๆ จึงเป็นเหตุทำให้ชาวบ้านในเขตชุมชนของวัด ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด และ มีความภูมิใจในวัดของเขา และ ทางด้านกิจกรรม ได้กำหนด แผนปฏิบัติงานประจำปีกำหนด กิจกรรมต่าง ๆ ตลอดปีเพื่อสะดวกในการจัดงานและวางแผน จึงทำให้วัดมีการพัฒนาตามลำดับ ๆ เกิดความศรัทธาในวัดบ้านเกิดของเขา อันเป็นเหตุให้การพัฒนาสิ่งใดต่อไปทำง่ายขึ้น อันเป็นพื้นฐาน และจุดเริ่มต้นสำคัญในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

(๒) พัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

แนวคิดประเด็นนี้ คือ เมื่อมีของดีแล้วต้องแสดง เพื่อให้เกิดการรักษาและพัฒนาไปยัง ๆ ขึ้นไป ขั้นตอนนี้ หลังจากที่มีการปรับโครงสร้างพื้นฐาน และ การบริหารจัดการภายในวัดแล้ว อีกขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญ คือ การเชื่อมโยงกับ บุคคลภายนอก เพื่อ ตอกย้ำ ให้เกิดศรัทธายิ่งขึ้น ของคนในชุมชน ว่าพัฒนาแล้ว มีคนมาชื่นชม ให้กำลังใจ ในผลงานที่เกิดจากชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความมั่นใจ

ในแนวทางที่เขา กำลังทำอยู่ ให้ทำต่อไป และ ทำดียิ่ง ๆ ขึ้นไป รักษามาตรฐานในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทางคณะกรรมการวัดโฆษา จึงได้มีแผนดำเนินการ โดยกำหนดวัดให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา นอกจากจะเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาชมผลงาน ของคนในชุมชนที่ช่วยกันพัฒนาวัดแล้ว ยังเป็นการสร้างรายได้ สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน อันเป็นประโยชน์ระยะยาวในการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒) ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ (ศีล) โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดวิธีการการอนุรักษ์คัมภีร์ร่วมกัน จะได้เกิดการยอมรับแบบประชาธิปไตยในการปฏิบัติภายใต้แผนปฏิบัติการ และ ระเบียบการ เดียวกัน เพื่อลดความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน และ เป็นกรอบในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้

๓) การอนุรักษ์ (สมาธิ) โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล และ เข้าถึงเนื้อหาในคัมภีร์ธรรม และมีจิตใจที่จดจ่อต่อสิ่งดีงาม เพื่อให้เกิดบุญและกุศล โดยในขั้นนี้ โดยการกำหนดให้มีการอนุรักษ์คัมภีร์ ในรูปแบบกิจกรรม ประเพณี และ เทศกาลต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบุคคลแต่ละกลุ่ม แต่ละวัย เพื่อการเข้าถึง และ สนใจเบื้องต้น

๔) ด้านการจัดทำแหล่งเรียนรู้และสร้างเครือข่าย (ปัญญา) โดยเป้าหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนแรก ถึงขั้นตอนที่ ๓ มาจัดทำเป็นฐานข้อมูลและสารสนเทศที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะด้านการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล ตลอดถึง ข้อมูลอื่น ๆ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี หรือ แม้แต่อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคัมภีร์ธรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาจัดแสดง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การเข้าถึงธรรม ของผู้ที่สนใจ อีกทั้งยังได้แสวงหาเครือข่าย หรือ แนวร่วมในการเพิ่มองค์ความรู้ และ พัฒนาวิธีการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล ให้เหมาะสมกับยุคสมัยต่อไป

๕) ด้านการถ่ายทอดและเผยแพร่ (เมตตา) โดยเป้าหมายเพื่อนำความรู้ที่ได้จากการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลที่ได้ทำสำเร็จแล้วเผยแพร่ ไปยังสาธารณชน ซึ่งอาจจะเป็นแรงบันดาลใจมาช่วยกันอนุรักษ์ที่วัดโฆษา หรือสถานที่อื่น ๆ ที่ยังมีคัมภีร์ธรรมเหลืออยู่ หรืออีกนัยยะหนึ่งด้านศาสนา คือ การนำความสุขที่ได้จากการเรียนรู้สู่สาธารณชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๔.๓ เนื้อหาการปริวรรตคัมภีร์นิพพานสูตร อักษรธรรมอีสาน ฉบับวัดโฆษา

๑) นะโม ตัสสัสถุ เอวะเม สุตตัง เอกัง สมะยัง ภาคะวา สาวัตถียัง วิหะระติ เขตตะวะเน อะนาถาปิณฑิกัสสะ อารามะ อะถะโข ภาคะวา สาวัตถียัง วาสีโน มะนุสสา สัตตะพะมีโหนตุ สาถะโว ดุรา สะปุริสะ ทั้งหลาย อิทัง สุตตัง อันว่าสูตรอันนี้ ชื่อว่า นิพพานสูตร อันมหาอาณันทะเถนเจ้า หากได้ สดับฮับฟัง เอาแต่กระอุบแก้ว คือว่าปากแห่งพระพุทธเจ้า มีด้วยประการสันโด มหาเจ้า ก่อมาสำแดง แก่มหากัสสะปะเถนเจ้า เมื่อสังขยาธรรมหัวที่นั่น ตามดั่งสัพพัญญู เมื่อยังทวัระมานอยู่ เทศนา สั่ง สอนเวเนยสัจย์ทั้งหลายนั้น มหาอาณันทะเถนเจ้า ก่อกล่าวว่ดั่งนี้แล ในกาละนั้น พระพุทธเจ้า ยังอยู่ สำราญในป่าเขตตะวันอันเป็นอารามแห่งนาย อะนาถาปิณฑิกัสสา มหาเศรษฐี วันนั้นพระพุทธเจ้าก่อ จากับด้วยภิกขุทั้งหลาย ก่อฮับเอาคำพระพุทธเจ้า ด้วยคำว่ ภัันเต อิหิง อันว่า สะวัส สะดี จึงมีแก่ พระพุทธเจ้าเทอญ ผุ่งข้าทั้งหลาย ขอธรรมเทศนา เชิงพระพุทธเจ้าว่ดั่งนี้ฮันแล ที่นั้นพระพุทธเจ้าก่อ กล่าวว่ ภิกขะ- (ภิกขะเว)

๒) -เว (ภิกขะเว) ปะณัง นามะกะ ตัพพัง ทานัง นามะกะตัพพัง สีสัง นามะลักขิตตัง เมตตา การุณา มุฑตา อุเปกขา นามะตัพพันติ ภิกขาเว ดุรา ภิกขุทั้งหลาย บุญทั้งหลาย ผุ่งมีผลา หากเพิงควรกระทำแท้แล อันว่าเมตตา การุณา มุฑตา อุเปกขานี้ ผู้มีผลา เพิงจำเริญ ภาวันนา แท้ แล ดั่งสัสสะจา ปะนะทามิโลกะ อุปะชะมะสัสตตุ นะมะ พะหุ ทุกขา พะหุโลกะ ชิขิปัง อะยะถะ เถ สาทะโว ตัสสมะมา สังสาลัง ทุกขะ อุตตะเร วัตตัพพัง ภิกขาเว ดุรา ภิกขุทั้งหลาย เหตุตั้งลือ พระตะ ภาคะตา กล่าวว่ ให้ทานและรักษาศีล ภาวันนา นั้นจา หิดด้วยมีแท้ ชื่อว่าอันว่าสัจย์ทั้งหลาย เกิดมา ในโลกนี้ เทียนยอมประกอบด้วย โศก ทุกข์ มากนักแล ยามหนึ่งก่อกับเป็นอันหนึ่ง มีสัพพะวะ อัน ต่างๆ กันแล อันหนึ่งผู้มีผลา ก่อควรฮ่ำเพิงดั่งนี้ คนทั้งหลายผู้มีสมริททิเป็นดี ด้วยเข้าของมากนัก ก็ยัง ตายไปในโลกนี้เสี้ยงแล อันนั้นแลมีด้วยประการสันโด แม้นว่าตนกูนี้ ก่อยังจักตาย บ่อยากก่อกำเป็น ดั่งคนทั้งผุ่งนั้นชะแล อันว่าความตายนี้ จักมาถึงกูทุกเมื่อฮ้อยประการ หนึ่งอันว่า ความตายนี้ก่อ เทียนยอม

๓) ไปแสวงหา อุปะพาน อันประโยดชนะ เพื่อจักข้าให้ตนตายนั้นแล อันนั้นแลมีด้วย ประการสันโด ก่ออุปมาเป็นดั่ง ช้างฆ่าคน เสติ ก็แสวงหากคน เพื่อจักข้าให้ตายดั่งนั้นแล อันว่าชีวิตแห่ง คนทั้งหลาย พอยว่าจะกับคินมาเป็นอันหมุ่ม นั้นก่อเป็นอันหาบ่อได้ เทียนยอมมรรณา หากขับไปสู่ ที่ตายนั้นใจใจ (เรื้อย ๆ) เป็นดั่งสือ คือดั่งพระสุริยะอาทิตย์อันผ่นเกี่ยวไปสู่พายวันตกนั้นแล อันว่าชีวิต แห่งสัตว์แลคนทั้งหลายนั้น ก่อจักถึงเชิงอนตายไปนั้นแล พอยจึงเกิด ซาตา ประมาณบ่อได้ ลางคาบมี อายุได้ ๒ ปี ๓ ปี ๔ ปี ๕ ปี ๖ ปี ๗ ปี ๘ ปี แล้วพอยตายไปนั้นแล อุปมาเป็นดั่งฟ้าแมบนั้นก่อมี แล ผิบ่อมีเป็นดั่งนั้นก่อเป็นดั่งนั้น ก่อเป็นดั่งกุ่มบัวน้ำนั้นแล อันไหลไปให้คินมานั้นแล ส่วนความ ตายเป็นดั่งข้าเล็ก อันมะขับหายังชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลายนั้นแล อันว่าเกยยะก่อบ่อมี ผู้จัดอาจห้ามเสีย ได้สักคนแล ก่อเทียนยอมขับให้ตายทุกเมื่อก่อมีแล แม้นว่าพระพุทธเจ้าแลพระประเจตเจ้าแลอรหัน ตา สะวะพระเจ้าทั้งหลาย ผุ่งอันหาโทดบ่อ

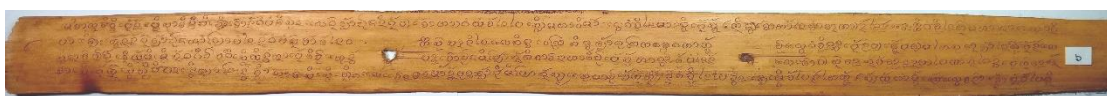

๔) ได้แล้วแล ก่อยังนิพพานไปแล้วแล เขาเจ้าอยู่ทั้งหลายผุ่งนี้ แม้นว่ามีผลาแลบุญ มีเตชะ ริตที่อานุภาพ เป็นดั่งอันหามานุสสา ซาอินทร์ พรหม ยมราช ทั้งหลาย จักมาเปรียบเทียบบ่อได้ ก่อยัง ว่านิพพานไปเสี้ยงตายพัน ดั่งคนทั้งหลายอันมากนั้น มีตนะท้าวพญาทั้งหลาย ผุ่งอันประกอบไปด้วย โยหา แก้วหาญ ๔ จำพวก ก่อดี พญาหมุ่นะคะหาบอดี เศรษฐี นั้นมีเข้าของ (ข้าวของ) สัปติ เงินค่า มะนั้นก่อดี ก่อข้าให้ตายจากชีวิตไปเสี้ยงแล ผิว่าเอาเงินค่าไท่เอาตัวเขาไว้ดั่งนั้น แม้นว่าคะเท่า ชาวเท่า หมิ่นแสนเท่า จักต้องเอาตัวเขาไว้ก่อบ่อได้แล เหตุสันได้ก่อบ่อแพ้พญามัจจุราชได้แล ก่อจัก ได้เข้าของไว้แล้วตายไปใจใจได้หลายชาติ บ่ออาจจักนับได้ให้หมดทุกชาติชะแล ประการหนึ่ง บุคละผู้ ได้ ผู้ได้เห็นพอยวะ แกวดกกฎหมาย รู้ได้ยังวันแลยาม อันจักตายนั้น ก่อบ่อมีแล เท่าเว้นไว้แต่ พระพุทธเจ้า และพระปัจเจกกะโพธิเจ้า แลพระอรหันตา สวะกาพระเจ้าทั้งหลาย หากรู้ หากเห็น สิ่งเดียวแล

๕) เหตุดั่งนั้น นักปราชญ์เจ้าทั้งหลาย ผุ่งมีผลาแต่ก่อน พอยยังสละเข้าของให้เป็นทานไป ใจใจ ก่อจึงได้เป็นข้าวของตนไปภายหน้า พาเมื่อเกิดเมืองฟ้าแลภายลุ่มมาเกิดเมืองคน อุทิศาบุญคำชู

ให้หาทุกข์บ่ได้ อันนี้ก่อด้วยเตชะ ผละแห่งอันได้รักษายังศีล ๕ ศีล ๘ แลศีล ๑๐ ก่อด้วยเตชะ อันได้ให้เข้าของเป็นทานก่มีแล ประการหนึ่ง ก่อด้วยเตชะผละอาณิสสร อันได้ให้ข้าว น้ำ โภชนะ อาหาร การกินอันชอบ ก่อบ่อฆ่าสัตว์ตัดชีวิตแห่งสัตว์ มากินมาทาน แลหาซื้อด้วยอุตุตะมะ ประหนึ่งด้วยอันทานขายในตลาดไนริ นั้นมาเป็นทาน นั้นจึงได้ชื่อว่าอุตุมะทาน อันประเสริฐยิ่งนัก แทอุปมาเป็นดังลือคือเป็นดังน้ำ อันออกมาในบ่ออันใสงามนัก หาน้ำอันชุ่มแลอันมัวจักมาแกมก่บ่มีแล ประการหนึ่ง บุคละทั้งหลาย ผูกหาปลา ปัญญาบ่ได้ เท้ามักไค้ ให้เป็นหน้าแก่เมืองคน คั้นว่าเขาจักให้ทานนั้น พอยมากระทำการมิสะอัน หาศีลบ่ได้ คือว่า หามุกุณา บ่ได้พอย

๖) มาฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เป็นดั่งมิจสาทิดฐิ ฝิเลยเขานั้น ก็บ่อบริสุทธิ์แลคนทั้งหลายผูกนี้ คั้นว่าเขาตาย ก่อยังจักได้ไปเสวยมหาวิบากแล้วก่จิงได้มาเกิดเป็นสัตว์ ๔ ตีน ด้วยเขาหากได้เข้าท่านตายนั้นได้ ๕๐๐ ชาติ ก่อจิงได้พัน มหาอากุสสะลาวิบาก สะแล เหตุตั้งนั้นคนทั้งหลาย ผูกหาผญาบ่ได้นั้นก่บ่อพ้นจากทุกข์ ในวัดตะสงสาร (วิภูฏสงสาร) นี้ได้แล ภิกขะเว ดูรา ภิกขุทั้งหลาย กุพระตะถาคะตา ตัดรู้แล้ว ก่อจิงกล่าวเป็นอุปเทศ ประเทียมให้สูท่านทั้งหลาย ได้ฟังสนั้นแล สูท่านจงค่อยฟังเทอญ ยังมีเมืองอันหนึ่ง คือ อยู่สุขเสริม ยิ่งนักหนาเป็นที่อยู่แห่งนักปราชญ์เจ้า ผูกมีผลอันพิจารณา หาที่อยู่เป็นสุข หาความทุกข์บ่ได้นั้นแล เทว่าหนทางอันจักข้ามด่านป่าไปยากอันไกลนัก เป็นหนทางอันข้าศึกเป็นต้น เสือ หมี ฝิป่า เนื้อกล้าคนอง คือว่า ราชสี เสือเหลือง แลแหกข้าง มากนัก บุคละทั้งหลายผู้มีผญาอันเสี่ยม แห่งมาอยู่กับตนมันนัก ก่อจิงได้ไปฮอดสะแล เมื่อจักไปนั้นให้ตัดเสี่ยยังกำจัดเสี่ยแล้ว เอาเข้าของอันจักไปก่อดี

๗) หนทางอันมากนัก จิงจักข้ามพ้นด่านป่าอันไกลได้แล้ว พ้นถึงอันยังแลได้เสี่ยยังชาติทุกแลราชาทุกทั้งมวล อันตายบ่ได้ก่มีแล อันว่าข้าวของเงินคำ อันกุพระตะถาคะตา กล่าวว่ ให้เอาไปนั้นบ่อใช้เงินคำแล คือว่า รักษาศีลฟังธรรม เมตตา ภาวนา เอาแก้วทั้ง ๓ เป็นที่ตั้งที่เพ็งว่า พุทโท เมนาโธ ธัมโม เมนาโธ สังโฆ เมนาโธ ดังนี้ เป็นที่เพ็งแล คือว่าจักภาวนา พุทธคุณ เป็นที่เพ็งนั้นให้ว่า อิติปิโส ภาคะวา อะระหังสัมมา สัมพุทโธ วิชาจะรันณณะ สัพพะโน สุขะโต โลกะวิฑู อะนุตะโร ปุริสะธรรมะ สะระถิ สัตถะเทวะ มะนุสสะนัง พุทโธ ภาวะวาติ ดังนี้แล คั้นว่าจักภาวนาเอาธรรมคุณเป็นที่

เพ็งให้ว่า สะวาชาโต ภาวะวะตา ธัมโม สันทิลโก อากาลโก เอหิปัสสิโก โอปนณะยิโก ปะจะตัง เวที
ตะโพ วิญญูหิติ ดังนี้แล ค้นว่าจักภาวันนา เอาสังฆาคุณ เป็นที่เพ็งให้ว่า สุปะติปณโน ภาวะวะโต

๘) สภาวะกะสังโฆ อุนุสตะรัง ปุณณะเขตตัง โลกาสาติ อันนี้ชื่อว่า พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆ
คุณ แลบุคละผู้ได้ ได้อุปถาก ธรรมดวงนี้เป็นที่เพ็ง ดั่งนั้นแม่นว่า ข้ามด่านป่าอันยียดยาวก้าวไปได้แล
เป็นที่อยู่เนื้อปากกล้าคะนอง ตัวฮ้าย เป็นต้นว่า เสือ หมี ฝึป่าทั้งหลาย บ่อมากระทำฮ้ายได้แล ทว่าให้
เอาข้าวไต้ ข้าวถง และเครื่องอาวุธไปกับตนเทอญ ภิกขะเว ดูรา ภิกขุทั้งหลาย กุพระตะถาคะตา
กล่าววว่า ข้าวน้ำโภชนะอาหาร แลข้าวไต้ ข้าวถง แก้วแหวนแสนสิ่ง ทั้งหลายผุ่่งนั้น บ่อได้ใช้ข้าวน้ำ
โภชนะ บ่อใช้แก้วแหวนเงินคำแท้ คือหากได้ผละอาานิสงส์ ของท่านทั้งหลายแล ภิกขะเว ดูรา ภิกขุ
ทั้งหลาย กุพระตะถาคะตา ให้ดาบขามแก้ว ๔ ดวง กับตนไปนั้น บ่อใช้ดาบขามแก้วแท้ บุคละหญิง
ชาย ทั้งหลาย อันได้จำเริญ เมตตา ภาวันนา กรุณา มุทุตา อุเปกขา นี้แล ย่อนว่าบุคละผู้ใจตนา ซาม
ว่าดังนี้ บุคละผู้ได้จำเริญ สุตมนต์นี้ว่า เมตตา ภาวันนา แผ่ไมตรีนั้น ยังจักมีผละ อา- (อาานิสงส์)

๙) -นิสงส์ สะ ประมาณเป็นดั่งลือนั้นจา ว่าอันบุคละผู้จักแท้ ก่อควรกล่าววว่าดังนี้ ยังมีมหา
เถนเจ้าตณหนึ่ง อันอยู่ในวิหารชื่อว่า จิตตะ สัพพะตะ นั้นแล มหาเถนเจ้าตณนั้นน่องอยู่ในดอยที่นั้น ได้
๕ เดือน แล้วยามเมื่อจักไปใกล้ๆผุ่่งนั้นก้อมีในใจ ว่ากุนีก่อจักไปอยู่ในวิหาร อันมีที่อันเสียในวันภุกนี้
ดีชะแล ว่าอันเมื่อยังมีเทวดาตณหนึ่ง ชื่อว่า ภาวะวะชัน อยู่ในดอยที่นั้น ก่อมานั่งอยู่ในหนทางที่อัน
มหาเถนเจ้าจักมาฮั้นแล ก่อมาฮ้องให้อยูฮั้นแล เมื่อนั้นมหาเถนเจ้า ก่อมาเห็นเทวดาตณนั้นฮ้องให้อยู
ฮั้นนั้น เจ้าก่ถามว่า บุคละผู้ได้แลพอยมานั่งฮ้องให้อยูในดอย จิตตะปัพพะตะวินิจา ว่าดั่งนั้น เมื่อ
เทวดาตณนั้นก่ไหว้มหาเถนเจ้าว่า ภัณฑะ ข้าแต่เจ้ากู ผู้เข้าได้ยินเจ้ากว่า จับหนีเสียจากผู้เข้า ผุ่่งเข้า
ทั้งหลายว่าดั่งนั้น ผู้เข้าก่ยิงหนกอกหนักใจนัก ข้าก่จิงได้มาฮ้องให้อยูดั่งนี้แล แต่นั้นมหาเถนเจ้า ก่อ
ถามว่า เหามาอยู่ในดอยที่นี้ยังเป็นคุณแก่สุท่านทั้งหลาย

๑๐) ดั่งลือจา เมื่อนั้นเทวดาก่อกล่าวว่ เจ้ากู มาอยู่ที่นี่ ดั่งฝูงข้าทั้งหลายก่อนมีคำ พะติการัก ซึ่งกันไประมา มากนัก ก่อเพื่อเหตุอันเจ้ากูมีเมตตา ฝูงข้าทั้งหลายทุกคำ เข้า วันคืนนั้น ก่อข้าแลเหตุดั่งนั้น ฝูงข้าทั้งหลาย ก่อจึงมีคำกิตติ ยินดีรัก ซึ่งกันไปมาหาความอันจักผิตเถียงกันบ่ได้แล มหาวิสัทธิเจ้ากูมาอยู่ในที่นี้ เสี่ยง ๕ เดือนแล้ว เจ้าจึงว่าจักไปอยู่วิหารอันอื่นเล่านั้นจา เทวดาตนนั้นก่อกิจข้าอ้องให้ว่า จักได้เป็นทุกข์ไปภายหน้าชะแล ว่าอันก่อก่อให้อยู่อันแล มหาเถนเจ้าก่อก่อเทวดา มาสำแดงนิมิตดั่งนั้น เจ้าจึงจำเรณูสูตรเมตตา ภาวันนา พรหมวิหารทั้ง ๔ บ่อขาด สายสักรวัน สักยาม บ่อนาน ท่อได้ก่อก่อได้ถึง อรหันตา ในด้วย จิตตะปะพะตะ ที่นั้นอันแล เหตุดั่งนั้น บุคละ หลึง ชาย ทั้งหลาย ฝูงจำเรณูสูตรเมตตา ภาวันนา อันนี้ ก่อจักได้อานิสงส์ ๑๐ ประการ เทียงแท้ บ่อยากแล อานิสงส์ ๑๐ ประการนั้น ได้ฝูงได้จา คือว่า สุปะติ สุขัง ปะติอัญจะติ นะปาปะกัง สุปินัง ปัสสา

๑๑) -ติ มะนุสสานัง ปิโยโหติ อะมะนุสสานัง ปิโยโหติ เทวะตา รักขันติ นาสสา อาคิชา วิสัฎฐา เสดถังวา กัมมะจิตตุ วัชิตตัง สมายันติ มักขวันโน วิปัสสิ ทันติ อาสัมมัลโห กาลัง กาลโ โหติ อุตตะริ อปัตติวิชันโต พรหมมะโล กุปะปะโกโหติ ภาวันนา ดั่งนี้แล แม้นว่ากลับไป ตื่นมาก่อมีสุขนักรแล เป็นดั่งได้เข้าสู่สัมมาธิสูง ที่เลิศ สักเทื่อแล เทียงยอมฝั้นเห็น อันเป็นมังคละทุกเมื่อ ก่อเหตุอันเทวดาทั้งหลายตนประเสริฐ หากตามรักษาไปทุกเมื่อก่อก่อมีแล อันหนึ่งก่อก่อเป็นที่รัก ปฏิบัติแก่หมู่เทวดาทั้งหลายไปทุกภวชาติก่อก่อมีแล ก่อบ่อหวนได้ ได้กินจ้วน กินसान กินเผ็ด กินฮ้อน สักคาบแล อันหนึ่ง บ่อหวน บาดตืน บาดมือด้วยหอกดาบสักคาบแล เทียงยอมมีใจอันตั้งมั่น ก่อบ่อหวนคั้งไค้ หลงไหล สักชาติแล มุกขวันโน วิปัสสิ ทันติ ประการหนึ่ง เกิดมาเมื่อหน้าก่อก่อเทียงยอมมีหน้าตา สารูป บานงามกว่าท่านทั้งหลายทุกเมื่อ ทุกชาติแล คั่นถึงเมื่อจักตาย บ่อหวน

๑๒) คั้งไค้ หลงไหล สักเมื่อแล คั่นว่าตายไปเทียงว่าจักได้เอาตนเมื่อเกิดที่ประเสริฐ เสวยสุขชา สัพพะติ ในชั้นฟ้าแลเมืองพรหมโลกพุนก่อก่อมีแล บุคละผู้ได้ได้แต่้มเขียนก่อก่อได้ สักการะบูชา ฟังให้ท่านเทศนา ก่อได้เอาเป็นกัมมาณาน (กัมมัญฐาน) แลเมตตา ภาวันนา ก่อได้ก่อก่อได้เสวยผละ อานิสงสะ ๑๐ ประการ เป็นดั่ง พระตะถาคะตา หากเทศนามานี้ บ่อยากชะแล ภิกขะเว ดูรา ภิกขุ ทั้งหลาย ประการหนึ่ง กุพระตะถาคะตา กล่าวว่ ให้ขอฆ่าอาชาไนย ข้ามด่านป่าไม้ไปปล้นนักร ว่าอันกะบ่อใช้ฆ่าอาชาไนยแท้ คือหากได้ผละอานิสงสะ แห่งบุคละ หลึง ชาย ทั้งหลาย ฝูงอันได้รักษาศีล ๕ ศีล ๘ นั้นแล ประการหนึ่ง คนทั้งหลายก่อก่อมี ๓ จำพวก หนึ่ง หากมีความตณห์มากนัก จักรักษาศีล ๕ ศีล ๘

ก็หากลำบาก ด้วยอันอดข้างแลงบ่อได้ ภูเท่าจกให้ทานสิ่งเดียวแล ว่าตั้งนั้นมันก่อเท่าให้ทานสิ่งเดียว แล บ่อรักษาศีลก็มีแล คนจำพวกหนึ่งนั้น พอยชินด้วยข้าวของบ่อให้ทาน ก่อบ่อกินบ่อทาน ห่วมหับปะไว้ บ่ออาจ

๑๓) จกให้ทานได้ด้วยคำว่า ภูเท่าว่ารักษาศีล ๕ ศีล ๘ แล้วแลก่อลวดบ่อให้ทานสักเทื่อฮั้น แล คนจำพวกหนึ่งนั้น ภูให้ทานและรักษาศีล ๕ ศีล ๘ บ่อแล้ว เท่ามี พระทะมะนะ ด้วยคำว่า ภูเท่านี่ ก่อกะบ่อรู้ว่าอันมันก่อบ่อรู้แท้ มันก่อฮอดบ่อเข้าไปฟังธรรมสักคาบก่อมีแล คนจำพวกนี้ผู้ได้จกเข้า ฮอดนิพพานก่อนนั้นจา อุปมาเป็นตั้งบุคคลผู้หนึ่ง มีข้าวของมากนัก พอยหากำลุกแลงบ่อได้นั้นแล บุคคลผู้พอยมีกำลังแสมมากนักแล้ว อาจจกเที่ยวทางไปไกลมากนักแล พอยหาข้าวของจกไปกินหนทาง บ่อได้แล บุคคลทั้งหลายผู้มีข้าวของมากนัก พอยมีตาทั้งสอง หากบอดเสียบ่อแจ้งได้แล อันนั้นแล มีด้วยประการฉนั้นได้นั้นจา โยธานี เทติ นะสีลัก ลักขันติ อันว่าบุคคลผู้ได้ เท่าให้ทานแล้ว บ่อรักษาศีล ตั้งนั้น เกิดมาก่อบ่อมีข้าวของมากนักแล เท่ามีรูปอันฝางฮ้าย หา

๑๔) เตชะ กำลังแสมบ่อได้ หาศีล หาธรรม บ่อได้ บ่ออาจจกเอาตนข้ามสงสาร ก่อฟ้าเป็นตั้งคนผู้มีข้าวของแลหากำลังบ่อได้ ก่อบ่ออาจจกข้ามทางป่าอันไกลได้นั้นแล คนฝูงได้นั้นแล คนฝูงได้ เท่ารักษาศีลสิ่งเดียว บ่อรู้ว่าจกให้ทานนั้น ค้นว่าเกิดมา มีรูปอันสมงาม มีกำลังก่อมากนัก เท่าว่าหาข้าวของ บ่ออาจจกข้ามป่าที่ไกลได้แล คนฝูงนั้นเกิดมาภายหลัง ข้าวของก็มากนัก มีรูปก่องาม มีกำลังก่อมาก ทว่าหาปัญญาบ่อได้มีปกติ อันหลงลืมมากนัก บ่ออาจจกแจ้งใสในธรรม อันเป็น กุสสา อันเป็นบุญแลเป็นบาป อันเป็นเสติ วิตญา อันเพ็งเสีย คือว่า ควรกระทำเป็นมิตรนั้นแล ก่อบ่อรูปได้ เหตุว่า บ่อได้ฟังธรรมนั้นแล อุปมาเป็นตั้งคนผู้มีข้าวของก่อมาก พอยมีกำลังก่อมาก พอยมีตาทั้งสองหากบอดเสียนั้นแล บุคคลหญิง ชาย แลปรารณาสุข อันมีในเมืองฟ้า แลเมืองคน มีนิรพานเป็นที่แล้ว ตั้งนั้น ก่อเพ็งเมตตาสัตว์ รักษาศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ให้รู้มูลละ ลักษณะ แห่ง

๑๕) ศิลก่อน อันเป็นมูลละ เป็นเค้าแห่งศีล แลศีลแห่งบุคละนั้น ก่อจึงจำเรียญแก่บุคละผู้นั้นแล มูลละศีล ๕ ประการนั้น ตามเนยยะแห่งมูลละ สัพพัญญูเจ้าหากเทศนาว่าดังนี้แล ทิริโอปัญจะขันติ เมตตา อานุทัชยัง พะติรสสะวิญญะยะ มูลละหะทะยัง ปัญจะมัง ดังนี้ มาเป็นต้น เป็นมูลละ แห่งศีลแจ้จักแล มีมุทนะ อันถ้วน ๕ ดังนี้แล บุคละทั้งหลาย อันรักษาศีลก่อให้มีคำผิต อาย แก่บาบแล อันหนึ่งให้อุดใจแก่สัตว์ตัวน้อย ตัวใหญ่ อันมาสับ มาตอด ตนตวนนั้น ให้มีใจไมตรี ซึ่งอันรักสัตว์ทั้งหลายนั้น อันหนึ่งให้มีใจรัก อีดูฎนา สัตว์ทั้งหลายแลให้ประกอบด้วยคุณ ๕ ประการศีล จึงจำเรียญเป็นคุณแก่ตนแลศีลแห่งตนนี้ก่อจึงจักตั้งอยู่มั่น เทียงแท้ ตามดังสัพพัญญูพระพุทธเจ้า หากเทศนามาว่าดังนี้ คนผู้รักษาศีลนี้ เมื่อนอนกลางเรือนก่อให้รำเพิงคูศีลแห่งตนอันมั่นแล บ่อมันก่อฮ้ำเพิงเล็งดูตั้งควัน กูให้สัจจะความอดใจคืนถึงยังแก้ว ๓

๑๖) ประการ เอาเป็นที่เพ็งไปใจใจ ให้ได้ดับเสีย ยังความเพ็งเคียด (โกรธ) ออย่าให้สั่นทำพระเจ้าหมิง ก่อจึงจักอยู่มั่นเทียงในตัวตนแห่งกุเทอญ อันว่าผู้หาความอดบ่อได้ บ่อฮู้ฮ้ำเพิงพิจรรณาคูถิ อันบ่อมิมละปัญญา บ่อฮู้ฮ้ำเพิงเล็งศีลแลปัจจา อันบั้นเท่าประกอบไปด้วย โทสา โมหามาณะ ทิฎฐิ ก่าบ่อรู้จักศีล จักคุณ แห่งพ่อแลแม่ คุณพระเจ้า พระธรรม พระสังฆะเจ้า เป็นที่เพ็งดังนั้น อันว่าคนทั้งหลายผู้นี้ พระพุทธเจ้าสาวกะยามุนี ว่า คนอันทาราหาญาปัญญาบ่อได้ เป็นคนซังตัวดั่งเก่าจักเอาตนเข้าไปสู่ที่ฮ้าย คันว่าตายก่อจักได้ไปใหม่ ในอาวิจันารก เป็นทุกข์ชนิดใจเหตุว่า หาปละปัญญาบ่อได้ ก่อบ่อเข้าใกล้แก้ว ๓ ประการ ก่อบ่อเอาไปสำนักผู้มีฝยา มั่นเท่ามานวะตัวมั่นเป็นใหญ่ อันว่าคนทั้งหลายผู้เป็นสันนี้ สัพพัญญูพระพุทธเจ้าแลอรหันตา สาวะกะเจ้าทั้งหลายบ่อเลิกเสัญ ยองยอว่าดี ว่างาม บ่อปรารณาให้ได้เห็นได้พบสักคาบแล

๑๗) ภิกขะเว ดูรา ภิกขุ ทั้งหลาย บุคละผู้เป็นแล้วแต่ก่อน เมื่อคำเคืองเคียด จักเกิดมีดังนั้น เพินก่อยังฮ้ำเพิงเล็งยังคำสอนแห่งพระพุทธเจ้าว่าสันนี้ ส่วนความเคืองเคียดนี้ ทันยวดบังเกิด จิบหายเสียแก่ตนตัว แห่งสัตว์ทั้งหลายตาย อันว่าความเคืองเคียดนี้ จิตตะปะโกโน เทียนยอมต้องบวงให้ตัวผางฮ้าย มีภยยะแก่ตนในชาตินี้ชาติหน้า แก่ผู้มักเคียดนั้นแล ประการก่อเคียดน้อย ก่อเสียนักเคียดน้อยก่อเสียน้อย เหตุว่าเมื่อตนเคียดนั้น คำเคียดได้ออกมามากนั้น ว่าผิตไปหลายนัก ท่านผู้แสวงเอาโทษนั้น คันว่าได้ยินคำอันมั่นเคียดนั้นแล เมื่อภายลุนก่อเทียนยอมจิบหาย ด้วยข้าวของแห่งตนก็มีแล พระพุทธเจ้าก่อตัสรู้แวน ด้วยทิพะมโนแห่งตนแล้ว ก่อเทศนาในสังขารูปสุด อันในอุปรินิบาท

มัชชะมะนิ ภายพูนมาแล เหตุตั้งนั้น บุคละผู้ได้จักปรารณานั้นแล ให้สมริตที่เป็นคำมักคำปรารณา แท้ตั้งนั้น ก็ควรให้ประกอบด้วย ลักษณะ ๕ ประการ นั้นฝูงใดจา คือว่า สุตหะสุตตั้ง สีสั่งเจ้า

๑๘) ต้นจะ ปะยา ปัญญา สะทา คือตั้งอันให้เชื้อใสในคาบแก้ว ๓ ประการ แล้วจึงจักให้เป็นทานแลรักษาศีล ฟังธรรมเทศนา แลอันไคได้เขียนแล้วแล ได้สะดับฮับฟัง ยังธรรมเทศนา แลอันหนึ่ง ได้สร้างได้เขียนแล้วแล ได้สดับ ฮับฟัง ยังธรรมเทศนา ในปี ในเดือนทั้งหลายก่อดี ได้รักษาศีล พอยผลญาได้ข้าวของเป็นทาน ประกอบธรรม ๕ ประการ แล้วตั้งคำปรารณาหานิรพานบ่อได้ ให้กันลวด ประกอบด้วยสมริตที่แท้ ก่อจึงจักได้พันด้านป่าอันหนา คือว่า วัดตะสงสาร อันหาเค้าหาแดนบ่อได้ มูลบ่อได้ นี้ชะแล ภิกขะเว ดุรา ภิกขุ ทั้งหลาย ค้นว่าบุคละทั้งหลาย แลบ่อรู้ลักษณะ อันรักษาศีลนี้แล ฟังธรรมเท่านั้น ยังให้ทานไปบ่อขาด คำขนิทานะ ปรารณา ก่อเท่ายังมีแล ก็ อุปมาเป็นดั่งมหาเศรษฐีผู้ผิวเมีย เมื่อก่อนก่อยังทางเข้าของได้ ๑๘ โกฎิ ปะสาทัง สาธา ให้ทานไปบ่อขาดเท่าประมาทด้วยอันบ่อรักษาศีล เท่าให้ทาน

๑๙) ไปใจใจ้ ตาบต่อท้าว อายุได้ ๘๐ ปี เมื่อยังหนุ่ม ลางคาบได้กระทำเมณนะทำกับด้วยชายหนุ่มกินกัน ดั่งมหาเศรษฐีเป็นผู้นั้นก่ได้กระทำผิดด้วยโลคะตัมหา ได้ไปเอาฝอยเชื้อคนทั้งหลาย อันค้าขายกับด้วยกันนั้น ประมาณเท่าหมากแขกแดงหนึ่งแล บ่อเท่าแต่นั้น ก็ได้ฆ่าเอานกจอกน้อยทั้งหลาย เอาเลือดนกทั้งหลายมากระทำกับยาก่อมี่แล ค้นว่าข้าผิวเมียตาย ก่อได้ปะเป็นผต (เปรต) ตะวิสันในป่าช้าที่นั่น ก่อบ่อได้เสวยข้าวน้ำ โภชนะอาหารการกินชะน้อย ก็เผื่อเหตุ อันสองข้าได้กระทำน้อย กระทำผิดด้วยยอกินาทาน แลเมณนาทำก่อมี่แล สองข้าก่อมี่ลูก ๒ คน หาลูกชายบ่อได้สือเชื้อแทนกระกุล (ตระกุล) ก่อบ่อเท่ามีลูกหญิงไว้สือฮันแล ผู้พื่อนอายุได้ ๑๐ ปี ผู้น้อยมีได้ ๗ ปี ก่อมี่แล เมื่อเศรษฐีทั้งสอง อันพีแลแม่ตายไปนั้นก่ได้เป็นผตตะวิสัย ในป่าช้าที่นั่น หาสัง (อาหาร) จักกิน จักนุ่งบ่อได้ ค้นว่าเถิงเมื่อคำมาฮอดแล้ว ก่อกล่าวแก่ลูกหญิงทั้ง ๒ ด้วยคำว่า ดั่งนี้ ตาตุ ดุราเจ้าลูกฮักทั้งสอง ฟิน้องเฮย บัดนี้เชื้อข้าทั้งสอง อันเป็นพ่อ

๒๐) แลแม่ ก่อเป็นทุกข์มากนักแล เหตุว่าเมื่อพ่อแม่ ทั้งสอง บ่อได้กินข้าวน้ำ โภชนะ อาหารจักเหือแล บัดนี้ขอเจ้าลูกฮักทั้งสอง ให้เอาข้าวของเธอ อันยังเหลืออันนั้นให้เป็นทาน มาหาเหือ ข้าทั้งสอง อันเป็นพ่อแลแม่ ให้ได้พ้นภัยะทั้งมวลแต่เทอญ ประการหนึ่ง ขอจึงให้ลูกฮักทั้งสองไปไหว้ สัพพะบุญพระพุทเจ้า ด้วยปาปะกรรมวิบาก เพื่อข้าพ่อแม่อันได้กระทำผิดมาแต่เมื่อก่อนนี้แต่เทอญ ขอให้เหือข้าพ่อแม่ ได้พ้นจากทุกข์ ได้ถึงสุขแต่เทอญ ว่าอันฮันแล เมื่อนั้น ข้าทั้งสองพี่น้องได้รู้แล้ว ก็ จึงพร้อมกันมาจ่ายข้าวของเงินคำ ให้เป็นทานไปไว้ใจ ตามคำผีผेत อันเป็นพ่อแลแม่ มากล่าวนั้น ทุก วัน ทุกวัน ตราบต่อเท่าหมดข้าวของทั้งมวล บ่อพ้นได้ฮันแล เมื่อนั้นสองข้าพี่น้อง ก่อจึงชวนกันไปไหว้ สัพพะบุญพระพุทเจ้า ตนทงคุณอนันตาเป็นครูแก่คน หมู่คน แลเทวดาทิ้งหลาย ตามดังคำผีผेत อัน เป็นพ่อแลแม่ หากมาบอกกล่าวนั้น แก่พระพุทเจ้าฮันแล ในวันนั้นก่อเป็น อินทร์ พรหม แลเทวบุตร แลเทวดา

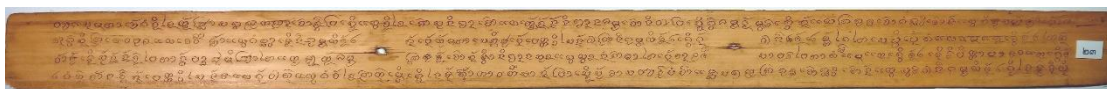

๒๑) แลคนทั้งหลาย มาพร้อมกันฟังธรรมเทศนาฮันแล เหตุว่าเป็นวันอุโปสถาศีลฮันแล อัน ว่าข้าพี่น้องก่อไหว้สาวันทา พระพุทเจ้าว่า ภันเต ภาคะวา ข้าแต่สัพพะบุญพระพุทเจ้า ส่วนว่า พ่อ แม่ เพื่อข้าทั้งสอง ก่อมาบอกกล่าวให้เชื่อข้าพี่น้อง ด้วยคำว่าหาน้ำโภชนะอาหาร จักกินบ่อได้ เป็น ทุกข์ยิ่งนัก แลตายไปก่อบ่อได้เป็นทุกข์ยิ่งนักแลตายไปก่อข้าว่าได้เป็นเปตตะวิสัย อยู่ในป่าช้าที่นั่น บอกให้เหือข้าพี่น้อง มาไหว้สาสัพพะบุญพระพุทเจ้า แลถากรรมวิบากอันนั้นแต่ว่า อันประการหนึ่ง ก่อให้เหือข้ามาไหว้พระพุทเจ้า ให้ได้กรุณา ผายโพด ให้ได้พ้นจากโทษ อันเป็นปาปะกรรม แต่ก่อข้า เทอญ ขอพระพุทเจ้าจึงมีคำเมตตา การุณา แก่เหือข้าก่อจงบอกยังปาปะกรรม แห่งพ่อแม่เหือข้าให้ แจ้งแต่เทอญ ว่าอันฮันแล เมื่อนั้นพระพุทเจ้าก่อเทศนา ยังมหาวิบากแก่มหาเศรษฐีทั้งสอง ดังกาละ แล้ว แต่ภายหลังมาหาแจ้งแก่ลูกหญิง มหา-

๒๒) เศรษฐี อันเป็นเปตตะวิสัย ทั้งสองผิวเมีย ที่ท่ามกลาง อินทร์ พรหม เทวบุตร แล เทวดาทิ้งหลาย สู้คนก่อมีวันนั้นแล ภิกษะเว ตูราภิกขุทั้งหลาย อถ ในกาลาเมื่อนั้น นางกุมลิก่อไหว้ พระพุทเจ้าว่า ภันเต ข้าแต่พระพุทเจ้า ขอสัพพะบุญพระพุทเจ้า จงบอกข้ากล่าว ที่อัน พ่อ แม่ เหือ ข้า อันจักพ้นนั้น ให้แจ้งแต่เทอญ เมื่อนั้นพระพุทเจ้าเทศนา กล่าวจาธรรม อันชื่อว่า นิพพานสูตรนี้ ก็ เป็นอันประเสริฐยิ่งนัก หากธรรมอันจักมาเปรียบเทียบบ่อได้แล แม้นว่าพระพุทเจ้าทั้งหลายฝูงพ้นไป

แล้ว อันจักมาภายหน้าก่อดี ภูพระตะถาคะตะ ก่อดีก่อเท่าปรารณาเอาานิพพาน ก่อดีโดยยากนักแล
กลางตนก็ได้พำเพิง มาปรารณาหานิพพานเจ้า ได้ ๑๖ อสงไขย ปลายแสนมหากัป ก่อดีได้นิพพานก่อดี
แล กลางตนก่อดีพำเพิงมาได้ ๘ อสงไขย ปลายแสนมหากัป ก่อดีได้ตัดผลาสัพพัญญุตญาณ เข้าสู่
นิพพานก่อดีแล กลางตนก่อดีตั้งคำปรารณาอาานิพพานเจ้า ได้ ๑๐ อสงไขย

๒๓) ปลายแสนมหากัป ก่อดีได้ตัดผลาสัพพัญญุตญาณ เจ้าดวงประเสริฐแล้วจึงได้เข้า
สู่นิพพานเจ้าแล เหตุตั้งนั้น นิพพานะธรรมเจ้านี้ ว่าประเสริฐกว่าธรรมทั้งหมด เพื่ออันแลพระพุทเจ้า
ก็กล่าวเท่านั้นแล้ว ภิกขุ สังฆะ ทั้งหลาย เป็นประธานกว่า อินทร์ พรหม เทวบุตร แลเทวดาทั้งหลาย
แล้วก่อก่่าวเชิงแลนางกุมลิตั้งสอง อันเป็นลูกมหาเศรษฐี ผู้เป็นเปตตะวิสัย นั้นว่า ดูรานางกุมลิตั้ง
สองเชื่อ คั่นว่านางทั้งสองมักไค้ให้เศรษฐีเป็นพ่อแลแม่ แห่งเชื่อทั้งสอง ให้พ้นจากทุกข์ถึงสุข ตั้งนั้น
จึงไปหานักปราชญ์ ผู้มีผยา ให้แต่้มเขียนยังธรรม พระเจ้าอันชื่อว่า นิพพานสูตร แล้วลวดนำเอามาให้
เป็นทาน อุทิศาบุญไปหา พ่อแลแม่ แห่งเชื่อทั้งสองเทอญ อันว่าปิตตา มาดา แห่งเชื่อทั้งสอง ก่อพ้น
จากนารก อันเปตตะวิสัย นั้นชะแล คั่นว่าพ้นแล้วก่อดีจักได้เอาตนเมื่อเกิดในชั้นฟ้าตาวะติงสา อัน
ประเสริฐ สุขาสบาย อยู่บ่อยากชะแล สัพพัญญุพระพุทเจ้า กล่าวเท่านั้นแล้ว ส่วนว่านางกุมลิตั้งสอง
ก่อดีใจชมชื่นยินดี-

๒๔) ตีมากนัก ก่อไหว้บาทา พระพุทเจ้าแล้ว ก่อเมื่อสู่เรือนแห่งตน ก่อดีในวันนั้นแล ปุณ
นะวะเส ในวันลุน หุงเช้าก็มาตกแต่งยังข้าวตอกดอกไม้ วัตถุปลณา ไปหานักปราชญ์ ผูกจบเพสให้แต่้ม
เขียนธรรม ชื่อว่า นิพพานสูตร อันนี้ เพื่อให้เป็นทาน ไปหาพ่อแม่อันตายไปเป็นผตนั้นแล เมื่อนั้น
นักปราชญ์ผู้มีผยา ก่อฮับเอาวัตถุปลณา แห่งทั้งสองข้าพพี่น้องแล้ว ก่อมาแต่้มเขียนยังธรรมอันชื่อว่า
นิพพานสูตรนี้ ก่อ บรรवर แล้ว ก่อเอามาให้แก่างทั้งสอง อันเป็นลูกเศรษฐีผู้วิเวก อันตายไปเป็นผต
นั้นแล เมื่อนั้นนักปราชญ์ผู้มีผยา ก็ฮับเอาวัตถุปลณา แห่งทั้งสองข้าพพี่น้องแล้ว ก่อมาแต่้มเขียนยังธรรม
อันชื่อว่า นิพพานสูตรนี้ ก่อ บรรवर แล้ว ก่อเอามาให้แก่างทั้งสอง อันเป็นลูกเศรษฐีผู้วิเวก อันตาย
ไปเป็นผตนั้นแล เมื่อนั้นนางทั้งสอง ก่อลวดเอาไปให้เป็นทาน อุทิศาบุญไปให้พ่อแม่แห่งตนก่อดีแล
ส่วนพ่อแม่ทั้งสอง ก่อลวดพ้นจากผต เดียวนั้น ก่อด้วย-

๒๕) เตชะธรรม ดวงประเสริฐนั้นแล แล้วก่อนมาบอกกล่าวแก่ลูกทั้งสอง ให้รู้ว่าพ้นแล้วแล เมื่อนั้นนางกุมลินน้อย อันเป็นลูกได้ยินคำแห่งพ่อแม่ มากล่าวว่าได้พ้นทุกข์ถึงสุขแล้ว ว่าอันนางทั้งสอง อันเป็นลูกก็มีใจชมชื่นยินดีมากนัก รัตติยา ในกลางคืนนั้น หุ่นแจ่มแล้ว ลูกรักทั้งสองก็นำเอาธรรม พระพุทธเจ้า อันชื่อว่า นิพพานสูตร เพื่อจักมาให้เป็นทานแก่พระพุทธเจ้าอันแล นางทั้งสองพี่น้อง คั้น ว่าเมื่อสู่ที่อยู่ สัพพัญญูพระพุทธเจ้าแล้ว ก่อยอ ยังธรรมนิพพานสูตร อันประเสริฐให้เป็นทาน ก่อบอก กล่าวแก่พระพุทธเจ้า โดยดั่งคำพ่อแม่กล่าวนั้น แก่สัพพัญญูพระพุทธเจ้า ตมมีคุณหาอนันตา หา ที่สุดบ่อได้แล้ว พอยังต้นแขนบูชาพระพุทธเจ้า ด้วยอัญชูลีลา ภายเต็มตน ด้วยอันพ่อแม่ทั้งสองให้พ้น จากทุกข์ เมื่อเสวยในชั้นฟ้า ตาวะติงสาสวรรค์เทวโลก พ้นว่าอัน ก่อซำยังตนตัว บูชาพระพุทธเจ้า ต่อ หน้าแห่งบริษัททั้งหลายปีพรหม พร้อมหมู่ เท้าพญา มหากษัตริย์ แลคนทั้งหลายอันมากนัก บอกล้ว
 ข- (ขาม)

๒๖) -ขาม (ขาม) แต่บริษัท แลเท้าพญาทั้งหลาย กับทั้งหมู่เทวบุตร เทวดา แลคนทั้งหลาย อันมากนัก อันมาในที่นั้น อันแล ก่อด้วยเดชแห่งพระพุทธเจ้า แลเตชะธรรมนิพพานสูตรอันนี้ หาก ครอบงำ ยกยอหัวใจ แห่งกุมรีทั้งสอง อันเป็นลูกเศรษฐีให้มีใจปิติ ซาบอาบเต็มตนบ่อรู้เนื้อรู้คิง ก่อ ลวดเบยตนตัวเสีย เบยหัวนมทั้งสองเสียแล้ว แอ่นพอนด้วยคำว่า ดั่งนี้ โอน้อ อันว่าพ่อแม่เพื่อเข้าทั้ง สอง ได้พ้นจากทุกข์ ได้ถึงสุขแล้ว ว่าดั่งนี้ ไปไฉ่ไฉ่ ก่อมีวันนั้นแล ภิกขเว ทูรา ภิกขุ ทั้งหลาย เทว บุตรา อันว่าเศรษฐีทั้งสองผิวเมีย คั้นว่าได้เกิดในชั้นฟ้าที่ประเสริฐ เมืองสวรรค์โลก ก่อยินดีมีใจมักไค่ ลูกมาสั่งลูกกำพร้าทั้งสองแห่งตนว่า อันก่อนขึ้นชี่รถเล่มประเสริฐ ลูกมาวันนั้นแล รัตติยา ในกลางคืน นั้นแล เทวบุตร เทวดา ทั้งสองผิวเมียมานั้น ส่วนอันว่า รัตมี ริงสี เทวบุตร เทวดา ทั้งสองตนนั้น ก่อ เป็นอันช่องแจ่ง ล่องเสริงใสไปในเมืองที่นั้น ทั้งทั่วทุกมวล เป็นประดุจดั่งพระจันทร์เพ็ญ-

๒๗) -เต็มงาม อันออกจากกิบผ้า เมฆะน้ำค้าง หมิวเหมือ เมื่อเดือน ๑๕ คำ ใสส่องแจ่ง งามมากนักแล้ว ก่อมาสั่งลูกรักแห่งตน ทั้งสองด้วยคำว่า ตาตะ ทูรา เจ้าลูกรักแก่พ่อแม่ทั้งสองเฮย ตั้งแต่นี้ไปหน้าเจ้าลูกรักกำพร้าพ่อแม่ทั้งสอง จงอยู่สุขะ สวัสดิ มีชีฆา อายุยืนยาว เทียวเท่าร้อยชาว เขาแต่เทอญ ว่าดั่งนี้แล้ว ก่อเมื่อสู่ชั้นฟ้า อันเป็นที่อยู่แห่งตนในวิมานคำผาสาทแก้ว สูงได้ ๑๖ โยชะ

นะ อันประดับประดาไปด้วยแก้ว ๗ ประการ ก่อม้วนนั้นแล เยวติยาเศรษฐี ส่วนนางกุมรีทั้งสอง อันเป็นลูกเทวบุตร เทวดา ทั้งสองนั้นก่ออยู่ตามเขตอายุแห่งตนแล้ว นางผู้พื่อนั้นก่อได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นลูกสาวแห่งพระอาทิตย์ มีรัศมีอันส่องแจ่มทั่วไปในมานุสสาโลกทั้งมวลก้อมีแล นางผู้นองนั้น ก็ได้เกิดเป็นลูกสาวแห่งพระจันทร์ อันมีรัศมี รังสี อันห่ม สวมแจ่ม ใสงาม ทั่วไปในชมพูทวีป ทั้งมวลก้อมีแล ภิกษเว ดูราภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อพระพุทธเจ้าแห่งเฮา เกิดมา - (เป็น)

๒๘) - ปีน พระท้าวระเทียวไปมา ในวัดตะสงสาร หลายชาติแล บัดนี้ นางกุมลิสู้พื่อนั้น ก่อได้มาเป็นนางเขมมา ทนติงาม สมสวด ได้มาเป็นนางแก้ว ยอดภิกษุณี ในกล่าวบัดนี้แล ส่วนดั่งนางกุมรีผู้นองนั้น ก็ท้าวระเทียวไปมาในวัดตะสงสารคือว่า เมืองฟ้าแลเมืองคนใจใจ บัดนี้ก่อได้มาเกิดเป็นนางอุยระวรรณาเถรี (อุบลวรรณาเถรี) ภิกษุณี ในกาละบัดนี้แล ตุมเห อันตา สู่ท่านทั้งหลาย จงทงจำไว้ยังธรรมนิพพานสูตรอันประเสริฐ ไว้เป็นที่เพ็งแล้วแล เมตตา ภาวันนา ไปใจใจ เป็นดั่งลือคือยังจักได้ดับเสียชาติ ชรา ทุกข์ พยาธิ มรณา ทุกข์ทั้งมวล อันมีในวัดตะสงสาร แลก็ได้เข้าสู่เวียงแก้ว ยอดอมตะ มหานิพพาน บ่อยากชะแล บ่อย่าแต่่นั้น แม้นว่าอุปาสิกกาผู้ใดผู้หนึ่งก่อดี แลมาประสาทาเลื่อมใสในคุณแก้วเจ้า ๓ ประการ แลยินดีได้ธรรมะนิพพานสูตรอันประเสริฐ ณ แลแล้วแลบูชาตามกระกุล ผู้น้อย ผู้ใหญ่ ด้วยข้าวตอก ดอกไม้ ลำเทียน เข้าเป็นของทาน หยาดน้ำอุทิศาบุญไปหาพ่อแลแม่ ญาติกา-

๒๙) - วงศา อันตายไปสู่ ปรโลก ภายหน้านั้นชะแล แม้นว่าเขาเจ้าได้ไปเสวยทุกข์ ในอบา ยะภูมิทั้ง ๔ เป็นต้น ดั่งนั้นก่อดี ก่อจักได้พ้นจากนารกแล้ว ก่อจักเอาตนเมื่อเกิดในชั้นฟ้า ที่อันสัมพระ สิม ด้วยทิพะสัมปะติ ทั้งบ่อยากชาแล บ่อย่าแต่่นั้น แม้นว่าพ่อ แม่ ญาติแห่งคนใดทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่ง แลได้อินจจา ตายไป แลเป็นเปรตตะวิสัย อยู่เถื่อนถ้ำ ทำน้ำ แลคุหา ถานา (ฐานะ) ที่ใด บุคละผู้ เป็นลูกเป็นหลาน แลได้มาแต่้มเขียนยังนิพพานสูตร ดวงประเสริฐนี้เป็นทาน แลหยาดน้ำอุทิศาบุญไปหาเขา ลำบากอันได้ไปเสวยทุกข์นั้น ก่อจักได้พ้นจากทุกข์เงิงสุข เป็นดั่งเศรษฐีทั้งสองผัวเมียนั้นแล ๒ เชื้อชะได้ เป็นพ่อแลแม่ แห่งกุมรีทั้งสองนั้นแล เทศนา พรหมะโสตา ปัตติผละ ทินิปาปุนิงสูง ในเมื่อแล้วธรรมเทศนานิพพานสูตร ดวงประเสริฐนี้ ดั่งอัน ส่วนคนทั้งหลาย อันมาในทีนั้นเป็นประธาน กว่า อินทร์ พรหม เทวบุตร แลเทวดา อันได้ไปสดับรับฟังธรรมนิพพานสูตร ดวงประเสริฐนั้น

๓๐) ก่อได้เถิงโสดา สุขกิทาคา อะนาคา อรหันตา ตามบุญสมพานแห่งตน อันได้ กัตตะทิกาน มาแต่ก่อนก่อนมีวันนั้นแล นิพพานะสุดตัง กิยา สังวันนะนา วิเศษ จาฮ้องเหตุนิพพานสุด สุดตัง ก่อสมเด็จ บรรบวร ควรท่อนี้ก่อนแล ริจนาแล้วยามแก่ใกล้เที่ยง เดือน ๙ ออกใหม่ ๑๐ คำ วันละครแลจั่ว (เณร) สีดา ได้สร้างหนังสือนิพพานสูตรไว้ ศาสนาพระพุทธเจ้า ขอให้ผู้เข้าได้บวชกับศาสนา พระพุทธเจ้า สู่ชาติ สู่ชาติ ขอให้บุญอันนี้ ไปสอดไปเถิง พ่อแม่ พี่น้อง ปู่ย่า ตานาย ผุดตายไปสู่ปรโลก ค้นว่าผู้ทุกข์ ขอให้ได้เสวยสุข ค้นว่าผู้สุข ขอให้ได้เสวยสุข ยิ่งกว่าเก่า ก่อข้าเทอญ สาธุ สาอาณโมทามิ โอน้อ คูบาเฮย อย่าต้อยเตือน ข้อยน้อยหลาย ทวนจัว้อัยก่อดี จาหัว้อัยก่อดี อย่าได้ตีเตือน ทวน ข้อย หาก่อเรียนเขียนใหม่ มื่อยังบ่อไหน

๔.๔ ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านท่ากกแก

จากเหตุข้อพิพาทระหว่างเมืองเวียงจันทน์และเมืองหลวงพระบางจนเกิดสงครามใหญ่เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๕๐ จึงเป็นเหตุให้ผู้คนอพยพหนีภัยสงครามเข้ามาตั้งถิ่นฐานจนเกิดเป็นชุมชนขึ้นในหลายพื้นที่รวมถึงเมืองหล่มในขณะนั้นและปี พ.ศ. ๒๓๒๑ พระเจ้าตากสินมหาราช ได้ส่งกองทัพเข้าตีเมืองเวียงจันทน์ ผลปรากฏว่าสยามตีได้เมืองจำปาศักดิ์เมืองเวียงจันทน์ และเมืองหลวงพระบาง ทั้งสามเมืองจึงตกเป็นประเทศราชของสยามกองทัพสยามได้กวาดต้อนราษฎรชาวเมืองเวียงจันทน์ และเมืองหลวงพระบาง เข้ามาอยู่ในเขตของสยามหลายพื้นที่รวมถึงเมืองหล่มจึงเป็นเหตุของการเพิ่มจำนวนชาวลาวที่มากขึ้น ทำให้พระสุริยวงษามหาภักดีเดชชนะสงครามเจ้าเมืองหล่ม ได้ย้ายเมืองหล่มไปสร้างใหม่บริเวณบ้านท่ากกโพธิ์ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำป่าสักในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ โดยเรียกเมืองที่สร้างใหม่ว่าเมืองหล่มสัก ส่วนเมืองเดิมเรียกว่าหล่มเก่า หรือเมืองเก่า และขยับขยายมาเป็น บ้านท่ากกแก เพื่อแสวงหาที่ดินทำมาหากิน

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ้านท่ากกแกเดิมมีชื่อว่า “บ้านท่าข้าวแก” เป็นบริเวณที่อยู่เหนือวัดท่าข้าวแกปัจจุบัน คือ วัดท่ากกแก ขึ้นไปเป็นแม่น้ำป่าสักสมัยโบราณเมื่อประชาชนยังสัญจรทางน้ำก็มักจะเอาต้นไม้ใหญ่ และสถานที่ต่าง ๆ ริมฝั่งแม่น้ำป่าสักเป็นสัญลักษณ์ และสถานที่แห่งนี้มีต้นสะแกใหญ่เป็นสัญลักษณ์มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าต้นสะแกดังกล่าว ได้ล้มลงขวางแม่น้ำป่าสักประชาชนทั้งสองฝั่งได้อาศัยเดินไต่เป็นสะพานข้ามแม่น้ำป่าสักอยู่หลายปี คำว่าสะพาน ในภาษาลาวนั้นเรียกว่า “ข้าว” จึงทำให้สถานที่ดังกล่าวถูกขนานนามว่า “ท่าตัวแก” ต่อมาเมื่อหมู่บ้านได้ทำการขึ้นทะเบียนเป็นครั้งแรกทางการจึงได้เปลี่ยนนามหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านท่ากกแก” ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๓๒ เป็นต้นมา

ในอดีตวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านท่ากกแก เป็นการผลิต เพื่อบริโภคเฉพาะในครัวเรือน และในหมู่บ้านเน้นการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน เป็นที่ราบลุ่มเป็นพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำการเกษตรชาวบ้านทำการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก เน้นการปลูกพืชตามฤดูกาลปลูกข้าว เพื่อใช้กินในครัวเรือน

๔.๔.๑ ความสำคัญของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวอีสาน ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า เริ่มตั้งแต่เมื่อใดแต่มีเรื่องเล่าที่กล่าวไว้ในตำนาน เรื่องหนองหาน (สกลนคร) ว่าในสมัยขอมเรืองอำนาจ และครองเมืองหนองหานในแผ่นดินพระเจ้าสุวรมงคลการาช ได้โปรด ให้ข้าราชการบริพารทำต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้งในวันออกพรรษาเพื่อแห่คบังที่วัดเชิงชุม (วัดมหาธาตุเชิงชุมวรมหาวิหาร) จากนั้นเมืองหนองหานจึงได้จัดวันปราสาทผึ้งติดต่อกันทุกปี ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ได้มีการถือปฏิบัติกันมาช้านานแล้วมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ โดยเชื่อว่าการสร้างเทวาลัยอุทิศถวายแด่เทพเจ้านั้น เป็นอานิสงส์อย่างสูงสุด อีกทั้งยังเชื่อว่าอานิสงส์ของผู้ที่สร้างเทวาลัยอุทิศถวายนั้น จะส่งผลให้ชีวิตหลังความตาย คือ ดวงวิญญาณจะได้เข้าไปรวมกับองค์เทพเจ้าที่ประดิษฐานอยู่ในอาคารเทวาลัยที่ได้สร้างไว้

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อตามตำนานเรื่องหนึ่งในสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษาเป็นปีที่ ๗ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทรงแสดงอิทธิธรรมปฏิกรณ์แก่พุทธมารดาเป็นการตอบแทนพระคุณจนกระทั่งบรรลุโสดาบัน ครั้นถึงในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวัน “มหาปวารณาออกพรรษา” พระพุทธองค์กำหนดเสด็จสู่เมืองมนุษย์พระอินทร์จึงเนรมิตบันไดขึ้น ๓ ชนิด คือ บันไดทองคำ บันไดเงิน และบันไดแก้วมณี เชิงบันไดทั้ง ๓ นี้ตั้งอยู่ประตูเมืองสังกัสสนคร ก่อนเสด็จลงพระพุทธเจ้าประทับยืนบนยอดเขาสิเนรุราชเพื่อทรงทำ “โลกนิวรรณ์ปาฏิหาริย์” โดยทรงแลดูเบื้องบนปรากฏมีเนินเป็นอันเดียวกันถึงพรหมโลกทรงแลดูข้างล่างก็ปรากฏมีเนินเป็นอันเดียวกัน ถึงอเวจีนคร ทรงแลดูรอบทิศจักรวาลหลายแสนโกฏีกัปรากฏเป็นเนินเดียวกัน (หมายถึง สวรรค์ มนุษย์และนรกต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน) จึงเรียกวันนี้ว่า “วันพระเจ้าเปิดโลก”

ครั้นเมื่อ พระพุทธองค์เสด็จลงทางบันไดแก้วมณีเสด็จถึงประตูเมืองสังกัสสนคร ทรงประทับพระบาทเบื้องขวาแลก่อน นาค มนุษย์และเปรตนรกต่างก็ชื่นชมปลื้มปิติในพระพุทธบารมีเกิดความเลื่อมใสในบุญกุศลจนเกิดจินตนาการเห็นปราสาทสวยงามใคร่จะไปอยู่จึงรู้ชัดว่าการที่จะได้ไปอยู่ในปราสาทอันสวยงามนั้น ต้องสร้างบุญกุศลประพตปฏิบัติในศีลธรรมอันดีทำบุญต่กบาตร สร้างปราสาทกองบุญนั้นในเมืองมนุษย์เสียก่อน จึงจะได้ไปอยู่จากนั้นเป็นต้นมา ผู้มีจิตศรัทธาใน

พระพุทธศาสนาจึงพากันคิดสร้างสรรค์ทำบุญปราสาท ให้มีรูปร่างเหมือนวิมานบนสวรรค์มีลวดลาย
วิจิตรสวยงามตามกาลสมัยสืบต่อมา

๔.๔.๒ การอนุรักษ์งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก

เป็นงานประเพณีที่เกิดจากความศรัทธาของชาวบ้าน ที่มีต่อพระพุทธศาสนา และความ
เชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติชุมชน บ้านท่ากกแกให้ความสำคัญกับงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง
เพราะมีความเชื่อว่าการทำบุญด้วยปราสาทผึ้ง ถือเป็นบุญกุศลสูงส่งมีคติอยู่ ๒ อย่าง คือ ถวายเป็น
พุทธบูชาเพื่ออธิษฐานกับตัวเรา ตายไปจะได้มีที่อยู่อาศัย อีกนัยหนึ่งก็ คือ ทำให้คนที่ตายไปแล้วเพื่อ
อุทิศให้เป็นอานิสสงส์ แก่ผู้ตายสะท้อนให้เห็นจากเหตุการณ์ที่คนในชุมชนทำบุญถวายทาน ให้แก่ผู้ตาย
ในงานแจกข้าว และการถวายปราสาทผึ้งในงานบุญออกพรรษา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแก่
พระพุทธเจ้าตามความเชื่อของชุมชนจะนำเราไปสู่ภพภูมิที่ดีในชาติหน้า

พัฒนาการของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ยุค โดยใช้การแบ่งตามช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการจัดงาน
ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ดังนี้

(๑) ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในช่วงก่อน พ.ศ. ๒๕๕๐

ในอดีตการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจะจัดตรงกับวันออกพรรษา คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ
เดือน ๑๑ นิยมจัดงานให้แล้วเสร็จภายในวันเดียวโดยช่วงเช้าหลังจากกลับจากทำบุญที่วัดก็จะมา
รวมตัวกันที่บ้านเจ้าภาพเพื่อช่วยกันจัดทำต้นปราสาทผึ้ง โดยชาวบ้านที่มีความปรารถนาที่จะเป็น
เจ้าภาพจัดทำต้นปราสาทผึ้งไปถวายที่วัดจะแจ้งความจำนงแก่พระภิกษุสงฆ์ และปรึกษาหารือร่วมกัน
ระหว่างชาวบ้านกับผู้นำชุมชนถึงกำหนดการในการแห่ต้นผึ้งไปถวายที่วัดสถานที่ที่ใช้จัดทำต้น
ปราสาทผึ้งจะเป็นที่บ้านของเจ้าภาพวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดทำต้นปราสาทผึ้งได้จากการจัดหาจาก
ป่าในหมู่บ้าน และชาวบ้านช่วยกันนำมาทำบุญเมื่อจัดทำต้นปราสาทผึ้งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะ
นำไปรวมขบวนแห่ทางเรือที่ท้ายหมู่บ้าน ในขบวนจะมีการตีกลองเป่าแคนแห่แห่นกันไปอย่าง
สนุกสนานตามลำน้ำป่าสัก เพื่อที่จะนำต้นปราสาทผึ้งไปทอดที่วัดท่ากกแก

(๒) ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในช่วงแห่งการฟื้นฟู (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๖)

การจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งแห่งการฟื้นฟูได้มีการปรับเปลี่ยนกำหนดการจัดงาน
จากเดิมที่จัดขึ้นในวันออกพรรษามาเป็นจัดพร้อมกับการทอดกฐินซึ่งจะจัดขึ้นระหว่างเดือน ๑๑ จนถึง
เดือน ๑๒ ของทุกปี โดยสถานที่ในการจัดทำต้นปราสาทผึ้งนั้น กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่และชาวบ้านจะมา
รวมตัวกัน ทำต้นปราสาทผึ้งกันที่วัดท่ากกแก วัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำต้นปราสาทผึ้งหาได้จากใน
หมู่บ้านและชาวบ้านนำมาบริจาค มีเพียงส่วนน้อยที่หาซื้อจากร้านค้าในตลาด งบประมาณในการจัด
งานนั้น ได้จากการเรียกรไ้เงินกันภายในหมู่บ้าน โดยมอบหมายให้หัวหน้าคุ้มบ้านเป็นผู้รับผิดชอบใน
การเก็บเงิน และนำเงินดังกล่าวมารวมไว้ที่วัด การจัดทำต้นปราสาทผึ้ง ในช่วงนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่ม

ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นกำลังหลักชาวบ้านบางส่วน จะผลัดเปลี่ยนกันมาช่วยงานหลังจากว่างเว้นจากงานในไร่นาสวน ในยุคนี้ได้มีการเพิ่มเติมกิจกรรมโดยการจัดให้มีขบวนแห่ทางบกพร้อมทั้งจัดให้มีวงดนตรีพื้นบ้านนำขบวนรวมถึงการพ้อนำขบวนอย่างสนุกสนาน และจัดให้มีพิธีเปิดงาน

(๓) ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งกับการเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ (พ.ศ. ๒๕๕๗-ปัจจุบัน)

การดำเนินงานฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ในยุคนี้ยังคงจัดงานในช่วงระหว่างเดือน ๑๑ จนถึงเดือน ๑๒ พร้อมกับงานทอดกฐินของบ้านท่ากกแก ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ คือ เทศบาลตำบลตาลเดี่ยว ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง และอำนวยความสะดวกในการจัดสถานที่ภายในงานประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ มีส่วนในการนำเสนอแนวคิดในการจัดงาน และการประชาสัมพันธ์งาน องค์การของรัฐที่เข้ามาให้การสนับสนุนในเรื่องขององค์ความรู้ในท้องถิ่นนอกจากนี้ชุมชนยังได้เรียไรเงินทำบุญของชาวบ้านครัวเรือนละ ๑๐๐ บาท เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงาน ซึ่งเกิดจากข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน การจัดทำต้นปราสาทผึ้งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาส่วนข้าวของเครื่องใช้ในงานได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ และเยาวชนผลัดเปลี่ยนกันมาช่วยงานที่วัดท่ากกแก โดยมีระยะเวลาในการเตรียมงานประมาณ ๑ เดือนนอกจากนี้วันงานยังได้มีการเพิ่มเติมกิจกรรมอีกมากมาย เช่น กิจกรรมการแสดงฟ้อนกลองโบราณ แฝซันโซว์เครื่องแต่งกายของวัฒนธรรมไทหล่ม การจำลองวิถีชีวิตของไทหล่ม ผู้บ่าวเป่าแคนผู้สาวเข็นฝ้าย กิจกรรมการแสดงเส็งกลองหาง และตลาดพื้นบ้านไทหล่ม เพื่อเป็นการดึงดูดชาวบ้าน และนักท่องเที่ยวให้เข้ามาร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก เป็นการฟื้นฟูเพื่อที่ต่อความต้องการที่จะรักษางานประเพณีของท้องถิ่น ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยการที่ชาวบ้านได้รวมกลุ่มในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ตามคติความเชื่อที่ว่าเป็นการกระทำเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา แก่พระพุทธรูปเจ้า อีกทั้งยังทำเพื่อเป็นอานิสงส์แก่ตัวเรา และผู้ที่ล่วงลับไปแล้วแต่เมื่อเริ่มกระบวนการฟื้นฟูไปได้ระยะหนึ่งทำให้ชุมชนเริ่มมีการปรับตัว เรียนรู้ที่จะใช้กระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งให้สามารถสืบไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ และใช้ดึงดูดความสนใจของชาวบ้าน และเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณี เช่น การเพิ่มเติมกิจกรรมภายในงานให้มีความน่าสนใจ จึงเป็นเหตุให้ความหมายในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเปลี่ยนไปจากเดิม คือ การมาร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเพื่อความสนุกสนาน อีกทั้งการแต่งกายในชุดพื้นถิ่นเข้าร่วมงานนั้น ยังเป็นกระแสที่กลุ่มวัยรุ่น และชาวบ้านให้ความสนใจเป็นอย่างมาก แต่สำหรับกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ก็ยังคงความเชื่อดั้งเดิมอยู่ นอกจากนี้กระบวนการฟื้นฟูยังสามารถใช้ในการต่อรองในด้านต่างๆ เช่น การต่อรองกับภาครัฐในฐานะการ

ท่องเที่ยวชุมชน การดึงงบประมาณในการจัดงาน และยังใช้ในการต่อรองกับชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานได้

๔.๔.๓ กระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก

ชุมชนบ้านท่ากกแกเป็นชุมชนที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษชาวลาวที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง และเมืองเวียงจันทน์ ยึดถือประเพณีเก่าแก่ตามแบบประเพณีของชาวลาว คือ ฮีต ๑๒ (ประเพณี ๑๒ เดือน) มีวิถีการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกับแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่จะทำนาปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินภายในครัวเรือน และเลี้ยงสัตว์เป็นอาหารหากินตามฤดูกาล คนในชุมชนนับถือพระพุทธศาสนา และมีความเชื่อในเรื่องของการนับถือผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ในอดีตชาวบ้านนิยมหยุดงานในช่วงงานบุญเพื่อร่วมกันประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และเข้าร่วมงานประเพณีของท้องถิ่น มีวัดท่ากกแกเป็นศูนย์กลาง ในการประกอบพิธีกรรม และเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนบ้านท่ากกแก ต่อมาเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ที่เข้ามาในชุมชนซึ่งผลพวงของความเจริญดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างมากมาแล้วยังแผ่ขยายเป็นวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็น เรื่อง ของการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภค การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน ไฟฟ้า สัญญาณโทรทัศน์ และระบบอินเทอร์เน็ต ของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์กับความเป็นท้องถิ่น ว่า กระบวนการดังกล่าวเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างโลก (Global) กับท้องถิ่น (Local) ผนวก รวมกันโดยมีเศรษฐกิจไร้พรมแดนเป็นตัวผลักดันให้เข้าสู่กระแสวัฒนธรรมและลัทธิบริโภคนิยม

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมทำให้ พระสมุห์ไพโรศาล ภทร มณี เจ้าอาวาสวัดท่ากกแก ซึ่งเป็นลูกหลานของชาวบ้านท่ากกแก และกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มาแต่ดั้งเดิมที่ได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิต และการเปลี่ยนแปลงของงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งที่ถูกลดความสำคัญลง เยาวชนไม่เห็นถึงความสำคัญของงานประเพณีของท้องถิ่น และไม่รู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ จึงมีแนวคิดริเริ่มฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๐

กระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก ได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังได้ชักชวนกลุ่มผู้นำชุมชนเยาวชน และหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาเป็นกลุ่มขับเคลื่อนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง ก็ถือเป็นกำลังหลักในการเข้ามาผลักดัน กระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ให้เป็นที่รู้จักของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีขั้นตอนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง มีการรวมกลุ่มการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก โดยการนำของพระสมุห์ไพศาล ภทรมณี ร่วมกับกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมาแต่ดั้งเดิม ที่ได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีความรู้เกี่ยวกับการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ที่เป็นความรู้ที่ได้มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะป็นขั้นตอนในการจัดทำต้นปราสาทผึ้ง การจัดทำดอกผึ้ง และข้าวของเครื่องใช้ในพิธี จากนั้นจึงได้ชักชวนผู้นำชุมชนให้เข้ามา มีส่วนร่วมในการจัดงาน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ใหญ่บ้าน และหัวหน้าคุ้มบ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบ ไปประสานงานกับลูกบ้าน และเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นตอนที่สอง ปรับเปลี่ยนช่วงเวลาในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจากเดิมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก จะจัดตรงกับวันออกพรรษาคือวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ แต่เมื่อเกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงได้มีการปรับเปลี่ยนช่วงเวลาในการจัดงานมาเป็นจัดพร้อมกับงานทอดกฐิน ซึ่งจะจัดขึ้นระหว่างเดือน ๑๑ จนถึงเดือน ๑๒ ของทุกปี ส่วนวันงานในแต่ละปี จะมีการประชุมเพื่อระบุนวันที่ในการดำเนินงานอีกครั้ง โดยการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ชาวบ้านจะมาร่วมกันจัดทำต้นปราสาทผึ้งที่วัดท่ากกแก นอกจากนี้ ชาวบ้านยังช่วยกันบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ภายในงาน และวัตถุดิบในการปรุงอาหาร ไม่ว่าจะเป็น ข้าวสาร มะละกอ พริก หอม กระเทียม ผักต่าง ๆ และมะพร้าว รวมไปถึงงบประมาณ ที่ใช้ในการจัดงานโดยมีข้อตกลงร่วมกันภายในหมู่บ้าน คือ จะช่วยกันบริจาคเงินในการจัดงานครัวเรือนละ ๑๐๐ บาท และให้หัวหน้าคุ้มบ้านเป็นผู้รับผิดชอบในการเก็บเงินมารวบรวมไว้ที่วัด

ขั้นตอนที่สาม ได้มีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทหล่ม กลุ่มมูลมังบ้านท่ากกแกขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จากการที่ได้มีการชักชวน กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำชุมชนกลุ่ม ชาวบ้าน และเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนมีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้นเพราะต้องปรึกษาหารือถึงรูปแบบการดำเนินงานในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำต้นปราสาทผึ้ง การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การจัดสถานที่ในการดำเนินงาน และการประชาสัมพันธ์งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก

ขั้นตอนที่สี่ การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานชุมชนบ้านท่ากกแก ได้พัฒนารูปแบบของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง โดยในปี ๒๕๕๔ ได้จัดให้มีขบวนแห่ทางบกขึ้นมาเป็นปีแรกเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก และเพื่อเชิญชวนให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจากการที่วัดท่ากกแก กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้นำชุมชน ได้ดำเนินการฟื้นฟูประเพณีแห่ปราสาทผึ้งอย่างต่อเนื่องทำให้ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ชาวบ้านท่ากกแกเริ่มเห็นความสำคัญของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งซึ่งเป็นงานประจำปีของท้องถิ่นตามแบบประเพณีของ

ชาวลาวได้ทำปราสาทผึ้งเข้าร่วมในงานประเพณีถึง ๔ ตำบล นอกจากนี้ ยังได้จัดขบวนแห่ทางบกขึ้นโดยจัดให้มีวงดนตรีพื้นบ้านนำขบวน ประกอบด้วยเครื่องดนตรีใช้กลองบั้ง กลองหาง ฉาบ ฆ้องแคน และพิณ ร่วมบรรเลงแห่ไปในขบวน อีกทั้งยังได้มีการรณรงค์ให้แต่งกายชุดพื้นเมืองเข้าร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่สืบทอดมาจากชาวลาว

ขั้นตอนที่ห้า การเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ จากการที่ชาวบ้านได้รวมกลุ่มคนในหมู่บ้านจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก จนทำให้งานเริ่มเป็นที่รู้จักของหมู่บ้านใกล้เคียงจึงทำให้หน่วยงานภาครัฐเกิดความสนใจ ในงานประเพณีดังกล่าว และเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้บรรจุเป็นแผนการดำเนินงานประจำปีของเทศบาลตำบลเดียว สภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ ในการฟื้นฟูประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแกโดยร่วมเสนอแนวคิด ในการจัดงานร่วมกับเจ้าอาวาส และผู้นำชุมชน อีกทั้งยังให้ความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์งาน รวมถึงเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนที่ท่านได้เข้ามาสนับสนุนการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก เนื่องจากเป็นที่รู้จักในนามของปราชญ์ท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ถือเป็นกำลังหลักในการเข้ามาผลักดันกระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ให้เป็นที่รู้จักของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์

การเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ ก่อให้เกิดการเพิ่มเติมกิจกรรมในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งอีกหลากหลายกิจกรรม เช่น ขบวนแห่ทางบกพร้อมดนตรีพื้นบ้านนำขบวน พิธีเปิดงาน โดยประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ กิจกรรมการแสดงฟ้อนกลองโบราณ กิจกรรมการเดินแฟชั่นโชว์ กิจกรรมจำลองวิถีชีวิตของไทยลุ่ม ผู้สาวเขินฝ้ายผู้สาวเป่าแคน กิจกรรมการแสดงเสียงกลองหาง และตลาดพื้นบ้านไทยลุ่ม

ขั้นตอนที่หก ทำให้งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก เป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการประชาสัมพันธ์งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง การนำวิธีการประดับตกแต่งต้นปราสาทผึ้ง การจัดขบวนแห่ต้นผึ้ง การแห่ของของชุมชนบ้านท่ากกแก และการแต่งกายของไทยลุ่ม ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นเอกลักษณ์ที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเข้าร่วมในงานประเพณีต่าง ๆ ภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ และนำการสาธิตวิธีการแห่ของของการสาธิตการทำดอกผึ้ง และนำผ้าทอพื้นบ้านของชุมชนบ้านท่ากกแกออกจัดแสดงรวมถึงจัดจำหน่ายในงานประจำอำเภอและประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่เจ็ด การทำให้เป็นกิจวัตรซึ่งงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีเพื่อเป็นการสืบทอดและอนุรักษ์งานประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

นอกจากนี้ ยังได้มีการการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านท่ากกแก เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้แก่เยาวชนและประชาชนที่สนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านท่ากกแก ภายในศูนย์ได้จัดให้มีการแสดงผ้าทอพื้นบ้านท่ากกแกที่มีอายุตั้งแต่ ๗๐-๑๐๐ ปีการจัดแสดงประวัติความเป็นมาของวัดและชุมชนบ้านท่ากกแกรวมถึงงานประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นตามแบบประเพณีของชาวลาว อีกทั้งยังใช้เป็นสถานที่ตั้งของชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยหล่ม กลุ่มมูลมังบ้านท่ากกแกเพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับปรึกษาหารือ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

ดังนั้น การฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก จึงเป็นการดำเนินการเพื่อฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ไม่ให้จางหายไปจากชุมชนอันเป็นเหตุมาจากการรบกวนวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิถีการดำเนินชีวิตการแต่งกาย อาหารการกิน และที่อยู่อาศัย อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จากกระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ที่ได้มีการรวมกลุ่มคนในชุมชนเพื่อร่วมกันฟื้นฟูงานประเพณีของท้องถิ่น โดยการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกความเป็นท้องถิ่น และการหยิบยกประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น มาบอกเล่าถึงเรื่องราวในอดีตมาถ่ายทอด ให้แก่คนในชุมชน และเยาวชนให้เห็นคุณค่า และต้องการที่จะอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่นสืบไป ทำให้งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เป็นที่รู้จักของหมู่บ้านใกล้เคียง และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณ ด้านองค์ความรู้ ด้านการประชาสัมพันธ์งาน และการนำเสนอแนวคิดในการจัดงาน ส่งผลให้งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก เป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลที่ตามมาคือ การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจชุมชนที่เกิดจากการส่งเสริมให้งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ได้เข้าร่วมในงานประเพณีต่าง ๆ ภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการนำกิจกรรมการสาธิตวิธีการแทงหยวก การสาธิตการทำดอกผึ้ง และนำผ้าทอพื้นบ้าน คือ ซิ่นหัวแดงตีนกาน ที่ชุมชนบ้านท่ากกแกได้ให้ความหมายว่า เป็นซิ่น ที่มีวิธีการทอและมีลวดลายตามแบบดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ออกจัดแสดงภายในงานรวมถึงจัดจำหน่ายในงานประจำอำเภอ และประจำจังหวัด

สรุปการนำองค์ความรู้จากคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อานิสงค์ผาสาทผึ้ง (ปราสาทผึ้ง) อักษรธรรมอีสาน มาในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เป็นการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการฝึกปฏิบัติ ดังนั้น หน่วยงานทางการศึกษา ควรมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น เกี่ยวกับงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง และภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านอื่น ๆ ในรูปแบบเอกสาร เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นฐานของตนควบคู่ไปกับวิทยาการสมัยใหม่ เป็นการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่มีความตระหนักถึงความสำคัญของงานประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การหวงแหนรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

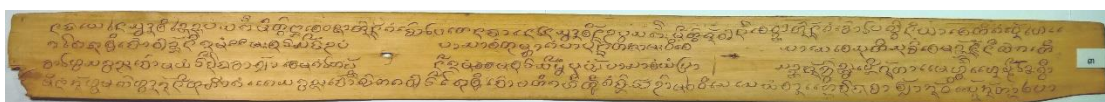
๔.๕ เนื้อหาการปริวรรตคัมภีร์อานิสงค์ผาสาทเผ็ญ อักษรธรรมอีสาน ฉบับวัดท่ากกแก

๑) เอวเม สุตัง เอกัง สมะยัง ภาคะวา คิชะภูญ ปัพพะเต วิหะรันโต โภ สาธะโว ตูราสัปปุริสะทังหลาย สัตถา อันว่าพระพุทธิเจ้า วิหะรันโต อันอยู่ คิชะภูญ ปัพพะเต ในจอมตอย คิชะภูญ อันให้แล้วยังอิริยาบถ ๔ ประการ อะโหสิ ก็มีแล อะถะตะทา ในกาละยามนั้น เอกาทะธาโย ยังมีนาง เทพุดาตคนหนึ่ง นารุกโข อันอาศัยเชิงไม้่นาวน้ำต้นหนึ่ง หั้นแล สา อันว่า นางเทวดา ปะนันสนนา อันเลื่อมใสในพระพุทธิเจ้า เป็นอันยิ่งแล กัตวา จึงกระทำสร้างแปง มะทุรุกเขกะปาสาทิ ยังปราสาทอันแล้วด้วยเผ็ญ กาโรติมา ภาวะมัตติพุตัง ยังยอดข้อฟ้า ๓ อัน คือว่า ปีกบ่าง หางหงส์ ไง้วันแล่น ทั้งหลายต่างๆ แล้ว จึงมากระทำยังอันเกาะก่ายลายคำ โสระ-

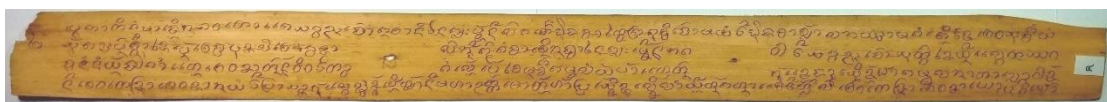

๒) ภาติ (โสระภาติ) ก็ดูสูงเสื่องงามมากยิ่งหนักหนา กัตวาโลมา กระทำยังไปสี่แลข่ายก็ดี ทั้งหลาย สุวัณณะมะยังวา แล้วด้วยไปสี่คำแลข่ายคำ ก็ดี ราชะตะมะยังวา แล้วด้วยไปสี่เงินแลข่ายเงิน แลแก้ว ๗ ประการ เป็นต้น สา อันว่า นางเทวดาตานั้น นิยะมานา อันชนใส่ทำน้ำ ทินิ ยังสรงทั้งหลาย หมายมีเข้าของอันควรให้ทานเป็นต้น สะกะถุกะคะณะปาสาเท ในท้องปราสาทอันนั้นหั้นแล บ่ต่อแต่นั้น อะหะริตะวา ก็นำมา ทิพพะวันตัง ยอผ้าทิพย์ สามัง ให้เป็นผ้ากั้บังแวดล้อมอ้อมยังปราสาทเผ็ญ หลังนั้น สมะนัตโต อันฮอดทุกก้าทุกกาย ก็มีแล สา อันว่า นางเทวดาตานั้น อาทายะ กิยอปริวาร ทั้งหลาย ได้ชื่อว่เอาปะธูปปะทีป ดอกไม้คันธะระสา ของหอมเป็นเค้าแล ภาคะวา อันว่า สัพพะัญญูเจ้า อัตถิ ก็มี เย-

๓) นะถะเย (เยนะถะเย) ในสถานที่ใด อุปะสังกะมิตะวา นางเทวดาตานั้นก็เข้าไป เตะนะฐาเน ในสถานที่นั้น อุปะสังกะมิตะวา ครั้นว่านางเทวดาตานั้นก็เข้าไปแล้ว นิยาเทติ ก็เวนให้แก่พระพุทธิเจ้า ว่าตังนี้ อิมัง ฆัมมะทุระสิถัง อุปะปะปาสาทัง ตุมหากัง ปาปุณนติ อามะ วิเทสาเส เทสุคะติ สุขัง เทมะ ดังนี้แล ภันเต ข้าไหว้สัพพะัญญูเจ้า มะยัง อันว่า ฝูงข้าทั้งหลาย เทมะ ก็ให้บัดนี้ อิมัง ทะทะ

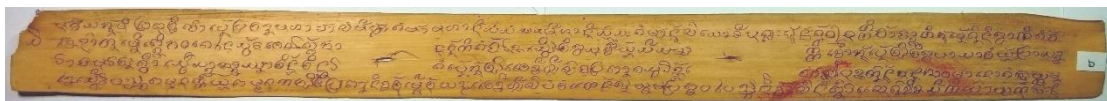
มะหุระสิทธิ์ ปุคคะปปาสาทัง ยังปราสาทอันแล้วด้วยผืน อันหาแม่หวงแหนบมิได้ คือว่า มีน้ำอันหอมแลหวานอันนี้ ตุมหากัง แก่สัพพัญญูเจ้าแล ภาคะวา อันว่า พระพุทธิเจ้า ปฏิคันหันตฺ กัจจรับเอา มะมะวิงเสเส ยังทานแห่งฝูงข้าทั้งหลาย อันวิเศษ อันต่างๆ ปา-

๔) ปุณชาติ (ปาปุณชาติ) ก็มาถึง ภาคะวะโต แก่สัพพัญญูเจ้า อิทานิ ในกาละบัดนี้แล ภัณฑ ผุงข้าไหว้พระพุทธิเจ้า มะยัง อันว่า ผุงข้าทั้งหลาย ละภะติฉามะ ก็เพ็งได้ เทวะสุขขัง ยังสุขภายบน คือว่าได้เป็นเทพบุตรแล เทพดาแล ดั่งนี้ก็มี ก็ข้าเทอญ ตะทา ในกาละเมื่อนั้น ภาคะวา อันว่า สัพพัญญูเจ้า สุตตะวา ได้ยินแล้ว ตัสสะวะจะนัง ยังถ้อยคำแห่งเทวดาตนนั้น วิะระติระวา ก็เล็งเบ็งได้ มุกขังกะมะลัง ยังบำแห่งตน อันแดงฉานเสมอดั่งผ้ากมะ อาหา กล่าววาดังนี้ เทวะเต ตูราเทวดา อะยัง อันว่า ปราสาทอันแล้วด้วยดอกผืนทั้งหลายนี้ มหาอุตตะโม ตั้งหากประเสริฐดุเลศล้ำยิ่งหนักหนา แท้ดีหลีแล เทวะเต ตูราเทวดา โย ปุคคะโล

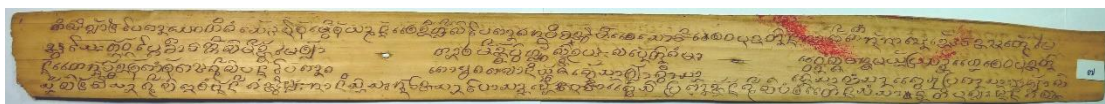

๕) ปุคละผู้ใด อิตถิวา ผู้หญิงก็ดี ปุริโสวา ผู้ชายก็ดี ราชานอวา ท้าวพญาที่ดี พรหมะโณวา พรหมณ์ก็ดี พรหมณีวา นางพรหมณ์ก็ดี เวโสวา คือว่าพ่อก็ดี สุตโรวา พ่อเรือนก็ดี สุตโรวา แม่เรือนก็ดี คหาปัตติโกวา เศรษฐีก็ดี คหาปัตตานีนะวา นางเศรษฐีก็ดี ตัปะปะเนนะวา คนกำพร้าก็ดี ฑะริโทวา คนทุกข์ขอดเข็ญใจก็ดี มหาอะเนนะวา คนผู้มั่งมีเป็นดีด้วยสมบัติข้าวของอันมากก็ดี พาโลวา คนบักก็ดี ปันจิติโวา คนผู้มีปัญญาที่ดี สัททายะสะมะเนนะ อัน

๖) ประกอบด้วยใจใสศรัทธา เทติ ก็มาให้ มะหุระปุพพะปาสาทัง ยังปราสาทผืนเป็นทาน แก่ภิกขุสงฆ์ พุทธะปะมุขัสสะสะ อันมีพระพุทธิเจ้าเป็นประธาน มหาพะลัง มีผละกัมาก มหานิสัง มีอาณิสงค์ก็มากนักละ โส อันว่า ปุคคะลผู้ นั้น คันว่าจุติจากชาติอันเป็นคน นิพพันติ ก็จักได้เอาตนเมื่อเกิด ภาวะเท ในสวรรค์เทวะโลก อานุนันติ ก็จักได้เสวยทิพสุข สีสมะปัตติ ข้าวของอันเป็นทิพย์ ทิพพะปาสาทัง ยังปราสาทราชมณเฑียร คือว่าเสื่อสาดอาสนะที่นั่งที่นอนก็เป็นอันทิพย์แท้ดีหลีแล ประการหนึ่ง

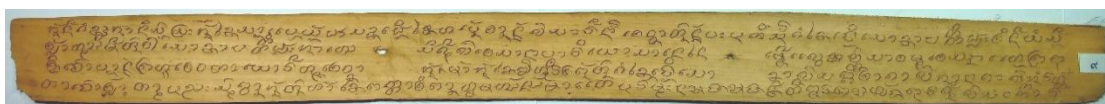
ส่วนดั่งเทวดาตนนั้น อนุภาวะมาโน ก็เที่ยวยอมได้เสวย ปัญจะกัมมะคุณัง ยังกามคุณทิพย์ ๕ ประการ นิจจิง ทุกเมื่อยามแท้ดีหลีแล บ่ท้อแต่นั้น เทียรยอมประกอบไปด้วยนางขับแล นางพ้อนแล คนดีดีสี่ตี เป่ายังดุริยะ

๗) นนตรีทิพย์ทั้งหลาย ๕ ประการ เสชาติ ก็เสียทุกเมื่อทุกยามนั้นแท้ดีหลีแล ประการ หนึ่ง อปิฉะ ด้วยมีแท้ โส อันว่า เทวบุตรตนนั้น อากิณณัง อันอาเกียนเคียรดาซเต็มไปด้วย โสสระพัง วังโบทขรณิแล มีดอกไม้ทั้งหลายต่าง ๆ มีดอกบัวหลวง แลอุบล เป็นต้น ก็มาแวดล้อมอ้อมยังปราสาท แห่งเทวะบุตรตนนั้น แต่อันฮอดทุกก้าทุกกายก็มีแล ปะนะ ประการหนึ่ง โกฎะคะพะลาณี ยังยอดสั่งทั้งหลาย คือว่า ส้างเงิน ส้างคำ ส้างแก้ว ๗ ประการ ส้างพาทั้งหลายสิ่งละ ๕ ร้อยส้างก็มีแล อิหัง อันนี้ก็ด้วยผลาอนิสงค์ อันเฮ็ดสร้างปราสาทเผ็งบูชาแก้วทั้งสามประการ ดั่งนั้นก็มีแล บ่ท้อแต่นั้น สะสะ รันตี ปุคละผู้นั้น ก็เทียร

๘) ย่อมได้ ท้าวระเทียวไปมาในวิภูสงสาร ชಾಯันตี ก็ได้เกิด เทวะกุล ในกะกุล(สกุล) แห่ง คือว่ากะกุลท้าวพญามหากษัตริย์ นะชಾಯันตี ก็บ่ท้อหนได้ไปเกิด ทิเนกุล ในกะกุลอันถ้อย อันฮ้ายนั้น สักเทื่อแท้ดีหลีแล จักรวัตติราชา ปุคละผู้ใดให้ปราสาทเผ็งเป็นทาน นั้นก็จักได้เป็นพระยาจักรพรรดิ ราชเป็นอาจัญแก่ทิว(ทวีป)ทั้ง ๔ มีทีปน้อย ๆ กับทีปเป็นปริวาร อิหัง พะลัง อันนี้ก็หากเป็นผลาอนิสงค์อันได้เอาปราสาทเผ็งบูชารัตนตรัยแก้ว ๓ ประการ นั้นแล บ่ท้อแต่นั้น โส อันว่า ปุคละผู้นั้น ละภะติ ก็ได้ ปุคตะภริยา ทาสา ทาสี โยมีละ ก็ผู้ตีผู้ฆาม มีเมียก็บริสุทธ์บ่เป็นมระมีนทิน มีข้าหญิงข้า ชายก็สอนง่าย

๙) อันนี้ก็ด้วยอนิสงค์ อันได้สร้างแปงยังผาสารทเผ็งให้เป็นทานนั้นแล สารี นางเทวดา ตนนั้น ปาปุณิงสุ ก็ได้เชิงโสดาปัตติผละ ทีนี้ยังสั่งทั้งหลายหมายมีต้นว่า โสดาปัตติผล อโหสิ ก็มีแล เทสนา ปรีโยสานะ ในเมื่อแล้ว ระสาธัมมะเทศนา แห่งพระพุทธิเจ้า ปางนั้น พะหุเทวะดาโย อันว่า หมู่เทวดาอันมา อันได้แปดหมื่นสี่พันตน ก็ได้เชิงโสดา แล สกิทาคา แล อนาคา แล อรหันตา เจ้า

ทั้งหลายตามบุญสมภารอันตนหากได้ กัตตาทิการ ฮอมฮับนับมาแต่ปฐมนาชาติก่อนภายหลังพ้นก็มี
แล สวรรณา

๑๐) รัตติยา อันแก๊ไชยงผลาอาานิสงค์ แห่งนรณิงชาย ทายก อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย อัน
ได้สร้างแปงปราสาทเผ็งให้เป็นทาน นิฎฐิตัง ก็เสด็จ บรรบวรท่อนี้ก่อนแลฯ

(ข้อความของผู้เขียนใบลาน) ลีจนาแล้ว ยามแก่ใกล้เที่ยง เดือน ๑ แรม ๑๔ ค่ำ วัน พุธ ปี
จอ ขอประธานไปฮอดพ่อแม่พี่น้องโคตรเชื้อวงศ์ ขอให้ออดทุกผู้ทุกคนก็เข้าเทอญ ประการหนึ่ง
ขอให้ไปฮอดครูบาอาจารย์ก็เข้าเทอญ ประการหนึ่ง ขอให้ได้บุญแก่ผู้ชาก็เข้าเทอญ เณรพึงเป็นผู้ริจนา
สะลองผาสาทเผ็งไว้กับศาสนา หม่อมบุญเป็นลานแลเจ้าเฮยฯ

๔.๖ สรุปหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ถอดความเป็น ภาษาบาลีและภาษาไทย

คัมภีร์อันสังคฺปราสาทเผ็ง

เอวมเม สุตฺ อกํ สมยํ ภควา คิชกุญฺเฐ ปพฺพเต วิหรนฺโต โภ สารโว อโหสิ ช้าพเจ้าได้ฟังมา
อย่างนี้ว่า ดูก่อนสัปบุริสะทั้งหลาย สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ประทับอยู่ ณ คิฆณุกุญฺบรรพต
อด ตทา เอกาทเวตทาโย นารุกโข ในกาล ครั้งนั้น ได้มีเทพธิดา ตนหนึ่ง อาศัยอยู่ที่เชิงกิ่งต้นไม้ สา
นสนสนนา กตวา มตุรุกเขกปาสาทิ กโรติมา ภวมติพุดฺ โสรภติ นางเลื่อมใสในพระพุทเจ้า แล้วก็
กระทำปราสาท อันประดับด้วยผิง มียอด 3 ยอด งตงามยั้งนั กตวาโลมา สุวณฺณมยํ วา ราชตมยํ วา
บรรจงจัดใบ ให้เป็นใบเงินบ้าง ใบทองบ้าง สา นิยมามา ทินิ สกถุคณปาสาเท อหริตวา ทิพพวนตฺ
สาณํ สมนฺโต นางให้นำน้ำมาจากปราสาท นำผ้าทิพย์มาทำเป็นม่านล้อมรอบต้นผิงนั้น สา อาทาย
ภควา อตถิ เยนถเย อุปสงกมิตวา เตนฐาเน อุปสงกมิตวา (เยน ภควา เตนอุปสงกมิตวา อุปสงกมิตวา)
นียาเทติ นางได้นำวัตถุทั้งหลายเหล่านั้นมา พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ทิศใด นางก็ไปโดยทิศ
นั้น แล้วกล่าวถวายตั้งนี้ว่า อิมํ ฆมมธทรสิถิ อุปปปาสาทิ ตุมหากํ ปาปุณนติ (ปาปุณาติ) อาม วิเทเสเส
เทสุคฺติ สุขิ (วิเสสํ สุขคฺติ สุขิ) เทม ภนฺเต มยํ เทม อิมํ ทมมจฺรสิทฺธํ ปุคฺคปพฺพปา สาทิ ตุมหากํ ภควา
ปฏิกุคฺคณหาตุ มม วิเสเส ปาปุณาติ (ปาปุณาเปติ) ช้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าได้ถวาย ปราสาท
อันสำเร็จแล้วด้วยผิงที่ปราศจากตัวผิงแล้ว แก่พระองค์ ขอพระองค์จงรับ ปราสาทที่สำเร็จมาจากผิง
อันปราศจากตัวผิงนี้ จงให้สุขอันสุคติภพ อันวิเศษต่างๆแก่พวกข้าพเจ้าด้วยเทอญ

อิทานิ ภนเต มยํ ลภติฉาม (ลภาม) เทวสุขํ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพวกข้าพเจ้าทั้งหลาย จงได้สุขอันเป็นของเทวดา (ขอจงได้เกิดเป็นเทวดา) ตทา ภควา สุตฺวา ตสฺสวณฺํ วิริตฺวา มุกฺขกมลํ อาท ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงสดับคำของเทวดานั้นแล้ว ได้ทรงดูแลพระอังสะของพระองค์มีสีแดงตั้งผ้ากำพลแดง จึงตรัสว่า เทเวเต อยํ มหาอุตฺตโม ตูก่อนเทวดา ปราสาทอันสำเร็จด้วยผืนอันนี้ ประเสริฐยิ่งนัก เทเวเต โย ปุคฺคโล อิตฺถิ วา ปุริโส วา พุทฺทมโน วา พุทฺทมณี วา เวโส วา สุทฺโธ วา สุทฺโธ วา คหปติโก วา คหปตฺตานี วา ตปฺปนฺน (ตพฺพาเนน) วา ทริโท วา มหาชนฺน วา พาลो วา ปญฺชิตฺโต วา สทฺทายสมเนน วา เทติ มพุทฺฐพฺพปาสาทํ (มรฺอุปฺปาปาสาทํ) พุทฺธมุกฺขสฺส มหาผลํ มหานิสํ ตูก่อนเทวดา บุคคลใด ไม่ว่าจะเป็นหญิงชาย พระราชา พราหมณ์ พราหมณี พ่อค้า พ่อเรือนแม่เรือน เศรษฐี เศรษฐินิ คนกำพรว้า คนทุกข์ยากเข็ญใจ คนมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติเป็นอันมาก คนชั่ว หรือ บัณฑิต ประกอบด้วย ศรัทธาถวาย ปราสาทผืน แก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธรเจ้าเป็น ประมุข ย่อมได้ผลานิสงส์มาก โส นิพฺพนฺติ ภวเท อนุภวฺนฺติ (อนุภวฺติ) ทิพฺพปาสาทํ อนุภวมาโน ปญฺจกมฺมคฺคณิ (อนุภวมาโน ปญฺจกามคฺคณิ) นิจฺจํ เสวติ บุคฺคลนํ แลสิ้นชีพไป ย่อมได้เสวยทิพย ปราสาทสมบัติอันประกอบด้วยกามคุณ 5 อยู่เนืองนิตย์ ในสวรรค์แล

อปิจฺ โส อากิณฺณํ ปน โภจฺจคฺคพฺลานิ (โภจฺจคฺคพฺลานิ) อทํ สสรนฺติ ชายนฺติ เทวกุเล น ชายนฺติ ทิเนกุเล (ทิเนกุเล) อิทํ พลํ (ผล) อีกประการหนึ่ง เทวบุตรนั้นเพียงระลึกถึง ปราสาทนั้นก็ดาดำไปด้วยสิ่งของต่างๆ ล้อมรอบปราสาท นี้เป็นผลานิสงส์ของการถวายปราสาทผืน อีกประการหนึ่ง ย่อมเกิดในตระกูลสูง หาได้เกิดในตระกูลต่ำไม่ นี้เป็นผลานิสงส์ของการถวายปราสาทผืน โส ลภติ บุคฺคลนํ นั้นก็ย่อมได้สิ่งต่าง มีข้าทาสบริวาร เป็นต้น สารี ปาปุณฺนิสุ นางเทพธิดาตนนั้นก็ได้อิสดาปัตติผล ด้วยเดชาพลาณภาพแห่งการสร้างปราสาทต้นผืนถวายนั้นแล อโหติ ก็ได้มีแล้วแล

เทศนา ปรีโยसानฺ รสาธมฺมเทศนา เมื่อเทศนาจบลง พหูเทวดาโย หมูเทวดาทั้งหลาย ก็ได้บรรลุธรรม มีโสดาบัน เป็นต้น สัณฺณนาริทยา นิฏฺฐิตํ (สัณฺณนนา นิฏฺฐิตา) การพรรณนาถึงการสร้างปราสาทต้นผืนถวายพระพุทธรเจ้า จบแล้วแล.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษา สืบค้น รวบรวม การสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์ และถ่ายทอดภูมิปัญญาคัมภีร์โบราณทาง พระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง มีจังหวัดนครสวรรค์ และเพชรบูรณ์ และสร้างแหล่ง เรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาในจังหวัดเพชรบูรณ์

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ได้ศึกษารวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา ของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ใน ๒ จังหวัด คือ

๕.๑.๑.๑ จังหวัดนครสวรรค์

ได้การจัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณทางพระพุทธ ศาสนา ๒ วัด คือ

๑) วัดเขาแก้ว เป็นวัดที่เก่าแก่มากวัดหนึ่ง สร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๑๙๐๐ สมัยสุโขทัย มี นามตามชื่อภูเขาที่วัดตั้งอยู่ ชาวบ้านมักเรียก “วัดนอก” ภูเขาที่วัดตั้งอยู่นี้มีหินบางก้อนมีลักษณะเป็น แก้วใส และมีสีอื่นต่างๆ มีคนนำไปเจียรระไนทำเป็นเครื่องประดับ ซึ่งเรียกกันว่า “วัดแก้วโปงขาม” และที่ภูเขานี้มีถ้ำกว้างใหญ่อยู่ถ้ำหนึ่งมีปากถ้ำเป็นปล่องยาวประมาณ ๕๐๐ เมตร ภายในถ้ำมีทรัพย์ สมบัติและโคแก้วหน้าเด่นตัวใหญ่อยู่ตัวหนึ่ง ตาของโคเป็นแก้วส่องแสงประกาย ได้ดำเนินการคัดแยก คัมภีร์ เป็นมัดรวมได้ ๔๕๖ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนได้ ๗,๒๒๑ ผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำไปใส่ตู้

จัดทำบัญชีคัมภีร์โบราณ เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ ได้ดำเนินการจัดทำ ทะเบียนคัมภีร์โบราณ และดำเนินการอนุรักษ์เบื้องต้น โดยเริ่มจากการ นำคัมภีร์โบราณออกมาทำความสะอาด ตรวจสอบสภาพ เรียงอักษร (หน้าคัมภีร์โบราณ) ใส่ปกหน้า ปกหลัง เปลี่ยนสายสนองที่เปลือยขาด หรือ ขำรุด อ่านคัดแยกประเภทอักษร เช่น อักษรขอม ไทย มอญ พม่า ธรรมล้านนา และธรรมอีสาน เป็นต้น ภาษา เช่น บาลี สันสกฤต ไทย ไทยล้านนา และไทยอีสาน เป็นต้น และเนื้อหาตามหมวดหมู่คัมภีร์ทาง พระพุทธศาสนาที่เป็นส่วนพระพุทธรูป (บาลี) อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา นวฎีกา โยชนา และคัมภีร์ เป็นต้น แล้วจึงจัดทำบัญชีคัมภีร์โบราณโดยให้ราย ละเอียดเกี่ยวกับ มัดที่ เลขที่ ชื่อเรื่อง (ชื่อแบบฉบับการตั้งชื่อ

คัมภีร์ ตามหลักเกณฑ์การจัดหมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธศาสนา ชื่อเรื่อง ตามที่ปรากฏที่หน้าปกคัมภีร์ บอกจำนวนคัมภีร์ (ผูก) บอกอักษร ภาษา ฉบับ (เช่น ฉบับทองทิบ ฉบับ ล่องชาด, ชาดทิบ, ล่องรัก, รักทิบ และฉบับลานดิบ เป็นต้น) ลักษณะไม้ประกับ (ไม้ที่ใช้ประกับคัมภีร์ใบ ลานหลายๆ ผูกรวมกัน) เช่น ไม้ประกับธรรมดา รักทิบปิดทอง ทองทิบ เป็นต้น และหมายเหตุไว้เป็น หลักฐาน เพื่อบันทึกข้อมูลและรายละเอียดของคัมภีร์ใบลานที่พิเศษออกไป เช่น มีการจารบอกถึงชื่อผู้แต่ง ปี่ที่แต่ง ชื่อผู้สร้าง และปีที่สร้าง คัมภีร์ใบลานนั้นๆ หรือมีการจารบอกถึงความปรารถนาของผู้สร้างซึ่งอาจ เป็นหลักฐานในทางประวัติศาสตร์ได้ในการทำบัญชีคัมภีร์ใบลาน ปฏิบัติได้ โดยเขียนเลขทะเบียนประจำ คัมภีร์ แล้วเขียนเครื่องหมาย / ตามด้วยเลขลำดับผูก เช่น คัมภีร์ ใบลานของวัดเขาแก้ว มัดที่ ๑ เลขที่ ๑/ ๑-๒,๘ อาทิกมมวณณนา (ปจม) สมนต์ปาสาทิกา วินยฎฐกถา (พระอาทิกมม) แสดงว่าคัมภีร์ใบลานมัดนี้เป็น มัดที่ ๑ เลขทะเบียนลำดับที่ ๑ มี ๑ คัมภีร์ (๑ เรื่อง) จำนวน ๓ ผูก คือ ผูกที่ ๑ ผูกที่ ๒ และ ผูกที่ ๘ เขียน เลขทะเบียนตามลำดับผูก ดังนี้ ๑/๑, ๑/๒, และ ๑/๘ ส่วนชื่อเรื่องที่อยู่นอกวงเล็บเป็นชื่อเรื่องตามแบบ ฉบับ การตั้งชื่อคัมภีร์ใบลานตามหลักเกณฑ์การจัดหมวดหมู่ฯ ชื่อที่อยู่ในวงเล็บ เป็นชื่อตามที่ปรากฏที่ปก คัมภีร์ อักษรที่ใช้ในคัมภีร์นี้เป็นอักษรขอม ภาษาบาลี ฉบับล่องชาด เส้นจาร ไม้ประกับธรรมดา ไม่มีฉลาก ฝ้ายห่อทอลายดอกสี่เปลือกมั่งคุด เป็นต้น

ในกรณีที่คัมภีร์เรื่องเดียวกันมีผูกซ้ำกันหลายผูกให้เขียนเลขทะเบียน เครื่องหมาย / ลำดับผูก และเขียนพยัญชนะภาษาบาลีตามลำดับอักษร ตามลำดับวรรคต่อท้ายคัมภีร์ผูกที่ซ้ำกันกับผูกแรก (คือ ก ข ค ง จ ฉ ช ฌ ญ เป็นต้น) เช่น คัมภีร์ใบลานเป็นมัดที่ ๓๗ เลขที่ ๔๒/๑-๗: ๑ก-๗ก สุตตปปรณาริธมม (สงคณิ-มหาปฎฐาน) แสดงว่าคัมภีร์ใบลานมัดนี้เป็น มัดที่ ๓๗ เลขทะเบียนลำดับที่ ๔๒ มี ๑ คัมภีร์ (๑ เรื่อง) จำนวน ๑๔ ผูก มีผูกที่ ๑-๗ อยู่อย่างละ ๒ ผูก รายละเอียดที่สำคัญต่าง ๆ ดังตารางบัญชี คัมภีร์ใบ ลาน ของวัดเขาแก้ว

๒) วัดบ้านแก่ง ตั้งอยู่เลขที่ ๕๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง อยู่ริมแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตก มี ถนนรังสิโยทัยผ่านเป็นเส้นสัญจรทางทิศตะวันตกของวัด อาคารเสนาสนะต่าง ๆ มีอุโบสถสร้างมานาน ประมาณ ๒๐๐ ปีลักษณะก่ออิฐถือปูนทรงไทยโบราณ ได้บูรณปฏิสังขรณ์อนุรักษ์ไว้เป็นแบบมหาอุด มีพระประธานในพระอุโบสถ เรียกว่า “หลวงพ่อดโต” อายุกว่า ๒๐๐ ปี รอยพระพุทธบาทจำลอง ศิลปะสมัยสุโขทัยประดิษฐานอยู่ในมณฑป นอกจากนี้มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ อยู่ในวิหาร

วัดบ้านแก่ง เดิมมีนามว่า “วัดคงคาราม” เพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำแควปิง หรือที่ชาวบ้าน เรียกว่า “แควคำแพง” ได้สร้างขึ้นเป็นวัดมาตั้งแต่ประมาณ พ. ศ. ๒๒๐๕ มีอุโบสถเป็นแบบพม่า ที่ เรียกว่า “โบสถ์มหาอุด” เพราะมีประตูเข้าออกด้านหน้าด้านเดียว ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๒๑๙ แต่เดิมนั้นบริเวณวัดนี้มักจะถูกน้ำเซาะตลิ่งพังทุกปี ต่อมาเมื่อทาง ราชการได้สร้างเขื่อนภูมิพลขึ้น ทำให้น้ำในแควปิงช่วงที่อยู่หน้าวัดน้ำได้ลดระดับและแห้งลง ทำให้เกิด

เป็นแก่งขึ้นที่บริเวณหน้าวัดนี้ชาวบ้านจึงเรียกบ้านว่า บ้านแก่ง และวัดก็ได้ชื่อเปลี่ยนมาเป็น “วัดบ้านแก่ง”

ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๔๗ มัด ๑๖๔๗ ผูก เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก แยกตามหมวดได้ ๑๑ หมวด ดังนี้ ๑. หมวดกฎหมาย ๑๕ เล่ม ๒. หมวดคณิตศาสตร์ ๓ เล่ม ๓. หมวดจดหมายเหตุ ๑๙ เล่ม ๔. หมวดเบ็ดเตล็ด ๓ เล่ม ๕. หมวดตำราแปรธาตุ ๑ เล่ม ๖. หมวดตำราเวชศาสตร์ ๑๖๕ เล่ม ๗. หมวดตำราไสยศาสตร์ ๕๓ เล่ม ๘. หมวดตำราโหราศาสตร์ ๙. หมวดธรรมคดี ๒๗ เล่ม ๑๐. หมวดวรรณคดี ๗๕ เล่ม ๑๑. หมวดอักษรศาสตร์ ๕ เล่ม ๑๒. รวมหนังสือสมุดไทย จำนวน ๔๐๗ เล่ม พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำเก็บใส่ตู้

๕.๑.๑.๒ จังหวัดเพชรบูรณ์

ได้การจัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา ๔ วัด คือ

๑) วัดโฆษา ตั้งอยู่เลขที่ ๑๙๑ บ้านท่าช้าง หมู่ที่ ๒ ตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ชาวบ้านเรียกว่า “วัดท่าช้าง” ตามชื่อบ้าน ได้สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๒๖๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในราว พ.ศ. ๒๔๒๗

ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๖๓ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจพบว่า ทางวัดไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์ ดังนั้นจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ได้คัดแยกเป็นมัดและจำนวนผูก

๒) วัดท่ากกแก ประวัติวัดและชุมชนบ้านท่ากกแก เดิมเรียกว่า “บ้านท่าข้าวแก” สันนิษฐานว่า เริ่มก่อตั้งเป็นชุมชนเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๓๒๓ สมัยกรุงธนบุรี พร้อมๆกับการก่อตั้งหมู่บ้านท่ากกโพธิ์และวัดโพธิ์ศรีสองคร (บ้านโพธิ์ศรีท่าสองคอน) มีหลักฐานที่บ่งชี้ว่า สร้างมาร่วมสมัยกับวัดโพธิ์ศรีสองคร คือสิมโบราณที่มีขนาดเล็กและพระประธานเก่าแก่ แต่ถูกกึ่งตันโพธิ์หักลงมาทับพังเสียหาย ชาวบ้านได้รื้อเอาอิฐเก่านำไปก่อเป็นธาตุน้อยสององค์ แล้วจึงได้ว่าจ้างช่างจากเมืองน่าน มาก่อสร้างสิมขึ้นมาใหม่ครอบสิมเดิมซึ่งก่อสร้างจนแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยชาวบ้านจะช่วยกันนำดินจากคลองกาทะเลา(ห่องกุดกุง) นำมาปั้นอิฐยังปรากฏชื่อวังอิฐมาจนถึงทุกวันนี้ และนำปูนจากบ้านห้วยปูนนำมาก่อฉาบเป็นทรวดทรงมีเอวชั้นแบบสิมล้านช้างเวียงจันทร์ทั่ว ๆ ไป แต่ประดับตกแต่งช่อฟ้า (โหง้ว) ใบระกาแกะสลักด้วยไม้เป็นศิลปะล้านนา มีคันทวยไม้สลักเป็นรูปต่างๆ ลวดลายปูนปั้นที่บริเวณฐานพระ เหนือบานหน้าต่างลายเครือเถาหัวนาราคู ครุฑ ลิงเกาะเกี่ยว ที่โดดเด่นคือลายปูนปั้นรูปพญานาคเกี่ยวหกดัวที่บริเวณเหนือซุ้มประตู ช่างได้ก่อพระประธานองค์ใหญ่หนึ่งองค์องค์และองค์เล็กอีกสององค์ด้วยอิฐและปูนมีลักษณะสวยงามแบบอย่างศิลปะเมืองน่าน (ล้านนาผสมลาวและไทลื้อ) ชาวบ้านเรียกกันว่า “พระเจ้าใหญ่” ภายหลังเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๕

วัดท่ากกแกถือเป็นศูนย์รวมชุมชน ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่โดดเด่นอัน ได้แก่ ประเพณีแห่ต้นปราสาทผึ้ง ไหลเรือไฟ ในทุกเดือนสิบเอ็ดของทุกปี ประเพณีบุญพระเวส ประเพณียกธงก่อพระทรายบุญปีใหม่สงกรานต์ และประเพณีอื่นที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาและ ในหลักฮีตสิบสองครองสิบสี่

ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๔๖ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัด และนับจำนวนผูก พร้อมทั้งทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจพบว่า ทางวัด ไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์ ดังนั้นจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ได้คัดแยกเป็นมัดและจำนวนผูก

๓) วัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม ตั้งอยู่ที่บ้านหินโงน หมู่ที่ ๑ ตำบลน้ำซุน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นเป็นวัดนับแต่วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ โดยมีนายพวย เทพดวง บริจาคที่ดินให้เป็นที่สร้างวัด เนื้อที่ ๓ ไร่เศษ ต่อมาชาวบ้านได้ร่วมใจกันซื้อเพิ่มเติมอีก ๓ ไร่ นามวัดบางคนก็เรียกว่า “วัดบ้านหินโงน” ตามชื่อหมู่บ้าน

ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๕๙ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัด และนับจำนวนผูก พร้อมทั้งทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจพบว่า ทางวัด ไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์ ดังนั้นจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ได้คัดแยกเป็นมัดและจำนวนผูก

๔) วัดโพธิ์กลาง ตั้งอยู่เลขที่ ๑๕๒ บ้านท่าพล หมู่ที่ ๔ ตำบลท่าพล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง สภาพแวดล้อมมีภูเขาป่าไม้ แม่น้ำ และหมู่บ้านประชาชนล้อมรอบ อาคารเสนาสนะต่าง ๆ

วัดโพธิ์กลาง สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๐ เดิมเรียก “วัดชุมพล” บริเวณหมู่บ้านนี้เคยเป็นที่ตั้งทัพของพ่อขุนผาเมือง การสร้างอุโบสถครั้งแรกของวัดนี้ สร้างขึ้นในสมัยที่จังหวัดเพชรบูรณ์ขึ้นอยู่กับมณฑล

ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๒๘ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัด และนับจำนวนผูก พร้อมทั้งทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจพบว่า ทางวัด ไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์ ดังนั้นจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ได้คัดแยกเป็นมัดและจำนวนผูก

๕.๑.๒ พัฒนาระบบการสืบค้นและตรรขณีนีคัณค้ำของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธ ศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

การพัฒนาบัญชีบริการคัมภีร์โบราณ เป็นบัญชีของคัมภีร์โบราณที่เจ้าหน้าที่ได้ทำการลงทะเบียนคัมภีร์โบราณเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าศึกษาค้นคว้าตามระเบียบการบริการเอกสารโบราณ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๑) ลำดับที่ หมายถึง ลำดับที่ของเอกสารที่ลงทะเบียนตั้งแต่มัดแรกจนถึงมัดสุดท้ายของเอกสารที่ได้ลงทะเบียน
- ๒) เลขทะเบียน หมายถึง เลขประจำผูกของคัมภีร์ใบลาน ถ้าได้รับมอบจากต่างจังหวัดให้ใช้ตัวย่อของจังหวัดที่รับมอบมาด้วย เช่น อย.บ. (พระนครศรีอยุธยา คัมภีร์ใบลาน) ขบ.บ. (ชลบุรี คัมภีร์ใบลาน)
- ๓) ชื่อแบบฉบับ (ชื่อเรื่อง) หมายถึง การบันทึกชื่อของคัมภีร์ใบลานตามหนังสือหลักเกณฑ์การจัด หมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธศาสนา แล้วใช้วงเล็บด้วยชื่อเรื่องหน้าปกคัมภีร์ใบลาน
- ๔) อักษร ได้แก่ อักษรที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลาน โดยให้ลงชื่ออักษรทุกรูปแบบที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ใบลาน เช่น ขอม -ธรรมล้านนา ธรรมอีสาน เป็นต้น
- ๕) ภาษา ได้แก่ ภาษาที่ใช้บันทึกในคัมภีร์ใบลาน โดยให้ลงชื่อภาษาทุกภาษาที่ปรากฏในเอกสาร เช่น ภาษาบาลี ภาษาบาลี-ไทยล้านนา บาลี-มอญ-ไทย เป็นต้น
- ๖) เส้น คือ เส้นอักษรที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลาน เช่น จาร หมึก ดินสอ เป็นต้น
- ๗) ไม้ประกับ คือ ชนิดของไม้ประกับที่ใช้ประกบคัมภีร์ใบลาน เช่น ธรรมดา ชาติทิพย์ กำมะลอ เป็นต้น
- ๘) ประวัติ หมายถึง การระบุดังการได้มาซึ่งเอกสารโบราณ
- ๙) จำนวน หมายถึง จำนวนคัมภีร์ และจำนวนผูกของคัมภีร์ใบลานในแต่ละลำดับที่ได้ลงทะเบียน
- ๑๐) ตู้ที่ (หิ้งที่) หมายถึง ตู้ที่ใช้เก็บคัมภีร์ใบลานที่ได้ลงทะเบียนแล้ว เพื่อเตรียมให้บริการนักศึกษาและประชาชน
- ๑๑) ชั้นที่ หมายถึง ชั้นที่เก็บคัมภีร์ใบลานไว้ในหิ้งที่จัดไว้ เช่น ๑/๑, ๒/๕ เป็นต้น
- ๑๒) หมายเหตุ มีข้อความใดๆ ที่สำคัญให้บันทึกลงในหมายเหตุ เช่น สภาพของเอกสาร, ผู้แต่ง, ผู้สร้าง, ปีที่สร้าง เป็นต้น

๕.๑.๓ ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒ วัด คือ

๕.๑.๓.๑ ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดโฆษา

เดิมคือศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลห้วยไร่ (วัดโฆษา) ตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่นรวมตัวกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นการปลูกฝังความเป็นไทยและวิถีชีวิตที่เหมาะสม เพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรม ตลอดจนสามารถนำไปพัฒนาผลผลิตของชุมชน เน้นให้ประชาชน

มีส่วนร่วมโดยการบูรณาการร่วมกันทั้งกระบวนการความคิดและการปฏิบัติ จังหวัดเพชรบูรณ์ได้ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรม โดยจัดตั้งศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน “วัดโฆษา” ตำบลห้วยไร่

กลยุทธ์อนุรักษ์คัมภีร์ใบลานแบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา

สำหรับกลยุทธ์การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน แบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา เป้าหมายหลัก คือ ทำอย่างไรประชาชนมีความสุขด้วยการประพฤติธรรม และนำความสุขนั้นเผยแพร่ต่อคนรุ่นหลังได้รับความสุขนั้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้ทางวัดโฆษาได้มีนโยบายตาม กลยุทธ์ในการดำเนินงาน ซึ่งจะขอขยายความดังนี้

๑) ด้านการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน (ศรัทธา) โดยเป้าหมาย เพื่อให้บุคลากรในวัดโฆษา และ ชุมชน ในฐานะเจ้าของพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของสิ่งที่จะอนุรักษ์ นอกจากผู้นำในวัดเห็นความสำคัญแล้วผู้นำชุมชน และประชาชนก็ต้องเห็นความสำคัญเช่นกันโดยปัจจุบันทางวัดได้ดำเนินการสร้างความตระหนักดังนี้

- แผนพัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น

เริ่มแรกของการสร้างศรัทธาต่อคนในชุมชน คือ การพัฒนาวัดให้เป็นวัดจริง ๆ เพื่อประโยชน์แก่คนในชุมชน และ ผู้ที่ตัดสินใจที่จะมาร่วมบุญในพระพุทธศาสนา ทางวัดโฆษา จึงตัดสินใจ ในการเข้าร่วมการพัฒนาวัดตามแนวทาง ของหน่วยงานที่ดูแลวัดโดยตรง

- พัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้ หลังจากที่มีการปรับโครงสร้างพื้นฐาน และ การบริหารจัดการภายในวัดแล้ว อีกขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญ คือ การเชื่อมโยงกับ บุคคลภายนอก เพื่อ ตอกย้ำ ให้เกิดศรัทธายิ่งขึ้น ของคนในชุมชนว่าพัฒนาแล้ว มีคนมาชื่นชม ให้กำลังใจ ในผลงานที่เกิดจากชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความมั่นใจ ในแนวทางที่เขากำลังทำอยู่ ให้ทำต่อไป และ ทำดียิ่ง ๆ ขึ้นไป รักษามาตรฐานในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา นอกจากจะเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาชมผลงาน ของคนในชุมชนที่ช่วยกันพัฒนาวัดแล้ว ยังเป็นการสร้างรายได้ สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน อันเป็นประโยชน์ระยะยาว ในการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒) ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ (ศีล) โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดวิธีการการอนุรักษ์คัมภีร์ร่วมกัน

๓) การอนุรักษ์ (สมาธิ) โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ คัมภีร์ไบเบิล และเข้าถึงเนื้อหาในคัมภีร์ธรรม และมีจิตใจที่จดจ่อต่อสิ่งดีงาม เพื่อให้เกิดบุญและกุศล โดยในขั้นนี้ โดยการกำหนดให้มีการอนุรักษ์คัมภีร์ ในรูปแบบกิจกรรม ประเพณี และเทศกาลต่าง ๆ

๔) ด้านการจัดทำแหล่งเรียนรู้และสร้างเครือข่าย (ปัญญา) โดยเป้าหมายเพื่อ รวบรวมข้อมูลที่ได้ จัดทำเป็นฐานข้อมูลและสารสนเทศที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะด้านการอนุรักษ์ คัมภีร์ไบเบิล ตลอดจน ข้อมูลอื่น ๆ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี หรือแม้แต่อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคัมภีร์ธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดแสดง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาวิธีการอนุรักษ์ คัมภีร์ไบเบิล ให้เหมาะกับยุคสมัยต่อไป

๕) ด้านการถ่ายทอดและเผยแพร่ (เมตตา) โดยเป้าหมายเพื่อนำความรู้ที่ได้จากการ อนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลที่ได้ทำสำเร็จแล้วเผยแพร่ ไปยังสาธารณชน ซึ่งอาจจะเป็นแรงบันดาลใจมา ช่วยกันอนุรักษ์ที่วัดโฆษา เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๕.๑.๓.๒ ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านท่ากกแก จากเหตุข้อพิพาทระหว่าง เมืองเวียงจันทน์และเมืองหลวงพระบางจนเกิดสงครามใหญ่เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๕๐ จึงเป็นเหตุให้ผู้คนอพยพหนีภัยสงครามเข้ามาตั้งถิ่นฐานจนเกิดเป็นชุมชนขึ้นในหลายพื้นที่รวมถึงเมืองหล่มในขณะนั้น และปี พ.ศ. ๒๓๒๑ พระเจ้าตากสินมหาราช ได้ส่งกองทัพเข้าตีเมืองเวียงจันทน์ ผลปรากฏว่าสยามตีได้เมืองจำปาศักดิ์เมืองเวียงจันทน์ และเมืองหลวงพระบาง ทั้งสามเมืองจึงตกเป็นประเทศราชของ สยามกองทัพสยามได้กวาดต้อนราษฎรชาวเมืองเวียงจันทน์ และเมืองหลวงพระบาง เข้ามาอยู่ใน เขตของสยามหลายพื้นที่รวมถึงเมืองหล่มจึงเป็นเหตุของการเพิ่มจำนวนชาวลาวที่มากขึ้น ทำให้พระสุ ริยวงษามหาภักดีเดชชนะสงครามเจ้าเมืองหล่ม ได้ย้ายเมืองหล่มไปสร้างใหม่บริเวณบ้านท่ากกโพธิ์ฝั่ง ตะวันออกของแม่น้ำป่าสักในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ โดยเรียกเมืองที่สร้างใหม่ว่าเมืองหล่มสัก ส่วนเมืองเดิม เรียกว่าหล่มเก่า หรือเมืองเก่า และขยับขยายมาเป็น บ้านท่ากกแก เพื่อแสวงหาที่ดินทำมาหากิน

๑) ความสำคัญของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาว อีสาน ยังมีความเชื่อตามตำนานเรื่องหนึ่งในสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษาเป็นปี ที่ ๗ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทรงแสดงอภิธรรมปฏิกรรมแก่พุทธมารดาเป็นการตอบแทนพระคุณ จนกระทั่งบรรลุโสดาบัน ครั้นถึงในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวัน “มหาปวารณาออกพรรษา” พระพุทธองค์กำหนดเสด็จสู่เมืองมนุษย์พระอินทร์จึงเนรมิตบันไดขึ้น ๓ ชนิด คือ บันไดทองคำ บันได เงิน และบันไดแก้วมณี เชิงบันไดทั้ง ๓ นี้ตั้งอยู่ประตูเมืองสังกัสสนคร ก่อนเสด็จลงพระพุทธเจ้า ประทับยืนบนยอดเขาสีเนรฐราชเพื่อทรงทำ “โลกนิเวรณปาฏิหาริย์” โดยทรงแลดูเบื้องบนปรากฏมีเนิน

เป็นอันเดียวกันถึงพรหมโลกทรงแลดูข้างล่างก็ปรากฏมีเนินเป็นอันเดียวกัน ถึงเวเจินนครทรงแลดูรอบทิศจักรวาลหลายแสนโกฏีกี่ปรากฏเป็นเนินเดียวกัน (หมายถึง สวรรค์ มนุษย์และนรก ต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน) จึงเรียกวัดนี้ว่า “วันพระเจ้าเปิดโลก”

๒) การอนุรักษ์งานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก

เป็นงานประเพณีที่เกิดจากความศรัทธาของชาวบ้าน ที่มีต่อพระพุทธศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติชุมชน บ้านท่ากกแกให้ความสำคัญกับงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง เพราะมีความเชื่อว่าการทำบุญด้วยปราสาทผึ้ง ถือเป็นบุญกุศลสูงส่งมีคติอยู่ ๒ อย่าง คือ ถวายเป็นพุทธบูชาเพื่ออานิสงส์กับตัวเรา ตายไปจะได้มีที่อยู่อาศัย พัฒนาการของงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง บ้านท่ากกแก สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ยุค โดยใช้การแบ่งตามช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ดังนี้

(๑) ประเพณีแห่งปราสาทผึ้งในช่วงก่อน พ.ศ. ๒๕๕๐ ในอดีตการจัดงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งจะจัดตรงกับวันออกพรรษา คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ นิยมจัดงานให้แล้วเสร็จภายในวันเดียวโดยช่วงเช้าหลังจากกลับจากทำบุญที่วัดก็จะมารวมตัวกันที่บ้านเจ้าภาพเพื่อช่วยกันจัดทำต้นปราสาทผึ้ง โดยชาวบ้านที่มีความปรารถนาที่จะเป็นเจ้าภาพจัดทำต้นปราสาทผึ้งไปถวายที่วัดจะแจ้งความจำนงแก่พระภิกษุสงฆ์ และปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับผู้นำชุมชนถึงกำหนดการในการแห่ต้นผึ้งไปถวายที่วัดสถานที่ที่ใช้จัดทำต้นปราสาทผึ้งจะเป็นที่บ้านของเจ้าภาพวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดทำต้นปราสาทผึ้งได้จากการจัดหาจากป่าในหมู่บ้าน และชาวบ้านช่วยกันนำมาทำบุญเมื่อจัดทำต้นปราสาทผึ้งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำไปร่วมขบวนแห่ทางเรือที่ท้ายหมู่บ้าน ในขบวนจะมีการตีกลองเป่าแคนแห่แห่นกันไปอย่างสนุกสนานตามลำน้ำป่าสัก เพื่อที่จะนำต้นปราสาทผึ้งไปทอดที่วัดท่ากกแก

(๒) ประเพณีแห่งปราสาทผึ้งในช่วงแห่งการฟื้นฟู (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๖) การจัดงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งแห่งการฟื้นฟูได้มีการปรับเปลี่ยนกำหนดการจัดงานจากเดิมที่จัดขึ้นในวันออกพรรษามาเป็นจัดพร้อมกับงานทอดกฐินซึ่งจะจัดขึ้นระหว่างเดือน ๑๑ จนถึงเดือน ๑๒ ของทุกปี

(๓) ประเพณีแห่งปราสาทผึ้งกับการเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ (พ.ศ. ๒๕๕๗-ปัจจุบัน) การดำเนินงานฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง ในยุคนี้ยังคงจัดงานในช่วงระหว่างเดือน ๑๑ จนถึงเดือน ๑๒ พร้อมกับงานทอดกฐินของบ้านท่ากกแก และยังได้มีการเพิ่มเติมกิจกรรมอีกมากมาย เช่น กิจกรรมการแสดงฟ้อนกลองโบราณ แพนชั่นโชว์เครื่องแต่งกายของวัฒนธรรมไทหล่ม การจำลองวิถีชีวิตของไทหล่ม ผู้ป่าวเป่าแคนผู้สาวเข็นฝ้าย กิจกรรมการแสดงเส็งกลองหาง และตลาดพื้นบ้านไทหล่ม เพื่อเป็นการดึงดูดชาวบ้าน และนักท่องเที่ยวให้เข้ามาร่วมงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง

๓) กระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก

ชุมชนบ้านท่ากกแกเป็นชุมชนที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษชาวลาวที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง และเมืองเวียงจันทน์ ยึดถือประเพณีเก่าแก่ตามแบบประเพณีของชาวลาว คือ ฮีต ๑๒ (ประเพณี ๑๒ เดือน) มีวิถีการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกับแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือพึ่งพาทิ้งกันและกัน ส่วนใหญ่จะทำนาปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินภายในครัวเรือน และเลี้ยงสัตว์เป็นอาหารหากินตามฤดูกาล คนในชุมชนนับถือพระพุทธศาสนา และมีความเชื่อในเรื่องของการนับถือผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ

กระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก ได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังได้ชักชวนกลุ่มผู้นำชุมชนเยาวชน และหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาเป็นกลุ่มขับเคลื่อนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง ก็ถือเป็นกำลังหลักในการเข้ามาผลักดันกระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ให้เป็นที่รู้จักของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีขั้นตอนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง มีการรวมกลุ่มการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก โดยการนำของพระสมุห์ไพโรศาล ภทรมณี ร่วมกับกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมาแต่ดั้งเดิม ที่ได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง ที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีความรู้เกี่ยวกับการจัดงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง ที่เป็นความรู้ที่ได้มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นอย่างขั้นตอนในการจัดทำต้นปราสาทผึ้ง การจัดทำดอกผึ้ง และข้าวของเครื่องใช้ในพิธี

ขั้นตอนที่สอง ปรับเปลี่ยนช่วงเวลาในการจัดงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งจากเดิมงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก จะจัดตรงกับวันออกพรรษาคือวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ แต่เมื่อเกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงได้มีการปรับเปลี่ยนช่วงเวลาในการจัดงานมาเป็นจัดพร้อมกับงานทอดกฐิน ซึ่งจะจัดขึ้นระหว่างเดือน ๑๑ จนถึงเดือน ๑๒ ของทุกปี

ขั้นตอนที่สาม ได้มีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทหล่ม กลุ่มมูลมังบ้านท่ากกแกขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จากการที่ได้มีการชักชวน กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำชุมชนกลุ่ม ชาวบ้าน และเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนมีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่สี่ การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานชุมชนบ้านท่ากกแก ได้พัฒนารูปแบบของงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้ง โดยในปี ๒๕๕๔ ได้จัดให้มีขบวนแห่ทางบกขึ้นมาเป็นปีแรกเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์งานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก เห็นความสำคัญของงานประเพณีแห่งปราสาทผึ้งซึ่งเป็นงานประจำปีของท้องถิ่นตามแบบประเพณีของชาวลาวได้ทำปราสาทผึ้งเข้าร่วมในงานประเพณีถึง ๔ ต้น นอกจากนี้ ยังได้จัดขบวนแห่ทางบกขึ้นโดยจัดให้มีวงดนตรีพื้นบ้านนำขบวนประกอบด้วยเครื่องดนตรีใช้กลองปี่ กลองหาง ฉาบ ฉิ่งแคน และพิณ ร่วมบรรเลงแห่ไปในขบวน อีก

ทั้งยังได้มีการรณรงค์ให้แต่งกายชุดพื้นเมืองเข้าร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่สืบทอดมาจากชาวลาว

ขั้นตอนที่ห้า การเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ จากการทำชาวบ้านได้รวมกลุ่มคนในหมู่บ้านจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก จนทำให้งานเริ่มเป็นที่รู้จักของหมู่บ้านใกล้เคียงจึงทำให้หน่วยงานภาครัฐเกิดความสนใจ ในงานประเพณีดังกล่าว และเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้บรรจุเป็นแผนการดำเนินงานประจำปีของเทศบาลตำบลเดียว สภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ ในการฟื้นฟูประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

ขั้นตอนที่หก ทำให้งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก เป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการประชาสัมพันธ์งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง การนำวิธีการประดับตกแต่งต้นปราสาทผึ้ง การจัดขบวนแห่ต้นผึ้ง การแหงหยวกของชุมชนบ้านท่ากกแก และการแต่งกายของไทยหล่ม และนำการสาธิตวิธีการแหงหยวก การสาธิตการทำดอกผึ้ง และนำผ้าทอพื้นบ้านของชุมชน

ขั้นตอนที่เจ็ด การทำให้เป็นกิจวัตรซึ่งงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีเพื่อเป็นการสืบทอดและอนุรักษ์งานประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ ยังได้มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านท่ากกแก เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้แก่เยาวชนและประชาชนที่สนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านท่ากกแก ภายในศูนย์ได้จัดให้มีการแสดงผ้าทอพื้นบ้านท่ากกแกที่มีอายุตั้งแต่ ๗๐-๑๐๐ ปี

ดังนั้น การฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก จึงเป็นการดำเนินการเพื่อฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ไม่ให้จางหายไปจากชุมชนอันเป็นเหตุมาจากการรับวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิถีการดำเนินชีวิตการแต่งกาย อาหารการกิน และที่อยู่อาศัย อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จากกระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ที่ได้มีการรวมกลุ่มคนในชุมชนเพื่อร่วมกันฟื้นฟูงานประเพณีของท้องถิ่น โดยการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกความเป็นท้องถิ่น และการหยิบยกประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น มาบอกเล่าถึงเรื่องราวในอดีตมาถ่ายทอด ให้แก่คนในชุมชน และเยาวชนให้เห็นคุณค่า

การนำองค์ความรู้จากคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อานิสงค์ผาสารทผึ้ง (ปราสาทผึ้ง) อักษรธรรมอีสาน มาในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เป็นการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการฝึกปฏิบัติ ดังนั้น หน่วยงานทางการศึกษา ควรมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น เกี่ยวกับงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง และภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านอื่นๆ ในรูปแบบเอกสาร เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นฐานของตนควบคู่ไปกับวิทยาการสมัยใหม่ เป็นการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่มีความตระหนักถึงความสำคัญของงานประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การหวงแหนรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง ควรนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า โดยการยกคัมภีร์อานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่างๆ ของคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่างมาเป็นกรณีศึกษา จึงมีความคิดเห็นในเบื้องต้นเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการเรียนรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านหรือวรรณกรรมของไทย ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในระดับองค์กร

๑) สถาบันสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมอนุรักษ์คัมภีร์โบราณตามวัด และสถานที่ต่าง ๆ ให้อยู่สภาพที่ดีและเหมาะสมกับการศึกษาค้นคว้า

๒) สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตวิทยาลัยสงฆ์ต่าง ๆ ควรส่งเสริมให้นิสิต และประชาชนได้เรียนรู้ภาษาถิ่นและวรรณคดีท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อที่จะได้นำความรู้ไปศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมในท้องถิ่นของตน และนำมาแปลหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อที่จะประยุกต์ใช้กิจกรรมในสังคม

๓) ควรจัดโครงการศึกษา ศึกษาค้นคว้า ขยายความ ปรีวรรต และการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ เพื่อนำความรู้จากวรรณกรรมพระพุทธศาสนาออกไปปรับใช้ในศาสตร์ต่างๆ เช่น ปรัชญา กฎหมาย จริยศาสตร์ จิตวิทยา จักรวาลวิทยา ฯลฯ

๔) ควรส่งเสริมการทำนิตานุกรม หรือบัญชีรายชื่อคัมภีร์ธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในวัดต่างๆ หรือเพื่อให้สะดวกต่อการศึกษาค้นคว้า

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับท้องถิ่น

- ๑) บุคคลและองค์กรในท้องถิ่นควรร่วมมือในการอนุรักษ์ และให้ความสำคัญต่อคัมภีร์โบราณในท้องถิ่นของตน เพื่อที่จะนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในกิจกรรม ประเพณีของท้องถิ่น
- ๒) ควรนำวรรณกรรมที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรมมาเป็นหนังสือเรียน หรือหลักสูตรในสถาบันการศึกษา ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ
- ๓) ควรมีการชำระหรือแปลวรรณกรรมที่มีความสำคัญและเผยแพร่ให้ประชาชนได้เรียนรู้ และศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ในประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น
- ๔) ทำการอนุรักษ์ใน ๒ ลักษณะ คือ อนุรักษ์เพื่อเอาบุญโดยใช้ประเพณีเป็นสื่อกลางในการอนุรักษ์ และการอนุรักษ์เพื่อวิชาการ คือ การค้นคว้า วิจัยและศึกษาอย่างเป็นระบบโดยให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ
- ๕) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ในคัมภีร์ธรรมอื่น ๆ ในลักษณะของการวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เชื่อมโยงความรู้ ความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษา ปริญญาตรีคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง ที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะที่มีอยู่ในวัดต่างๆ เช่น วัดเขาแก้ว และวัดบ้านแก่ง เพื่อนำความองค์ความรู้และภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้
- ๒) ควรมีการศึกษาประวัติของพระเถระที่มีบทบาทในการอนุรักษ์คัมภีร์คัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง
- ๓) ควรศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ทางด้านพระพุทธศาสนาข้ามพรมแดนที่เชื่อมโยงประเพณีวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- ๔) ควรมีการศึกษากระบวนการจัดการความรู้และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมล้านช้าง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาหมกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. เอกสารทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

เกรียงไกร เกิดศิริ. ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: อุษาคเนย์, ๒๕๕๑.

เกรียงไกร เกิดศิริ และชาญคณิต อวรณ์. ล้านนากับการเป็นมรดกโลก ในโครงการมรดกโลกล้านนา

กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ๑ กรุงเทพมหานคร: อุษาคเนย์, ๒๕๕๔.

_____. ผอ่ล้านนา มองวิถีวัฒนธรรมล้านนาโดยสังเขป ใน

โครงการมรดกโลกล้านนา กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ๑ กรุงเทพมหานคร: อุษาคเนย์,
๒๕๕๗.

ไฉไลฤดี ยูวะนะศิริ และคณะ. ศึกษาสารัตถะตำนานพื้นบ้านล้านนาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจาก

เอกสารโบราณ. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ชัยอนันต์ สมุทวน. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล

๒๕๒๗.

นิรันดร เลิศวีรพล และคณะ. การรู้จำอักษรอักษรธรรมอีสานโดยใช้ตัวแบบฮิตเดน มาร์คอฟ.

รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๕๓.

ประพันธ์ กุลวินิจฉัย. วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องคุณค่าของสุภาชิตพระร่วงที่มีต่อสังคมไทย.

รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

มปป.

ประพันธ์ กุลวินิจฉัย. **การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีใน**

ภาษาไทย. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป..

พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิมโม. **บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งเทียน**

พรรษาจังหวัดอุบลราชธานี. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป..

พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ. **สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ ๑ (สбы ๑)**

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ภูมิปัญญาสู่คุณค่าเชิงนิเวศน์, เชียงใหม่: สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ ๑ (สбы ๑) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๕.

มณี พะยอมยงค์. **วิถีชีวิตและค่านิยมของชาวล้านนาไทย.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,

๒๕๒๗.

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. **ปฐมบทพุทธศาสนาในภาคใต้ ประเทศไทย: หลักธรรมและ**

หลักฐานโบราณคดี. นครศรีธรรมราช: ไทม์ พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๕๗.

ศรีเลา เกษพรหม. **ประเพณีชีวิตคนเมือง.** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

๒๕๔๔.

สงวน โชติสุขรัตน์. **ประเพณีล้านนาไทยและพิธีกรรมต่าง ๆ.** เชียงใหม่: ประทีงวิทยา, ๒๕๑๔.

สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ. **โครงการปริวรรตพระคัมภีร์ล้านนา: ปริวรรตและแปลพร้อมทั้ง**

ความนำ, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๖.

_____. **โครงการปริวรรตพระคัมภีร์ล้านนา: การวิเคราะห์เนื้อหา,** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๗.

_____. **โครงการปริวรรตพระคัมภีร์ล้านนา: ปริวรรตและวิเคราะห์กฎหมายล้านนา,**

เชียงใหม่: มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๘.

สมยศ ต้อยชัย. **ความเชื่อถือต่าง ๆ งานปริวรรตจากเอกสารโบราณล้านนา.** เชียงใหม่:

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗.

แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ. การศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ไบเบิลล้านนา.

รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๗.

อภิพัทธ์ วิศิษฎ์ใจงาม. การศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อภาษาไทยล้านนา.

รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
มปป..

อานันท์ กาญจนพันธุ์. งานเลี้ยงผีปู่และย่าและเชียงใหม่. เชียงใหม่: บริษัท ครอนทราสมิเดีย จำกัด,

๒๕๒๙.

อุดม รุ่งเรืองศรี. สภาพของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน.(ฉบับปรับปรุงใหม่), พิมพ์ครั้งที่ ๒

กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๒๓.

ฮันส์ เพนส์. ความเป็นมาของล้านนาไทยใน ทิว วิชัยชัทคะ. เชียงใหม่: ทิพนตร, ๒๕๒๗.

ก่องแก้ว วีระประจักษ์. การทำสมุดไทยและการเตรียมไบเบิล. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร:

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๕๓.

_____. สารนิเทศจากคัมภีร์ไบเบิลล้านนสมัยอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๕.

จ.เปรี๊ญญ, คู่มือสังคีติ. โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๑๔.

ฉลาด บุญลอย. ประวัติวรรณคดีบาลี. โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ. ๒๕๐๖.

ดำรงราชานุภาพ. พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. ตำนานหอพระสมุด. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนา

กร, ๒๔๕๙.

วันรัตน์. สมเด็จพระ วัดพระเชตุพน. สังคีตยวงค์. พระยาปริยัติธรรมธาดา. แปล. โรงพิมพ์ไทย

๒๔๖๖.

ศิลปากร, กรม. กองหอสมุดแห่งชาติ. หลักเกณฑ์การจัดหมวดและเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียน

ทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: แผนกหนังสือตัวเขียนและจารึก กองหอสมุด
แห่งชาติกรมศิลปากร, ๒๕๑๑.

ศิลปากร, กรม. คัมภีร์ไบเบิลฉบับหลวงในสมัยรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๖.

_____. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณ. กรุงเทพมหานคร:

กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๘.

..... สำนักหอสมุดแห่งชาติ. **คู่มือสำรวจ จัดทำ รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร, ๒๕๕๒.

ศิลปากร, กรม. **ไตรภูมิ. สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา – ฉบับธนบุรี เล่ม ๑ - ๒.**

กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๒. (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ).

..... **ไตรภูมิ. สมุดภาพไตรภูมิฉบับอักษรธรรมล้านนาและอักษรขอม.** กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๗. (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ).

..... **ไตรภูมิ. สมุดภาพไตรภูมิฉบับอักษรขอม ภาษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติกรมศิลปากร, ๒๕๕๐. (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา).

แม่น้ำมาส ขวลิขิต, **ประวัติหอสมุดแห่งชาติ,** โรงพิมพ์ศิwap, ๒๕๐๙.

ภาคผนวก ก

บทความ

การสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัด
ภาคเหนือตอนล่าง

The Searching and the System of Ancient Scriptures Conservation in
Monasteries and Transmitting Local of Lower Northern Part to Create the
Local Learning Resource in the Lower Northern Provincial Cluster

พระมหาธนกร กิตติปัญญา และคณะ^๑

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และ
การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อการดำเนินการวิจัย การสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์
และการปริวรรตเอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้าง
แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ การดำเนินการวิจัยและการสืบค้น การ
จัดระบบการอนุรักษ์ และการปริวรรตคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง

ผลการวิจัย พบว่า

**๑. ได้ศึกษารวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของ
วัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ใน ๒ จังหวัด คือ**

(๑) จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๒ วัด คือวัดเขาแก้ว ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์ เป็นมัด
รวมได้ ๔๕๖ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนได้ ๗,๒๒๑ ผูก พร้อมกับทำ
การแยกฉบับ จัดทำบัญชีคัมภีร์ใบลาน เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลาน ได้ดำเนินการจัดทำ
ทะเบียนคัมภีร์ใบลาน และดำเนินการอนุรักษ์เบื้องต้น โดยเริ่มจากการ นำคัมภีร์ใบลานออกมาทำความสะอาด
สะอาด ตรวจสอบสภาพ และวัดบ้านแก่ง ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๔๗ มัด ๑๖๔๗ ผูก
เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก แยกตามหมวดได้ ๑๑ หมวด ดังนี้ ๑. หมวด
กฎหมาย ๒. หมวดคณิตศาสตร์ ๓. หมวดจดหมายเหตุ ๔. หมวดเบ็ดเตล็ด ๕. หมวดตำราแปรธาตุ ๖.

^๑ งานวิจัยสถาบันพุทธศาสตร์ มจร, โดยพระมหาธนกร กิตติปัญญา และ นายณัฐณ กุลผาย อาจารย์ประจำวิทยาลัย
สงฆ์พูนพัฒนาเมือง เพชรบูรณ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙๑ ถนนพิทักษ์ ตำบลหล่มสัก อำเภอหล่มสัก
จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐ โทร. ๐๙-๔๕๕๓-๙๖๒

หมวดตำราเวชศาสตร์ ๗. หมวดตำราไสยศาสตร์ ๘. หมวดตำราโหราศาสตร์ ๙. หมวดธรรมคดี ๑๐. หมวดวรรณคดี ๑๑. หมวดอักษรศาสตร์ ๕ เล่ม และรวมหนังสือสมุดไทย พร้อมกับ ทำการแยกฉบับ และใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำเก็บใส่ตู้

(๒) จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๔ วัด คือ ๑. วัดโฆษา ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๖๓ มัด ๒. วัดท่ากกแก ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๔๖ มัด ๓. วัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๕๙ มัด (๔) วัดโพธิ์กลาง ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๒๘ มัด ทุกวัดได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้

๒. พัฒนาระบบการสืบค้นและตรวจนับคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

การพัฒนาบัญชีบริการคัมภีร์โบราณ เป็นบัญชีของคัมภีร์โบราณที่เจ้าหน้าที่ได้ทำการลงทะเบียนคัมภีร์โบราณเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าศึกษาค้นคว้าตามระเบียบบริการเอกสารโบราณ

๓. ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒ วัด คือ

อนุรักษ์คัมภีร์โบราณ แบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา เป้าหมายหลัก คือ ทำอย่างไรประชาชนมีความสุขด้วยการประพฤติธรรม และนำความสุขนั้นเผยแพร่ต่อคนรุ่นหลังได้รับความสุขนั้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้ทางวัดโฆษาได้มีนโยบายตาม กลยุทธ์ในการดำเนินงาน ซึ่งจะขอขยายความดังนี้ ๑. ด้านการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ๒. ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ๓. การอนุรักษ์ (สมาธิ) โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ และเข้าถึงเนื้อหาในคัมภีร์ธรรม ๔. ด้านการจัดทำแหล่งเรียนรู้และสร้างเครือข่าย ๕. ด้านการถ่ายทอดและเผยแพร่

กระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของวัดท่ากกแก บ้านท่ากกแก ได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังได้ชักชวนกลุ่มผู้นำชุมชนเยาวชน และหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาเป็นกลุ่มขับเคลื่อนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ก็ถือเป็นกำลังหลักในการเข้ามาผลักดันกระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ให้เป็นที่รู้จักของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีขั้นตอนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ได้ ปรีวรตคัมภีร์อานิสงส์ปราสาทผึ้งอักษรธรรมอีสานเป็น ภาษาบาลีและภาษาไทยกลาง

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, การถ่ายทอด, ภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง, แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น

The Searching and the System of Ancient Scriptures Conservation in Monasteries and Transmitting Local of Lower Northern Part to Create the Local Learning Resource in the Lower Northern Provincial Cluster

ABSTRACT

This is the documentary research and the field study to do the research method, the searching the conservation system and the transliteration of the ancient scripture in the temples and transmit wisdom of the Lower Northern Part to create the local learning resource in Phetchabun and Nakhonsawan Province, the research methodology and searching, the organization of the conservation and transliteration of the ancient scripture in the Lower Northern Part.

The result of research found that

1. The collection and the classification of the Buddhist ancient Scriptures of the temples in two provinces in the Lower Northern Part as follow:

(1) Nakhon Sawan is there two temples, namely, Wat Khao Kaew has sorted the scriptures out 456 bundles, in the beginning the scriptures were divided and counted into 7,221 ties, and it was separate and accounted as palm leaf manuscripts. It is the collection of the palm leaf manuscripts. It was basically registered of the scriptures and performed for the conservation by taking its to clean and check. Wat Ban Keng has carried out the separation of the scriptures into 147 bundles 1,647 ties. It was separated into the bundles and ties, it can be divided into 11 catalogues, they are: 1) Law, 2) Mathematic, 3) Archive, 4) Miscellaneous, 5) Alchemic text, 6) Medical science text, 7) Superstition text, 8) Astrology text, 9) Dhamma case, 10) Literature, and 11) Manuscript of five books and include Thai books, along with separating the version and using cloth wrap the scriptures to keep in the cabinet.

(2) Phetchabun Province is four of temples, namely, 1) Wat Ghosa had classified out the scriptures into 163 bundles, 2) Wat Ta Kok Kea has 46 bundles, 3) Wat Rat Praditwararam has 59 bundles, and 4) Wat Pho Klang has 28 bundles. All temples had separated the scriptures into bundles and counted the number of ties,

and along with the separation of version and using cloth wrap the scriptures to keep in the cabinet.

2. The development of the searching and index system of the Buddhist ancient scriptures of the temples in the Lower Northern Part as follow:

The development of account of the palm leaf manuscript service is an account of palm leaf manuscript that the official has already registered the scripture to provide the services to students and general people in both Thai and foreigners who are allowed to study in accordance with the regulations of ancient documents service.

3. The promotion of the ancient scripture conservation for Buddhist learning resource and the culture of the two temples in Phetchabun Province, the Lower Northern Part as follow:

The goal of sustainable palm leaf manuscript conservation of Wat Ghosa is how does people be happy with the practice of Dhamma and bring that happiness to the generations for getting it continually and sustainably. Wat Ghosa has the policy according to the staggery of progress, it has extended the detail following: 1) To create realizing the palm leaf manuscript conservation, 2) the systematically management, 3) the conservation (meditation) by the goal for all participants in the palm leaf manuscript conservation, 4) the management of learning resource and creating network, 5) the transmission and propagation.

The process of conservation and revitalization Wax Castle tradition Wat Ta Kok Kae, Ban Ta Kok Kae has received cooperation from the elder in the village. Besides, the leader of generation community and government agencies are invited to be a driving group of the revitalization Wax Castle tradition. It holds that the main power to push the revival process of Wax Castle tradition of Ban Ta Kok Kae Community, it is known to the people in Phetchabun Province, which has the step of the revitalization Wax Castle tradition following the Buddhist principles transliterating the benefit of scripture of Wax Castle from Isan Dhamma Character to Pali and Central Thai Language.

๑. ความสำคัญและที่มาปัญหา

ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทยมีที่ตั้งอยู่ภูมิภาคตอนกลางของไทย ครอบคลุมพื้นที่แห่งที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างภาคเหนือ ภาคอีสานกับภาคกลาง

หลักฐานโบราณสถาน โบราณวัตถุในดินแดนประเทศไทย ทำให้เราได้ทราบว่าอารยธรรมอินเดีย ได้หลั่งไหลแผ่เข้ามายังดินแดนประเทศไทย ตั้งแต่ครั้งพุทธศตวรรษที่ ๖-๗ ชาวอินเดียเรียกประเทศไทยว่า "ดินแดนสุวรรณภูมิ" และได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งในแหลมอินโดจีนพร้อมทั้งได้นำวัฒนธรรมและศาสนา คือ ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา เข้ามาเผยแพร่ด้วย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๗ ถึง ๑๑ ตามหลักฐานจากจดหมายเหตุของจีนว่ามีอาณาจักร "ฟูนัน" ตั้งอยู่แถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ และได้แผ่อำนาจเขตไปทางทิศตะวันตกถึงแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย เมื่ออาณาจักร "ฟูนัน" สลายตัวในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒ แล้ว ในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้เกิดอาณาจักรที่สำคัญทางพุทธศาสนาขึ้น ชื่อว่า อาณาจักรทวารวดี

ในช่วงเวลานี้มีการใช้อักษรจารึกข้อความต่าง ๆ บนศิลา ฐานพระพุทธรูปธรรมจักรและพระพิมพ์ดินเผา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพุทธ เช่น บนพระพิมพ์ดินเผาจะจารึกคาถา เย ธมมา จุดประสงค์ในการทำเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ส่วนจารึกอื่น ๆ ที่พบล้วนแล้วแต่เป็นจารึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับศาสนาเกือบทั้งสิ้น ตัวอักษรที่ใช้เป็นรูปแบบอักษรแบบอินเดียทางใต้ ส่วนภาษามีทั้งภาษาบาลี สันสกฤต และภาษามอญโบราณ (เช่น จารึกบนเสาแปดเหลี่ยมพบที่ศาลพระกาฬ จารึกหลักที่ ๑๘ จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืน พบที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อำเภอเมืองลพบุรี และจารึกบนเสาแปดเหลี่ยมพบที่เมืองชัยจำปา อำเภอท่าหลวง ฯลฯ)^๒

ภูมิศาสตร์ในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ลักษณะทางกายภาพนั้นเป็นพื้นที่ราบลุ่มแบบท้องกระทะ ประกอบด้วยเนินเขา ป่า และที่ราบเป็นตอนๆสลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปได้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางเป็นพื้นที่ราบและมีเทือกเขาขนาบกันไปทั้งสองข้างมีลักษณะเป็นรูปเกือกม้า^๓ มีแม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสายสำคัญโดยไหลจากจังหวัดเลย เพชรบูรณ์ ผ่านไปสู่จังหวัดลพบุรี สระบุรี และพระนครศรีอยุธยา ลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ตามลำดับ จึงส่งผลให้พื้นที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ดินมีสภาพอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชทำการเกษตร รวมทั้งส่งเสริมปัจจัยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

^๒ หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดลพบุรี, พิมพ์ครั้งที่ ๑, หน้า ๔๐.

^๓ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเพชรบูรณ์, (กรุงเทพฯ : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), ๑.

กล่าวถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองเพชรบูรณ์นั้นเริ่มจาก ชื่อของจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อครั้งโบราณน่าจะชื่อว่าเมือง “เพชบุรี” ตามที่ปรากฏในจารึกลานทองคำ ที่พบจากเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ ซึ่งหมายถึงเมืองแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร แต่ในระยะหลังต่อมาแปรเปลี่ยนเป็น “เพชรบูรณ์”

บริเวณที่ปรากฏร่องรอยในสมัยก่อนประวัติศาสตร์นั้น พบหลายพื้นที่ของจังหวัด ได้แก่ ด้านทิศตะวันตกที่อำเภอวังโป่ง อำเภอชนแดน พบเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทหินขัด เช่น กำไลหิน และขวานหิน กำหนดอายุอยู่ในราว ๓,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว ด้านทิศใต้ที่อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี และที่อำเภอศรีเทพ ซึ่งมีเมืองโบราณศรีเทพ เป็นเมืองที่มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ยาวนาน รวมทั้งเป็นเมืองโบราณในยุคต้นประวัติศาสตร์ที่มีขนาดใหญ่และเก่าแก่ที่สุดในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีอายุเก่าแก่ไปกว่า ๒,๐๐๐ ปี และยังถือได้ว่าแหล่งโบราณคดีที่พบบริเวณนี้มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโบราณในจังหวัดลพบุรีและบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักอีกด้วย

บริเวณด้านทิศเหนือที่อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า และอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ในปัจจุบันได้พบหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์เช่นเดียวกัน ทั้งชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์ที่ฝังร่วมกับสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับทำจากโลหะ แก้ว หิน และพบตะกรันโลหะ^๔ ซึ่งเป็นหลักฐานทางด้านโลหกรรมในพื้นที่แถบนี้ ต่อมาเมื่อมนุษย์รู้จักการใช้ตัวอักษรแล้ว ได้ถือว่าเข้าสู่ช่วงสมัยประวัติศาสตร์ โดยอาจเริ่มนับตั้งแต่ สมัยที่รับวัฒนธรรมทวารวดี หลักฐานที่ปรากฏชัดเจนในช่วงนี้ได้แก่ที่เมืองศรีเทพ ซึ่งเป็นเมืองโบราณที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ และมีร่องรอยการติดต่อสัมพันธ์กับแหล่งชุมชน ซึ่งมีวัฒนธรรมแบบทวารวดีในที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำเจ้าพระยา มีศาสนสถานที่เป็นสถูปเจดีย์เนื่องในศาสนาพุทธ เช่น เขาค้างใน และเขาค้างนอก โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ทั้งธรรมจักร พระพุทธรูป และพระโพธิสัตว์จำนวนมาก มีจารึกอักษรปัลลวะและหลังปัลลวะ จารึกเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ มีอายุอยู่ในช่วง ๑,๒๐๐ - ๑,๔๐๐ ปีมาแล้ว

ในช่วงประมาณ ๘๐๐ - ๙๐๐ ปีมาแล้ว อิทธิพลของเขมรได้แผ่มาถึงเมืองศรีเทพ เช่นเดียวกับ เมืองโบราณในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางของประเทศไทย มีรูปเคารพและปราสาทอิทธิพลเขมรสร้างขึ้นเนื่องในศาสนาฮินดู เช่น ปราสาทศรีเทพ ปราสาทสองพี่น้อง และปราสาทฤาษี จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ กษัตริย์แห่งเขมรที่

^๔ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ, สำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี, กรมศิลปากร, รายงานการสำรวจเบื้องต้น แหล่งโบราณคดีบ้านห้วยใหญ่ใต้, (เพชรบูรณ์ : อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ , ๒๕๕๓) (อัดสำเนา) (สรุปความ)

แผ่ขยายอำนาจมาถึงยังดินแดนแถบนี้ เมืองศรีเทพก็เจริญอยู่เป็นช่วงสุดท้าย และหลังจากนั้น ร่องรอยของเมืองเมืองนี้ก็ได้ขาดหายไป^๕

การค้นพบคาถา เย ธมมาฯ และหลักอริยสัจ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา อันสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจหลักธรรมของผู้นับถือในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี การค้นพบหลักฐานเหล่านี้เป็นการค้นพบของนักภาษาโบราณได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมไว้เท่านั้น แต่ถึงหากมีการสำรวจศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนในบริเวณภาคเหนือตอนล่าง ของประเทศไทยอาจจะทำให้ได้หลักฐานและข้อมูลรายละเอียดมากกว่าเดิมด้วยเช่นกัน

กรณีตัวอย่างที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ตั้งโครงการล้านนาคดีขึ้นมาเพื่อสร้างศูนย์ความเป็นเลิศทางด้านนาคดี คณะนักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคมและเครือข่ายเห็นว่า เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งเป็นเวลาอันเหมาะสมแล้วที่จะได้ลงมือทำการสืบค้น อนุรักษ์คัมภีร์โบราณอย่างละเอียดที่สุด ทำรายการ ลงทะเบียนทุกอย่างที่พบอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ จากแหล่งต่างๆที่ยังไม่ได้สำรวจ และทำกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ค้นพบในแหล่งนั้นๆ ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนได้ตระหนักเห็นความสำคัญและอนุรักษ์นำความรู้ที่เป็นประโยชน์มาปรับใช้ สืบสานภูมิปัญญาของบรรพชนสืบไปสู่อนุชนรุ่นหลัง

ด้วยข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า มีความจำเป็นและเป็นประโยชน์ที่จะทำการสืบค้น อนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง ทำดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ และถ่ายสำเนาเอกสารคัมภีร์โบราณที่ไม่ซ้ำซ้อนกับแหล่งข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นการเพิ่มฐานข้อมูลใหม่เข้าสู่ระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง และสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่างนั้นเก็บบริรักษ์ไว้ ด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การสัมมนา การฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ด้านการอ่านวรรณกรรมอักษรโบราณภาคเหนือตอนล่าง และกระตุ้นการทำวิจัยเรื่องที่จะเป็นผลประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษารวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาระบบการสืบค้นและตรวจนับคัมภีร์ของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

๑.๒.๓ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

^๕ หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดเพชรบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, หน้า ๗๔.

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อศึกษาการสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

๑.๓.๑ ในการดำเนินการวิจัยและการสืบค้น การจัดระบบการอนุรักษ์ และการปริวรรตคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่างผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนและหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑) ตั้งคณะทำงาน ระดมความคิดเห็นปรึกษาหารือ การวางกรอบในการคัดเลือกวัดและชุมชนให้ชัดเจน จำนวน ๖ วัด ในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์

๒) ค้นคว้าสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เฉพาะจำนวน ๖ วัด ในจังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ที่ได้คัดเลือกวัดที่มีเอกสารโบราณแต่ยังขาดการสำรวจอย่างเป็นระบบ

๓) ทำการทำทะเบียนรายการ ทำดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ และถ่ายสำเนาคัมภีร์โบราณที่ไม่ซ้ำซ้อนกับแหล่งข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นการเพิ่มฐานข้อมูลใหม่เข้าสู่ระบบล้านนาคดีอย่างต่อเนื่องและเก็บรักษาตามเดิม

๔) นำต้นฉบับตัวเขียนคัมภีร์โบราณของวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๒ วัด ๆ ที่ได้คัดเลือกไว้ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ปริวรรตทั้ง ๒ ผูก เป็นอักษรบาลีอักษรไทย หรือภาษาไทยน้อยปัจจุบัน

๕) ศึกษาเทียบเคียงลักษณะตัวอักษรที่จาร ความบกพร่องของการสะกดคำ ความผิดพลาดทางหลักไวยากรณ์ และสภาพความสมบูรณ์ทางกายภาพของคัมภีร์โบราณต้นฉบับตัวเขียนทั้ง ๒ ผูก

๖) ในคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง ทั้งที่เป็นสำนวนภาษาบาลีและเป็นสำนวนภาษาไทยน้อย จะทำการคัดเลือกคำหรือข้อความที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุดจากต้นฉบับทั้ง ๒ ผูก มาใช้ในการตรวจสอบครั้งนี้

๑.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสืบค้น การจัดระบบอนุรักษ์ และการปริวรรตคัมภีร์โบราณของวัดภาคเหนือตอนล่าง

๔. สรุปผลการวิจัย

๔.๑ ได้ศึกษารวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ใน ๒ จังหวัด คือ

๑. **จังหวัดนครสวรรค์** ได้การจัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณทางพระพุทธ ศาสนา ๒ วัด คือ

๑.๑ **วัดเขาแก้ว** เป็นวัดที่เก่าแก่กว่กว่กว่หนึ่ง สร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๑๙๐๐ สมัยสุโขทัย มีนามตามชื่อภูเขาที่วัดตั้งอยู่ ชาวบ้านมักเรียก “วัดนอก” ภูเขาที่วัดตั้งอยู่นี้มีหินบางก้อนมีลักษณะเป็นแก้วใส และมีสีสันต่างๆ มีคนนำไปเจียรระไนทำเป็นเครื่องประดับ ซึ่งเรียกกันว่า “วัดแก้วโปงขาม” และที่ภูเขานี้มีถ้ำกว้างใหญ่อยู่ถ้ำหนึ่งมีปากถ้ำเป็นปล่องยาวประมาณ ๕๐๐ เมตร ภายในถ้ำมีทรัพย์สมบัติและโคแก้วหน้าเด่นตัวใหญ่อยู่ตัวหนึ่ง ตาของโคเป็นแก้วส่องแสงประกาย ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์ เป็นมัตรวมได้ ๔๕๖ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนได้ ๗,๒๒๑ ผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้

๑.๒ **วัดบ้านแก่ง** ตั้งอยู่เลขที่ ๕๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง อยู่ริมแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตก มีถนนรังสิโยทัยผ่านเป็นเส้นสัญจรทางทิศตะวันตกของวัด อาคารเสนาสนะต่างๆ มีอุโบสถสร้างมานานประมาณ ๒๐๐ ปีลักษณะก่ออิฐถือปูนทรงไทยโบราณ ได้บูรณปฏิสังขรณ์อนุรักษ์ไว้เป็นแบบมหาอุด มีพระประธานในพระอุโบสถ เรียกว่า “หลวงพ่อดโต” อายุกว่า ๒๐๐ ปี รอยพระพุทธรูปจำลองศิลปะสมัยสุโขทัยประดิษฐานอยู่ในมณฑป นอกจากนี้มีพระพุทธรูปปางต่างๆ อยู่ในวิหาร

วัดบ้านแก่ง เดิมมีนามว่า “วัดคงคาราม” เพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำแควปิง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “แควคำแพง” ได้สร้างขึ้นเป็นวัดมาตั้งแต่ประมาณ พ. ศ. ๒๒๐๕ มีอุโบสถเป็นแบบพม่า ที่เรียกว่า “โบสถ์มหาอุด” เพราะมีประตูเข้าออกด้านหน้าด้านเดียว ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ตั้งแต่ประมาณ พ. ศ. ๒๒๑๙ แต่เดิมนั้นบริเวณวัดนี้มักจะถูกน้ำเซาะตลิ่งพังทุกปี ต่อมาเมื่อทางราชการได้สร้างเขื่อนภูมิพลขึ้น ทำให้น้ำในแควปิงช่วงที่อยู่หน้าวัดน้ำได้ลดระดับและแห้งลง ทำให้เกิดเป็นแก่งขึ้นที่บริเวณหน้าวัดนี้ชาวบ้านจึงเรียกบ้านว่า บ้านแก่ง และวัดก็ได้ชื่อเปลี่ยนมาเป็น “วัดบ้านแก่ง”

ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัตรวมได้ ๑๔๗ มัด ๑๖๔๗ ผูก เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก แยกตามหมวดได้ ๑๑ หมวด ดังนี้ ๑. หมวดคัมภีร์ ๑๕ เล่ม ๒. หมวดคณิตศาสตร์ ๓ เล่ม ๓. หมวดจดหมายเหตุ ๑๙ เล่ม ๔. หมวดเบ็ดเตล็ด ๓ เล่ม ๕. หมวดตำราแปรธาตุ ๑ เล่ม ๖. หมวดตำราเวชศาสตร์ ๑๖๕ เล่ม ๗. หมวดตำราไสยศาสตร์ ๕๓ เล่ม ๘. หมวดตำราโหราศาสตร์ ๙. หมวดธรรมคดี ๒๗ เล่ม ๑๐. หมวดวรรณคดี ๗๕ เล่ม ๑๑. หมวดอักษรศาสตร์ ๕ เล่ม ๑๒. รวมหนังสือสมุดไทย จำนวน ๔๐๗ เล่ม พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำเก็บใส่ตู้

๒. **จังหวัดเพชรบูรณ์** ได้การจัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา ๔ วัด คือ

๒.๑ **วัดโฆษา** ตั้งอยู่เลขที่ ๑๙๑ บ้านท่าช้าง หมู่ที่ ๒ ตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ชาวบ้านเรียกว่า “วัดท่าช้าง” ตามชื่อบ้าน ได้สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๒๖๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในราว พ.ศ. ๒๔๒๗

ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๖๓ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจพบว่า ทางวัดไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์

๒.๒ **วัดท่ากกแก** ประวัติวัดและชุมชนบ้านท่ากกแก เดิมเรียกว่า “บ้านท่าซัวแก” สันนิษฐานว่า เริ่มก่อตั้งเป็นชุมชนเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๓๒๓ สมัยกรุงธนบุรี พร้อมๆกับการก่อตั้งหมู่บ้านท่ากกโพธิ์และวัดโพธิ์ศรีสองคร (บ้านโพธิ์ศรีท่าสองคอน) มีหลักฐานที่บ่งชี้ว่า สร้างมารวมสมัยกับวัดโพธิ์ศรีสองคร คือสิมโบราณที่มีขนาดเล็กและพระประธานเก่าแก่ แต่ถูกกึ่งตันโพธิ์หักลงมาทับพังเสียหาย ชาวบ้านได้รื้อเอาอิฐเก่านำไปก่อเป็นธาตุน้อยสององค์ แล้วจึงได้วางช่างจากเมืองน่าน มาก่อสร้างสิมขึ้นมาใหม่ครอบสิมเดิมซึ่งก่อสร้างจนแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยชาวบ้านจะช่วยกันนำดินจากคลองกาละเลา(ฮ่องกุดกุง) นำมาปั้นอิฐยังปรากฏชื่อวังอิฐมาจนถึงทุกวันนี้ และนำปูนจากบ้านห้วยปูนนำมาฉาบเป็นทรวดทรงมีเอวชั้นแบบสิมล้านช้างเวียงจันทร์ทั่วๆ ไป แต่ประดับตกแต่งช่อฟ้า (โหง้ว) ใบระกาแกะสลักด้วยไม้เป็นศิลปะล้านนา มีคันทวยไม้สลักเป็นรูปต่างๆ ลวดลายปูนปั้นที่บริเวณฐานพระ เหนือบานหน้าต่างลายเครือเถาหน้าราหู ครุฑ ลิงเกาะเกี่ยว ที่โดดเด่นคือลายปูนปั้นรูปพญานาคเกี่ยวหกดัวที่บริเวณเหนือซุ้มประตู ช่างได้ก่อพระประธานองค์ใหญ่หนึ่งองค์ องค์และองค์เล็กอีกสององค์ด้วยอิฐและปูนมีลักษณะสวยงามแบบอย่างศิลปะเมืองน่าน (ล้านนาผสมลาวและไทลื้อ) ชาวบ้านเรียกกันว่า “พระเจ้าใหญ่” ภายหลังเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๕

วัดท่ากกแกถือเป็นศูนย์รวมชุมชน ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่โดดเด่นอันได้แก่ ประเพณีแห่ต้นปราสาทผึ้ง ไหลเรือไฟ ในทุกเดือนสิบเอ็ดของทุกปี ประเพณีบุญพระเวส ประเพณียกธงก่อพระทรายบุญปีใหม่สงกรานต์ และประเพณีอื่นที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาและในหลักฮีตสิบสองครองสิบสี่

ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๔๖ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจพบว่า ทางวัดไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์

๒.๓ **วัดราษฎร์ประดิษฐ์วราธรรม** ตั้งอยู่ที่บ้านหินโงน หมู่ที่ ๑ ตำบลน้ำซุน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นเป็นวัดนับแต่วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ โดยมีนายพาย เทพดวง บริจาคที่ดินให้เป็นที่สร้างวัด เนื้อที่ ๓ ไร่เศษ ต่อมาชาวบ้านได้ร่วมใจกันซื้อเพิ่มเติมอีก ๓ ไร่ นามวัดบางคนก็เรียกว่า “วัดบ้านหินโงน” ตามชื่อหมู่บ้าน

ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๕๙ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจพบว่า ทางวัดไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์

๒.๔ **วัดโพธิ์กลาง** ตั้งอยู่เลขที่ ๑๕๒ บ้านท่าพล หมู่ที่ ๔ ตำบลท่าพล อำเภอเมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง สภาพแวดล้อมมีภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ และหมู่บ้านประชาชนล้อมรอบ อาคารเสนาสนะต่างๆ วัดโพธิ์กลาง สร้างขึ้นเป็นวัด นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๐ เดิมเรียก “วัดชุมพล” บริเวณหมู่บ้านนี้เคยเป็นที่ตั้งทัพของพ่อขุนผาเมือง การสร้างอุโบสถครั้งแรกของวัดนี้ สร้างขึ้นในสมัยที่จังหวัดเพชรบูรณ์ขึ้นอยู่กับมณฑล

ได้ดำเนินการตัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๒๘ มัด เบื้องต้นได้ทำการตัดแยกคัมภีร์เป็นมัด และนับจำนวนผูก พร้อมทั้งทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการสำรวจพบว่า ทางวัด ไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์

๔.๒ พัฒนาระบบการสืบค้นและตรวจนับคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

การพัฒนาบัญชีบริการคัมภีร์โบราณ เป็นบัญชีของคัมภีร์โบราณที่เจ้าหน้าที่ได้ทำการลงทะเบียนคัมภีร์โบราณเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าศึกษาค้นคว้าตามระเบียบการบริการเอกสารโบราณ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ลำดับที่ หมายถึง ลำดับที่ของเอกสารที่ลงทะเบียนตั้งแต่มัดแรกจนถึงมัดสุดท้ายของเอกสารที่ได้ลงทะเบียน

๒. เลขทะเบียน หมายถึง เลขประจำผูกของคัมภีร์โบราณ ถ้าได้รับมอบจากต่างจังหวัดให้ใช้ตัวย่อของจังหวัดที่รับมอบมาด้วย เช่น อย.บ. (พระนครศรีอยุธยา คัมภีร์โบราณ) ขบ.บ. (ชลบุรี คัมภีร์โบราณ)

๓. ชื่อแบบฉบับ (ชื่อเรื่อง) หมายถึง การบันทึกชื่อของคัมภีร์โบราณตามหนังสือหลักเกณฑ์การจัด หมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธศาสนา แล้วใช้วงเล็บด้วยชื่อเรื่องหน้าปกคัมภีร์โบราณ

๔. อักษร ได้แก่ อักษรที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ โดยให้ลงชื่ออักษรทุกรูปแบบที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์โบราณ เช่น ขอม -ธรรมล้านนา ธรรมอีสาน เป็นต้น

๕. ภาษา ได้แก่ ภาษาที่ใช้บันทึกในคัมภีร์โบราณ โดยให้ลงชื่อภาษาทุกภาษาที่ปรากฏในเอกสาร เช่น ภาษาบาลี ภาษาบาลี-ไทยล้านนา บาลี-มอญ-ไทย เป็นต้น

๖. เส้น คือ เส้นอักษรที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ เช่น จาร หมึก ดินสอ เป็นต้น

๗. ไม้ประกับ คือ ชนิดของไม้ประกับที่ใช้ประกบคัมภีร์โบราณ เช่น ธรรมดา ขาดทึบ กำมะลอ เป็นต้น

๘. ประวัตติ หมายถึง การระบุถึงการได้มาซึ่งเอกสารโบราณ

๙. จำนวนหมายถึง จำนวนคัมภีร์ และจำนวนผูกของคัมภีร์โบราณในแต่ละลำดับที่ที่ลงทะเบียน

๑๐. ตู้ที่ (หิ้งที่) หมายถึง ตู้ที่ใช้เก็บคัมภีร์โบราณที่ได้ลงทะเบียนแล้ว เพื่อเตรียมให้บริการนักศึกษาและประชาชน

๑๑. ชั้นที่ หมายถึง ชั้นที่เก็บคัมภีร์โบราณไว้ภายในหิ้งที่จัดไว้ เช่น ๑/๑, ๒/๕ เป็นต้น

๑๒. หมายเหตุ มีข้อความใดๆ ที่สำคัญให้บันทึกลงในหมายเหตุ เช่น สภาพของเอกสาร, ผู้แต่ง, ผู้สร้าง, ปีที่สร้าง เป็นต้น

๔.๓ ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒ วัด คือ

๑. **ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดโฆษา** เดิมคือศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลห้วยไร่ (วัดโฆษา) ตำบลห้วยไร่ อำเภอลำปาง จังหวัดเพชรบูรณ์ จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่นรวมตัวกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นการปลูกฝังความเป็นไทยและวิถีชีวิตที่เหมาะสม เพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรม ตลอดจนสามารถนำไปพัฒนาผลผลิตของชุมชน เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการบูรณาการร่วมกันทั้งกระบวนการความคิดและการปฏิบัติ จังหวัดเพชรบูรณ์ได้ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรม โดยจัดตั้งศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน “วัดโฆษา” ตำบลห้วยไร่

กลยุทธ์อนุรักษ์คัมภีร์โบราณแบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา

สำหรับกลยุทธ์การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ แบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา เป้าหมายหลัก คือ ทำอย่างไรประชาชนมีความสุขด้วยการประเพณีธรรม และนำความสุขนั้นเผยแพร่ต่อคนรุ่นหลังได้รับความสุขนั้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้ทางวัดโฆษาได้มีนโยบายตาม กลยุทธ์ในการดำเนินงาน ซึ่งจะขอขยายความดังนี้

๑. ด้านการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ (ศรัทธา) โดยเป้าหมายเพื่อให้บุคลากรในวัดโฆษา และชุมชน ในฐานะเจ้าของพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของสิ่งที่จะอนุรักษ์นอกจากผู้นำในวัดเห็นความสำคัญแล้วผู้นำชุมชน และประชาชนก็ต้องเห็นความสำคัญเช่นกันโดยปัจจุบันทางวัดได้ดำเนินการสร้างความตระหนัก ดังนี้

- แผนพัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น

เริ่มแรกของการสร้างศรัทธาต่อคนในชุมชน คือ การพัฒนาวัดให้เป็นวัดจริง ๆ เพื่อประโยชน์แก่คนในชุมชน และ ผู้ที่ตัดสินใจที่จะมาร่วมบุญในพระพุทธศาสนา ทางวัดโฆษา จึงตัดสินใจ ในการเข้าร่วมการพัฒนาวัดตามแนวทาง ของหน่วยงานที่ดูแลวัดโดยตรง

- พัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้ หลังจากที่มีการปรับโครงสร้างพื้นฐาน และ การบริหารจัดการภายในวัดแล้ว อีกขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญ คือ การเชื่อมโยงกับ บุคคลภายนอก เพื่อ ตอกย้ำ ให้เกิดศรัทธายิ่งขึ้น ของคนในชุมชนว่าพัฒนาแล้ว มีคนมาชื่นชม ให้กำลังใจ ในผลงานที่เกิดจากชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความมั่นใจ ในแนวทางที่เขากำลังทำอยู่ ให้ทำต่อไป และ ทำดียิ่ง ๆ ขึ้นไป รักษามาตรฐานในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา นอกจากจะเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาชมผลงาน ของคนในชุมชนที่ช่วยกันพัฒนาวัดแล้ว ยังเป็นการสร้างรายได้ สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน อันเป็นประโยชน์ระยะยาว ในการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒. ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ (ศีล) โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดวิธีการการอนุรักษ์คัมภีร์ร่วมกัน

๓. การอนุรักษ์ (สมาธิ) โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล และ เข้าถึงเนื้อหาในคัมภีร์ธรรม และมีจิตใจที่จดจ่อต่อสิ่งดีงาม เพื่อให้เกิดบุญและกุศล โดยในขั้นนี้ โดยการกำหนดให้มีการอนุรักษ์คัมภีร์ ในรูปแบบกิจกรรม ประเพณี และ เทศกาลต่างๆ

๔. ด้านการจัดทำแหล่งเรียนรู้และสร้างเครือข่าย (ปัญญา) โดยเป้าหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้ จัดทำเป็นฐานข้อมูลและสารสนเทศที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะด้านการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล ตลอดถึง ข้อมูลอื่น ๆ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี หรือ แม้แต่อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคัมภีร์ธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดแสดง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาวិธีการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล ให้เหมาะกับยุคสมัยต่อไป

๕. ด้านการถ่ายทอดและเผยแพร่ (เมตตา) โดยเป้าหมายเพื่อนำความรู้ที่ได้จากการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลที่ได้ทำสำเร็จแล้วเผยแพร่ ไปยังสาธารณชน ซึ่งอาจจะเป็นแรงบันดาลใจมาช่วยกันอนุรักษ์ที่วัดโฆษา เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒. ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านท่ากกแก จากเหตุข้อพิพาทระหว่างเมืองเวียงจันทน์และเมืองหลวงพระบางจนเกิดสงครามใหญ่เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๕๐ จึงเป็นเหตุให้ผู้คนอพยพหนีภัยสงครามเข้ามาตั้งถิ่นฐานจนเกิดเป็นชุมชนขึ้นในหลายพื้นที่รวมถึงเมืองหล่มในขณะนั้นและปี พ.ศ. ๒๓๒๑ พระเจ้าตากสินมหาราช ได้ส่งกองทัพเข้าตีเมืองเวียงจันทน์ ผลปรากฏว่าสยามตีได้เมืองจำปาศักดิ์เมืองเวียงจันทน์ และเมืองหลวงพระบาง ทั้งสามเมืองจึงตกเป็นประเทศราชของสยามกองทัพสยามได้กวาดต้อนราษฎรชาวเมืองเวียงจันทน์ และเมืองหลวงพระบาง เข้ามาอยู่ในเขตของสยามหลายพื้นที่รวมถึงเมืองหล่มจึงเป็นเหตุของการเพิ่มจำนวนชาวลาวที่มากขึ้น ทำให้พระสุริยวงษา

มหาภักดีเดชชนะสงครามเจ้าเมืองหล่ม ได้ย้ายเมืองหล่มไปสร้างใหม่บริเวณบ้านท่ากกโพธิ์ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำป่าสักในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ โดยเรียกเมืองที่สร้างใหม่ว่าเมืองหล่มสัก ส่วนเมืองเดิมเรียกว่าหล่มเก่า หรือเมืองเก่า และขยับขยายมาเป็น บ้านท่ากกแก เพื่อแสวงหาที่ดินทำมาหากิน

(๑) ความสำคัญของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวอีสาน ยังมีความเชื่อตามตำนานเรื่องหนึ่งในสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษาเป็นปีที่ ๗ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทรงแสดงอภิธรรมปฏิกรณ์แก่พุทธมารดาเป็นการตอบแทนพระคุณจนกระทั่งบรรลุโสดาบัน ครั้นถึงในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวัน “มหาปวารณาออกพรรษา” พระพุทธองค์กำหนดเสด็จสู่เมืองมนุษย์พระอินทร์จึงเนรมิตบันไดขึ้น ๓ ชนิด คือ บันไดทองคำ บันไดเงิน และบันไดแก้วมณี เชิงบันไดทั้ง ๓ นี้ตั้งอยู่ประตูเมืองสังกัสสนคร ก่อนเสด็จลงพระพุทธเจ้าประทับยืนบนยอดเขาสิเนรุราชเพื่อทรงทำ “โลกนิเวศปาฏิหาริย์” โดยทรงแลดูเบื้องบนปรากฏมีเนินเป็นอันเดียวกันถึงพรหมโลกทรงแลดูข้างล่างก็ปรากฏมีเนินเป็นอันเดียวกัน ถึงเวจันทรทรงแลดูรอบทิศจักรวาลหลายแสนโกฏีกี่ปรากฏเป็นเนินเดียวกัน (หมายถึง สวรรค์ มนุษย์และนรก ต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน) จึงเรียกวັນนี้ว่า “วันพระเจ้าเปิดโลก”

(๒) การอนุรักษ์งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก

เป็นงานประเพณีที่เกิดจากความศรัทธาของชาวบ้าน ที่มีต่อพระพุทธศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติชุมชน บ้านท่ากกแกให้ความสำคัญกับงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เพราะมีความเชื่อว่าการทำบุญด้วยปราสาทผึ้ง ถือเป็นบุญกุศลสูงส่งมีคติอยู่ ๒ อย่าง คือ ถวายเป็นพุทธบูชาเพื่ออธิษฐานกับตัวเอง ตายไปจะได้มีที่อยู่อาศัย พัฒนาการของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ยุค โดยมีการแบ่งตามช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ดังนี้

(๒.๑) ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในช่วงก่อน พ.ศ. ๒๕๕๐ ในอดีตการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจะจัดตรงกับวันออกพรรษา คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ นิยมจัดงานให้แล้วเสร็จภายในวันเดียวโดยช่วงเช้าหลังจากกลับจากทำบุญที่วัดก็จะมารวมตัวกันที่บ้านเจ้าภาพเพื่อช่วยกันจัดทำต้นปราสาทผึ้ง โดยชาวบ้านที่มีความปรารถนาที่จะเป็นเจ้าภาพจัดทำต้นปราสาทผึ้งไปถวายที่วัดจะแจ้งความจำนงแก่พระภิกษุสงฆ์ และปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับผู้นำชุมชนถึงกำหนดการในการแห่ต้นผึ้งไปถวายที่วัดสถานที่ที่ใช้จัดทำต้นปราสาทผึ้งจะเป็นที่บ้านของเจ้าภาพวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดทำต้นปราสาทผึ้งได้จากการจัดหาจากป่าในหมู่บ้าน และชาวบ้านช่วยกันนำมาทำบุญเมื่อจัดทำต้นปราสาทผึ้งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำไปร่วมขบวนแห่ทางเรือที่ท้ายหมู่บ้าน ในขบวนจะมี

การตีกลองเป่าแคนแห่แหกันไปอย่างสนุกสนานตามลำน้ำป่าสัก เพื่อที่จะนำต้นปราสาทผึ้งไปทอดที่วัดท่ากกแก

(๒.๒) ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในช่วงแห่งการฟื้นฟู (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๖) การจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งแห่งการฟื้นฟูได้มีการปรับเปลี่ยนกำหนดการจัดงานจากเดิมที่จัดขึ้นในวันออกพรรษามาเป็นจัดพร้อมกับการทอดกฐินซึ่งจะจัดขึ้นระหว่างเดือน ๑๑ จนถึงเดือน ๑๒ ของทุกปี

(๒.๓) ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งกับการเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ (พ.ศ. ๒๕๕๗-ปัจจุบัน) การดำเนินงานฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ในยุคนี้ยังคงจัดงานในช่วงระหว่างเดือน ๑๑ จนถึงเดือน ๑๒ พร้อมกับงานทอดกฐินของบ้านท่ากกแก และยังได้มีการเพิ่มเติมกิจกรรมอีกมากมาย เช่น กิจกรรมการแสดงฟ้อนกลองโบราณ แฝ่ซันโซว์เครื่องแต่งกายของวัฒนธรรมไทหล่ม การจำลองวิถีชีวิตของไทหล่ม ผู้บ่าวเป่าแคนผู้สาวเข็นฝ้าย กิจกรรมการแสดงเส็งกลองหาง และตลาดพื้นบ้านไทหล่ม เพื่อเป็นการดึงดูดชาวบ้าน และนักท่องเที่ยวให้เข้ามาร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

(๓) กระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก

ชุมชนบ้านท่ากกแกเป็นชุมชนที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษชาวลาวที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง และเมืองเวียงจันทน์ ยึดถือประเพณีเก่าแก่ตามแบบประเพณีของชาวลาว คือ ฮีต ๑๒ (ประเพณี ๑๒ เดือน) มีวิถีการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกับแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่จะทำนาปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินภายในครัวเรือน และเลี้ยงสัตว์เป็นอาหารหากินตามฤดูกาล คนในชุมชนนับถือพระพุทธศาสนา และมีความเชื่อในเรื่องของการนับถือผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ

กระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก ได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังได้ชักชวนกลุ่มผู้นำชุมชนเยาวชน และหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาเป็นกลุ่มขับเคลื่อนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ก็ถือเป็นกำลังหลักในการเข้ามาผลักดันกระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ให้เป็นที่รู้จักของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีขั้นตอนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง มีการรวมกลุ่มการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก โดยการนำของพระสมุห์ไพโรศาล ภทรมณี ร่วมกับกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมาแต่ดั้งเดิม ที่ได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีความรู้เกี่ยวกับการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ที่เป็นความรู้ที่ได้มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนในการจัดทำต้นปราสาทผึ้ง การจัดทำดอกผึ้ง และข้าวของเครื่องใช้ในพิธี

ขั้นตอนที่สอง ปรับเปลี่ยนช่วงเวลาในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจากเดิมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก จะจัดตรงกับวันออกพรรษาคือวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ แต่เมื่อเกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงได้มีการปรับเปลี่ยนช่วงเวลาในการจัดงานมาเป็นจัดพร้อมกับงานทอดกฐิน ซึ่งจะจัดขึ้นระหว่างเดือน ๑๑ จนถึงเดือน ๑๒ ของทุกปี

ขั้นตอนที่สาม ได้มีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทหล่ม กลุ่มมูลมั่งบ้านท่ากกแกขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จากการที่ได้มีการชักชวน กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำชุมชนกลุ่ม ชาวบ้าน และเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนมีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่สี่ การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานชุมชนบ้านท่ากกแก ได้พัฒนารูปแบบของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง โดยในปี ๒๕๕๔ ได้จัดให้มีขบวนแห่ทางบกขึ้นมาเป็นปีแรกเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก เห็นความสำคัญของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งซึ่งเป็นงานประจำปีของท้องถิ่นตามแบบประเพณีของชาวลาวได้ทำปราสาทผึ้งเข้าร่วมในงานประเพณีถึง ๔ ต้น นอกจากนี้ ยังได้จัดขบวนแห่ทางบกขึ้นโดยจัดให้มีวงดนตรีพื้นบ้านนำขบวนประกอบด้วยเครื่องดนตรีใช้กลองปี่ กลองหาง ฉาบ ฉิ่งแคน และพิณ ร่วมบรรเลงแห่ไปในขบวน อีกทั้งยังได้มีการณรงค์ให้แต่งกายชุดพื้นเมืองเข้าร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่สืบทอดมาจากชาวลาว

ขั้นตอนที่ห้า การเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ จากการที่ชาวบ้านได้รวมกลุ่มคนในหมู่บ้านจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก จนทำให้งานเริ่มเป็นที่รู้จักของหมู่บ้านใกล้เคียงจึงทำให้หน่วยงานภาครัฐเกิดความสนใจ ในงานประเพณีดังกล่าว และเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้บรรจุเป็นแผนการดำเนินงานประจำปีของเทศบาลตำบลเดียว สภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ ในการฟื้นฟูประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

ขั้นตอนที่หก ทำให้งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแก เป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการประชาสัมพันธ์งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง การนำวิธีการประดับตกแต่งต้นปราสาทผึ้ง การจัดขบวนแห่ต้นผึ้ง การแหงหยวกของชุมชนบ้านท่ากกแก และการแต่งกายของไทยหล่ม และนำการสาธิตวิธีการแหงหยวก การสาธิตการทำดอกผึ้ง และนำผ้าทอพื้นบ้านของชุมชน

ขั้นตอนที่เจ็ด การทำให้เป็นกิจวัตรซึ่งงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีเพื่อเป็นการสืบทอดและอนุรักษ์งานประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ ยังได้มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านท่ากกแก เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้าน

ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้แก่เยาวชนและประชาชนที่สนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านท่ากกแก ภายในศูนย์ได้จัดให้มีการแสดงผ้าทอพื้นบ้านท่ากกแกที่มีอายุตั้งแต่ ๗๐-๑๐๐ ปี

ดังนั้น การฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก จึงเป็นการดำเนินการเพื่อฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ไม่ให้จางหายไปจากชุมชนอันเป็นเหตุมาจากการรื้อวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิถีการดำเนินชีวิตการแต่งกาย อาหารการกิน และที่อยู่อาศัย อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จากกระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ที่ได้มีการรวมกลุ่มคนในชุมชนเพื่อร่วมกันฟื้นฟูงานประเพณีของท้องถิ่น โดยการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกความเป็นท้องถิ่น และการหยิบยกประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น มาบอกเล่าถึงเรื่องราวในอดีตมาถ่ายทอด ให้แก่คนในชุมชน และเยาวชนให้เห็นคุณค่า

การนำองค์ความรู้จากคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อานิสงค์ผาสารทผึ้ง (ปราสาทผึ้ง) อักษรธรรมอีสาน มาในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เป็นการสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการฝึกปฏิบัติ ดังนั้น หน่วยงานทางการศึกษา ควรมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น เกี่ยวกับงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง และภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านอื่น ๆ ในรูปแบบเอกสาร เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นฐานของตนควบคู่ไปกับวิทยาการสมัยใหม่ เป็นการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่มีความตระหนักถึงความสำคัญของงานประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การหวงแหนรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

๕. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง ควรนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า โดยการยกคัมภีร์อานิสงค์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่างๆ ของคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่างมาเป็นกรณีศึกษา จึงมีความคิดเห็นในเบื้องต้นเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการเรียนรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านหรือวรรณกรรมของไทย ดังนี้

๕.๑ ข้อเสนอแนะในระดับองค์กร

๑. สถาบันสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมอนุรักษ์คัมภีร์โบราณตามวัด และสถานที่ต่างๆ ให้อยู่สภาพที่ดีและเหมาะสมกับการศึกษาค้นคว้า

๒. สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตวิทยาลัยสงฆ์ต่างๆ ควรส่งเสริมให้นิสิต และประชาชนได้เรียนรู้ภาษาถิ่นและวรรณคดีท้องถิ่นต่างๆ

เพื่อที่จะได้นำความรู้ไปศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมในท้องถิ่นของตน และนำมาแปลหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อที่จะประยุกต์ใช้กิจกรรมในสังคม

๓. ควรจัดโครงการศึกษา ที่ความ ขยายความ ปรีวรต และการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ เพื่อนำความรู้จากวรรณกรรมพระพุทธศาสนาออกไปปรับใช้ในศาสตร์ต่างๆ เช่น ปรัชญา กฎหมาย จริยศาสตร์ จิตวิทยา จักรวาลวิทยา ฯลฯ

๔. ควรส่งเสริมการทำนุบำรุง หรือบัญชีรายชื่อคัมภีร์ธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในวัดต่างๆ หรือเพื่อให้สะดวกต่อการศึกษาค้นคว้า

๕.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับท้องถิ่น

๑. บุคคลและองค์กรในท้องถิ่นควรร่วมมือในการอนุรักษ์ และให้ความสำคัญต่อคัมภีร์โบราณในท้องถิ่นของตน เพื่อที่จะนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในกิจกรรม ประเพณีของท้องถิ่น

๒. ควรนำวรรณกรรมที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรมมาเป็นหนังสือเรียน หรือหลักสูตรในสถาบันการศึกษา ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

๓. ควรมีการชำระหรือแปลวรรณกรรมที่มีความสำคัญและเผยแพร่ให้ประชาชนได้เรียนรู้ และศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ในประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น

๔. ทำการอนุรักษ์ใน ๒ ลักษณะ คือ อนุรักษ์เพื่อเอาบุญโดยใช้ประเพณีเป็นสื่อกลางในการอนุรักษ์ และการอนุรักษ์เพื่อวิชาการ คือ การค้นคว้า วิจัยและศึกษาอย่างเป็นระบบโดยให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

๕. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ในคัมภีร์ธรรมอื่นๆ ในลักษณะของการวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เชื่อมโยงความรู้ ความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ

๕.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษา ปรีวรตคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง ที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะที่มีอยู่ในวัดต่างๆ เช่น วัดเขาแก้ว และวัดบ้านแก่ง เพื่อนำความองค์ความรู้และภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้

๒. ควรมีการศึกษาประวัติของพระเถระที่มีบทบาทในการอนุรักษ์คัมภีร์คัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง

๓. ควรศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ทางด้านพระพุทธศาสนาข้ามพรมแดนที่เชื่อมโยงประเพณีวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๔. ควรมีการศึกษากระบวนการจัดการความรู้และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมล้านช้าง

อ้างอิง

- ศิลปากร, กรม. กองหอสมุดแห่งชาติ. **หลักเกณฑ์การจัดหมวดและเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: แผนกหนังสือตัวเขียนและจารึก กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๑๑.
- ศิลปากร, กรม. **คัมภีร์โบราณฉบับหลวงในสมัยรัตนโกสินทร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๖.
- ศิลปากร, กรม. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. **คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณ**. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๘.
- ศิลปากร, กรม. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. **คู่มือสำรวจ จัดทำ รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์โบราณและหนังสือสมุดไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร, ๒๕๕๒.
- หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดลพบุรี**, พิมพ์ครั้งที่ ๑.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเพชรบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร: ศุภสภาลาดพร้าว). ๒๕๔๓).
- อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ, สำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี, กรมศิลปากร, **รายงานการสำรวจเบื้องต้นแหล่งโบราณคดีบ้านห้วยใหญ่ใต้**, (เพชรบูรณ์: อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ). ๒๕๕๓.
(อัดสำเนา) (สรุปความ)

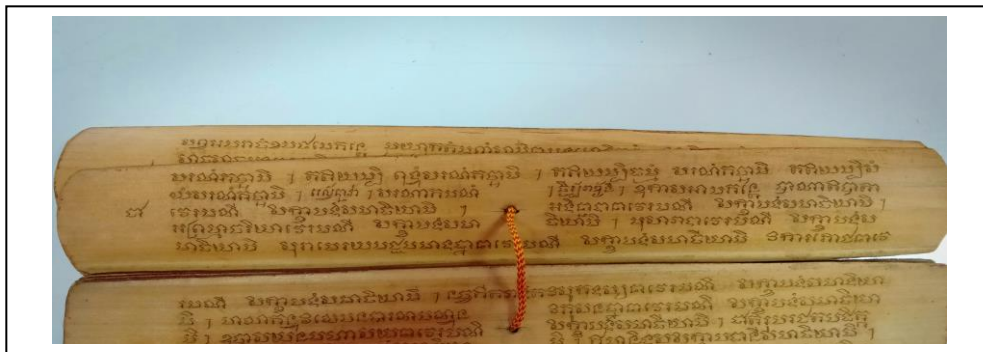
ภาคผนวก ข

ประมวลภาพคัมภีร์ วัดเขาแก้ว อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

ภาคผนวก ค
ประมวลภาพคัมภีร์ วัดบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

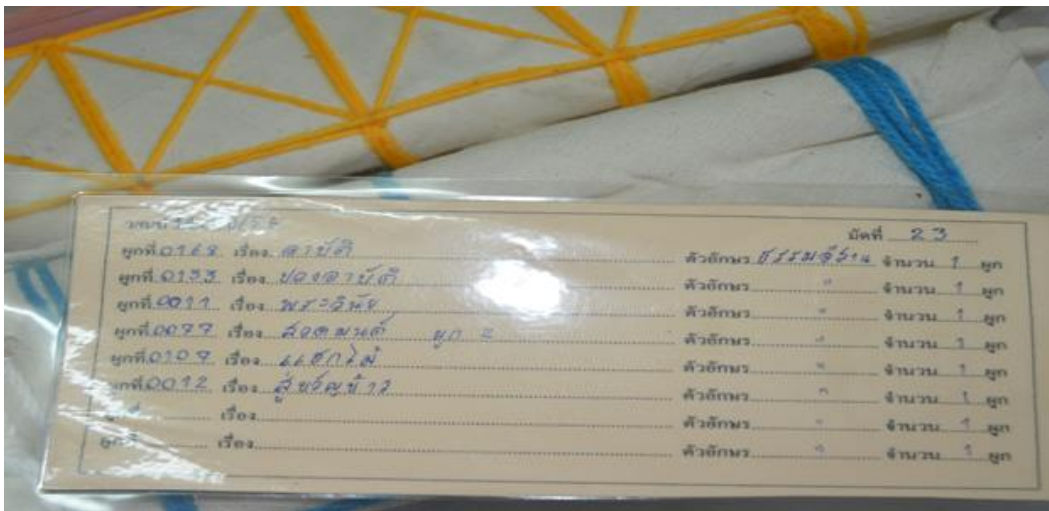

ภาคผนวก ง

ประมวลภาพการอนุรักษ์คัมภีร์ วัดโฆษา อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

วิเคราะห์ถ่ายทอดภูมิปัญญาภูมิวิถีโบราณทางพระพุทธศาสนาของวัด และสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาในจังหวัดเพชรบูรณ์

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์การถ่ายทอดภูมิปัญญา ที่มีโบราณทางพระพุทธศาสนา ของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างและสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาในจังหวัดเพชรบูรณ์ รวมถึงองค์การที่วิจัยและวิเคราะห์ผลกระทบในทางพระพุทธศาสนา

๕.๑ ประวัติความเป็นมาของศูนย์วัฒนธรรมและวิหาร วัดโฆษา

ศูนย์วัฒนธรรมและวิหารวัดโฆษา เป็นศาสนสถานทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท (วัดโฆษา) ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการ ปลูกฝังความรับผิดชอบและวิถีชีวิตที่เกื้อหนุนแก่สังคมและประเทศชาติต่อไปให้คน ชาติและชุมชน เติบโตและเจริญก้าวหน้าโดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและ การปฏิบัติ ใจหรือจิตวิทยาที่มีสำนึกในการพัฒนาและยกระดับของวัฒนธรรม โดยจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม การวัฒนธรรมและวิหารวัดโฆษา ตำบลวังน้ำเย็น

วัดโฆษาตั้งอยู่ริมลำน้ำป่าสักทางทิศใต้ของตัวเมืองเพชรบูรณ์ ในพื้นที่ ๖ ไร่เศษ ๒๕๕๐ ได้รับการประเมินเป็นศูนย์วัฒนธรรมระดับ ๔ ในอีกประมาณ ๒๕๕๕ ต่อมาได้ประกาศเป็นศูนย์วัฒนธรรมและวิหารวัดโฆษา และได้เปิดอาคารศูนย์ วัฒนธรรมและวิหารวัดโฆษาอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๕.๒ กลยุทธ์ที่นำมาใช้เพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา

ที่	ศาสตร์	ความหมาย	กลยุทธ์
๑	ศรัทธา	ศรัทธา	สร้างสวนธรรมะเพื่อให้นักเรียนและศิษย์ที่สนใจของทาง วัดโฆษา ได้ปฏิบัติตน <ul style="list-style-type: none"> พัฒนาศูนย์วัฒนธรรมและวิหารวัดโฆษา พัฒนาศูนย์วัฒนธรรมและวิหารวัดโฆษา เชิญพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาและ ฝากคำ จาก ภาวศรัทธาและร่วมทำบุญกับวัดโฆษา
๒	สติ	วางแผน	มีระบบบริหารจัดการศูนย์วัฒนธรรมและวิหารวัดโฆษา ศูนย์ วัฒนธรรมและวิหารวัดโฆษา และ มีการจัดระบบ สติ <ul style="list-style-type: none"> จัดให้มีแผนการจัดการ และดำเนินการ จัดทำแผนพัฒนาวัดโฆษา กำหนดแผนปฏิบัติงาน และกำหนดระยะเวลาในการ
๓	ปัญญา	ถ่ายทอด เป็นรูปธรรม ให้ได้	ทำโครงการวิจัยธรรม ด้วยวิธีการที่ทันสมัยและปรับปรุงแก้ไข ใบบาน สติ <ul style="list-style-type: none"> จัดให้มีเว็บไซต์ สร้างเครือข่ายกับภาคการศึกษา Website, E-Museum, Facebook เข้าโครงการส่งเสริมวัฒนธรรมการทางวัฒนธรรม
๔	เมตตา	ถ่ายทอด / เผยแพร่	นำความรู้และองค์ความรู้ที่ได้ถ่ายทอดสู่สาธารณะและได้เกิด ความสำเร็จในการปฏิบัติตนที่มีคุณภาพและปฏิบัติตนที่ถูกต้อง <ul style="list-style-type: none"> เผยแพร่ความรู้ที่ตนมีไปยังคนละเมิด ร่วมอบรม เสนอแนวทางการศึกษาโครงการและการเผยแพร่ การปฏิบัติตนที่มีคุณภาพดี ๆ ที่ตนและเผยแพร่ สร้างเครือข่ายและ ผลิตสื่อการเรียน

ภาคผนวก จ

ประมวลภาพคัมภีร์โบราณ เรื่อง ปราสาทผึ้ง และประเพณีอนุรักษ์แห่งปราสาทผึ้ง
ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา วัดท่ากกแก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบูรณ์

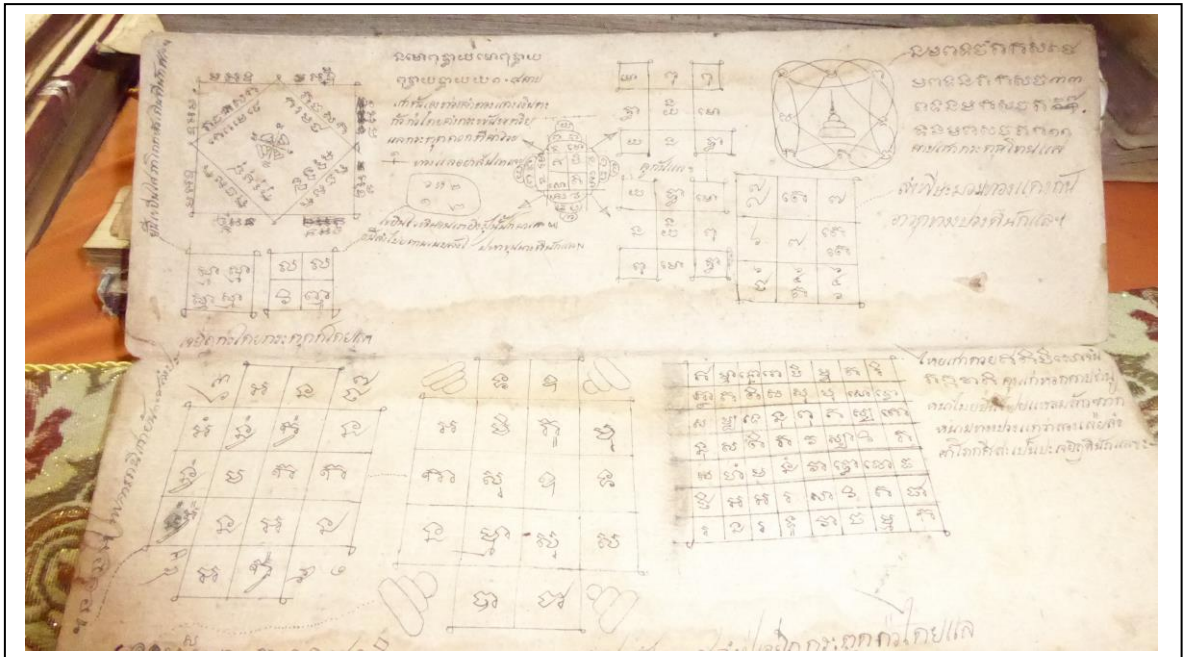

ภาคผนวก ฉ

ประมวลภาพคัมภีร์ วัดโพธิ์กลาง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาคผนวก ฉ

ประมวลภาพคัมภีร์ วัดราชบูรณะประดิษฐานวรากรม อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาคผนวก ข
แบบสรุปโครงการวิจัย

<p>สัญญาเลขที่ ว.๒๑๐/๒๕๕๙</p> <p>ชื่อโครงการวิจัย การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง</p> <p>หัวหน้าโครงการวิจัย พระมหาธนกร กิตติปัญญา/สร้อยศรี</p> <p>หน่วยงานที่สังกัด มจร วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ วัดไพรสมณต์ศึกษาราม ๙๑ ถ.พิทักษ์ ต.หล่มสัก อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐โทร. ๐๙-๕๕๕๓-๙๙๖๒</p>
<p>ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา</p> <p>งานวิจัยเรื่อง “การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง” มีความจำเป็นและเป็นประโยชน์ที่จะทำการสืบค้น อนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณภาคเหนือตอนล่าง ในสองจังหวัดคือ จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อทำดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ และถ่ายสำเนาเอกสารคัมภีร์โบราณที่ไม่ซ้ำซ้อนกับแหล่งข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นการเพิ่มฐานข้อมูลใหม่เข้าสู่ระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่าง และสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่างนั้นเก็บรักษาไว้ด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การสัมมนา การฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ด้านการอ่านวรรณกรรมอักษรโบราณภาคเหนือตอนล่าง และกระตุ้นการทำวิจัยเรื่องที่จะเป็นผลประโยชน์ต่อสังคมต่อไป</p>
<p>วัตถุประสงค์ของโครงการ</p> <ol style="list-style-type: none">๑. เพื่อศึกษารวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง๒. เพื่อพัฒนาระบบการสืบค้นและดรรชนีค้นค่าของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง๓. เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง
<p>ผลการวิจัย</p> <ol style="list-style-type: none">๑. ได้ศึกษารวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ใน ๒ จังหวัด คือ

(๑) จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๒ วัด คือวัดเขาแก้ว ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์ เป็นมัดรวมได้ ๔๕๖ มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนได้ ๗,๒๒๑ ผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับ จัดทำบัญชีคัมภีร์ใบลาน เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลาน ได้ดำเนินการจัดทำทะเบียนคัมภีร์ใบลาน และดำเนินการอนุรักษ์เบื้องต้น โดยเริ่มจากการ นำคัมภีร์ใบลานออกมาทำความสะอาด ตรวจสอบสภาพ และวัดบ้านแก่ง ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๔๗ มัด ๑๖๔๗ ผูก เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก แยกตามหมวดได้ ๑๑ หมวด ดังนี้ ๑. หมวดกฎหมาย ๒. หมวดคณิตศาสตร์ ๓. หมวดจดหมายเหตุ ๔. หมวดเบ็ดเตล็ด ๕. หมวดตำราแปรธาตุ ๖. หมวดตำราเวชศาสตร์ ๗. หมวดตำราไสยศาสตร์ ๘. หมวดตำราโหราศาสตร์ ๙. หมวดธรรมคดี ๑๐. หมวดวรรณคดี ๑๑. หมวดอักษรศาสตร์ ๕ เล่ม และรวมหนังสือสมุดไทย พร้อมกับ ทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำเก็บใส่ตู้

(๒) จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๔ วัด คือ ๑. วัดโฆษา ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๑๖๓ มัด ๒. วัดท่ากกแก ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๔๖ มัด ๓. วัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๕๙ มัด (๔) วัดโพธิ์กลาง ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ ๒๘ มัด ทุกวัดได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้

๒. พัฒนาระบบการสืบค้นและตรวจขึ้นค้นค่าของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง

การพัฒนาบัญชีบริการคัมภีร์ใบลาน เป็นบัญชีของคัมภีร์ใบลานที่เจ้าหน้าที่ได้ทำการลงทะเบียนคัมภีร์ใบลานเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าศึกษาค้นคว้าตามระเบียบการบริการเอกสารโบราณ

๓. ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒ วัด คือ

อนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน แบบยั่งยืน ฉบับวัดโฆษา เป้าหมายหลัก คือ ทำอย่างไรประชาชนมีความสุขด้วยการประพฤติธรรม และนำความสุขนั้นเผยแพร่ต่อคนรุ่นหลังได้รับมีความสุขนั้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้ทางวัดโฆษาได้มีนโยบายตาม กลยุทธ์ในการดำเนินงาน ซึ่งจะขอขยายความ ดังนี้ ๑. ด้านการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ๒. ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ๓. การอนุรักษ์ (สมาธิ) โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน และเข้า ถึงเนื้อหาในคัมภีร์ธรรม ๔. ด้านการจัดทำแหล่งเรียนรู้และสร้างเครือข่าย ๕. ด้านการถ่ายทอดและเผยแพร่

วัดท่ากกแก กระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของวัดท่ากกแก บ้านท่ากกแก ได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังได้ชักชวนกลุ่มผู้นำชุมชนเยาวชน และหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาเป็นกลุ่มขับเคลื่อนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ก็ถือเป็นกำลังหลักในการเข้ามาผลักดันกระบวนการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก ให้เป็นที่รู้จักของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีขั้นตอนในการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ได้ ปรีวรรัตนคัมภีร์อานิสงค์ปราสาทผึ้งอักษรธรรมอีสานเป็นภาษาบาลีและภาษาไทยกลาง

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ สามารถนำความรู้เกี่ยวกับ การสืบค้น จัดระบบ การอนุรักษ์ การปริวรรต เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอดภูมิปัญญา สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยมีการพัฒนาหลักสูตรในรายวิชาศิลปะทางศาสนา และสามารถพัฒนานิสิตให้มีความรู้และทักษะในการศึกษาและพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ การปริวรรต เอกสารคัมภีร์โบราณ การถ่ายทอดภูมิปัญญา สามารถนำความรู้เกี่ยวกับในการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว
๒. วัดโฆษา วัดท่ากกแก และวัดต่างๆ สามารถสร้างภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเชิงนิเวศน์ ไปปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัด สามารถนำองค์ความรู้จากคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อานิสงค์ผาสาทผึ้ง (ปราสาทผึ้ง) อักษรธรรมอีสาน มาในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เป็นการสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการฝึกปฏิบัติ ดังนั้น หน่วยงานทางการศึกษา ควรมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น เกี่ยวกับงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง และภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านอื่นๆ ในรูปแบบเอกสารเพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นฐานของตนควบคู่ไปกับวิทยาการสมัยใหม่ เป็นการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่มีความตระหนักถึงความสำคัญของงานประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การหวงแหนรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป
๓. อาจารย์ นักวิชาการ นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ ที่มีความสนใจและนำข้อมูลการวิจัยไปพัฒนากิจกรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เรื่องการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ และแหล่งท่องเที่ยวในถิ่นของตน

๔. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มการท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบูรณ์ และกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ทั้งภาคเอกชน และผู้ประกอบการท่องเที่ยว ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ของวัดต่างๆ ที่เป็นแหล่งคัมภีร์โบราณ โบราณสถาน และท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ระยะยาว

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการวิจัยและผลงานทางอินเทอร์เน็ต

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการวิจัยทางสิ่งตีพิมพ์

วารสารแล้ว

ประวัติผู้วิจัย

ตำแหน่ง	: หัวหน้าโครงการ, นักวิจัย
ชื่อ	: พระมหานกร กิตติปัญญา/สร้อยศรี Phramaha Thanakorn kittipanyo/soisri
เกิด	: ๒๘ กันยายน ๒๕๐๗
สถานที่เกิด	: โรงพยาบาลพระปกเกล้าจันทบุรี
การศึกษา	: นักธรรมเอก สำนักเรียนวัดใหม่ จังหวัดจันทบุรี : เปรียญธรรม ๔ ประโยค สำนักเรียนวัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา : ศศ.บ. (รัฐศาสตร์ ๒๕๒๘) มหาวิทยาลัยรามคำแหง : พธ.บ. (๒๕๕๖) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (เกียรตินิยม อันดับ ๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พธ.ม. (๒๕๕๗) สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มจร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	: อาจารย์ประจำ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์
สถานที่ทำงาน	: วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ วัดไพรสมณศักดิ์คาราม ๙๑ ถ.พิทักษ์ ต.หล่มสัก อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐ โทร. ๐๙-๔๕๕๓-๙๙๖๒
สำนักงาน	: โทร.๐-๕๖๗๐-๒๑๗๒

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ตำแหน่ง	: ผู้ร่วมวิจัย
ชื่อ	: นายนรณ กุลผาย Mr.Narun Kulpay
เกิด	: ๙ ธันวาคม ๒๕๒๐
สถานที่เกิด	: ๑/๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลน้ำซุ่น อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐.
การศึกษา	: พธ.บ. (๒๕๕๐) สาขาวิชาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พธ.ม. (๒๕๕๕) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	: อาจารย์ประจำ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์
สถานที่ทำงาน	: วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ วัดไพรสมณต์ศักดิ์ดาราม ๙๑ ถ.พิทักษ์ ต.หล่มสัก อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐. โทร. ๐๘-๙๙๕๙-๘๐๐๒
สำนักงาน	: โทร.๐-๕๖๗๐-๒๑๗๒